

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

Istorie

Manual pentru clasa a XI-a

Alexandru Barnea
(coordonator)
Vasile Manea
Eugen Palade
Florin Petrescu
Bogdan Teodorescu

CORINT
EDUCAȚIONAL

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

Istorie

Manual pentru clasa a XI-a

Alexandru Barnea
(coordonator)

Vasile Manea

Eugen Palade

Florin Petrescu

Bogdan Teodorescu

Referenți:

Conf. dr. Cristian Olariu
Facultatea de Istorie,
Universitatea București

Prof. gr. I Ioan Halmaghi,
Colegiul Național „Unirea”,
Brașov

Redactor: G. Moldoveanu

Tehnoredactare computerizată:
Corina Roncea

Coperta: Valeria Moldovan

Pentru comenzi și informații,
adresați-vă la:
Editura CORINT EDUCAȚIONAL
– **Departamentul de Vânzări**
Calea Plevnei nr. 145, sector 6,
București, cod poștal 060012
Tel.: 021.319.88.22,
021.319.88.33, 0748.808.083,
0758.225.443
Fax: 021.319.88.66,
021.310.15.30
E-mail: vanzari@edituracorint.ro
www.grupulcorint.ro

Tiparul executat la:
FED PRINT S.A.

Manualul a fost aprobat prin Ordinul ministrului Educației și Cercetării nr. 4446 din 19.06.2006, în urma evaluării calitative organizate de către Consiliul Național pentru Evaluarea și Difuzarea Manualelor, și este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată prin Ordin al ministrului Educației și Cercetării nr. 3252 din 13.02.2006.

Date despre autori și contribuția lor la elaborarea manualului:

Prof. univ. dr. Alexandru Barnea

Doctor în istorie (1983), specializat în istorie antică și arheologie. Cercetător științific (din 1968) la Institutul de Arheologie din București al Academiei Române. Decan al Facultății de Istorie a Universității București (1996-2004). Din 1999, prim-vicepreședinte al Societății de Științe Istorice din România și președinte al Comisiei Naționale de Arheologie. Autor a numeroase studii și lucrări de specialitate. Distins cu premiul „Vasile Pârvan” al Academiei Române (1979). Coordonator al colectivului de autori al unor manuale de istorie pentru clasele a IX-a (CORINT, 2000) și a X-a (CORINT, 2004, 2005). A coordonat procesul de elaborare a acestui manual și a asigurat controlul științific.

Prof. gr. I Vasile Aurel Manea

Profesor la Liceul teoretic din Codlea (jud. Brașov). Membru al Comisiei Naționale de Istorie (1994-1998) și inspector de specialitate la I.S.J. Brașov (1995-1998). Președinte al filialei Brașov a Societății de Științe Istorice. Lucrări la sesiuni de comunicări științifice, articole și studii în publicații de specialitate. Coautor la manuale de istorie pentru clasele a IX-a (CORINT, 2000), a X-a (CORINT, 2004, 2005) și a X-a SAM (CORINT, 2004). A elaborat temele 10 (în colaborare), 12-14, 22, 23 din acest manual.

Prof. gr. I dr. Eugen Palade

Coordonator al Departamentului de Integrare Europeană al Fundației „Centrul Educația 2000+” (din 2002). A coordonat implementarea Proiectului de Reformă a Învățământului Preuniversitar din România, finanțat de Banca Mondială și de Guvernul României (1993-2002). A participat la procesul de reformă a manualelor școlare și dezvoltare curriculară din Slovenia, Serbia, Bosnia-Herțegovina, Azerbaidjan. Autor de lucrări cu caracter didactic și coautor de manuale de istorie. A elaborat capitolele 1-5 din acest manual.

Prof. Florin Petrescu

Profesor la Școala Nr. 1 Pantelimon, Ilfov, și la Școala evreiască Lauder-Reut, București. Doctorand al Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei. Membru în Comisia Ministerială de Analiză și Aprobare a Materialelor Didactice privind predarea istoriei evreiești și a Holocaustului în școlile din România. A urmat cursuri și a făcut vizite de specializare în mai multe țări europene. A publicat studii cu privire la monumente arheologice de pe teritoriul României și la istoria evreilor (Holocaustul). A elaborat temele 6-8, 19-21 din acest manual.

Prof. gr. I dr. Bogdan Teodorescu

Doctor în istorie (1984). Profesor la Liceul teoretic „Victor Babeș” din București. Inspector de specialitate în MEN (1991-1998) și, din 1991, membru al Comisiei Naționale de Istorie. Secretar general (din 1991) al Societății de Științe Istorice din România. A publicat studii de istorie medie românească și de metodică predării istoriei. Autor sau coautor la manuale de istorie pentru clasele a IV-a (CORINT, 2006), a VI-a, a VIII-a, a IX-a (CORINT, 2000), a X-a (CORINT, 2004, 2005), a X-a SAM (CORINT, 2004), a XI-a și a XII-a. A elaborat temele 9, 10 (în colaborare), 11, 15-18 și recapitulările.

ISBN: 978-606-8609-74-4

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii CORINT EDUCAȚIONAL, parte componentă a GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Istorie: manual pentru clasa a XI-a / Alexandru Barnea (coord.) ; Vasile Manea, Eugen Palade, ... – București : Corint Educațional, 2014
ISBN: 978-606-8609-74-4

I. Barnea, Alexandru (coord.)

II. Manea, Vasile Aurel

III. Palade, Eugen

94(100)(075.35)

Deșteaptă-te, române!

Versuri: Andrei Mureșanu

Muzica: Anton Pann

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

.....
Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!” strigă toți.
.....

Europa contemporană

EUROPA — SPAȚIU AL DIVERSITĂȚII

Europa după încheierea războiului mondial văzută cu ochii unui cineast – un afiș al filmului lui Vittorio de Sica, *Hoții de biciclete* (1948)

1

„Rezistența opusă de întregul continent dictaturii lui Hitler a constituit deci o sursă a mișcării europene de după Al Doilea Război Mondial, o altă sursă fiind Războiul Rece: fără cei doi mari despoți ai secolului XX, Hitler și Stalin, nu ar fi fost posibil procesul de unificare europeană, care a generat pentru întâia oară în istoria continentului instituții transnaționale durabile. Dacă analizăm evoluția sentimentului de solidaritate în Europa de la Bătălia de la Salamis până în prezent, găsim o explicație pe cât de simplă, pe atât de apăsătoare: Europa nu s-a aliat niciodată pentru ceva, ci doar împotriva a ceva. Unitatea Europei se face simțită mai ales în defensiva comună împotriva unui pericol comun, imaginar sau real, iar dacă primejdia dispare, dispare și unitatea.”

(Hagen Shulze, *Stat și națiune în istoria europeană*, 1994)

Competențe generale

care trebuie să fie formate prin procesul de predare-învățare a disciplinei ISTORIE în clasa a XI-a

1. Utilizarea eficientă a comunicării și a limbajului de specialitate.
2. Exersarea demersurilor și acțiunilor civice democratice.
3. Aplicarea principiilor și metodelor adecvate în abordarea surselor istorice.
4. Folosirea resurselor care susțin învățarea permanentă.

Începutul secolului în care am intrat în urmă cu câțiva ani a adus Europa mai aproape ca niciodată de realizarea unui mai vechi proiect politic: unitatea europeană. De ce a devenit un astfel de proiect aplicabil în acest moment istoric și nu mai devreme? Un reputat istoric contemporan — Hagen Schulze — afirma că de-a lungul istoriei sale „Europa nu s-a aliat niciodată pentru ceva, ci doar împotriva a ceva”. Împotriva cui trebuia să se unească Europa sfârșitului de secol XX? Răspunsul la această întrebare comportă două aspecte: globalizarea și ... Europa însăși.

Fenomenul globalizării pune în fața statelor continentului provocări cărora, în mod evident, nu le pot face față: competiția economică cu alte piețe economice mult mai puternice (SUA, Japonia) sau cu un imens potențial de dezvoltare (China, India), nevoia investiției masive în știință și în tehnologie, protecția mediului, lupta împotriva subdezvoltării, a terorismului etc.

În același timp, Europa trebuie să se apere și de sine, mai exact spus de tot ceea ce a însemnat manifestare cu potențial de conflict în secolul XX. Căci Europa ultimului secol a fost o lume a permanentei confruntări între mai multe tendințe de dezvoltare, având uneori rezultate tragice asupra destinului continentului. Astfel, sub raport politic, începutul secolului părea că aduce cu sine victoria statului național și a democrației parlamentare. Evoluând spre forme paroxistice, același naționalism s-a aflat însă la originea celor două mari dezastre ale omenirii care au purtat numele de „războaie mondiale”.

Democrația parlamentară liberală, așa cum se manifesta ea la începutul secolului XX, nu a reușit nici să evite Primul Război Mondial și nici să gestioneze corect consecințele sale. S-a creat astfel terenul favorabil manifestării alternativei fasciste, cu forma sa extremă, hitlerismul. Speculând sentimentul național și consecințele sociale ale crizelor economice, acesta a generat marea catastrofă a anilor 1939-1945. Deși încheiată de mai bine de jumătate de secol, cea de-a doua conflagrație mondială continuă să nască pasiuni și să-și releve nebănuite consecințe datorită dimensiunilor sale apocaliptice. Sfârșitul războiului nu a însemnat însă instaurarea păcii, ci declanșarea unui alt tip de conflict, Războiul Rece, între vestul democratic și estul sovietizat.

Experimentul comunist din URSS, extins la nivelul jumătății estice a continentului european, a generat o nesfârșită suferință umană. Dispariția sa după 1989 a dat o nouă șansă democrației în Europa de Est, dar procesul s-a dovedit lung, complicat și însoțit de o recrudescență a naționalismului. Acesta a readus bătrânului continent războiul: Croația, Bosnia, Kosovo, intervenția NATO în Iugoslavia. Departe de a fi un monopol al estului, naționalismul și separatismul pe baze etnice continuă să se manifeste și în vestul continentului, cazurile irlandez și cel basc fiind între cele mai cunoscute.

Așadar, pe lângă cultură și bunăstare pentru o bună parte a cetățenilor săi, Europa secolului XX a adus cu sine și multă suferință. Mai mult chiar, după ce dominaseră lumea vreme de mai multe veacuri din punct de vedere economic, militar și al nivelului de civilizație, statele europene s-au văzut, după Al Doilea Război Mondial, în situația de a nu mai avea un cuvânt de spus în competiția globală. Europa devenise un pericol pentru ea însăși.

2

„Astăzi aş dori să mă refer la tragedia Europei. Acest nobil continent cuprinde cele mai frumoase și mai cultivate regiuni ale lumii, bucurându-se de un climat temperat și echilibrat (...). Este fântâna credinței creștine și a eticii creștine. Este la originea celor mai multe culturi, a artei și a filosofiei, atât în Antichitate, cât și în timpurile moderne. Dacă Europa ar fi fost unită în împărțirea moștenirii sale comune, fericirea, prosperitatea și gloria sa ar fi fost fără limite. (...) Totuși, Europa a fost locul care a răspândit acea serie de înfricoșătoare dispute naționaliste, inițiate de națiunile teutonice în creștere de putere, pe care le-am văzut în acest secol XX și chiar pe timpul vieții noastre, distrugând pacea și tulburând viitorul întregii umanități.

Și care este starea la care a fost redusă Europa? Unele dintre statele mai mici au recuperat, într-adevăr, teritoriile, dar peste întinse părți ale sale o mare masă de oameni chinuți, flămânzi, epuizați și dezorientați se uită cu gura căscată la ruinele orașelor și locuințelor lor și scrutează orizonturile în așteptarea unor noi pericole, a unor noi tiranii sau momente de teroare. Printre învingători este zarva mai multor voci; printre învinși, o tristă tăcere a disperării. Asta este tot ceea ce au europenii, grupați în atât de multe străvechi state și națiuni, asta este tot ceea ce rasa germanică a obținut sfârșindu-se unii pe alții în bucăți și răspândind prăpădul în lung și în lat. (...) Domnilor, ei pot încă să se întoarcă.”

(Winston Churchill, Zürich, 1946)

3

„Dinamica comerțului internațional este foarte puternică. Aceasta ascunde în spatele său globalizarea industriei, ca efect a două tipuri de mișcări. Pe de o parte, întreprinderile încercând să cucerească noi piețe și, pe cale de consecință, să se apropie de potențialii clienți. Este atitudinea marilor întreprinderi multinaționale. Pe de altă parte, anumite întreprinderi trebuie să-și transfere o parte a producției pentru a scădea prețul mâinii de lucru. Așa se face că industria electronică realizează o mare parte a componentelor de bază în Asia de Sud-Est.

Internaționalizarea comerțului și a industriei implică fluxuri gigantice de capital internațional. Trebuie finanțat comerțul mondial, investițiile internaționale, trebuie acoperite riscurile, repartizate dividendele etc. Dinamica financiară este de atunci alimentată de o nevoie crescândă de capitaluri transfrontaliere. La aceasta se adaugă mișcările financiare născute din excedentele petroliere ale OPEC sau din excedentele obținute de japonezi sau de germani care caută plasamente în zonele ce duc lipsă de capitaluri.

În general, capitalurile internaționale reprezintă o masă gigantică aflată permanent în mișcare în cele patru colțuri ale planetei. Pe piețele de schimb, volumul tranzacțiilor cotidiene este de circa 900 miliarde dolari, echivalentul PIB-ului anual al Franței. Prin comparație, rezervele totale ale băncilor centrale nu se ridică decât la circa 700 de milioane de dolari.”

(M. Albert, *Capitalism contra capitalism*, 1991)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Citiți cu atenție documentele și rezolvați următoarele sarcini de lucru:
 1. Analizați și descrieți imaginea Europei oferită de documentul 2.
 2. Identificați două posibile semnificații ale acestei imagini pentru situația în care se găsea Europa la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial. Comparați-vă opțiunile cu cele ale colegului de bancă.
 3. Identificați cauzele care au condus la această situație.
Se putea preveni acest conflict? Argumentați-vă punctul de vedere.
 4. Care a fost soluția pentru ieșirea din criza generată de război? Are această soluție efecte și asupra Europei sfârșitului secolului al XX-lea? Argumentați răspunsul dat.

Redresarea economiei europene și mondiale, principalul obiectiv al Conferinței de la Bretton Woods (iulie 1944) și al Planului Marshall (afiș din 1950)

Competențe specifice modulului POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE

1.1. Formularea, în scris și oral, a unor opinii referitoare la o temă de istorie.

*1.2. Elaborarea unei argumentări orale sau scrise.

*3.2. Compararea relevanței surselor istorice în abordarea unui subiect.

Conținuturile și competențele specifice marcate prin (*) sunt obligatorii numai la specializările care au prevăzute în planul-cadru 2-3 ore de *Istorie* pe săptămână.

Europa începea să-și construiască viitorul (afiș din 1947)

Robert Schuman (1886-1963)

Originar din provincia Lorena, de naționalitate germană până în 1918, a devenit ministrul de externe al Franței într-o perioadă vitală pentru viitorul Franței și al Europei (1948-1952). Prin proiectele sale politice, a devenit atât un simbol al reconcilierii franco-germane, cât și unul dintre părinții Europei unite.

1

„Pentru a salva Europa din crunta mizerie și de la dezastrul final, ne trebuie un gest de încredere în familia europeană. (...) Care este remediul absolut? Acesta constă în recrearea familiei europene sau a cât se poate de mult din aceasta și în dezvoltarea unei structuri care să-i permită să trăiască în pace, siguranță și libertate. Trebuie să creăm un fel de State Unite ale Europei.”

(Winston Churchill, Zürich, 1946)

PREMISE ALE INTEGRĂRII. PRIMII PAȘI

Constituirea unității europene nu s-a bazat numai pe argumente negative și pe nevoi de apărare. De-a lungul îndelungatei sale istorii, au existat numeroase încercări de a pune lumea europeană sub semnul unor valori comune și al unei conduceri comune. Primele tentative temporar reușite aparțin Antichității greco-romane, civilizația din care și astăzi mai toți europenii își revendică identitatea. I-a urmat încercarea de creare a Europei creștine, stindard sub care generații întregi de cavaleri și oameni politici au luptat împotriva „necredincioșilor”. Animați de valori mai curând seculare, suveranii Franței încearcă în două rânduri să se impună în fruntea unei Europe unite (Ludovic al XIV-lea și Napoleon Bonaparte). Proiectele politice au fost dublate de cele culturale, Europa încercând în mai multe rânduri să se autodefinească fie pe principiile umanismului și raționalismului, fie pe cele ale libertății și democrației.

Ce mai rămăsese din toate acestea la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial? Ruine, milioane de victime umane, disperare, guverne vremelnice, un continent îngenunchiat, lipsit de orice posibilitate de reacție în fața marilor învingători (SUA și URSS), a modelelor și a practicilor politice ale acestora. Politicienii au înțeles atunci că singura șansă de salvare era ... unitatea.

Dar cum Europa era împărțită în două, primele demersuri au vizat zona vestică a continentului și au fost susținute de oameni politici vizionari precum Jean Monnet și Robert Schuman (Franța), Konrad Adenauer (Germania), Paul Henri Spaak (Belgia) și Alcide de Gasperi (Italia). Aceste inițiative au apărut imediat după război, când, în căutarea valorilor pierdute, la Strasbourg s-au pus bazele Consiliului Europei (1949), organizație ce-și propunea să aprobe democrația, statul de drept și drepturile omului, așa cum fuseseră ele definite de Organizația Națiunilor Unite cu numai un an mai devreme. Principala sa realizare a fost adoptarea Convenției Europene a Drepturilor Omului, considerat primul document politic din istorie care subordona rațiunea de stat drepturilor individului.

Dificultățile economice au determinat Franța, Germania Federală, Olanda, Belgia, Italia și Luxemburg să treacă la aplicarea Planului Schuman de creare a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (1951). Încununată de succes, inițiativa a fost primul pas spre crearea viitoarei unități economice europene, dar și un prim experiment legat de crearea instituțiilor suprastatale. Căci, din acel moment, politica economică în domeniile amintite ieșea de sub autoritatea națiunilor semnatare și intra sub aceea a unei Înalte Autorități Supranaționale.

Pasul decisiv în acest sens a fost făcut prin adoptarea Tratatului de la Roma (1957). Cele șase state europene semnatare decideau să constituie o piață comună pentru produsele lor agricole și industriale. De asemenea, conveneau asupra unei uniuni vamale în interiorul căreia bunurile, serviciile, capitalurile și persoanele puteau să circule liber, punând astfel bazele Comunității Economice Europene. Totodată, continua procesul de integrare politică: din 1965, deciziile Consiliului de Miniștri angajează statele pe care le reprezintă, apoi iau naștere Parlamentul European și Curtea de Justiție.

Începuturile Europei unite nu au fost scutite de ezitări, concretizate în neimplicarea Marii Britanii sau în refuzul Franței de a accepta integrarea militară a Europei prin crearea unei comunități europene de apărare. Drumul spre integrarea reală era încă lung.

2

„În locul măsurii politicii liberale ați adus în lume o astfel de politică etnografică și arheologică. Aceasta vă va deveni fatală. (...) Ce veți spune când într-o zi vor veni slavii și vor reclama Prusia, Pomerania, Silezia, Berlinul, căci numele lor sunt slave, când ei vor săvârși pe malul Oderului ce săvârșiți voi acum pe malul Moselei, când, cu ajutorul hărții, vor indica sate locuite odinioară de triburi slave? (...) Germania s-a urcat pe un cal obraznic și semeț, care o va purta unde nu-și dorește.”

(Scrisoare trimisă în 1870 de Ernest Renan unui prieten, după anexarea Alsaciei și a Lorenei la Imperiul German pe considerente istorice și naționale; text citat după Hagen Schulze, *Stat și națiune în istoria europeană*)

3

„Granițele politice au fost rezultatul unei evoluții istorice și etnice impresionante, al aspirației de secole spre unitate națională și cu siguranță nu i-ar fi trecut nimănui prin minte să le dizolve. Înainte, ele erau modificate prin cuceriri sângeroase sau căsătorii aranjate. Azi este suficient să le anulezi. Granițele noastre europene ar trebui să îngrădească din ce în ce mai puțin schimbul de idei, experiență și bunuri. Deasupra naționalismelor învechite va trebui pe viitor să stea sentimentul solidarității națiunilor. Meritul naționalismului a fost întemeierea unei tradiții și a unei structuri interne solide în cadrul statului. Pe această fundație veche va trebui ridicată o nouă construcție. Suprastatul va fi așezat pe fundamentul național. Astfel, trecutul glorios nu va fi negat, dar energiile naționale vor renaște prin folosirea lor comună în slujba entității suprastatale.”

(Robert Schuman despre raportul dintre integrarea europeană și istoria națională, în Hagen Schulze, *Stat și națiune în istoria europeană*)

4

„Speranțele și așteptările legate de extindere, odinioară deosebit de mari, s-au erodat în ultimii 15 ani care au trecut de la prăbușirea comunismului în Europa. La 1 Mai 2004, în spatele fațadei create de scurta atmosferă entuziastă se ascundeau, de ambele părți, în special griji. În vechile state membre există temeri legate de migrarea locurilor de muncă, afluxul necontrolat de forță de muncă, intensificarea problemelor în zonele de frontieră, precum și suprasolicitară financiară și instituțională a Uniunii prin extinderea la 25 de membri. În rândul noilor membri domină o dezamăgire care nu poate fi trecută cu vederea: 15 ani de tranziție, de deschidere economică și de aliniere la standardele UE nu au contribuit aproape cu nimic la îmbunătățirea condițiilor sociale pentru majoritatea populației. Tranziția a fost însoțită de mari costuri economice și sociale, iar bogata UE nu s-a arătat prea generoasă față de noii ei membri. De la aderarea ca atare se așteaptă puțin pe termen scurt, speranțele fiind îndreptate spre *generația următoare*, care ar trebui să trăiască mai bine. Tot așa, și Irlanda a fost membră UE aproape 20 de ani, înainte de a avea parte de un *take-off* spectaculos.”

(Michael Ehrke, *Noua Europă: economia, politica și societatea în capitalismul postcomunist*, 2005)

Comunitatea Europeană a Cărbunului și Oțelului (afiș)

10 februarie 1953 — primul tren comunitar cu cărbune trece granița dintre Franța și Luxemburg

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Studiați cu atenție documentele și rezolvați următoarele sarcini de lucru:
1. Explicați semnificația afirmației lui Ernest Renan, din 1870, potrivit căreia „Germania s-a urcat pe un cal obraznic și semeț, care o va purta unde nu-și dorește.”
 2. Identificați evenimentul istoric la care se referă documentul 2.
 3. Au mai existat episoade din istoria secolului al XX-lea în care Germania a avut o atitudine asemănătoare? Exemplificați.
 4. Organizați o dezbatere pe tema raportului de forțe dintre instituțiile comunitare și guvernele naționale.
 5. Formulați un punct de vedere referitor la colaborarea dintre statele europene în cadrul viitoarei Uniunii Europene.
 6. Construirea Europei unite va avea drept consecință dispariția națiunilor europene? Argumentați răspunsul vostru.

Drapelul european

INTEGRAREA EUROPEANĂ

După crearea pieței comune europene, procesul de integrare europeană s-a amplificat pe două direcții: pe orizontală, prin integrarea de noi state, și pe verticală, prin adâncirea procesului integrării.

Extinderea Europei unite s-a realizat în mai multe valuri. Astfel, în 1972, la piața comună europeană — din care făceau parte Belgia, Franța, Germania Federală, Italia, Luxemburg și Olanda — au aderat Marea Britanie, Irlanda și Danemarca. În anii '80 s-au alăturat Grecia (1981), apoi Spania și Portugalia (1986), iar în ultimul deceniu al secolului al XX-lea Austria, Finlanda și Suedia (1995). Ultimul val de aderare (2003) a fost și cel mai spectaculos, pe de o parte datorită numărului mare al statelor acceptate (zece), iar pe de altă parte datorită prezenței în acest grup — alături de Malta și Cipru — a primelor state foste membre ale „blocului comunist” — Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia, Ungaria, Estonia, Letonia și Lituania. Următorul pas este preconizat pentru 2007, când România și Bulgaria urmează să se alăture „celor 25”.

Spectaculoasa extindere teritorială nu ar fi putut avea consecințe pozitive asupra viitorului european în absența continuării procesului de integrare economică și politică. Consolidarea pieței comune prin semnarea Actului Unic European a fost continuată prin Tratatul de la Maastricht, care face trecerea de la Comunitatea Europeană la Uniunea Europeană. Între cele două etape există o diferență calitativă, în 1992 luându-se decizii majore, care ne amintesc cu adevărat de „Statele Unite ale Europei”. Cea mai vizibilă dintre inițiativele adoptate a fost aceea de înlocuire a monedelor naționale cu o monedă unică, Euro, realizată în 2002. Reforma monetară a facilitat libera circulație a capitalurilor, constituindu-se într-un pas decisiv spre armonizarea economiilor statelor membre. În același timp, moneda unică a devenit un simbol al Uniunii Europene, dar și un răspuns al acesteia la tendința de globalizare a piețelor financiare. Revoluționară este și introducerea cetățeniei europene, devenită operațională în urma acordului de la Schengen din 1995. În virtutea acestuia, posesorii pașaportului european pot trece liber peste frontierele statelor membre.

Acesta nu a fost însă singurul răspuns al Europei la provocările globalizării. Astfel, Consiliul European de la Lisabona, din 2002, a lansat o strategie de dezvoltare pe 10 ani al cărei principal obiectiv era transformarea Europei din punct de vedere economic în cea mai dinamică și mai competitivă economie a lumii. Cunoscută sub numele de „Procesul Lisabona”, strategia reprezintă unul dintre cele mai îndrăznețe proiecte de dezvoltare din lumea contemporană, implicând o creștere economică durabilă, locuri de muncă și creșterea coeziunii sociale.

Dezvoltarea Uniunii Europene nu a fost însă o cursă fără obstacole. Extinderea a creat controverse legate de reprezentarea noilor state membre în instituțiile politice europene, de cotele de producție în diferite sectoare de activitate, iar populația țărilor dezvoltate a început să se teamă de exodul muncitorilor proveniți din noile state membre, ceea ce ar putea determina o creștere a șomajului tocmai în țările cu cele mai mari contribuții la bugetul comunitar.

Repere cronologice ale integrării

- 1949 – Crearea Consiliului Europei.
- 1951 – Constituirea Comunității Europene a Cărbunelui și a Oțelului.
- 1957 – Tratatul de la Roma.
- 1962 – Lansarea politicii agricole comune.
- 1986 – Tratatul de la Luxemburg.
- 1992 – Tratatul de la Maastricht.
- 1995 – Intră în vigoare convenția Schengen.
- 1999 – Se adoptă hotărârea privind moneda unică europeană.

1

Tratatul de la Maastricht

„Prin prezentul tratat, Înaltele părți contractante constituie între ele o Uniune Europeană. (...)”

Prezentul tratat marchează o nouă etapă în procesul de creare a unei uniuni (...) între popoarele Europei, în care deciziile luate sunt cât mai aproape de cetățeni. (...) Misiunea acestei uniuni este de a organiza relațiile dintre statele membre și între popoarele acestora pe principiile corenței și solidarității.

Uniunea își propune drept obiective:

- promovarea unui progres economic și social echilibrat și durabil, mai ales prin crearea unui spațiu fără frontiere interioare, prin consolidarea coeziunii economice și sociale și prin stabilirea unei uniuni economice și monetare, care presupune o monedă unică (...);
- afirmarea identității sale pe scena internațională, mai ales prin crearea unei politici externe și de securitate comune, inclusiv prin definirea unei politici de apărare comune care poate conduce,
- consolidarea protecției drepturilor și intereselor locuitorilor statelor membre prin instituirea unei cetățenie a Uniunii.”

(Semnat la 7 februarie 1992 și intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993)

 State membre ale UE	Cifrele de pe hartă reprezintă statele:			
1973 Anul primirii în UE	1. LUXEMBURG	5. VATICAN	9. BOSNIA și HERȚEGOVINA	
	2. MONACO	6. ANDORRA	10. SERBIA și MUNTENEGRU	
	3. LIECHTENSTEIN	7. MOLDOVA	11. MACEDONIA	
	4. SAN MARINO	8. CROAȚIA		

2

„Moneda nu se împarte între națiunile suverane și nu există nici un exemplu, contemporan sau istoric, de monedă girată în comun de mai multe state.

Este exact calculul pe care-l fac partizanii monedei comune Euro, care vor să impună unificarea politică dispensându-se de acordul explicit al concetățenilor lor, prin artificii «tehnic» al creării noii monede.

Dar construcția unui stat de dimensiuni continentale vine împotriva tuturor exigențelor și tuturor tendințelor din economia contemporană, de mai bine de un sfert de secol toate marile organizații publice și private căutând eficiența în dimensiunile mici.

Un superstat continental va fi mai puțin eficace și va conduce spre impozite suplimentare, care se vor adăuga impozitelor naționale existente. Suprimând concurența între statele naționale, nu se vor mai produce reformele vechilor structuri care frânează dezvoltarea pe continent.”

(Jean-Jacques Rosa, *Eroarea europeană*, Grasset, 1998)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Studiați cu atenție documentele și rezolvați următoarele sarcini de lucru:
1. Enumerați obiectivele pe care și le propun statele europene semnatare ale Tratatului de la Maastricht.
 2. Pe baza cunoștințelor anterioare, decideți dacă toate aceste obiective au fost atinse sau nu. Exemplificați.
 3. Care dintre aceste obiective ale Uniunii Europene credeți că este mai important pentru asigurarea viitorului acesteia? Argumentați-vă răspunsul.
 4. Exprimați-vă punctul de vedere referitor la beneficiile introducerii monedei unice, utilizând argumentele oferite de documentele 1 și 2.
 5. Între europeni există o unanimitate de păreri referitoare la efectele benefice ale unificării europene? Argumentați răspunsul.
 6. Identificați cele mai recente etape ale extinderii UE. Decideți asupra elementelor comune și asupra deosebirilor dintre noile state membre și candidate.
 7. Încercați să explicați de ce extinderea UE s-a produs în această ordine a includerii unor noi membri.
 8. Alcătuiți un eseu argumentativ în care să vă prezentați punctul de vedere legat de perspectivele României ca potențial membru al Uniunii Europene din 2007.

PRO MEMORIA!

- Primii pași spre realizarea Europei unite au fost determinați de necesitatea ieșirii din marasmul generat de cel de Al Doilea Război Mondial, cât și de nevoia de a oferi un răspuns adecvat provocărilor globalizării.
- Procesul unificării s-a desfășurat atât în plan economic, cât și în domeniul asigurării drepturilor omului.
- Integrarea europeană s-a produs nu numai pe orizontală, prin adăugarea de noi state în cadrul mai multor valuri de extindere, ci și pe verticală, prin transferul unei părți a deciziei spre organisme supra-naționale.
- După 1989, aderând la valorile democrației și la principiile economiei de piață, România a redevenit parte activă a noii Europe.

Colonizarea Africii
în viziunea idilică a unui pictor francez,
Georges Rochegrosse (1900)

1

„Dorind să reglementeze într-un spirit de bună înțelegere mutuală condițiile cele mai favorabile dezvoltării comerțului și civilizației în diferite regiuni ale Africii și să asigure tuturor popoarelor avantajele navigației libere pe cele două fluvii principale ale Africii (...); dorind pe de altă parte să prevină neînțelegerile și contestațiile pe care le-ar putea ridica în viitor noile luări în posesiune pe coasta Africii și preocupări în același timp de mijloacele de a crește bunăstarea morală și materială a populațiilor indigene, statele participante au căzut de acord asupra mai multor chestiuni, dintre care menționăm:

Art. 34. Puterea care de acum înainte va lua în stăpânire un teritoriu pe coastele continentului african (...) va însoți actul respectiv cu o notificare adresată celorlalte puteri semnatare ale prezentului act.

Art. 35. Puterile semnatare (...) recunosc obligația de a asigura existența unei autorități suficiente pentru a face să fie respectate drepturile dobândite și libertatea comerțului.”

(Actul general al Conferinței de la Berlin cu privire la stăpânirea asupra Africii, 1885)

*E uropa și spațiile de civilizație extraeuropene

APOGEUL COLONIZĂRII: INFLUENȚE RECIPROCE

Relațiile dintre Europa și statele celorlalte continente au stat, de-a lungul epocii moderne, sub semnul dominației europene. Aceasta a îmbrăcat variate forme, de la stăpânirea politică la controlul economic și influența culturală.

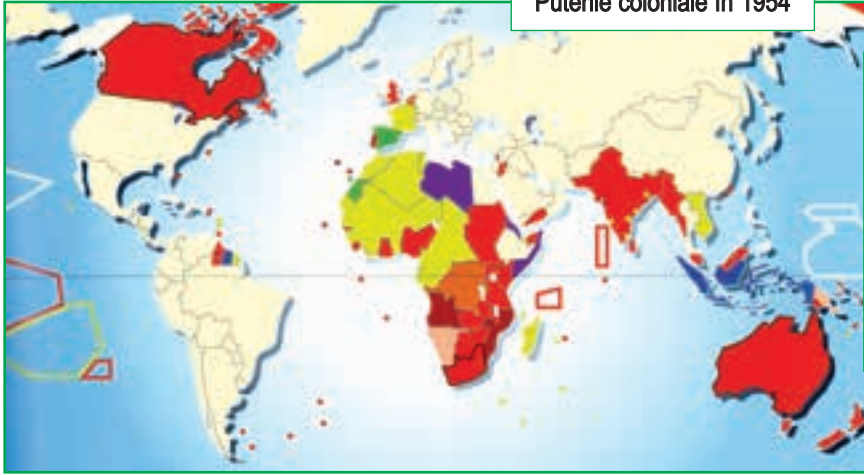
Convise de superioritatea civilizației europene și de misiunea lor civilizatoare, dar și interesate de materiile prime și de întinsele piețe de desfacere a produselor oferite de lumea extraeuropeană, statele europene au transformat întinse suprafețe ale globului în colonii. Rând pe rând, Portugalia și Spania, apoi Olanda, Marea Britanie și Franța au concurat pentru includerea unor cât mai întinse teritorii în propriile imperii coloniale. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, acestora li se adaugă Germania și Italia. Apogeul acestui proces a fost atins la începutul secolului al XX-lea, când cea mai mare parte a lumii era împărțită între marile puteri; aproape întregul continent african, India, Asia de Sud-Est sau Australia deveniseră părți componente ale imperiilor coloniale europene. Nici Rusia nu a fost străină de acest proces, expansiunea sa către est și nord transformând-o într-unul dintre cele mai întinse imperii ale lumii.

Sfârșitul secolului al XIX-lea a marcat deschiderea spre Europa și a celor mai conservatoare dintre spațiile de cultură extraeuropene, precum China și Japonia. Dacă în cazul Japoniei deschiderea a însemnat în primul rând transfer de tehnologie și transformarea acesteia într-una dintre marile puteri ale lumii, cucerirea pieței chineze a declanșat o acerbă competiție între europeni și nord-americani. Nici întinsele spații ale Americii de Sud nu au trecut neobservate. Eliberate în prima parte a secolului al XIX-lea de sub dominația politică portugheză și spaniolă, statele sud-americane vor ceda în scurt timp tentației capitalurilor europene.

Competiția dintre marile puteri economice și politice ale lumii fusese, până la începutul secolului XX, mai curând indirectă, dar, de atunci încolo, interesele acestora intră în coliziune directă. În Africa, interesele britanice se loveau direct de cele franceze, germane și italiene, în China și în America de Sud europenii se confruntau direct atât între ei, cât și cu SUA sau Japonia, iar pe coastele de est ale Pacificului, Rusia imperială intrase în contact nemijlocit cu interesele japoneze.

Amprenta pe care europenii au pus-o asupra dezvoltării lumii în ansamblul său și mai ales asupra popoarelor incluse în imperiile coloniale este un subiect departe de a fi fost clarificat. Sigur este faptul că au existat atât consecințe pozitive, cât și negative și că influențele au fost bilaterale. Întinsele piețe de desfacere, cât și bogatele resurse naturale exploatare în favoarea metropolelor au contribuit substanțial la dezvoltarea marilor puteri europene, au oferit locuitorilor bătrânului continent șansa cunoașterii străvechilor civilizații orientale. De cealaltă parte, în activitatea economică a fost atrasă și o parte a populației locale, s-au construit și s-au modernizat drumuri și căi ferate, numeroși tineri au fost trimiși să studieze în marile universități occidentale.

Puterile coloniale în 1954

- Imperiul britanic
- Membri ai Commonwealth-ului
- Imperiul francez
- Imperiul belgian
- Imperiul olandez
- Imperiul fost italian, sub tutelă ONU
- Imperiul spaniol
- Imperiul portughez

În același timp, contactul adeseori brutal cu civilizația europeană a afectat dezvoltarea firească a culturilor tradiționale în Asia, în Africa sau în America de Sud. Continentul african a resimțit dureros practica comerțului cu sclavi, practică până târziu, în secolul al XIX-lea. Din această perspectivă, colonialismul are o mare responsabilitate pentru procesul de subdezvoltare, așa cum s-a manifestat în secolul al XX-lea, dar pe care, desigur, nu îl putea prevedea la acea dată.

2

„Fără nici o îndoială că într-o zi (...) cele două ținuturi complementare, Sahara și Sudanul, vor constitui cea mai minunată colonie franceză. Nici o alta, fără a excepta Indochina, nu se va putea compara cu aceasta. Pentru a conserva Sudanul și Sahara și a le putea exploata în același timp, este absolut necesară construirea fără nici o întârziere a unor căi ferate transsahariene. Observați că vorbim la plural; spunem niște căi ferate transsahariene și nu a unei căi ferate transsahariene.

Asta înseamnă să finalizăm foarte repede Transsaharianul nigerian, deja realizat pe o distanță de 700 de km de la Oran și unde nu ne rămân mai mult de 1700 de km de construit, apoi transsaharianul din Ciad, care, spre marea noastră rușine și spre marea noastră pagubă, nu e realizat decât pe o distanță de 330 km de la Philippeville.

Din momentul în care unul dintre aceste două transsahariene va fi dat în exploatare, ne vom edifica asupra facilităților și a prețurilor mici oferite de această întreprindere, (...) ne vom apleca cu atenție asupra construirii celui de-al doilea.”

(P. Leroy-Beaulieu, *Sahara, Sudanul și căile ferate transsahariene*, 1904)

Plantație de ceai în Camerun

O misiune catolică în Malaysia (1927)

3

„Actualmente, a cincea parte din lume ne este tributară în mod voluntar. Câmpiile Americii de Nord, Rusia, iată câmpiile noastre de grâu; Chicago, Odesa sunt hambarele noastre; Canada și țările baltice sunt pădurile noastre. Turmele noastre de oi sunt în Australia, cirezile de vite în America; Peru ne expediază argintul, California și Australia aurul lor. China cultivă ceai pentru noi, iar Indiile Orientale orientează către noi râuri de cafea, zahăr și mirodenii. Franța și Spania sunt podgoriile noastre, spațiul mediteranean este livada noastră; bumbacul ni-l aducem din Statele Unite, ca și din multe alte părți ale lumii.”

(A. Siegfried, *Criza britanică în secolul XX*, 1975)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Studiați cu atenție documentele și rezolvați următoarele sarcini de lucru:
 1. Stabiliți raportul de forțe dintre marile puteri coloniale ale lumii în secolul XX.
 2. Realizați un proiect prin care să demonstrați motivele care au condus la acest raport de forțe. Lucrați împreună cu alți trei sau patru colegi.
 3. Analizați modul în care priveau britanicii sensul noțiunii de colonialism. Explicați deosebirea față de sensul comun al cuvântului.
 4. Evaluați avantajele obținute de metropole din exploatarea coloniilor.
 5. Exprimați un punct de vedere referitor la raportul dintre avantajele și dezavantajele coloniilor în raport cu metropola.
 6. Comparați situația marilor puteri coloniale ale începutului de secol XX cu situația lor actuală. Identificați asemănările și deosebirile.

DECOLONIZAREA

Mahatma Gandhi, conducătorul luptei de eliberare națională a Indiei, în mijlocul susținător săi (pictură reprezentând un marș de protest din 1930)

1

„De la mijlocul anilor '50, decolonizarea s-a aflat în centrul activităților ONU. După ce calea spre independență a coloniilor fusese marcată la început de lupte sângeroase (de eliberare), acest proces a putut fi deviat — nu în ultimul rând mulțumită Națiunilor Unite — pe o pistă ordonată și pașnică. Procesul de decolonizare a avut efecte substanțiale și la nivelul Națiunilor Unite: statele recent devenite independente au aderat la Organizație, astfel încât numărul membrilor acesteia s-a îmbogățit doar între 1955 și 1962 cu 50 noi state. În 1965, 118 state făceau deja parte din Națiunile Unite, iar distribuția geografică a membrilor s-a schimbat și ea în mod fundamental. Dacă în 1945 făceau parte din ONU aproape numai state nord- și sud-americane și state europene, în decursul valului de decolonizare s-au adăugat mai ales state asiatice și africane, ulterior și state din spațiul oceanic și caraibean. Astfel, ONU s-a dezvoltat dintr-un for care fusese alcătuit inițial mai ales din foștii aliați din cel de Al Doilea Război Mondial, într-o adevărată organizație mondială.”

(Günther Unser, Michaela Wimmer, 1995)

În primele decenii ale secolului al XX-lea, poziția imperiilor coloniale părea una consolidată. Proiectele economice și de infrastructură aplicate de metropole începuseră să dea rezultate pozitive, iar principalele puteri coloniale europene, Marea Britanie și Franța, aveau să iasă învingătoare din ambele războaie mondiale și datorită aportului economic și uman al coloniilor. Foarte curând după cel de Al Doilea Război Mondial a început însă un proces invers, anume cel al decolonizării. Cum se poate explica acest aparent paradox?

Primele explicații trebuie căutate în chiar politica economică și socială promovată de metropole în colonii. Efectele acestora sunt dintre cele mai controversate, influențând de multe ori în sens negativ nivelul și ritmul de dezvoltare economică a coloniilor. Căci, introducerea economiei de tip industrial a dus pe de o parte la modernizarea economiei coloniilor, iar pe de altă parte la diminuarea sau chiar dispariția unor întregi sectoare economice tradiționale, mai ales a celor legate de agricultură. De asemenea, produsele de serie realizate în sistem de fabrică, mai numeroase și mai ieftine, au distrus mica producția de tip artizanal care asigura traiul a numeroase familii. Astfel, pe termen scurt, coloniile s-au dovedit a nu fi fost pregătite să suporte șocul produs de tehnologiile și de modul de organizare a producției impus de europeni, care a generat mari probleme sociale în întreaga lume colonială. Acestea au fost amplificate de creșterea demografică accentuată începută încă din anii '30 ca urmare a introducerii sistemelor europene de asigurare a sănătății și diminuării mortalității infantile. Nedublată de politici adecvate de ocupare a forței de muncă, creșterea demografică a condus la accentuarea șomajului și la degradarea calității vieții.

În toți acești ani a avut loc și un spectaculos proces de dezvoltare a unei intelectualități naționale. Formată în marile universități europene, această elită s-a văzut exclusă de la puterea politică și administrativă. De aici și până la dezvoltarea unei mișcări naționale de eliberare nu a fost decât un pas. Aceasta a fost impulsionată de prezența unor personalități politice de prim rang (Gandhi și Nehru în India, Leopold Senghor în Africa neagră, Bourghiba în Tunisia, Ho Și Min în Vietnam), care au devenit simboluri ale aspirațiilor spre libertate ale propriilor popoare, unele, ca în cazul Vietnamului, fiind direct sprijinite de puterile comuniste ale vremii, conduse de URSS și de China comunistă.

Procesul de decolonizare a debutat imediat după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial, când Vietnamul și-a proclamat unilateral independența (1945). Modalitățile prin care fostele colonii au trecut la un nou statut politic, acela de state independente, a fost variat. Bazându-se pe experiența dobândită anterior, negocierea a fost preferată în cazul coloniilor britanice: în 1947, Indiei și altor colonii britanice li se recunoaște independența. Marea Britanie a valorificat astfel experiența anului 1931, când statelor membre ale *Commonwealth*-ului li se acordase o largă autonomie.

În pofida efortului generalului de Gaulle de a introduce reforme după 1944, destrămarea imperiului colonial francez s-a produs mai cu seamă pe calea războiului de eliberare. Așa s-a întâmplat în Indochina (1946-1954) sau în Algeria (1954-1962). În cazul Marocului și Tunisiei, independența a fost obținută pe calea negocierilor, dar sub presiunea unor ample mișcări de gherilă.

La începutul deceniului al optulea, procesul de decolonizare s-a încheiat. Nu au dispărut însă și urmările acestuia: războaiele civile datorate artificialității granițelor, *apartheid*-ul, subdezvoltarea.

2

Ho Și Min proclamă independența Vietnamului

„De mai bine de 80 de ani, imperialiștii francezi își reneagă propriile principii: libertatea, egalitatea, fraternitatea; ei au violat pământurile strămoșilor noștri, ne-au oprimat compatrioții. (...) În domeniul politic, ne-au privat de toate libertățile (...). Ei au constituit trei regimuri politice în nordul, în centrul și în sudul Vietnamului pentru a distruge unitatea noastră națională.

Ei ne-au exploatat până la măduvă, ei au redus poporul nostru la cea mai neagră mizerie. Ei ne-au furat erezările, minele, pădurile, materiile prime. (...)

În toamna anului 1940, când fasciștii japonezi, pentru a se lupta cu trupele aliate, au invadat Indochina pentru a organiza noi baze militare, colonialiștii francezi s-au așezat în genunchi pentru a le ceda țara noastră. Din aceste motive, noi, membri ai guvernului provizoriu, declarăm în numele întregului popor vietnamez eliberarea în totalitate de toate raporturile coloniale cu Franța imperialistă.”

(Hanoi, 2 septembrie 1945)

3

„De-a lungul Războiului Rece, problema națională care a marcat atât de puternic perioada dintre cele două războaie mondiale a ajuns să fie dată uitării, în favoarea confruntării ideologice bipolare care a sfâșiat lumea. Fără îndoială că națiunea nu a dispărut din orizontul politic, decolonizarea fiind opera mișcărilor de eliberare națională.

Însă dimensiunea propriu-zis națională a fost în cea mai mare parte a timpului mascată de o retorică marxizantă și aflată în strânsă legătură cu un internaționalism de conveniență. Această strategie de disimulare reprezenta un demers obligatoriu pentru comuniștii din lumea a treia, de la China la Cuba, trecând prin Iugoslavia, dar de care nu au fost scutiți nici ceilalți lideri ai anticolonialismului.

Nasser în Egipt, cât și promotorii sirieni ai Partidului Baas Socialist nu au uitat să asocieze naționalismul lor tumultuos cu un «socialism arab» la fel de patetic, care s-a rezumat, în principal, la etatizarea economiei. Perioada Războiului Rece s-a situat, așadar, sub semnul eufemizării naționalismului.”

(Alain Dieckhoff, *Națiune și rațiune de stat*, 2003)

Scenă de bucurie la Alger după proclamarea independenței (iulie 1962)

4

„Cine va putea nega faptul că treizeci de ani din viața mea au fost petrecuți bătând în van, cu răbdare, cu moderație și cu modestie la o poartă închisă și baricadată? Care au fost fructele moderației? Ultimii treizeci de ani au văzut cel mai mare număr de legi restrângând drepturile și progresul nostru de până acum. Am ajuns în etapa în care nu mai avem drepturi deloc.”

(Albert Luthuli, președinte al Congresului Național African, *Let my people go*, 1962)

5

„Apoi oamenii poporului nostru au trăit în mod pașnic sub conducerea regilor lor și s-au mișcat liber și plini de încredere în susul și în josul țării, fără obstacole. Țara era a noastră. Noi ocupasem pământul, pădurile, râurile, am extras bogățiile sub-solului și toate bogățiile acestei frumoase țări. Ne-am stabilit propriul guvern, ne-am controlat propriile armate și am organizat comerțul.”

(Din biografia lui Nelson Mandela, 1986)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Studiați cu atenție documentele și rezolvați următoarele sarcini de lucru:
1. Identificați căile prin intermediul cărora coloniile au încercat, după cel de Al Doilea Război Mondial, să-și obțină independența.
 2. Menționați motivele care au condus la obținerea independenței coloniilor.
 3. Stabiliți, într-un grup de 4-5 colegi, care au fost urmările campaniei non-violente promovate de o parte a liderilor politici africani?
 4. De ce credeți că inițiativa campaniei non-violente nu a fost încununată de succes.
 5. Credeți că lupta pentru obținerea independenței a fost sau nu lipsită de alte conotații politice? Argumentați-vă punctul de vedere.
 6. Care credeți că a fost ideologia care a influențat în cea mai mare măsură lupta de emancipare a coloniilor? Motivați-vă opțiunea.

Lansarea rachetei „Ariane”, rezultat al cooperării mai multor state europene în acest domeniu

1

„Există mai multe procese interrelaționate care definesc globalizarea. Acum câteva decenii, Marshall McLuhan a vorbit despre «satul mondial», (...) surprinzând cu acea expresie esența fenomenului din zilele noastre: tehnologii ale informației care ne pun mai iute și mai des în legătură unii cu alții; comprimarea distanțelor prin noi tehnologii; inter-conectarea și creșterea dependențelor reciproce; integrarea piețelor financiare și comerciale; internaționalizarea crescândă a producției (prin intermediul firmelor cu activitate globală); apariția unor probleme «planetare», care necesită abordări globale; răspândirea de comportamente și clișee presupuse a exprima raționalitatea unui *homo oeconomicus* ce nu cunoaște frontiere și emoții (...) «locale»; apariția unui *homo globalus*; dezvoltarea de identități transnaționale etc. (...)

Merită să evidențiez că dezbateră privind globalizarea nu trebuie disociată de două procese ale deceniilor trecute. În primul rând, mă refer la căderea sistemului comunist, care a însemnat o extindere geografică mare a sistemelor bazate pe economia de piață.”

(Daniel Dăianu, *Globalizarea: între elogi și respingere*, 2001)

2

„Eu cred că nu are nici un sens să fii pentru sau împotriva globalizării fără simț critic. (...) Cu alte cuvinte, nu frânarea globalizării, ci implementarea ei etică, aceasta este provocarea. În acest context, aș dori să folosesc denumirea de «globalizare etică», termen care constă dintr-un triunghi format din trei elemente esențiale: comerț liber, cunoaștere și democrație.”

(Guy Verhofstandt, președintele Uniunii Europene, 2001)

GLOBALIZAREA

Europa secolului al XX-lea a fost unul dintre principalii actori ai globalizării, cel mai spectaculos fenomen al lumii contemporane. Înțelegând că proces de suprimare a oricărei bariere dintre statele lumii, globalizarea s-a manifestat inițial în domeniul economic, mai cu seamă după cel de Al Doilea Război Mondial. A început să se vorbească tot mai des despre existența unei economii mondiale ale cărei politici de dezvoltare sunt definite în comun de marile puteri economice ale lumii, iar întreprinderile transnaționale își definesc propriile politici economice, care nu țin cont de granițele statelor naționale. Între statele lumii s-a creat astfel o interdependență economică și financiară tot mai accentuată.

În momentul de față, conceptul cuprinde însă o mare varietate de aspecte ale vieții sociale, culturale și politice. Printre factorii care au potențat și accelerat fenomenul globalizării pot fi enumerate dezvoltarea fără precedent a tehnologiei, cu consecințe majore la nivelul comunicării și transporturilor, mișcarea capitalurilor, precum și apariția unor probleme care nu mai pot fi depășite prin efortul statelor naționale, precum crizele economice, poluarea, subdezvoltarea, migrația forței de muncă, turismul, răspândirea maladiilor (SIDA, gripa aviară, boala „vacii nebune”) sau terorismul.

Nevoia de a oferi un răspuns adecvat fenomenului globalizării a fost unul dintre argumentele care au stat la baza construcției Europei unite. Împreună, statele europene au reușit să ocupe o poziție importantă în raport cu celelalte puteri economice ale lumii. Pentru aceasta, europenii au elaborat programe de dezvoltare comune în domeniile industrial, agricol și al cercetării științifice. Rezultate remarcabile au fost obținute în cadrul programului spațial european concretizat în proiectul „Airbus” sau în lansarea cu succes a rachetelor „Ariane”. Deosebit de importante pentru consolidarea Europei unice au fost inițiativele din educație și cultură. De un mare succes s-au bucurat programele Tempus, Erasmus, Comenius, Leonardo, care au facilitat cunoașterea reciprocă, așezarea sistemelor educaționale pe baze comune, compatibilizarea programelor de dezvoltare a resurselor umane, precum și valorificarea tradițiilor și specificului cultural național ca parte a unei identități comune europene. Fenomenul globalizării a indus europenilor și reacții de respingere a influențelor venite din alte zone culturale, mai cu seamă din America. Extinderea nelimitată a rețelelor McDonald’s, ofensiva produselor Coca Cola sau Pepsi Cola au fost percepute ca atentate la valorile culturale europene. Uniformizarea culturală generată de dezvoltarea comunicațiilor în limba engleză pe rețeaua internet, muzica de sorginte americană au generat în egală măsură reacții negative atât din zona culturii franceze, cât și din partea noilor state membre sau candidate care-și asimilau integrarea europeană cu pierderea propriilor valori culturale. Reacția generală a europenilor în fața produselor americane a fost însă mai moderată decât se credea inițial și, deseori, chiar favorabilă.

3

„Acest sfârșit de secol XX cunoaște un interes major pentru crearea de zone comerciale regionale. Astăzi, Comunitatea Europeană este percepută ca un instrument care poate permite o zonă de prosperitate mai mult sau mai puțin independentă (...).

Recent s-a creat zona nord-americană de liber schimb, prin acordul din 12 august 1992 (NAFTA), semnat de SUA, Canada și Mexic, care prevede suprimarea (...) taxelor vamale între cele trei țări.

Putem evoca existența unei zone regionale nonformale în Asia de Sud-Est în jurul Japoniei, ținând cont de legăturile economice care unesc țările din zonă cu vecinii lor aflați în dezvoltare rapidă.

Trebuie remarcat că realizarea unei zone comerciale privilegiate constituie o denaturare a principiilor GATT (...). Este motivul pentru care cineva s-ar putea întreba dacă multilateralismul comercial, care a permis cu certitudine dezvoltarea puternică a comerțului internațional după cel de Al Doilea Război Mondial, nu este în pericol și dacă crearea sau consolidarea unor asemenea zone nu reprezintă, finalmente, un răspuns de tip protecționist la dificultățile economice actuale.”

(Universalia 1994, Enciclopedia Universalis)

4

„O idee este repetată la nesfârșit în carte și ea reprezintă profesiunea de credință a autorului: «Problema azi nu este globalizarea excesivă, ci insuficiența globalizare.» Multe grupuri au interes în susținerea politicilor protecționiste, de la siderurgiiștii americani, ale căror prețuri și tarife sunt protejate în ciuda costului enorm pe care îl reprezintă pentru restul economiei americane, la fermierii subvenționați pentru a depăși orice concurență pe piață. Puterea politică a acestor grupuri împinge la opțiuni dificile și a făcut adeseori imposibilă implementarea unor politici sensibile. Este șocantă prezența barierelor economice și a măsurilor protecționiste chiar și în țări care afirmă adeviziunea lor totală față de comerțul liber.

Wolf recunoaște că țările sărace suferă în mod real. Lovite de barierele protecționiste și având visuri deșarte asupra măsurii în care se pot izola, pentru ele globalizarea ar fi, totuși, o oportunitate. Argumentele oferite de autor sunt convingătoare. El nu ignoră nici rolul unei guvernări sănătoase, care să protejeze drepturile și libertățile fără de care nu beneficiază de aceste avantaje întreaga populație. Exemplul negativ este Nigeria, mare producător de petrol, dar cu o economie stagnantă, a cărei bogăție este risipită de guvernanți, un model pentru țările în care toate beneficiile ajung în mâinile unei pătri conducătoare.”

(Prezentarea făcută de Yale University Press lucrării lui Martin Wolf, *Why Globalization Works*)

Fast-food McDonald's la Kyoto (Japonia)

5

„Reducerea rolului statului depinde deci mai puțin de globalizare, cât de locul pe care îl deține națiunea în ierarhia mondială. Pentru toate acele state-națiune care nu sunt «campionii» globalizării, globalizarea nu lasă decât două opțiuni, aceea suveranistă sau o strategie de închidere față de exterior, promovată de unii, dar care n-ar putea fi decât un «drum cu sens unic» către dezastru, sau regruparea în ansamble regionale de o mărime suficientă pentru a le face vizibile și apăra interesele, de a dezvolta sinergii și a regăsi un spațiu veritabil de suveranitate și o putere de negociere.”

(Regis Benichi, *Istoria mondializării*, Vuibert, 2003)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Studiați cu atenție documentele și rezolvați următoarele sarcini de lucru:
- 1. Identificați principalele zone de liber schimb din lume și componența acestora.
- 2. Comentați, cu colegul de bancă, avantajele și dezavantajele celor două posibile soluții la problemele lumii contemporane, protecționismul și liberul schimb.
- 3. Care a fost reacția statelor europene față de tendința de creare a zonelor de liber schimb? Argumentați-vă punctul de vedere.
- 4. Organizați o dezbatere – în grupuri alcătuite din câțiva elevi – pe tema raportului dintre protecționism și liberul schimb.
- 5. Care dintre cele două politici economice credeți că este favorabilă pentru viitorul economiei românești?
- 6. Realizați un proiect prin care să prezentați acele măsuri luate de România pentru pregătirea economiei în vederea aderării la Uniunea Europeană. Lucrați împreună cu alți trei sau patru colegi.

PRO MEMORIA!

- Crearea marilor imperii coloniale este considerată un semn al dominației politice, economice și culturale pe care statele europene au exercitat-o asupra lumii.
- Influențele între civilizația europeană și spațiul extraeuropean au fost reciproce, dar exportul modelelor de dezvoltare europene a produs și efecte negative: subdezvoltare, războaie civile, apartheid.

Cultura românească – cultură europeană

Constantin Brâncuși, un mesager de seamă al culturii românești în lume

1

„Modernitatea viziunii lui Brâncuși este autentică: ea se întregeste într-o epocă în care arta europeană căuta teritorii neexplorate — din revelarea unei creații milenare, încărcată de sensuri filosofice profunde. Și din descoperirea acelor fluxuri subterane care poartă, în îndepărtatele vechimi, idei și forme artistice de la un tip de civilizație la altul, despărțite de vaste întinderi geografice. Artă lui Brâncuși realizează o sinteză, termen al afirmației și al construcției: o sinteză a formelor primordiale din care, prin vremi, s-au ramificat neconținut direcțiile artei lumii.”

(Dan Grigorescu, *Brâncuși*, 1980)

Brâncuși,
Primul tipăt

ROMÂNI ÎN MIȘCAREA DE IDEI DIN PRIMA PARTE A SECOLULUI XX

Cultura românească a secolului al XX-lea a fost dominată până la cel de Al Doilea Război Mondial de o perpetuă confruntare între tradiționalism și modernism, între opțiunea pentru închiderea în sine și tentația modernității. Astfel, în bună tradiție pașoptistă și junimistă, începutul veacului XX a continuat să propună valorile naționalismului și ale vieții rurale, fie în varianta semănătoristă, fie în cea poporanistă.

Angoasa și deziluzia induse de Primul Război Mondial au generat însă o puternică tendință de negare, uneori în bloc, a valorilor ce fundamentaseră cultura românească de până atunci. Căutând noi valori și modalități de exprimare, artiștii și gânditorii români au dat culturii autohtone acea dimensiune europeană de care avea atâtă nevoie. Încercarea de modernizare s-a manifestat pe cel puțin trei direcții.

Primii contestatari au fost simboțiștii. De la Macedonski la George Bacovia și Ion Minulescu, aceștia au reprezentat un prim moment de spargere a tiparului tradițional și de racordare la tendințele culturii europene. Deși pe alte coordonate, aceeași tendință a fost cultivată de modernismul teoretizat și susținut de Eugen Lovinescu.

Plină de semnificații este și contribuția scriitorilor români la întemeierea avangardismului european, mișcare culturală care promova ruptura completă cu estetica de până atunci. În 1916, Tristan Tzara pune bazele dadaismului — este drept, în afara granițelor țării —, iar suprarealismul românesc este considerat, datorită lui Urmuz, un precursor al celui francez. Alternativa avangardistă a fost susținută și prin reviste precum *Contemporanul*, *Punct*, *Integral*, *Unu* ș.a. Deși deschizător de drumuri, avangardismul nu a jucat însă un rol deosebit în cultura românească a secolului al XX-lea.

Personalitățile românești care vor avea cel mai greu cuvânt de spus în cultura europeană a secolului au fost însă exponenții unui alt produs al culturii românești interbelice, exponenții *Tinerei Generații*. Această mișcare de idei s-a născut în 1927, odată cu lansarea în publicistica vremii a lui Mircea Eliade, cel care avea să devină liderul necontestat al generației sale. Contemporană cu mișcări similare din Franța și alte țări europene, *Tânără Generație* cuprinde nonconformiști precum Emil Cioran, Eugen Ionescu, Mircea Vulcănescu, Mihail Sebastian sau Constantin Noica. Mizeria materială și morală proprie sfârșitului Primului Război Mondial era asimilată de aceștia unui eșec al ordinii și al valorilor promovate până atunci, temeinic motiv de „detașare agresivă” în raport cu „idealurile înaintașilor”. *Scrisori către un provincial* (Mircea Eliade), *Nu* (Eugen Ionescu) sau *Pe culmile disperării* (Emil Cioran) vor deveni expresia acestui refuz și adevărate manifeste ale spiritului anilor '30.

Cunoscuți și sub numele de *Generația Criterion*, aceștia au organizat cicluri de conferințe de popularizare a culturii, dezbaterile prilejuite de acestea devenind ocazii de confruntare a unor personalități de orientări politice dintre cele mai diferite. Era numai unul dintre aspectele care ilustrează spiritul democratic al unei societăți, cea românească, care evolua spre modernitate.

Alternativa propusă de *Tânără Generație* a fost însă întoarcerea către autohtonism, ortodoxism și iraționalism. Angajați în zona politică, aceștia s-au apropiat rapid de mișcarea de extrema dreaptă, ca, de altfel, marea majoritate a intelectualității românești interbelice. România se rialia din nou mișcării de idei europene, de astă dată naționaliste, dar cu tendințe fasciste și fascizante.

2

Brâncuși,
*Coloana
infinitalui*

„Astăzi, ca și acum cincizeci de ani, în lume prea puțini sunt aceia care au auzit de noi. Când privim lucrurile din interior și, în încercarea de a ne aroga o anume vizibilitate internațională, suntem obligați să ținem seama de adevărul obiectiv, numele noastre de referință sunt Brâncuși, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Cioran, eventual Victor Brauner, Gherasim Luca, Tristan Tzara, Marcel Iancu, Fundoianu (Benjamin Fondane). Spun eventual pentru că dimensiunea avangardistă a literaturii noastre n-a fost niciodată cu adevărat un titlu de onoare culturală națională. Tocmai în acest context, al numelor internaționale citabile, ceea ce pare să ne doară pe noi mai mult e faptul ca Eminescu nu e un Novalis sau un Hölderlin, că Blaga nu e un Trakl sau un Rilke și nici Rebreanu un Tolstoi sau un Flaubert. Dând aceste exemple — la care aș putea adăuga destule altele de același calibru — nu vreau să relativizez în vreun fel valoarea acestor mari scriitori ai noștri (cu cine alții să-i înlocuim?), ci vreau doar să arăt că suntem o cultură preocupată de închiderea în noi înșine (...) și nu de deschiderea spre ceilalți și de achiziționarea unui concept pozitiv al traductibilității și al dialogului intercultural.”

(Gheorghe Crăciun, *Cultura română de azi pe mâine*, în „Observator cultural”, nr. 276, 2005)

3

„Emil Cioran, Mircea Eliade și Eugène Ionesco sunt recunoscuți ca trei mari clasici ai culturii franceze și europene din a doua jumătate a secolului al XX-lea. (...) Acești trei bărbați vor izbuti, după ce vor fi parcurs totuși niște traiectorii accidentate, să se impună ca maeștri cvasinecontestăți, fiecare în domeniul său propriu: Cioran ca estetik al apocalipsei (...); Ionesco, primul scriitor francez care a fost publicat în timpul vieții în *La Pléiade*, ca prinț al absurdului; Eliade, ca «unul dintre cei mai mari istorici ai religiilor din epoca noastră», conform unei formule reluate pretutindeni la moartea lui, în 1986.

Nu e de mirare că o astfel de performanță a lăsat mult timp în planul doi perioade românească a biografiei lor, dacă nu ignorată, oricum redusă la statutul de «preistorie» fără mare relevanță pentru înțelegerea parcursului lor de după război. (...)

Din punctul de vedere al receptării și pentru nota sa de exotism, faptul deloc banal de a se fi format la umbra Carpaților va continua totuși să-și găsească locul în construirea mitului, în timp ce clișeul atât de îndrăgît de Paul Morand cu privire la un București dintre cele două războaie zugrăvit ca «un mic Paris al Balcanilor», francofon și cosmopolit, va închide de minune cercul. Cioran, Eliade și Ionesco vor deveni «cei trei mari români de la Paris» pe care îi invocă întruna presa literară.”

(Alexandra Laignel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionesco, uitarea fascismului*, 2002)

4

„Cei trei bărbați n-au schimbat întotdeauna între ei doar amabilități. Doi dintre ei, Cioran și Eliade, au fost fasciști. El (n.n. Cioran) a văzut în național-socialism expresia unei «barbarii creatoare» și și-a pus pana, gândirea și îndoielile în slujba acestei barbarii. El a văzut cu proprii lui ochi cum ordinea nazistă domnea la Berlin și s-a entuziasmat în fața unei națiuni capabile să îngroape universalismul, după ce a lichidat umanismul. (...)

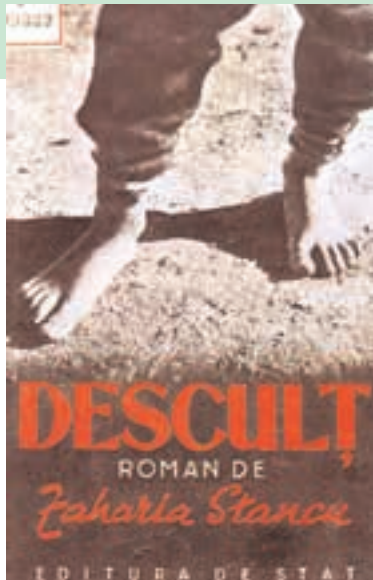
Mircea Eliade, de asemenea, a răspuns chemării fascismului, pe care l-a împodobit cu farmecele ambiguității ale unei «renașteri spirituale» și ale unei «revoluții ascetice și virile». El a propovăduit în satele românești ca un adevărat Messia al unei religii a morții. Scrierile lui propovăduiesc un «creștinism cosmic» purificat de orice influență evreiască. (...) Cel mai uimitor este poate că vigoarea convingerilor lui fasciste nu este egalată, după război, decât de răbdătoarea strategie cu care le ascunde, neregretând nimic. (...)

Și Eugène Ionesco? Este și el un fost fascist? Nici pomeneală! El este, dimpotrivă, un democrat convins încă de la începutul anilor '20. I-a detestat pe răii magistri ai tineretului român, a luptat împotriva lor și și-a arătat dezgustul văzând cum cade «demonul sadismului» peste mica lui Românie.”

(Daniel Rondeau în „L'Express”, mai 2002)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Studiați cu atenție documentele și rezolvați sarcinile de lucru.
1. Cioran, Eliade și Ionesco aparțin culturii române sau celei franceze? Argumentați-vă punctul de vedere.
 2. Care sunt dominantele culturii române cel mai mult mediatizate? Există și aspecte ale culturii române care nu au fost suficient valorificate?
 3. Sunteți de acord cu formularea din documentul 2: „Suntem o cultură preocupată de închiderea în noi înșine”? Motivați-vă răspunsul.
 4. Credeți că opinia publică europeană este interesată de cunoașterea valorilor culturii române? Argumentați.

Coperta unui roman publicat în 1948 — *Descult* de Zaharia Stancu — o carte care a răspuns „comenzii sociale” a acelui moment al istoriei noastre

1

„Cultura română ratează sistematic ieșirea în lume, în timp ce consumatorii ei direcți, fie ei critici literari sau public larg, se împiedică în gropile cărților nescrise. Dacă ne putem lăuda cu scriitori ca Rebreanu, Eliade sau Cărtărescu, în schimb au rămas nescrise cărți fundamentale pentru o cultură care contează.

În timp ce criticii încearcă să netezească drumul prin hățșurile culturii autohtone, puțini autori români reușesc să pătrundă pe piața internațională. La vizibilitatea pe care o avem, Premiul Nobel pentru literatură ne ocolește în continuare. Cultura noastră rămâne marginală, în opinia specialiștilor, și pentru că îi lipsesc anumite cărți. Astfel, criticul Nicolae Manolescu spune: «Nu avem în cultura noastră *Odiseea*, *Don Quijote*, *Faust*, *Război și pace*, *Muntele vrăjit* și *Ulise*, adică exact acele cărți care asigură universalitatea unei culturi. Nu știu de ce nu le avem.» Și criticul Eugen Negrici crede că ne lipsesc acele texte care funcționează ca niște «acte de identitate». Le-am pierdut, le falsificăm, le completăm după interese și după toane.»

(Cătălina George,

Cărțile care lipsesc din cultura română, în „*Cotidianul*”, 13 decembrie 2005)

CULTURA ÎNTRE MILITANTISM ȘI AUTONOMIE

Refuzând caracterul minor al culturii române de până atunci, influențați de orientarea politică a multor state europene în deceniul al patrulea și fascinați de ideile pe care le vehiculau în mediul universitar al vremii filosofi precum Nae Ionescu, mulți intelectuali români se vor apropia de mișcarea legionară. Deși gradul de adeziune a variat de la o persoană la alta, intelectualii români ai perioadei interbelice au o mare responsabilitate pentru amplificarea acestei mișcări — fenomen politic încă insuficient studiat și cunoscut —, pentru transformarea sa într-o organizație politică cu ecou în mase.

Se naște în același timp o nouă direcție în evoluția intelectualității române, anume cea de susținere a regimurilor totalitare. Căci, dacă pe Eliade și Cioran îi găsim în diferite grade de apropiere față de Garda de Fier și de liderii ei politici, după cel de-Al Doilea Război Mondial a fost rândul altor creatori, precum Mihail Sadoveanu sau Zaharia Stancu, să colaboreze îndeaproape cu regimul comunist proaspăt instalat sub oblăduire sovietică. Cultura era pe cale să parcurgă tristul drum al întregii societăți românești, abandonându-și valorile. În timp ce Cioran, Eliade și Ionescu începeau strălucite cariere literare și științifice departe de țară, în Occident, sfârșind prin a fi asimilați culturii franceze, în România înflorea proletcultismul de inspirație sovietică. În spiritul „luptei de clasă”, societatea românească, inclusiv cultura, era împărțită între „noi” și „ei”, cele două părți fiind așezate în raporturi dihotomice: „Cine nu e cu noi, e împotriva noastră”, iată sloganul specific epocii.

Începutul anilor '60 marchează o nouă cotitură: urmând, din nou, orientarea politică a vremii, cultura română se regăsește pe sine în orientarea către național și viața rurală. Abandonarea teoriei staliniste a luptei de clasă s-a tradus printr-o relativă liberalizare a vieții culturale, o normalizare a relațiilor interumane și recuperarea onora dintre autorii interbelici ale căror opere puteau servi „ideea națională”. De altfel, această „idee” avea să fie folosită de intelectualii români pentru a încerca să evadeze din cadrul ideologic îngust de până atunci, fie spre specificul local, fie spre universalitate.

Începutul anilor '70 a însemnat revenirea, în forme de manifestare diferite, la intransigența primelor decenii postbelice și restrângerea la maximum a oricăror relații cu lumea exterioară, chiar și cu cea aparținând „blocului socialist”. România nu a devenit parte a mișcărilor de idei și a tendințelor de schimbare prezente în cazul vecinilor noștri, rămânând blocată într-o paradigmă de sorginte stalinistă. În această atmosferă, evenimente precum apariția *Jurnalului de la Păltiniș*, o carte cu și despre Constantin Noica scrisă de Gabriel Liiceanu, dezbateră aparent liberă a unor idei și activitatea puținilor artiști dizidenți reprezentau mai curând excepția decât regula. „România este ocupată de români”, spunea sugestiv, spre sfârșitul anilor '70, scriitorul dizident Paul Goma, încercând să illustreze drama trăită de România lui Nicolae Ceaușescu. Această realitate dură a acceptat însă un anumit grad de autonomie a domeniului cultural care a permis afirmarea a cel puțin două generații de artiști, cea a anilor '60 și cea a „optzeciștilor”.

În acest context, momentul 1989, care a adus cu sine redeschiderea către lume și reînțorcerea, timidă și plină de convulsii, spre democrație, apare ca o nouă șansă pentru afirmarea dimensiunii europene a culturii române. Va fi ea valorificată?

2

„Putem vorbi în literatura noastră postbelică despre două mari și solide generații de creație, generația '60 și generația '80, suficient consolidate și justificate prin mutațiile de ordin istoric petrecute în acei ani. Am putea vorbi despre o a treia generație, antebelică, afirmată sau în curs de afirmare în preajma războiului, ai cărei reprezentanți au suferit din plin schimbările petrecute după încheierea atât de puțin favorabilă a păcii, ce a adus un regim totalitar pentru mai bine de 40 de ani. Astfel, poeți remarcabili precum Geo Dumitrescu, Ion Caraion, Constant Tonegaru, Șt. Aug. Doinaș, Ben Corlaci sau Alexandru Lungu, precum și Petru Creția, Ion Negoitescu sau Nicolae Balotă au fost recuperați cu mare întârziere, mai ales că unii dintre ei au suferit ororile închisorilor politice staliniste (aceasta ar fi deja pomenita «generație pierdută»). Alții s-au «reabilitat» în perioada de relativă liberalizare a României comuniste, descalificându-se din punct de vedere moral.”

(Claudiu Komartin, *Generația 2000 — o introducere*, 2005)

3

„După șocul din 1971, care, la început, n-a atins decât cultura, au venit anii '80, în cursul cărora s-a reinstalat teroarea, o teroare diferită (de cea din anii '50), care nu mai presupunea decât rareori arestări, dar care a însemnat o supraveghere în masă, descurajarea și limitarea relațiilor cu străinătatea și cu străinii, amenințări de tot felul etc., într-un cuvânt, o formă actualizată (...) a aceluiași terorism de stat.

Și atunci o întrebare trebuie pusă inevitabil: a fost, oare, cu adevărat înlocuit «timpul progresiv al marxismului» în societatea românească postbelică? A ieșit această societate din tiparele politice, sociale și economice stabilite de «clasicii» marxism-leninismului și de exemplul «viu» al URSS? Cu excepția liberalizării controlate din anii '60, schimbarea (nu reforma, căci ar fi un termen prea tare pentru realitatea comunistă autohtonă) nu a atins, de fapt, societatea, nici baza economică, ci doar suprastructura (...). Dacă prin «timpul progresiv, discontinuu al marxismului» înțelegem un timp dominat de spiritul revoluționar și de consecințele lui, atunci va trebui, cred, să admitem că (...) România a rămas, din 1949 și până în 1989, prin urmare, patru decenii, în cadrul acestui timp, oricâte tradiții și continuități ar fi redescoperit între timp.”

(Mircea Martin, *Cultura română între comunism și naționalism*, în „22”, decembrie 2002)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Studiați cu atenție documentele și rezolvați următoarele sarcini de lucru:
- 1. Care credeți că au fost dominantele culturii române de după Al Doilea Război Mondial?
- 2. Evaluați impactul pe care regimul politic comunist l-a avut asupra culturii române după 1944.
- 3. Încercați să identificați câteva elemente definitorii pentru literatura proletcultistă surprinse în parodia lui Marin Sorescu.
- 4. A avut cultura românească postbelică o dimensiune europeană? Argumentați-vă punctul de vedere într-un grup de 4-5 elevi și confrunțați-l cu cel al colegilor.
- 5. Realizați un proiect prin care să urmăriți destinul a cel puțin doi oameni de cultură români a căror carieră a început în perioada interbelică și a continuat în timpul regimului comunist. Utilizați și impresii culese de la părinți și bunici.
- 6. Există un raport de continuitate între cultura română interbelică și cea postbelică? Argumentați-vă punctul de vedere.
- 7. Cunoașteți inițiative sau proiecte culturale locale care pot să consolideze caracterul european al culturii române?

4

Debutând cu un volum de parodii — *Singer printre poeți* (1964) —, Marin Sorescu reușea nu numai să zâmbească și să își amuze cititorii pe seama confrăților săi, ci și să detecteze elementele caracteristice poeziei acestora.

Iată un exemplu elocvent în această privință, în care este parodiat un autor cu oarecare notorietate în epocă.

Nicolae Stoian — *Tășnet*

Maestrului cizmar Dobrila Tudose, cel care mi-a bătut primul blacheu la pantof, când împlineam 15 ani.

Stam într-un picior în fața ta.
Mângâia pingeaui mea bălae...
Și ciocanul parcă îmi cânta:
„Durigaș-ai — frate Nicolae?”

Câte nu îi vin, e cert, în minte
Omului când e gata de zbor?
Multe îmi treceau pe dinainte
Cum stăteam așa într-un picior.

Tălpile-mi crăpate-or să domnească
În pantofii noi cum e cureaua...
Dar un gând începe să ncolțească:
Fraților, dar merit eu pingeaui?

Ce-am făcut eu până-acum cu har
— Pun problema-n fața orișicui —
Ca să vină, iată, un cizmar
La pingeaui mea să bată-un cui?

Cunoscând de mic un unic sens,
Am zvâcnit din brazdă categoric.
Cine n-a citit de mine-un vers
Poate să mă-njure aprioric!

... Azi descalț a câmpului opincă
Și noița dealului o las...
Coadă vacii, ca o horodincă,
Este tuiul meu către Parnas.

Inima-și înalță vâlvația.
Plec din satul meu ca o solie.
— Pune fier mai mult la talpa aia:
Lung e drumul pân' la poezie!

Take Ionescu (1858-1922)

Doctor în drept, avocat, a intrat în viața politică în 1883, ca membru al Partidului Liberal. Ulterior s-a alăturat opoziției conservatoare, iar în 1908 a pus bazele Partidului Conservator Democrat.

Ministru de externe al României în mai multe rânduri, a fost inițiatorul sistemului de alianțe dintre România, Cehoslovacia și Iugoslavia.

S-a impus atât în viața politică internă, cât și pe plan internațional, prin inițiativă, inteligență, talent oratoric și o deosebită intuiție politică.

1

„Acesta e război de cinci ani. Va intra Anglia, va intra Italia, vom intra noi și nu se poate să nu intre și America. Până și Japonia va intra. Va fi vai de omenire. Dar de un lucru sunt sigur: că Alianții vor fi definitiv victorioși și că voi vedea cu ochii mei România Mare. Și vom vedea alte lucruri mari. Vom vedea multe tronuri prăbușindu-se; vom vedea născând atotputernicia Americii; (...) vom vedea omenirea făcând un mare pas spre stânga, spre socialismul revoluționar; vom vedea multe lucruri mari, dar zguduirea generală va fi așa de formidabilă, că o sărăcie groaznică va stăpâni omenirea foarte mulți ani. Dintr-o criză vom intra într-alta, (...) generația mea și a ta vor vedea România Mare, dar nu vor mai vedea zile bune.”

(Take Ionescu, 1914)

România în competiția europeană

ÎMPREUNĂ CU DEMOCRAȚIILE OCCIDENTALE...

Toate eforturile întreprinse pentru asigurarea unui echilibru între puterile europene au fost spulberate de evenimentele care au condus la declanșarea Primului Război Mondial. A fost momentul care a bulversat lumea politică a secolului al XX-lea, momentul care a generat, direct sau indirect, un lung șir de evenimente nefericite care s-au numit Al Doilea Război Mondial, primul atac nuclear, Războiul Rece și nenumăratele conflicte politice și militare locale. Și aceasta, în pofida numeroaselor inițiative și conferințe dedicate dezarmării și asigurării păcii, organizate atât în perioada interbelică, cât și după cea de-a doua conflagrație mondială. Unde s-a plasat România în acest peisaj politic internațional?

Poate că cel mai important lucru este acela că, cel puțin în prima jumătate a secolului al XX-lea, România a încercat să-și depășească condiția de mică putere, reușind să fie un factor activ în politica europeană. Și a făcut acest lucru încercând să țină cont de interesul național. Așa s-a întâmplat în 1914, în 1916, în 1918, cât și în perioada interbelică. Astfel, începutul secolului găsește România ca membră a Triplei Alianțe, dar păstrând o distanță suficientă pentru a ține cont de interesele române legitime în Transilvania și Banat.

În anul 1914, deși a fost insistent invitată să se implice în război alături de Germania și de Austro-Ungaria, România a preferat prudența neutralității. Suveranul său de origine germană acceptă punctul de vedere al liderilor politici reuniți în Consiliul de coroană, confirmând caracterul constituțional al monarhiei române. Mai mult, în 1916 se ia decizia istorică de raliere la blocul politic anglo-francez, de care este legată reușita anului 1918, constituirea României Mari.

Această orientare politică va fi menținută până în preajma celui de-Al Doilea Război Mondial, perioadă în care România a fost implicată în numeroasele inițiative diplomatice menite să aplice politica Societății Națiunilor de asigurare a păcii și a securității colective în Europa. Între acestea trebuie amintit rolul activ al României în constituirea unor alianțe politico-militare regionale, precum Mica Înțelegere (1921), împreună cu Cehoslovacia și Iugoslavia, și Înțelegerea Balcanică (1934), la care mai participau Grecia, Turcia și Iugoslavia.

Aceeași linie politică a fost urmată și prin prezența românească la Societatea Națiunilor, țara noastră fiind semnatară a Pactului Briand-Kellog (1928) referitor la renunțarea la război ca soluție pentru rezolvarea conflictelor dintre state și participantă la conferințele internaționale dedicate dezarmării de la Geneva (1931 și 1932-1934). De asemenea, România a susținut toate inițiativele care condamnau agresiunea militară, fie că era vorba de cea germană, de cea italiană sau japoneză. Era o confirmare a opțiunii României pentru susținerea regimurilor politice democratice, în pofida ascensiunii ferme a extremei drepte românești.

Prezența românească activă pe scena politică internațională în perioada interbelică a fost completată de acordurile bilaterale încheiate cu Polonia și cu Italia. Aceste tratate completează seria inițiativelor diplomatice care au constituit sistemul de securitate colectivă al României interbelice și au făcut ca România să aibă un cuvânt de spus în politica europeană a vremii. Succesele politicii externe românești se datorează liniei politice adoptate de guvernele vremii, dar și prezenței unor diplomați de excepție, precum Take Ionescu și Nicolae Titulescu.

2

„Până în momentul izbucnirii Primului Război Mondial, guvernele României, fie liberale, fie conservatoare, nu au modificat orientarea politicii externe românești spre Puterile Centrale, adică spre Germania și Austro-Ungaria. Tratatul secret de alianță încheiat cu acestea și cu Italia în 1883 a fost periodic reînnoit. A fost un gest de trădare a cauzei naționale și a luptei de emancipare a românilor transilvăneni? Nicidecum. Suveranitatea și integritatea teritorială a României erau puse în pericol, în acea perioadă, de Rusia, iar pentru o viitoare întregire a statului național acesta trebuia, mai întâi, să existe, încât, la momentul oportun, să aibă forța de a-și asuma responsabilitatea îndeplinirii idealului care anima pe românii de pe ambele părți ale Carpaților.”

(Șerban Rădulescu-Zoner,
Interesul național și clasa politică din România în secolul al XX-lea, 1998)

3

„Președintele Republicii Cehoslovace și Majestatea Sa regele României (...) s-au înțeles în privința următoarelor stipulațiuni:

Art. 1. În cazul unui atac, neprovocat, din partea Ungariei contra uneia din Înaltele Părți Contractante, cealaltă parte se obligă a veni în ajutorul părții atacate. (...)

Art. 4. În scop de a coordona eforturile lor pașnice, ambele guverne se obligă să se consfătuiască în privința chestiunilor de politică externă care au legătură cu raporturile lor cu Ungaria. (...)

Art. 6. Prezenta convenție va fi comunicată la Societatea Națiunilor, conform pactului.”
(Convenția de alianță defensivă între Regatul României și Republica Cehoslovacă — 22 aprilie 1921 —, parte a procesului de constituire a Micii Înțelegeri)

4

„(...) 1. Asistența mutuală în cadrul Societății Națiunilor (ca, de exemplu, în tratatul cehoslovac sau francez) care să nu vizeze în mod special un stat, ci, în general, orice agresor european.

2. Intrarea în acțiune a fiecăreia din cele două țări se va face numai când Franța va fi intrat în acțiune.

3. Guvernul URSS recunoaște că, în virtutea diferitelor sale obligații de asistență, trupele sovietice nu vor trece niciodată Nistrul fără o cerere formală în acest sens din partea guvernului regal al României, la fel cum guvernul (...) României recunoaște că trupele române nu vor trece niciodată Nistrul în URSS fără o cerere formală a guvernului URSS.

4. La cererea guvernului regal al României, trupele sovietice trebuie să se retragă imediat de pe teritoriul român la est de Nistru, după cum, la cererea guvernului URSS, trupele române trebuie să se retragă imediat de pe teritoriul URSS la vest de Nistru.”

(Protocol negociat de miniștrii de externe ai României și URSS, Nicolae Titulescu și Maxim Litvinov, privind pactul de asistență mutuală româno-sovietic — 21 iulie 1936.

Odată cu îndepărtarea lui Titulescu din funcția de ministru de externe, negocierile pentru semnarea pactului au fost abandonate.)

Nicolae Titulescu (1882-1941)

Remarcabil diplomat, ministru de externe al României în mai multe rânduri, președinte al Academiei Diplomatice Internaționale. În calitate de reprezentant permanent al României la Societatea Națiunilor (1920-1936), apoi de președinte al acestei organizații internaționale (1930-1931), Titulescu a susținut numeroase inițiative politice în favoarea păcii și a stabilității internaționale.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Studiați cu atenție documentele și rezolvați următoarele sarcini de lucru:
1. De ce credeți că despre Take Ionescu se spune că a fost un mare diplomat, dar și un vizionar al timpului său?
 2. Argumentați de ce, la puțin timp de la încheierea Primului Război Mondial, România a încheiat o serie de tratate de apărare cu state din Europa Centrală și din Balcani?
 3. Au fost aceste tratate eficiente? Aduceți un argument în favoarea și un altul în defavoarea răspunsului dat.
 4. Explicați motivul pentru care Nicolae Titulescu a insistat pentru includerea în protocolul cu URSS a articolului 2.
 5. Evaluați prevederile protocolului negociat de Titulescu și Litvinov din perspectiva obiectivelor Societății Națiunilor.
 6. Dacă ați fi fost ministrul de externe al României, ați fi semnat pactul de asistență mutuală cu URSS? Argumentați-vă opțiunea.

În politică, prietenii și adversitățile sunt relative:

Tito, prezentat ca un dușman primejdios într-o caricatură din anii stalinismului și un președinte cu tabieturi la ultima sa întâlnire cu Ceaușescu

1

„Orientarea politicii externe a României, în cadrul celor două mari națiuni ale Axei, este un fapt împlinit. Această orientare nu este o întâmplare sau o acțiune de moment, ci reintrăm prin ea în vechi tradiții ale statului nostru, tradiții care au fost rupte pentru considerațiuni ce nu mai sunt actuale și care erau depășite de evenimente încă cu mult înaintea actualului conflict.”

(Ion Gigurtu, prim-ministru al României, în „Universul”, 8 iulie 1940)

... ȘI ALĂTURI DE REGIMURI AUTORITARE

Nu sunt foarte multe lucruri de remarcat în ceea ce privește performanțele politicii externe românești după 1940. Dacă, din 1938, România abandonase spațiul democrației optând pentru regimul politic autoritar, fie el de extrema dreaptă, stângă sau de factură militară, anul 1940 a marcat și părăsirea politicii externe tradiționale. Pentru o lungă perioadă de timp, România s-a aflat mai întâi în tabăra Germaniei hitleriste, apoi în cea sovietică.

Decizia de abandonare a liniei politice tradiționale a fost prefațată de evenimente tragice petrecute în acel an: pierderea unei semnificative părți a teritoriului național în favoarea URSS, a Ungariei horticiste și a Bulgariei. Nici ceea ce va urma nu va fi însă în favoarea României. Motivată de interesul național (nevoia de recuperare a Basarabiei și a Bucovinei), decizia de participare alături de Germania hitleristă la atacul împotriva URSS va eșua lamentabil în stepa calmucă și la cotul Donului. Curajoasa hotărâre de re poziționare a României la 23 august 1944, datorată îndeosebi regelui Mihai I, nu a fost suficientă, țara noastră fiind plasată la sfârșitul războiului în tabăra statelor învinse, cu toate consecințele politice și economice ce au decurs de aici.

Capacitatea României de a se exprima asupra destinului său politic a fost împiedicată de cinica decizie de la lalta privind împărțirea lumii în zone de influență, precum și de prezența militară sovietică. Perioada de revenire a regimului democratic în România a fost astfel extrem de scurtă, plasarea sa în zona de interes a URSS dovedindu-se decisivă pentru evoluția regimului politic. Impus prin forță, regimul comunist a scos pentru o jumătate de secol țara de pe orbita democrației. România a ajuns membră a Tratatului de la Varșovia și a CAER-ului, devenind, direct sau indirect, parte a Războiului Rece. Sugestive pentru poziția statului român în primii ani de după instalarea regimului de sorginte stalinistă au fost atitudinea față de autonomia politică a Iugoslaviei lui Iosif Broz Tito, precum și condamnarea revoluției maghiare din 1956.

Anul 1965 aduce o perioadă de relativă destindere atât în plan intern, cât și în cel extern. În această perioadă se iau decizii majore precum recunoașterea Republicii Federale Germania, România devenind prima țară socialistă care a restabilit relațiile diplomatice cu acest stat. Desigur, refuzul României de a participa la intervenția militară în Cehoslovacia din 1968 rămâne evenimentul cel mai discutat și disputat al acelor ani. Discutat admirativ pentru semnificația sa în detașarea României de politica Moscovei, dar disputat din perspectiva a ceea ce avea să se întâmple în România socialistă a anilor următori. Căci, așa-numita independență față de URSS a însemnat, în același timp, semnalul pentru debutul național-comunismului, care a evoluat spre revenirea la practicile staliniste și la izolarea diplomatică a României.

Incapacitatea economică a URSS de a continua cursa înarmărilor și reformele politice inițiate de Mihail Gorbaciov au dus la prăbușirea blocului statelor socialiste în 1989. A fost momentul revenirii României între statele democratice ale lumii. O revenire spectaculoasă, datorată revoluției televizate în direct, și tragică, prin sacrificiile umane din decembrie 1989.

Scopul politicii externe românești va deveni din acest moment recucerirea rolului pe care România îl jucase, cândva, în Europa. În acest sens, integrarea în NATO și în structurile Uniunii Europene au devenit țintele care au justificat deciziile de politică externă, între acestea cele referitoare la susținerea intervenției militare a NATO în fosta Iugoslavie fiind cea mai curajoasă dintre cele ce au marcat începutul acestei noi politici.

Manifestarea „entuziastă” a adeziunii față de politica regimului comunist și a conducătorului său a devenit, cu timpul, o obligație

2

„La un deceniu de la începerea procesului de destrămarea a lagărului socialist se pare că unele personalități occidentale au început să înțeleagă că dispariția dușmanului sovietic a lăsat lumea democratică fără repere de politică externă și, în același timp, deschizându-i perspectiva globalizării — am putea spune, chiar, obligația globalizării —, i-a impus să se transforme pe sine, să-și schimbe mesajul, prioritățile, abordările ideatice și modul de operare, spre a se adapta noului context caracterizat de noi riscuri, noi sfidări și noi șanse. În realitate, sfârșitul ordinii mondiale bipolare nu înseamnă capitularea blocului răsăritean și instaurarea supremației blocului occidental, ci decesul unei logici, al unui mecanism de funcționare a omenirii care trimite în neființă ambele blocuri. Neînțelegând aceasta, Occidentul a vorbit despre «extinderea NATO» sau «extinderea UE» ca despre o împingere a frontierelor sale spre Răsărit și o înglobare a teritoriilor orientale în spațiul civilizației, ordinii și culturii apusene și totodată s-a deplasat spre nord, purtat mai mult de vechiul reflex al indignării Rusiei decât de nevoile sale reale de securitate, în timp ce «esticii ex-comuniști» se așteptau la o adevărată «reconciliere a Europei cu ea însăși» și la «reunificarea Europei», ca și a universului euro-atlantic.

Faptul că civilizația vest-europeană este superioară astăzi celei din partea orientală a continentului nu înseamnă nici că drumul de urmat este al dizolvării culturii sau culturilor răsăritene în cele occidentale și nici că nu este indispensabil ca noua ordine și noua arhitectură euro-atlantică să fie proiectate împreună de toate popoarele europene și euro-atlantice ca sinteză a valorilor și experiențelor lor istorice. Perceperea exactă a consecințelor și semnificației decalajului în nivelul de dezvoltare dintre Est și Vest ar fi trebuit să conducă la concluzia că, înainte de a li se oferi Acordul de la Maastricht, statele Europei de Est au nevoie să primească un Plan Marshall. Într-adevăr, Marshall înainte de Maastricht înseamnă agregarea stabilității prin dezvoltare cu stabilitatea prin integrare, dezvoltării revenindu-i rolul natural de fundament și catalizator al cooperării și integrării, al trecerii de la strategia jocului de sumă nulă la cea a proiectelor comune și de la diplomația distributivă la cea integrativă.”

(Adrian Severin, *Tranziția reală — de la șocul fără terapie la speranțele pierdute*)

3

„Pătrunderea trupelor celor cinci țări socialiste în Cehoslovacia constituie o mare greșeală și o primejdie gravă pentru pacea în Europa, pentru soarta socialismului în lume. Este de neconceput în lumea de astăzi (...) ca un stat socialist, ca state socialiste să încalce libertatea și independența altui stat. Nu există nici o justificare, nu poate fi acceptat nici un motiv pentru a admite, pentru o clipă numai, ideea intervenției militare în treburile unui stat socialist frățesc.

(...) Am hotărât ca începând de astăzi să trecem la constituirea gărzilor patriotice înarmate, alcătuite din muncitori, țărani și intelectuali, apărătoare ale independenței patriei noastre socialiste. (...) S-a spus că în Cehoslovacia există pericolul contrarevoluției; se vor găsi poate mâine unii care să spună că și aici, în această adunare, se manifestă tendințe contrarevoluționare.”

(Nicolae Ceaușescu, cuvântare rostită la 21 august 1968, cu prilejul intervenției armatelor Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia pentru înăbușirea „Primăverii de la Praga”)

PRO MEMORIA!

- După Primul Război Mondial, România a reușit să devină un factor politic important în zona Europei Centrale și în Balcani.
- În perioada interbelică, toate inițiativele diplomatice ale României au susținut politica securității colective.
- În perioada 1940-1944, manifestările pe plan internațional ale României au fost marcate de autoritarismul antonescian, iar ulterior de cel al regimului comunist, cu diferitele sale fețe.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Studiați cu atenție documentele și rezolvați următoarele sarcini de lucru:
1. Precizați care au fost motivele intervenției militare a unor trupe ale Tratatului de la Varșovia împotriva Cehoslovaciei, în 1968?
 2. Care a fost urmarea, în plan extern, a atitudinii adoptate de Nicolae Ceaușescu față de invadarea Cehoslovaciei de către trupe ale Tratatului de la Varșovia?
 3. Comparați atitudinea României față de intervenția împotriva revoluției maghiare din 1956 și cea față de intervenția din Cehoslovacia din 1968. Explicați diferențele.
 4. Considerați că în România există un singur punct de vedere referitor la integrarea în Uniunea Europeană? Dar referitor la consecințele integrării?
 5. Organizați, în grupuri restrânse de 4-5 elevi, o dezbatere referitoare la înțelesul sintagmei „trecerea de la diplomația distributivă la cea integrativă”.

Grigore Gafencu (1892-1957)

Provenind dintr-o familie boierească din Moldova, doctor în drept al Școlii de Drept din Paris, decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” în urma participării la primul război mondial, a fost ministru de externe al României între anii 1938-1940. A părăsit România în 1941, stabilindu-se la Geneva, la New York și apoi la Paris. Diplomat vizionar, publicist, scriitor și profesor, a devenit un membru activ al exilului românesc și al mișcării anticomuniste. A fost un fervent susținător al creării unei Europe federale.

1

„Să luăm acum dintre toate ipotezele singura care mă preocupă (...) și anume: victoria «Națiunilor Unite». E o ipoteză care, pe zi ce merge, poate tot mai greu fi trecută cu vederea. Țara noastră va avea de trecut, în acest caz, prin două momente grele: unul, când victoria militară a aliaților va fi resimțită la hotarele și apoi pe teritoriul țării, și al doilea, în ziua îndepărtată, drept, a negocierilor de pace. Aceste momente nu sunt pentru noi deopotrivă de primejdioase: până în ziua păcii multe se pot întâmpla, unii dintre aliați pot obosei, alții își vor putea strânge puterile și valorifica rezervele, vom vedea răsărind principii de echitate, de «interes general», de echilibru. Vom putea atunci și noi pleda cu sorți de succes cauza țării noastre; vom apăra drepturile, hotarele, poziția și misiunea europeană a României.”

(Grigore Gafencu, Scrisoare adresată mareșalului Antonescu în iunie 1944)

*Grigore Gafencu și unitatea europeană

OM POLITIC ȘI DIPLOMAT VIZIONAR

Istoria interbelică reține numele unor mari personalități ce au adus faimă politicii externe românești. Take Ionescu și Nicolae Titulescu sunt, fără îndoială, cele mai cunoscute dintre ele. Scrisă în perioada comunistă, această istorie a trecut însă sub tăcere, din motive de ordin politic, alte vârfuri ale societății românești, intelectuali de marcă și fini analiști politici precum Grigore Gafencu.

Membru de frunte al noului val din Partidul Național Țărănesc, Gafencu a ocupat mai multe demnități publice în perioada 1928-1933. Alături de alți câțiva tineri membri ai partidului, a acceptat în 1938 oferta regelui Carol al II-lea de a ocupa portofoliul externelor, într-un moment de maximă tensiune pentru soarta politică a Europei: Anglia și Franța, garanții politicii de securitate colectivă până în acel moment, cedau în fața presiunii germane și acceptau ocuparea Cehoslovaciei. Semnarea tratatului de la München era dublată de serioase probleme în relațiile româno-germane, asociate lichidării de către autorități a unui grup de legionari în frunte cu Corneliu Zelea Codreanu.

Contextul politic nefavorabil nu l-a împiedicat pe Grigore Gafencu să-și manifeste atașamentul față de tradiționala alianță cu Franța și cu Marea Britanie. Ca urmare a efortului său diplomatic, România reușea să obțină, în 1939, o reconfirmare a garanțiilor anglo-franceze referitoare la independența și granițele României. Nici relațiile diplomatice cu Germania nu sunt neglijate, normalizarea acestora fiind marcată de încheierea în același an a tratatului economic româno-german. Eforturile diplomatice s-au dovedit până la urmă zadarnice, România intrând într-una din cele mai negre perioade din istoria sa, marcată de pierderea Basarabiei, Bucovinei și a Transilvaniei de Nord. Schimbarea în 1940 a liniei politice externe tradiționale și ralierea la blocul germano-italian a determinat părăsirea de către Grigore Gafencu a demnității de ministru de externe și, un an mai târziu, a țării. Gest politic simbolic, născut din convingerea că nu mai avea nici o șansă să readucă politica externă românească pe făgașul tradițional. Nu înainte de a fi pledat pentru ieșirea României din alianța cu Germania hitleristă și alăturarea ei Aliaților.

Plecarea la Geneva a însemnat începutul unei noi etape din viața diplomatului român, dedicată pe de o parte mișcării anticomuniste, pe de altă parte creării Europei unite. Deși nu a avut nici un mandat politic oficial, Gafencu a reprezentat interesele României și ale statelor Europei de Est intrate după cel de-Al Doilea Război Mondial în sfera de dominație sovietică.

Convins că Europa unită trebuie să cuprindă atât vestul, cât și estul continentului european, diplomatul român nu a economisit nici un efort pentru a încerca să explice nevoia de coagulare a exilului și de dirijare a efortului acestuia spre pregătirea revenirii țărilor comuniste la un regim economic liberal și la valorile statului de drept.

Bogata activitate publicistică și numeroasele conferințe stau mărturie în acest sens. În 1949, Grigore Gafencu a devenit membru al Comisiei Europei Centrale și Orientale, care avea în vedere problematica statelor Europei de Est recent căzute sub dominație sovietică. În acest cadru au fost stabilite principiile care vor orienta realizarea în deceniile următoare a unui fascinant și, în același timp, izbăvitor proiect politic: Europa unită.

O strângere de mână între semnatarii Pactului Ribbentrop-Molotov a pecetluit pentru decenii istoria României și a altor țări europene

2

„Faptul de a vizita în toilul frământărilor europene, rând pe rând, Berlinul, Londra, Parisul și Roma era îndrăzneț. Era și mai îndrăzneț de a spune, pretutindeni, cu aceeași sinceritate, cuvinte de pace. Îndrăzneala a izbutit deplin. Dosarele pe care le-am adus cu mine din călătorie (...), ca de altfel mărturisirile din presă și din public, dovedesc că politica noastră a fost înțeleasă și prețuită.

Am căutat să întăresc pozițiile astfel câștigate, strângând legăturile între statele din Înțelegerea Balcanică. Călătoria la Ankara și la Atena nu era fără riscuri. Puteam slăbi încrederea Berlinului și Romei în politica noastră, schimbând cuvinte bune cu turcii, tocmai în toilul mult discutatelor negocieri anglo-franco-turce. (...)

Politica noastră de echilibru ne pregătise, în caz de război, pentru o politică de neutralitate. Când Germania a declarat război Poloniei, nu aveam de intervenit. Polonia respinsese în mai multe rânduri propunerea noastră — pe care nu am impus-o de altfel niciodată cu prea multă energie — de a da alianței noastre un caracter general. (...) Nu am insistat.

Intervenția Rusiei, firește, ne-ar fi putut pune într-o situație grea. Trupele rusești au trecut însă hotarul polon chiar în ziua în care guvernul polon, în frunte cu președintele Moscicki și mareșalul Rydz Smigli, s-a refugiat în România. Alianța noastră cu Polonia era o chestiune ce nu se mai punea.

Voința noastră de neutralitate, care se afirmase de la începutul conflictului și căpătase o consfințire oficială prin cele două comunicate — al Consiliului de Miniștri și al consilierilor regelui —, a fost întărită încă în urma intervenției rusești (...).”

(Grigore Gafencu, *Însemnări politice. 1929-1939*)

3

„Parlamentul s-a întrunit pentru a păstra o clipă de tăcere. Ședința a fost apoi ridicată în semn de doliu. Lacrimi înăbușite, simțăminte de supărare și de revoltă, mare nervozitate.

Am citit cu băgare de seamă schimbul de note telegrafice dintre ruși și noi. Notele rusești sunt abile ca formă și fond, moderate ca ton și de o perfidie foarte bine socotită. Notele noastre sunt greșit concepute și foarte prost formulate. La pretențiile rusești referitoare la drepturile istorice și etnice ale Rusiei asupra Basarabiei nu am răspuns nimic: nici o punere la punct, nici un contraargument, nici un protest. Ne-am mulțumit să răspundem (...) că suntem gata să stăm de vorbă. (...) Fapt e că ne-am plecat în fața forței, fără s-o spunem și fără să stăruim asupra bunului nostru drept. (...)

Am pierdut, deci, Basarabia:

1. fiindcă Rusia nu a renunțat niciodată la această provincie și era hotărâtă să se folosească de orice prilej pentru ca, sprijinită pe uriașa ei putere, să ajungă din nou la Dunăre; (...)

2. fiindcă oricare ar fi fost politica pe care am fi urmat-o față de Germania, Reich-ul ar fi sacrificat oricând interesele noastre la Dunăre (...) pentru a-și acoperi spatele înspre Rusia într-un război european; (...)

3. fiindcă Italia, care în timpul din urmă ne făgăduise sprijinul Germaniei în caz de agresiune rusească, a intrat în război însușindu-și toate angajamentele și toate atitudinile Germaniei;

4. fiindcă singurul nostru sprijin adevărat și real, forța anglo-franceză, s-a prăbușit.”

(Grigore Gafencu, *Jurnal. 1940-1942*)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Studiați cu atenție documentele și rezolvați următoarele sarcini de lucru:
- 1. Identificați orientarea politicii externe a României în timp ce la conducerea Ministerului de Externe se afla Grigore Gafencu.
- 2. A dat politica externă a României rezultatele scontate în perioada 1938-1940? Argumentați-vă răspunsul.
- 3. Organizați o dezbatere, pe grupuri de 3-4 elevi, pe tema politicii externe românești în contextul intern și internațional al anilor 1938-1940 și încercați să răspundeți la întrebarea: Se puteau evita pierderile teritoriale ale anului 1940 prin promovarea unor linii de politică externă diferite?
- 4. Pierderile teritoriale înregistrate de România în anul 1940 au fost un eveniment singular în peisajul politic internațional? Dați exemple care să vă susțină opinia.
- 5. Realizați un eseu prin care să explicați motivele care au condus la pierderile teritoriale ale anului 1940, reconstituind contextul politic intern și cel extern, cu referire la poziția lui Grigore Gafencu.

Pledoaria lui Grigore Gafencu pentru crearea unei Europe unite și-a găsit, peste ani, împlinirea. În imagine, o ședință a Consiliului Europei la Bruxelles

1

„Continui să cred, așa cum v-am mai spus, că nimic nu va putea împiedica crearea Europei și ea se va face. Ea se va face fără entuziasm, din nefericire, căci renunțarea la prerogativele și atribuțiile statului național este dificilă și ridică în fiecare zi obiecții și temeri noi. Totuși, ea se va face, deoarece caracterul său de necesitate sfârșește prin a se impune chiar și celor mai reticenți.”

(Grigore Gafencu, martie 1953)

2

„Ținem să aducem un omagiu plin de emoție poporului ungar pentru lupta sa eroică împotriva opresorilor patriei sale, care sunt deopotrivă opresorii patriei noastre, și ne înclinăm respectuos în fața sacrificiului tuturor celor care, bărbați și femei, au căzut pentru libertatea noastră comună.

Proclamăm întreaga noastră solidaritate cu toate revendicările formulate de combatanții unguri în cursul acestei lupte: ca și ei, declarăm că țelul tuturor eforturilor noastre este acela de a obține alegeri libere; (...) cerem, de asemenea, (...) desprinderea noastră de Tratatul de la Varșovia care a inclus țara noastră, contra voinței sale, într-un bloc militar al Estului, constituit de URSS.”

(Moțiune redactată de emigrația română din Paris în sprijinul revoluției ungare din 1956, după ce au ascultat o alocuțiune a lui Grigore Gafencu)

EUROPA UNITĂ ÎN VIZIUNEA LUI GRIGORE GAFENCU

În perioada exilului, fie el cel genevez, new-yorkez sau parizian, Grigore Gafencu s-a dedicat total ideii de realizare a unității europene, văzută ca soluție a tuturor dificultăților și provocărilor cu care bătrânul continent se confrunta la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial. Toate celelalte aspecte ale politicii europene, reconstrucția economică, Planul Marshall, lupta împotriva comunismului, raporturile cu URSS, trebuiau armonizate pentru a conduce spre obiectivul ultim, Europa unită.

Viziunea diplomatului român asupra viitoarei configurații politice a continentului a fost puternic influențată de modelul federalist elvețian. Gafencu nu era singurul care gândea în acești termeni. W. Churchill însuși propunea încă din 1940 un continent european cuprinzând patru confederații reunite în jurul a cinci mari puteri. Alte propuneri vizau însă o Europă împărțită în două sfere de influență, una occidentală și o alta înglobând statele Europei Centrale și de Est.

În lucrarea sa *Preliminarii ale războiului din Est*, Gafencu oferă o perspectivă opusă teoriei sferelor de influență. Europa era văzută ca reunind mai multe confederații, de Nord, de Centru, de Est, precum și o confederație de Sud-Est, care trebuia să reunească România, Bulgaria, Grecia, Iugoslavia și Turcia. Noua construcție politică trebuia să cuprindă în egală măsură Vestul și Estul și să răspundă anumitor exigențe politice, precum: crearea unei puteri economice europene în care resursele industriale și cele agricole să fie reprezentate în mod echilibrat, extinderea prosperității economice dinspre Vest spre Est, menținerea tradițiilor și a organizării politice specifice fiecărui stat membru, apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului, asigurarea securității sociale etc. Ca reprezentant al Estului, Gafencu pune așadar un mare accent pe protejarea intereselor politice, economice, pe respectarea identității statelor acestei părți a continentului. Și, cum în viziunea asupra noii Europe nu se putea face abstracție de raporturile cu URSS, Gafencu s-a pronunțat pentru menținerea unor relații pașnice cu puterea de la Răsărit, acesteia urmând să-i revină, alături de Marea Britanie, un rol major în asigurarea securității europene. Pentru a deveni cu adevărat viabilă, construcția europeană trebuia să se bazeze în egală măsură pe un set de virtuți și de principii morale care să garanteze pacea și securitatea pe continent, depășirea divizării existente în acel moment istoric și combaterea sferelor de influență, prin respectarea principiilor dreptului internațional. Viziunea sa asupra viitoarei Europe includea principii precum echilibrul de putere de natură să promoveze o ordine europeană corectă și durabilă, pacea și colaborarea internațională. Toate aceste principii ale relațiilor dintre statele lumii și-au păstrat în totalitate actualitatea.

Gafencu a avut numeroase ocazii pentru a-și afirma principiile și filosofia politică. Importantă este participarea sa la întâlnirile liberalilor europeni din 1955 și 1956. De asemenea, au continuat luările de poziție împotriva comunismului, Gafencu acuzând în mod public URSS, în 1956, pentru crimele sale împotriva umanității și manifestându-și scepticismul în legătură cu procesul de destalinizare. Recunoașterea internațională deplină a eforturilor depuse de Grigore Gafencu s-a produs în aprilie 1956, când acesta a fost ales președinte al Uniunii Europene a Federaliștilor. Era, în egală măsură, o recunoaștere a rolului exilului românesc la realizarea Europei unite.

3

„Dragi compatrioți,

Marea mișcare care determină popoarele vechiului continent să se unească pentru a forma o Europă Unită are pentru noi, ceilalți români, o importanță deosebită. Situată într-unul din punctele cele mai expuse ale continentului, România a beneficiat de mai multe ori de sprijinul și protecția ideii europene. În timpurile străvechi ale istoriei noastre, poporul român rezista deja la frontierele sale din Est, luptând pentru apărarea ideii creștine care îl lega de Europa. Mai târziu, în secolul trecut, sub egida Europei și a unui ordin de drept european, Țările Române unite, eliberate de dubla constrângere a suzeranității turcești și a protectoratului rusesc, s-au trezit la o viață nouă. În sfârșit, în zilele noastre, împărțirea arbitrară efectuată în detrimentul Europei a însemnat pentru România pierderea libertăților și a independenței sale.

Acestea sunt motivele pentru care poporul român a considerat dintotdeauna că ideea europeană îi putea garanta ordinea și libertatea.

Să cităm câțiva dintre străbunii noștri care au aderat, ca niște adevărați precursori, la cauza Europei Unite? Aurel Popovici, apostol al federalismului dunărean; Take Ionescu, care, încă din 1914, prevedea că tulburările europene nu vor lua sfârșit decât după întemeierea Statelor Unite ale Europei; Nicolae Titulescu, care și-a consacrat talentul și toate eforturile pentru instaurarea securității colective și a unui ordinii politice unitare; în sfârșit, Iuliu Maniu, care n-a încetat să repete că, pentru țările mici și mari ale Europei, nu poate exista salvare decât în uniune și în federalism.

Fideli tradițiilor politicii noastre și convingși fiind că realizarea Europei Unite, asigurând securitatea țărilor încă libere și libertatea țărilor din Est, este singurul mod de a salva existența națiunilor europene și valorile civilizației lor comune, ne-am hotărât să participăm la Mișcarea pentru crearea unei Europe unite și libere.”

(Grigore Gafencu, *Apel în favoarea constituirii unei Grupări Române pentru Europa Unită*, Geneva, iunie 1948)

4

„Ceea ce se numește *Mișcarea Europeană* — denumire care desemnează atât o organizație internațională ce militează pentru înfăptuirea uniunii europene, cât și ansamblul eforturilor depuse în Europa în vederea realizării acestui țel — a luat naștere în timpul războiului și reprezintă o sinteză a sentimentelor care înfloresc, în general, la sfârșitul unui cataclism: speranțe și planuri de viitor, bucuria de a fi rămas în viață printre atâtea ruine, o nevoie imperioasă de a începe o operă de reconstrucție. S-a vorbit despre Europa la sfârșitul fiecărei mari răsturnări războinice. Cuceritorii aveau propria idee în legătură cu acest subiect; popoarele aveau și ele ideile lor.”

(Grigore Gafencu, Strasbourg, 1957)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Studiați cu atenție documentele și rezolvați următoarele sarcini de lucru:
- 1. A avut teoria lui Grigore Gafencu despre federalizarea Europei un suport istoric? A reprezentat el o voce izolată în epocă?
- 2. Explicați motivele pentru care ideea de mișcare europeană a fost puternic susținută de oamenii politici români.
- 3. Realizați un proiect prin care să demonstrați poziția diplomatului Grigore Gafencu față de mișcarea europeană.
- 4. De ce credeți că, deși veche, ideea de unitate europeană a prins contur abia după sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial. Organizați o dezbatere în care să vă confrunțați punctele de vedere cu același altor colegi.
- 5. Realizați un eseu prin care să evaluați actualitatea viziunii lui Grigore Gafencu despre Europa unită.

Grigore Gafencu în 1939

5

„Încă nu ne dăm seama cât am pierdut prin moartea lui Grigore Gafencu. Nu mă gândesc numai la noi, românii din exil, dar și la toți cei din lumea întreagă. Dincolo de frontierele noastre, nimeni altul nu a avut renumele și prestigiul lui Grigore Gafencu. El nu reprezintă numai ceea ce noi suntem obișnuiți să numim «interesele» românești, dar și cele ale vecinilor noștri. El era purtătorul de cuvânt, ascultat și respectat de toate popoarele oprimate de dincolo de Cortina de Fier. El era, în același timp, un «european» pentru că a înțeles că soluția era federalizarea Europei.(...) Sub un aspect senin și sub masca politeții și eleganței, Grigore Gafencu ascundea o mare știință politică. El se complăcea să dea impresia celor din jurul său că nu era un agresiv, că nu avea «un temperament de combatant», că era mai degrabă un «intelectual de cabinet». Această legendă i-a permis să urce pe cele mai înalte trepte ale politicii europene. Odată ajuns acolo și în momentul când el se considera a fi cel mai aproape, când zeci de canale de radio îl înregistrau și sute de ziaristi din lumea întreagă îl stenografiau — Grigore Gafencu pronunța liniștit, precis și cu atenție, rechizitoriul Rusiei sovietice și al politicii occidentale de coexistență pașnică.”

(Mircea Eliade, 1957)

PRO MEMORIA!

- Ca ministru de externe în ani dificili pentru România (1938-1940), Grigore Gafencu a susținut menținerea tradiționalei alianțe cu Franța și Marea Britanie.
- Plecat din țară, după război s-a dedicat, pe de o parte, luptei împotriva comunismului, iar pe de alta creării unei Europe unite.

*Imaginea României în presa internațională după 1989

Nicolae Ceaușescu pentru ultima dată în balconul Comitetului Central (București, 21 decembrie 1989)

1

Schimbare în Est

„Cei 145 de membri ai Consiliului Frontului Salvării Naționale, parlamentul provizoriu român, au votat dizolvarea pentru a lăsa loc liber unei adunări formate din reprezentanții mai multor partide. Consiliul Frontului Salvării Naționale (F.S.N.), care a guvernat România de la revoluția populară din decembrie ce l-a răsturnat pe președintele Nicolae Ceaușescu, are de gând să se reorganizeze într-un partid politic și să participe la alegeri.”

(*New York Times*, 4 februarie 1990)

Manifestație a opoziției (februarie 1990)

IMAGINEA ROMÂNIEI ÎN ANII '90

O caracteristică generală a presei internaționale în ceea ce privește România după 1989 este aceea că a fost de la început foarte bine informată; în același timp, se cuvine să precizăm că a interpretat și prezentat această informație conform propriilor valori și propriilor interese. Cele mai importante publicații, cu tirajele cele mai mari, care s-au dovedit a fi interesate de România după 1990 sunt *New York Times*, *Le Figaro*, *Time* și *Le Monde*.

Odată cu Revoluția din decembrie 1989, România a ieșit din conul de umbră în care intrase și a beneficiat de toată atenția lumii prin transmisiile în direct ale Televiziunii Române. Din păcate, entuziasmul de la început s-a transformat într-o atitudine rezervat-obiectivă pe tot parcursul anilor '90. În acei ani, imaginea României s-a degradat treptat din cauza lipsei de reforme și de schimbări radicale în economie și societate.

Presa internațională — și îndeosebi cea din Statele Unite, Marea Britanie, Franța sau Germania — a fost foarte interesată de situația României după prăbușirea comunismului. Au fost publicate articole despre politică, mediu sindical, mediu social, mediu de afaceri, catastrofe naturale, incidente cu pierderi de vieți omenești, performanțe sportive.

Primul plan l-a deținut mediul politic, instabil în anii '90, chiar dacă era în dezvoltare. Presa internațională a relatat despre constituirea noii puteri de la București, F.S.N., și despre pașii făcuți de aceasta în conducerea României. Presa de peste hotare a sesizat luptele politice între F.S.N., și partidele istorice, terminate cu victoria celor aflați la putere. De asemenea, a semnalat măsurile economice luate și pașii făcuți în direcția apropierei de Occident.

Cel mai mare șoc pe care l-a avut opinia publică internațională în legătură cu România a fost provocat de situația copiilor abandonati în orfeline. Aceștia trăiau în condiții de mizerie, la limita supraviețuirii. Foarte mulți copii din orfeline erau infectați cu virusul HIV. Reacțiile la textele și imaginile prezentate au fost imediate. A apărut o puternică cerere de adopție a copiilor din România sau au apărut fundații internaționale care să managerieze situația.

Presa internațională a relatat cu simpatie despre demonstrațiile din Piața Universității și cu consternare despre evenimentele din 13-15 iunie 1990, când minerii au invadat capitala țării. Și celelalte așa-numite mineriade au fost prezente pe primele pagini ale ziarelor străine. Se poate spune că aceste evenimente au dus la atenuarea entuziasmului în ceea ce privește România și chiar a simpatiei de care se bucura aceasta în paginile ziarelor din străinătate.

În afară de excepționala performanță a echipei naționale de fotbal de la campionatul mondial din Statele Unite din 1994, publicul străin a mai fost informat în acei ani despre semnarea de către România, prima de altfel, a „Parteneriatului pentru pace” cu NATO și despre tentativele țării noastre de a se apropia de Comunitatea Europeană și de a se desprinde de trecutul totalitar și comunist.

2

Noii lideri de la București au deschis ușa liberei inițiative

„Conducerea provizorie a legalizat astăzi libera inițiativă pe o scară mai mare decât a existat în cei 45 de ani de comunism. În acest sens a fost semnat un decret de către președintele interimar Ion Iliescu.”

(*New York Times*, 6 februarie 1990)

3

Copii români bolnavi de SIDA. O legislație a neglijării

„Copiii, în jur de 60, sunt la etajul al treilea al spitalului insalubru, singura clinică pentru bolnavii de Sida din România. În aceeași cameră sunt doi copii în pat. Într-o mică rezervă, patru copii, aproape morți, zăceau acoperiți de o singură pătură.”

(*New York Times*, 8 februarie 1990)

4

Evoluție în Europa

„De nouă zile, mii de români manifestează în Piața Universității din București (...) demonstrând rezistență și ridicând demonstrațiile politice pe noi înălțimi.”

(*New York Times*, 1 mai 1990)

5

Minerii români vin la București

„Mii de mineri din nordul României au descins astăzi în capitală cu băte de lemn, bastoane din cauciuc, cerând răzbunare pentru tulburările antiguvernamentale de miercuri.”

(*New York Times*, 15 iunie 1990)

6

România s-a alăturat planului NATO

„România a devenit astăzi prima națiune care s-a înscris oficial în noul program prin care NATO se oferă să colaboreze cu fostele inamice din Tratatul de la Varșovia, refuzându-le calitatea de membru cu drepturi depline.”

(*New York Times*, 27 ianuarie 1994)

O gravă problemă socială, copiii din orfelinatele românești în 1990

Echipa națională a României bucurându-se pentru un nou gol înscris la Campionatul Mondial de Fotbal (SUA, 1994)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Analizați cu toată atenția informațiile reproduse din aceeași publicație, *New York Times*. Comentați modul cum au fost percepute evenimentele relatate din România. Ce impresie credeți că și-a putut forma despre țara noastră un cititor al acestei publicații?
2. Citiți documentul 3 și priviți imaginile alăturate. Dezbateți cauzele care au dus la situația orfanilor din România în anii '90. Precizați cum au evoluat lucrurile.
3. Identificați, cu ajutorul documentelor, 5 elemente caracteristice pentru imaginea României în anii '90. Argumentați de ce credeți că de la entuziasmul relatării revoluției „în direct” s-a ajuns la o scădere a interesului și încrederii manifestate de presa internațională.
3. Descrieți și explicați starea de spirit a jucătorilor din imagine, cât și a iubitorilor fotbalului din țară.

Momentele semnificative ale relațiilor româno-americane la nivel înalt au fost prezentate cu prioritate de presă (imagini de la întâlniri oficiale din iulie 1997, noiembrie 2002 și decembrie 2005)

1

Tentativa României de a stopa traficul de copii a dat o lovitură brutală unui număr de familii prezumtive

„Toți aceștia sunt victimele unui motoriu asupra adopțiilor internaționale sugerat de Uniunea Europeană, anunțat fără nici un fel de avertisment prealabil în luna iunie a acestui an. Interzicerea adopțiilor pentru un an de zile a survenit ca răspuns la un raport al doamnei Emma Nicholson, raportorul UE pentru România, în care guvernul român era acuzat că permite ca acești copii să fie pur și simplu vânduți celui care licitează cel mai mult.”

(*Financial Times*, 15 decembrie 2001)

EVOLUȚII SURVENITE ÎN IMAGINEA ROMÂNIEI

Începând cu anul 1999, imaginea României în presa internațională a început să se îmbunătățească și să scape de clișeele vehiculate frecvent în anii de după revoluție: cerșetori, copii abandonți și bolnavi, delincvență și sărăcie. Îmbunătățirea imaginii s-a datorat atât unor factori interni, cât și unor evenimente internaționale.

Anul 1999 a fost primul an cu creștere economică după 1989, iar România a început să devină tot mai atractivă pentru investitorii străini. În același an, România a început negocierile pentru aderarea la Uniunea Europeană. Acest lucru presupunea un calendar de aderare, etape de parcurs, capitole de încheiat și o anumită finalitate. Imaginea României s-a îmbunătățit și prin alăturarea la coaliția internațională în timpul loviturilor aeriene aplicate de NATO în Kosovo, Afganistan și Irak. Deși în plan intern acest lucru a dus la erodarea imaginii președinților Emil Constantinescu și Ion Iliescu, în plan extern, prin respectarea angajamentelor asumate, prestigiul și încrederea în România au crescut.

Presa internațională a fost în continuare sensibilă la problema copiilor din România și la aceea a adopțiilor internaționale. De altfel, în anii '90 au avut loc numeroase adopții internaționale, unele legal, foarte multe însă ilegal. Uniunea Europeană a criticat rezolvarea problemei copiilor abandonți pe această cale, astfel că în anul 2000, la cererea Uniunii, România a suspendat și interzis toate adopțiile internaționale. Acest lucru a fost comentat de presă și s-a făcut un adevărat lobby pentru anularea acestor măsuri.

Un alt eveniment cu rezonanță în presa internațională a fost anularea obligativității vizelor pentru români la intrarea în spațiul Schengen. Măsura a fost privită la început cu rezervă, de teama unor valuri de emigranți ilegali români în Europa. Realitatea a dovedit că aceste temeri au fost nejustificate.

Presa internațională s-a referit adesea și la catastrofele naturale, cum ar fi inundațiile din anii 2005 și 2006 și lupta cu gripa aviară.

Presa germană este interesată în mod special și de situația din Delta Dunării. Preocupările presei sunt legate de conservarea mediului și de încercarea de oprire a lucrărilor întreprinse de Ucraina la canalul Bâstroe, care ar atrage modificări sensibile în ecosistemul Deltei.

2

Perspective încurajatoare pentru români

„De la 1 ianuarie, cetățenii români nu mai au nevoie de vize pentru a se duce într-o țară din spațiul Schengen, care înseamnă majoritatea spațiului Uniunii Europene. România, o țară din fosta Europă comunistă și una dintre cele mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic, era obligată, spre deosebire de celelalte țări candidate la extindere, la această măsură, de teama unui aflus necontrolat de imigranți.”

(*Le Monde*, 6 ianuarie 2004)

„Perspectiva aderării la Uniunea Europeană în 2007 face ca în România să sufle un vânt de prosperitate.”

(*Le Monde*, 5 mai 2004)

3

România câștigă votul de încredere al Uniunii Europene în ceea ce privește economia

„Îndelung așteptatul Raport al Comisiei Europene de mâine va menționa faptul că țara are «o economie de piață funcțională», un reper stabilit de Uniunea Europeană în vederea aderării. Testul privitor la statutul de economie de piață funcțională al României reprezintă una dintre cele mai importante încercări în drumul către aderarea la Uniunea Europeană, într-un moment în care România este aproape de a încheia negocierile cu Comisia Europeană.”

(*Financial Times*, 5 octombrie 2004)

4

Înainte de intrarea în UE în 2007, românii trec în fine la reforme

„A durat o veșnicie, însă, în fine, România s-a trezit. Țara este aidoma unui mare șantier, care conform unui contract — afilierea la UE în 2007 — trebuie să fie terminat. Pretutindeni s-a trecut la treabă cu patos, reformele sunt în timp record duse la îndeplinire. Tot mai mulți investitori străini sunt convingși că noul curs spre reforme este ireversibil și că așteptata integrare în UE a crescut atractivitatea pentru România a investitorilor. Însă ultima barieră înaintea integrării în UE n-a fost ridicată. Cancelarul Schröder și Günter Verheugen au reconfirmat data integrării, însă Consiliul UE va hotărî dacă să dea undă verde integrării României și Bulgariei la 17 decembrie la Bruxelles. Pentru a nu rata ocazia, România trebuie să ducă la îndeplinire încă cele două clauze restante: justiția și libera concurență, precum și ocrotirea mediului. Altfel se năruie acest vis de-a intra în UE deodată cu Bulgaria. În caz contrar, România ar intra într-o nouă discuție abia în primăvara 2005, prea târziu pentru a mai fi integrată în 2007.”

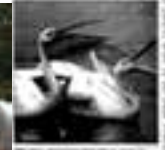
(*Frankfurt Allgemeine Zeitung*, 22 noiembrie 2004)

5

Creșterea economică a României atinge un nivel record

„Anul 2004 a fost un «boom year» pentru România. Comisia economică a UE a apreciat creșterea economică la 7,2%, mai mult decât se aștepta. Consumul privat a crescut cu 8%, cea mai mare creștere de 15 ani. Pe durată medie se preconizează o creștere economică de 5% anual, ne spune Dirk Rütze, directorul Camerei Germane de Comerț din București. Cu cele 22 de milioane, România va fi, după Polonia, țara nou integrată în UE cu cea mai numeroasă populație. România va deveni, odată cu creșterea nivelului de trai și al câștigului și o piață de desfacere tot mai interesantă, ne-a spus Klaus Mangold, președintele Comitetului economic german pentru Europa de Est.”

(*Financial Times Deutschland*, 24 noiembrie 2004)

Herald INTERNATIONAL Tribune

Canalul Bâstroe și gripa aviară – subiecte de actualitate în 2006 abordate cu îngrijorare

6

Articol despre Delta Dunării și canalul Bâstroe

„Îndepărtarea păsărilor este apreciată de către membrii asociației World Wide Fund for Nature (WWF) ca fiind doar începutul unei catastrofe ecologice mai mari. Excavatoarele plutitoare sapă așa-numitul canal Bâstroe (lungime 9 km) prin partea ucraineană a Deltei. Proiectul acesta ar putea distruge pe termen lung toate cele 400 000 de hectare de teren umed. Acest teren se numără printre cele mai importante sisteme ecologice din lume.”

(Săptămânalul german *FOCUS*, 30 august-3 septembrie 2004)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Analizați documentele 2, 3 și 4! Care credeți că au fost motivele schimbării în bine a imaginii României?
2. Citiți documentul 1. Cum apreciați evoluția problemei copiilor orfani în România, în anii 1990 față de anii 2000? În ce fel considerați că a afectat această problemă imaginea internațională a României?
3. Ordonati și clasificați în ordinea importanței evenimentele cu efect pozitiv și pe cele cu efect negativ cu care a fost asociată România după revoluția din decembrie 1989.

PRO MEMORIA!

- România a fost mereu în atenția agențiilor de presă și a mass-mediei internaționale.
- Imaginea României după 1989 poate fi caracterizată ca entuziastă imediat după Revoluție, dezamăgită și plină de clișee în anii '90 și realistă în anii 2000.

Antecedente ale integrării europene

Două imagini caracteristice Europei medievale: civilizația urbană, având drept criteriu primordial banul, și civilizația rurală

1

„Oricine știe foarte bine că în spatele zidurilor unui oraș medieval stau alături canonici și studenți, nobili și podgoreni, aristocrați și proletari, negustori și meșteșugari, antreprenori și proletari. (...) Cu toate acestea, modelul social urban îl reprezintă burghezul, iar criteriul de diferențiere este banul.”

(*Omul modern*, Polirom, 1999)

2

„În spațiul românesc, dezurbanizarea care a urmat retragerii stăpânirii romane a fost mai gravă decât în alte provincii. (...) Revitalizarea urbană a început cel mai târziu și la un nivel de pornire sensibil mai redus decât în Occident, fiind semnificativă abia în secolele XIII-XIV.”

(Bogdan Murgescu, *Istorie românească, istorie universală*, 1994)

3

În 2004, odată cu aderarea la UE a 10 noi state, revista franceză „L'Histoire” a consacrat un număr special acestui eveniment sub titlul „GOOD BYE YALTA! Du Rideau de fer à la Grande Europe”. Cu acest prilej a fost interviewat și Bronislav Geremek, istoric, fost ministru al Afacerilor Externe în Polonia democrată. Iată, în rezumat, răspunsul său la o întrebare care avea în vedere modul în care pot fi explicate unele reticențe față de încorporarea în UE a atâtor state din estul Europei, în majoritate foste comuniste.

„Diferența între noii veniți și vechile democrații occidentale nu trebuie să ne facă să uităm diviziunile atât de înrădăcinate în istoria continentului nostru. Frontierele stabilite după cel de Al Doilea Război Mondial le refac în parte pe cele stabilite în secolul al XI-lea după Marea Schismă între biserica romană (catolică) și biserica bizantină (ortodoxă), o separație religioasă, culturală și politică ce a scindat Europa în două mari blocuri. Țările care intră în 2004 în Uniune sunt expuse atât influențelor Vestului, pentru că aparțin lumii catolice (și protestante), cât și Estului, căruia îi sunt datoare politic și mental.

Dar mai este o ruptură între Est și Vest, este aceea a două modele economice foarte diferite, dar complementare, apărute în secolul al XX-lea: de o parte o Europă de preponderență urbană, deschisă economiei de piață, de partea cealaltă o Europă rurală, care furnizează materii prime, unde șerbia se prelungește până în secolul al XIX-lea, în vreme ce în vestul continentului a dispărut încă din epoca medievală. În consecință, burghezia a rămas slabă în Est până la sfârșitul secolului al XIX-lea, formarea instituțiilor și mentalității democratice având de suferit.”

(„L'Histoire”, 286, aprilie 2004)

4

Un european pe tronul Principatelor Unite — Carol I

„Evaluarea domniei lui Carol se poate face mai simplu: dacă luăm criteriile de bază ale UE și NATO, vom vedea că, în ciuda limitărilor impuse de vremi, Carol I apare surprinzător de european: fondator de instituții de bază ale statului și societății, promotor al profesionalismului în politică și economie, strateg și reformator al forțelor armate, încurajator al puterii soft (cultură, politică externă, tradiții, specific național), voce europeană prin excelență, puterea exemplului personal, creator de instituții și proiecte, întăritor al statului și al suveranității în paralel cu adaptarea la jocul regional.”

(Principele Radu, *Regele Carol I, o voce europeană*, în „Evenimentul zilei”, 10 mai 2006)

5

„În 1945, Uniunea Sovietică a acționat decisiv pentru a-și consolida poziția în România mai curând decât oriunde altundeva în Europa de Est, întrucât, la fel ca pe vremea țarilor, România era poarta de intrare spre Balcani și Strămtori. Declarația privind Europa eliberată (adoptată la Ialta la 12 februarie 1945) nu a avut nici un rol în fixarea politicii Sovietelor față de România. Noțiunea de guverne democratice și larg reprezentative, instalate ca urmare a unor alegeri libere, stipulată în Declarație, era în contradicție cu teoria și practica sovietică și, dacă ar fi fost aplicată în acest caz particular, ar fi împiedicat instalarea unui guvern prieten și docil la București. Antipatia pe care majoritatea românilor o resimțeau față de Uniunea Sovietică și dorința de a menține legăturile tradiționale cu Occidentul făceau ca perspectivele venirii la putere a unui regim prosovietic să fie foarte îndepărtate.”

(K. Hitchens, *România, 1866-1947*, Humanitas, 1996)

6

Teoria insularității și efectele ei

„În ce-i privește pe români, metafora insularității și a unicității lor e legată de clișee tradiționale de tipul «Poporul român este o insulă de latinitate, într-o masă slavă», «enigma» și «miracolul istoric» (în termenii celebrului studiu al lui Gheorghe Brătianu) al continuității latinității românești într-o zonă a Europei într-adevăr căzută sub puterea neamurilor slave, care i-au preocupat de mult pe istoricii români și străini. O altă variantă a mitului insularității românești e ceea ce s-a numit mitul cetății asediate. Atât de diferiți de cei din jur și firește superiori lor, românii sunt ținta poftelor cotropitoare ale vecinilor. (...) La începutul epocii moderne, când clasa politică a început eforturile de modernizare, conservatorismul autohton dorea să păstreze o greu definibilă identitate și specificitate.”

(D. Mateescu, *Marea Britanie și România, două insule de euroscepticism în Europa*, în „Secolul 20”, 1–2–3/2000)

7

Grigore Gafencu la Congresul Europei de la Haga

„Nicăieri cuvântul «Europa» nu vibrează mai puternic și mai emoționant decât în țările din Est. Ideea unității europene înseamnă pentru acea jumătate a continentului o promisiune de pace și în același timp o promisiune de eliberare. Am convingerea că exprim sentimentul profund al țării mele, precum și pe acela al țărilor vecine care împărtășesc soarta României când afirm aici solemn fidelitatea lor față de Europa. (...) Mai important decât principiul menit să hotărască forma constituțională a Europei unite mi se pare a fi principiul care asigură conținutul noii ordini europene. În vederea organizării vieții politice, economice și sociale a comunității europene trebuie stabilite reguli care să garanteze libertățile individuale și naționale, să determine cooperarea economică între state, sindicate și muncitori și să urmărească în mod eficient idealul justiției sociale.”

(Din discursul lui Grigore Gafencu la Congresul Europei de la Haga, în ședința plenară din 7 mai 1948)

Valorificați-vă cunoștințele!

1. După ce citiți documentele 1 și 2, precum și teoria istoricului polonez Bronislaw Geremek despre „rămânerea în urmă durabilă” a Orientului ortodox față de Occidentul catolic, formulați o opinie, confruntând argumentele pro și contra. Alcătuiți un eseu de o pagină în care să prezentați cultura românească din perspectiva sintezei între cele două lumi despărțite de schisma din 1054.
2. Definiți europenismul primului rege al României. Căutați informații care să dea conținut cel puțin uneia din aceste caracteristici. Prezentați colegilor, într-un scurt discurs de 5–10 fraze, rolul monarhiei în istoria românilor.
3. Argumentați de ce credeți că Declarația de la Yalta privind Europa eliberată nu a putut avea pentru România efectele scontate.
4. Cu ajutorul documentului despre teoria „insularității”, identificați și alte stereotipuri și prejudecăți care se întâlnesc frecvent în istoriografia noastră. Ce avantaje ne-ar conferi renunțarea treptată la ele? Discutați cu colegul de bancă acest subiect.
5. Alegeți din textul discursului lui Gr. Gafencu acel paragraf care definește în concepția sa Europa unită. Comparați această opinie cu propriile voastre așteptări.
6. Rețineți din documentul 7 ce consideră Vaclav Havel că este esențial în integrarea europeană a țării sale. Abordați subiectul din perspectiva integrării României și apreciați într-un scurt discurs de ce depinde în mod esențial acest proces și ce ne împiedică să avansăm mai repede pe acest drum.

10 decembrie 1989 —
Vaclav Havel anunță formarea noului guvern
al Cehoslovaciei

Vaclav Havel, scriitor și om politic ceh. A publicat, în 1977, manifestul *Carta 77* prin care cerea autorităților comuniste de la Praga respectarea drepturilor omului.

Președinte al Cehoslovaciei postcomuniste (1989-1993) și ulterior al Republicii Cehe (1993-1998, 1998-2003).

8

„Astăzi ne aflăm la o răscruce istorică. Alegem direcția noastră viitoare. Aceasta necesită o gândire complexă. Nu-i de ajuns să cunoști regulile de circulație, să le adopți și să le înveți. Trebuie să înțelegem clar unde staționăm, ce proprietate are locomotiva pe care o avem la dispoziție în acest moment și ce pericole ne pândesc. (...) Am însă impresia că suntem mereu în întârziere. Că vina nu este doar a perioadei dificile, a moștenirii grele pe care trebuie să o gestionăm, ci și a noastră, disputele meschine, înclinația spre ceartă, lipsa încrederii reciproce, lipsa generozității, frica unuia de celălalt, pe scurt incapacitatea de a purta povara libertății recent dobândite. (...)”

Așadar, o dată în plus profesionalismul neprotejat de responsabilitatea umană nu ne va salva...”

(Vaclav Havel,
Meditații de vară, 1991)

Peste tot în lume, asigurarea hranei rămâne principala ocupație a oamenilor

Glosar

FEMINISM — Curent politic în mișcarea socială care militează pentru egalitatea în drepturi a femeilor cu bărbații în toate sferile de activitate.

MESERIE — Îndeletnicire de orice natură, bazată pe munca manuală calificată.

OCUPAȚIE — Activitate, de durată mai mare sau mai mică, desfășurată de cineva pentru a-și asigura o sursă de venit; îndeletnicire; treabă.

Competențe specifice modulului OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR

1.3. Compararea unor opinii și argumente diferite referitoare la o temă de istorie.

2.1. Cunoașterea și asumarea valorilor cetățeniei democratice.

3.1. Selectarea și comentarea surselor istorice pentru a susține/combate un punct de vedere.

*4.1. Proiectarea unei cercetări cu subiect istoric.

Ocupații și statute profesionale

OCUPAȚII TRADIȚIONALE ȘI MODERNE ÎN SECOLUL XX

Din cele mai vechi timpuri, oamenii au fost obligați să-și asigure existența și au făcut acest lucru culegând roadele pământului sau vânând animale sălbatice. Au început apoi să cultive plantele și să crească animalele pe care le-au domesticit, să descopere nenumăratele bogății ale solului și subsolului și să le prelucraze. Agricultorilor și meșteșugarilor li s-au alăturat, în timp, oameni cu alte preocupări, cu diverse profesii de care societatea avea nevoie pentru a se dezvolta.

În zilele noastre, „profesia” este o ocupație care presupune pregătire intensă și studiu. De obicei, există asociații profesionale și coduri deontologice care stabilesc regulile unei profesii. Cele mai vechi meserii de acest gen sunt cele de preot, militar, doctor sau avocat. În secolul al XIX-lea, invențiile și inovațiile au dus la apariția specializărilor și la diversificarea statutelor profesionale, în așa fel încât acestea să răspundă cerințelor tot mai complexe ale vieții materiale și spirituale.

Secolul al XX-lea se caracterizează prin schimbări la fel de importante ca în perioada anterioară în ceea ce privește statutele și ocupațiile profesionale. În primul rând, asistăm la migrarea ocupațiilor tradiționale din spațiul privat (casa proprie) în spațiul public (în afara casei). La începutul secolului, în 1906, în Franța, numărul celor care lucrau la domiciliu era de 1,5 milioane de persoane, iar în 1936 rămăseseră doar 350 000 de persoane. Munca salariată a înlocuit treptat întreprinderile de familie.

În această perioadă asistăm la o nouă explozie demografică în Europa, iar invențiile și inovațiile tot mai numeroase și cu consecințe tot mai spectaculoase au schimbat definitiv viața oamenilor.

Agricultura și creșterea animalelor pe cont propriu devin din ce în ce mai puțin rentabile, eficiente dovedindu-se marile exploatații agricole, iar fermierii sunt obligați să caute de lucru la oraș pentru a supraviețui.

Dar și în spațiul urban ocupațiile sunt într-o continuă schimbare. Atelierele și munca manuală în general sunt înlocuite treptat, dar sigur, de complexe industriale. Fabricile sunt din ce în ce mai bine organizate. Deja, în Franța, în 1909, toate fabricile erau bine delimitate în peisajul urban. Spațiile fabricilor se specializează și se adaptează producției. La marginea orașelor se configurează zonele și cartierele industriale.

Primul Război Mondial a însemnat un moment de cotitură și în ceea ce privește ocupațiile și profesiile oamenilor. Trauma cauzată de pierderile de vieți omenești, mecanizarea, producția de masă, emanciparea femeii au fost tot atâtea motive de schimbare a statutelor profesionale. Se dezvoltă foarte mult profesiile legate de viața cotidiană din marile orașe americane și europene.

Ca urmare a unei intense activități politice, femeile au început să obțină dreptul de a practica meserii pe care înainte nu aveau voie să le practice. În România, de pildă, începând din 1914, femeile au dreptul să practice meseria de avocat pledant, iar din 1919 au putut lucra la Căile Ferate Române.

1

Prosperitatea americană și politica prețurilor și a salariilor preconizată de Henry Ford

„Principiul meu este să scad prețurile, să extind operațiile și să perfecționez mașinile noastre. Trebuie notat că reducerea prețurilor vine pe primul loc. Nu am considerat niciodată costul de fabricație ca un lucru fix. În consecință, am început prin reducerea prețurilor pentru a vinde mai mult, înaintea competiției. Nu m-a preocupat costul de fabricație. Prețul nou de vânzare a obligat costul de fabricație să scadă, a forțat toate serviciile uzinei să dea cel mai înalt randament posibil: scăderea prețului a obligat pe fiecare să caute cel mai mic profit. Această provocare m-a ajutat să găsesc mai multe idei noi, în materie de fabricație și vânzare.

Din fericire, salariile mari au contribuit la scăderea costului de fabricație, muncitorii au devenit din ce în ce mai industriali odată de preocupări exterioare muncii lor. Fixarea salariilor pentru ziua de 8 ore la 5 dolari a fost una dintre cele mai bune economii pe care le-am făcut, dar ridicând acest preț la 6 dolari, am câștigat mai mult. Probabil că așa fi putut găsi oameni care pentru 3 dolari pe zi să muncească cât plătesc pentru 6 dolari, totuși ar fi fost necesar doi sau trei dintre acești muncitori de 3 dolari pentru a înlocui unul dintre oamenii mei mai bine plătiți. Munca primilor ar fi însemnat mai multe mașini, mai multă forță motrice. Și o creștere considerabilă a confuziei și cheltuielilor.

Prețul de vânzare fixat de noi ne-a adus întotdeauna beneficii, și așa cum nu-mi imaginez până unde voi urca salariile, nu-mi închipui până unde vor scădea prețurile de vânzare. NU este nici o îndoială însă că acest proces va continua.”

(H. Ford, *My life and my work*, 1925)

2

Sărăcia în Marea Britanie între 1915 și 1924

„Se pot determina două origini ale sărăciei: cea a familiilor incomplete (tatăl și soțul este decedat sau invalid) și cea a familiilor în care bărbatul muncește, dar nu câștigă suficient. În primul caz, existența depinde de ceea ce câștigă femeia și copiii (tineri sau adulți). În ciuda existenței văduvelor de război, numărul acestor familii s-a modificat proporțional în mică măsură. Sărăcii sunt mai rari aproape peste tot, cu excepția districtului minier Stanley. Situația s-a ameliorat din 1915; căminele în care venitul este inferior venitului mediu și care sunt susținute de acțiunile de caritate nu reprezintă decât 2,5% din familiile muncitorești; nu am găsit decât 350 de cazuri într-un oraș de 100 000 de locuitori. Totalul este aproximativ la jumătate față de 1913.

Al doilea tip de sărăcie (salariu insuficient în ciuda unei munci regulate) a regresat cu mult mai mult. Practic, salariile cele mai joase au crescut. Bineînțeles, putem să ne imaginăm că anumite sectoare industriale nu pot suporta un asemenea nivel salarial, dar nici nu se poate susține că salariile sunt cauza șomajului. Evidența arată că salariile muncitorilor necalificați au crescut în ultimii zece ani mai mult decât cele ale lucrătorilor calificați. Astfel, în timp ce salariul lunar al muncitorilor s-a dublat, creșterea costului vieții nu s-a ridicat, cel puțin până în vara anului 1924, decât cu 70%. Salariul actual mediu este de 42-46 de șilingi pe săptămână și permite întreținerea unei familii cu un copil de vârstă școlară în plus. Numărul familiilor cu trei sau patru copii aflate sub limita de sărăcie s-a diminuat considerabil. Pe de o parte, salariile au crescut mai mult decât prețul articolelor de primă necesitate, iar, pe de altă parte, numărul copiilor a scăzut. Acești doi factori au antrenat o diminuare relativă a sărăciei.”

(Studiu realizat de London School of Economics, 1927)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Analizați principiul economic pe care s-a bazat succesul lui Henry Ford.
2. Comentați, împreună cu colegul de bancă, motivele datorită cărora, în anii '20, nivelul de trai din Marea Britanie a crescut.
3. Ce impact asupra familiei și societății credeți că a avut emanciparea femeii?

3

Numărul de șomeri în anii crizei (în mii)

	1929	1930	1931	1932	1933
Statele Unite		2964	6403	10477	13359
Marea Britanie	1204	1694	2666	3037	2821
Germania	2484	3041	4744	2983	5599
Franța	9	14	72	14	366

● Analizând datele din tabel, veți constata că Marea Criză Economică (1929-1933) a afectat milioane de oameni din SUA și din Europa. Țara europeană cea mai afectată a fost Germania. Aici, criza a avut consecințe grave în ceea ce privește statutul și ocupațiile oamenilor. Dintre țările occidentale, cea mai puțin afectată a fost Franța.

4

„Ori admitem că singurul rol legitim al femeii este de a fi soție și mamă și atunci bărbații trebuie să-și facă datoria de a le lua pe toate în căsătorie și a le asigura mijloace de trai, ori recunoaștem că din cauza noastră mare parte din femei nu pot fi chemate la împlinirea acestei misiuni și le deschidem căile prin care se pot întreține singure.

Cauza acestor femei o apărăm noi, feminisții, și pentru ele reclamăm dreptul la instrucție și la muncă.”

(Discurs al lui C. V. Fișinescu în Aula Universității din Iași, 29 martie 1898)

5

Drepturi cerute de femeile române în 1912

1. Aplicarea principiului „la muncă egală, salariu egal”.
2. Admiterea femeilor în profesiunile liberale de avocat, notar etc.
3. Admiterea femeilor comercante la camerele și tribunalele de comerț.
4. Admiterea femeilor în învățământul universitar superior și în funcția de director de spitale.
5. Admiterea femeilor în corporații, societăți de administrație, binefacere, caritate și asistență publică.

OCUPAȚII UMANE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI XX

Imagini sugestive pentru anii de început ai revoluției ce s-a produs în domeniul tehnologiei informației în secolul XX

Glosar

FORȚĂ DE MUNCĂ — Capacitatea de muncă a omului, totalitatea aptitudinilor lui fizice și intelectuale datorită cărora este în stare să producă bunuri materiale.

INDUSTRIALIZARE — Dezvoltarea industriei prin introducerea tehnicii moderne în anumite procese de muncă. Transformarea unui proces de producție meșteșugărească într-un proces de producție întemeiat pe tehnica mașinistă modernă.

A doua jumătate a secolului XX a cunoscut revoluții tehnologice succesive. Profesiile și statutele profesionale ale oamenilor s-au adaptat în funcție de aceste realități. În țările puternic industrializate, munca fizică a fost descalificată și lăsată pe seama emigranților. Munca în agricultură a devenit coordonată, mecanizată și executată, de asemenea, cu emigranți sau cu persoane cu un grad mai scăzut de instrucție. Industria a rămas pentru o importantă parte a Europei cea care ocupă forța de muncă. Acest lucru s-a întâmplat în vestul dezvoltat al Europei, din anii imediat următori războiului mondial și până în anii '60. În țările din centrul și estul Europei, procesul de industrializare a început în anii '60 și a suferit un declin după căderea regimurilor comuniste.

Ocupațiile majore ale oamenilor din societățile dezvoltate din anii '80 sunt cele legate de noile tehnologii informaționale și de servicii. Apariția computerului personal, în 1981, a schimbat statutele profesionale. Meseriile tradiționale legate de agricultură și industrie au fost înlocuite treptat cu meserii legate de televiziune, publicitate, informatică, relații cu publicul, finanțe, turism etc. Societățile multinaționale și corporatiste dau tonul în economiile statelor moderne. În acestea cresc productivitatea muncii, volumul schimburilor comerciale și al tranzacțiilor financiare.

În România, începând cu anii '60 s-a încercat industrializarea forțată. Acest fenomen a produs schimbări importante în alegerea meseriilor. Formarea și dezvoltarea rapidă și forțată a industriei au dus la crearea principalei categorii sociale a comunismului — clasa muncitoare. În 1950, în România erau înregistrați 1,2 milioane de muncitori, din care 650 de mii în industrie. În 1985, numărul total al muncitorilor ajungea la 6 milioane, din care jumătate în industrie.

În România contemporană, meseriile cele mai solicitate pe piața muncii (ceea ce nu înseamnă că sunt toate la fel de bine plătite) sunt cele din industria ușoară (confecții îmbrăcăminte, cusător fețe încălțăminte), în domeniul IT (analist programator, informatician, administrator de rețea, designer web), în construcții (zidar, zugrav, betonist), în domeniul serviciilor (agent asigurări, agent comercial, vânzător, agent de pază, ospătar, bucătar, cofetar-patiser, brutar), dar și în industria prelucrătoare (tâmplar, lăcătuș, sudor). Profesiile cu cea mai slabă căutare sunt cele de desenator tehnic, tehnician proiectare, inginer metalurg, inginer aeronave, inginer chimist, prelucrător prin așchiere, frezor, sculer-matrițer, operator chimist.

Meseriile cu un potențial mare sunt cele din domeniul IT — informatician, administrator de rețea și designer pagini web, iar din domeniul serviciilor — mecanic auto, tinichigiu auto, agent de vânzări, agent de asigurări, broker mărfuri, agent de publicitate.

Pe ansamblul României, este semnificativ faptul că predomină salariații (cu o scădere constantă, dar moderată a numărului lor), iar ponderea persoanelor cu statut profesional specific unei economii de piață (chiar și în formare), respectiv lucrător pe cont propriu, lucrător familial și patron, a înregistrat o creștere constantă, dar modestă. Structura populației ocupate după statutul profesional este diferențiată de la un tip de activitate la altul.

Statisticile arată că lucrătorii pe cont propriu au cea mai mare pondere în agricultură (48%), patronii sunt prezenți mai ales în comerț (8%) și în rețeaua de hoteluri și restaurante (peste 4%), iar salariații sunt prezenți în proporție de 82% în comerț și peste 90% în celelalte domenii de activitate. O expresie a dezvoltării sectorului privat este și creșterea ponderii salariaților din acest sector: în 1995, ponderea salariaților din sectorul privat era de 12%; în anul 2000, ponderea acestora ajunsese la aproape 40% din totalul salariaților; concomitent, ponderea salariaților din sectorul public a scăzut de la 83% în anul 1995 la 47% în anul 2000.

1

Ce profesie își doresc tinerii?

„Vreau să devin jurist sau economist, urmând o facultate de profil. Dacă aceste profesii nu vor mai avea căutare în România, voi pleca în străinătate. În vacanța aș vrea să mă angajez ca picoliță. Am fost la un patron și mi-a zis că îndeplinesc condițiile, adică am înălțimea și greutatea cerută.” (G. B., elevă la Liceul „Henry Coandă”)

„Ținând cont că urmez un liceu cu profil tehnic, aș vrea să dau la Politehnică sau la ASE. Cel mai mare vis al meu este să plec în străinătate. Se câștigă mai bine și mi-aș ajuta și părinții. În vacanța care urmează o să mă angajez picoliță.”

(C. M., elevă la Liceul „Henry Coandă”)

„Nu-mi pare rău că am ales Facultatea de Relații Economice Internaționale, fiindcă am găsit exact ceea ce am căutat. Singurul impediment îl constituie lipsa experienței. Voi pleca în străinătate, dacă nu-mi găsesc de lucru aici. Sunt din Tecuci, dar vreau să mă stabilesc în Capitală.” (D. M., studentă în anul IV la ASE)

„Deși îmi place mult facultatea pe care o urmez, dacă nu-mi găsesc de lucru în domeniu, e posibil să mă reprofilez, dar n-aș face ceva sub nivelul pregătirii mele. Când ești student mai merge, dar după ce obții diploma, nu. Eu sunt din Adjud, în toamnă îmi dau licența și vreau să rămân în București.” (L. A., studentă în anul IV la ASE)

3

20 de ani de dezvoltare economică impetuoasă a statelor occidentale (1953-1973)

a. Societățile multinaționale

„Operațiile societăților multinaționale exercită o influență importantă asupra dinamicii creșterii și schimburilor comerciale. Adeseori, aceste societăți exportă o proporție mai mare din producția lor decât societățile a căror producție se limitează la teritoriul național. Marile unități internaționale care realizează investiții directe în întreaga lume tind din ce în ce mai mult să considere piața internațională drept un ansamblu unic, care nu mai corespunde decupajelor naționale.”

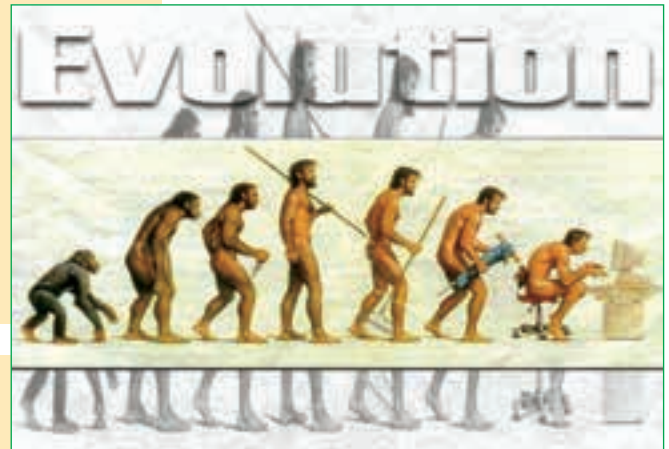
b. Libertatea de circulație a indivizilor și serviciilor

„În Europa, recente migrații internaționale ale muncitorilor au permis adaptarea efortului productiv până la nivelul cererii, limitând inflația. Regiunea pariziană, Ruhr-ul, triunghiul industrial din nordul Italiei au absorbit un număr considerabil de «emigranți» din alte regiuni ale țărilor respective sau din afara acestora. Contribuția efectivă a creșterii anuale a forței de muncă în Europa Occidentală poate fi evaluată la mai mult de 500 000 de muncitori, aceste migrații intraeuropene aducând o contribuție ce a depășit toate previziunile. Resursele de mână de lucru străină au atenuat penuria de forță de muncă în țările «importatoare», permițându-le în afara creșterii producției și frânarea creșterii salariilor și prețurilor.”

2

Raport privind criza petrolieră și efectele sale asupra economiei mondiale (1973-1979)

„Mărirea de patru ori a prețului petrolului în decembrie 1973 a amplificat în primul rând inflația, apoi recesiunea în țările industrializate. După acest prim șoc petrolier, creșterea economică a scăzut la jumătate, inflația s-a triplat, iar șomajul s-a dublat. Al doilea șoc, survenit în 1979, după revoluția iraniană, a provocat o nouă încetinire a creșterii, menținerea inflației și o nouă creștere a șomajului. Creșterea cheltuielilor petroliere — 65 de miliarde pe an — a dezzechilibrat balanțele de plăți, accentuând transformările și dezzechilibrele amorsate de mai mult timp, conducând la dereglarea sistemului monetar internațional.”

Evoluție sau involuție?

- Omul și uneltele sale au devenit din ce în ce mai complicați și mai performanți, dar, poate, și mai îndepărtați de natură și unii de ceilalți.

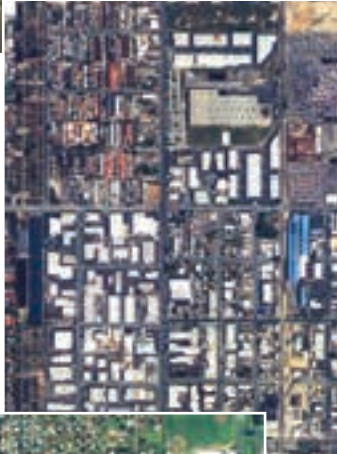
ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Analizați, în grupuri de 4-5 elevi, efectele crizei resurselor tradiționale asupra pieței muncii.
2. Precizați rolul globalizării asupra meseriilor și statutelor profesionale tradiționale.
3. Cercetați felul cum forța de muncă din România s-a adaptat pieței internaționale.

NOUA EVOLUȚIE TEHNOLOGICĂ ȘI INFORMAȚIONALĂ ȘI OCUPAȚIILE

(a)

(b)

(c)

Peisajul rural (a), cel industrial (b) și cel urban (c) se definesc în raport cu activitățile pe care oamenii le desfășoară în cadrul lor (imagini aeriene)

Glosar

FUZIUNE — Unire într-o singură unitate a mai multor partide, firme, organizații, grupări.

SERVICII — Acțiunea, faptul de a servi; muncă prestată în folosul sau în interesul cuiva.

TEHNOLOGIE — Ansamblu de procedee și de metode folosite în scopul obținerii unui produs.

Începând cu anii '80 au avut loc mutații importante pe piața forței de muncă cauzate de evoluția accesului la resurse, a globalizării economice și a integrării politice. Pe lângă schimbările induse de accelerarea ritmului de dezvoltare a piețelor (sub efectul conjugat al inovării permanente și al globalizării), mediul socio-economic în societatea informațională este profund modificat de revoluția tehnologică majoră din ultimii ani. Apariția internetului ilustrează fluxul constant al inovării care marchează întreaga societate: o serie de descoperiri științifice permit punerea la punct a tehnologiilor inovante și convergente. Acestea sunt introduse, într-o primă etapă, în economie, unde modifică regulile jocului concurențial (în profunzime, în cazul internetului), iar, într-o a doua etapă, aceste inovații modifică bazele funcționării sociale.

Inovarea tehnologică permanentă, accelerarea schimbărilor, interconectarea mondială a cunoștințelor și a actorilor constituie elemente caracteristice ale mediului economic actual. Produsele și serviciile suferă o învechire accelerată sub dublul efect al evoluției tehnologice și al jocului concurenței. Astfel, diferențierea tehnologică este din ce în ce mai efemeră și trebuie avute în vedere o anumită dinamică și un efort continuu care necesită energii și investiții considerabile. Fenomenele de alianță și de fuziuni — tot mai numeroase în ultimii ani — își găsesc astfel o explicație esențială.

În lumea contemporană, a deține o anumită tehnologie nu mai reprezintă garanția unui avantaj concurențial pe termen nelimitat ce ar putea fi apărat și menținut. Este mult mai important ca resursele umane ale unei firme — managerii și angajații — nu numai să aibă cunoștințe și deprinderi adecvate, ci și să manifeste atitudini și comportamente active, pentru a putea face față provocărilor economiei globalizate.

Activitățile umane (munca, petrecerea timpului liber, contactele cu administrația, cu băncile și alte servicii etc.) se vor baza tot mai mult pe „reprezentări” ale realității (imagini simbolice sau virtuale) decât pe realitatea însăși. Adaptarea la societatea informațională constituie o mare provocare la adresa sectoarelor economiei, a întreprinderilor, a calificărilor și profesiilor, a furnizorilor de servicii publice sau private. În plus, se produc schimbări spectaculoase în organizarea și calitatea muncii.

Întreprinderile trebuie să fie tot mai flexibile pentru a opera în noul context de competiție, de calitate, de personalizare și de inovare rapidă. Angajaților li se cere din ce în ce mai mult să se adapteze la noile calificări, sarcini și forme de organizare a muncii; apar noi relații între funcția plătită, munca și activitatea depusă. Obținerea sau păstrarea locului de muncă devin o problemă majoră pentru viața indivizilor în noul tip de societate.

Societatea informațională produce mari mutații la scară socială, putând deschide diverse posibilități: noi locuri de muncă, o utilizare mai eficientă a resurselor (nu numai umane, ci și materiale și energetice), contribuind astfel la dezvoltarea durabilă, creșterea veniturilor și a bunăstării individuale, noi forme de organizare mai descentralizate, dezvoltare regională și urbană mai coerentă, asigurând astfel o societate mai democratică și mai descentralizată.

1

Societatea postindustrială și informatică (1982)

„Noua revoluție industrială a intervenit exact în momentul în care economiile noastre au trebuit să înfrunte marea creștere a șomajului. La originea acestei revoluții găsim un fenomen economic cu mult mai important decât creșterea prețului petrolului, ce reprezintă totuși un eveniment unic în istoria lumii prin amploarea și rapiditatea efectelor sale. Acest fenomen mai puțin cunoscut, dar cu consecințe decisive este următorul: în timp ce prețul petrolului s-a multiplicat cu 15 între 1970-1980, cel al unității de memorie informatică s-a divizat cu 100 grație microprocesorului.

În timp, totul se va schimba în toate domeniile vieții economice și sociale. Proprietatea revoluției microprocesorului este de a multiplica, în cvasitotalitatea activităților, mijloacele care pot asigura înlocuirea, într-o manieră în același timp rentabilă și agreabilă, a oamenilor de către mașini.”

2

20 de ani de dezvoltare economică impetuoasă a statelor occidentale (1953-1973)**Progresul tehnic**

„Puterea financiară a întreprinderilor era unul din factorii de dezvoltare, celălalt fiind cercetarea tehnologică, căci inovația a devenit arma decisivă a concurenței.

Dacă inovația a devenit forma modernă a concurenței, efortul pe care o întreprindere îl consacră cercetării științifice și dezvoltării tehnice are o importanță decisivă. Aceste eforturi au ca scop nu numai creșterea fără încetare a descoperirilor științifice, ci și scurta-rea din ce în ce mai mult a drumului de la descoperirea științifică la exploatarea industrială: aceasta este trăsătura caracteristică a economiei moderne. Pentru a trece de la invenție la exploatarea acesteia au fost necesari: 112 ani pentru fotografie, 56 de ani pentru telefon, 35 de ani pentru radio, 15 pentru radar, 12 pentru televiziune, 6 ani pentru bomba atomică, 5 ani și 8 luni pentru tranzistor, 3 ani pentru circuitul integrat.”

3

Personalul unităților active din industrie, construcții, comerț și alte servicii pe activități, în perioada 1999-2001, din zona București Ilfov

Nr.	Activități	1999	%	2000	%	2001	%
1.	Industrie extractivă	2 147	0,3	2 082	0,3	1 725	0,2
2.	Industrie prelucrătoare	272 172	34,0	262 772	32,5	238 358	31,4
3.	Energie electrică, termică, gaze, apă	23 981	3,0	30 018	3,7	24 133	3,2
4.	Construcții	89 782	11,0	83 433	10,3	76 053	10,0
5.	Comerț cu ridicata, amănuntul, reparații și întreținere autovehicule, bunuri personale și casnice	200 224	25,1	199 782	24,7	192 777	25,4
6.	Hoteluri și restaurante	19 970	2,4	14 274	1,8	21 856	2,9
7.	Transport și depozitare	51 002	6,4	54 131	6,9	51 310	6,8
8.	Poștă și telecomunicații	22 859	2,9	24 682	3,0	23 690	3,1
9.	Tranzacții imobiliare, întreținere, activități de prestări servicii	78 841	9,9	100 542	12,4	95 393	12,4
10.	Alte activități de servicii	40 418	4,9	35 471	4,4	33 239	4,4
11.	Total regiune	801 459	100	809 187	100	758 534	100

(Anuar statistic România 2000-2002, Institutul Național de Statistică)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Analizați datele din tabelul 3. Comentați ponderea diverselor domenii de activitate și formulați concluziile ce se impun.
2. Caracterizați efectele societății informaționale asupra profesiilor contemporane.
3. Comentați aspectele pozitive și negative ale apariției internetului asupra activității oamenilor.
4. Analizați statutele profesionale clasice și cele ultramoderne în lumea contemporană. Comentați, împreună cu colegii de clasă, impactul pe care descoperirile științifice îl au asupra ocupațiilor oamenilor și, implicit, asupra modului cum își asigură existența.

O imagine de ansamblu asupra unei zone de vârf a industriei componentelor electronice — Silicon Valley, la nord de San Francisco

PRO MEMORIA!

- În secolul XX, oamenii au continuat să practice meseriile tradiționale, legate de cultivarea plantelor și creșterea animalelor, dar numărul celor cu astfel de ocupații a fost în continuă scădere. Revoluțiile tehnologice și informaționale succesive au modificat ireversibil statutele sociale și profesionale ale oamenilor.
- În secolul XX s-au consolidat ocupațiile legate de spațiul urban, industrie și servicii și s-au afirmat altele noi, legate de mass-media, publicitate, relații cu publicul și IT (rețele informaționale și internet).

O caricatură cu un sens ușor de descifrat („L' Express”, martie 1971)

- În Franța acelor ani, oamenii din mediul rural erau nevoiți să plece la oraș, în condițiile în care la fiecare zece minute dispărea o exploatare agricolă individuală. Încercați să comparați situația cu cea din România.

Glosar

ASIMILARE — Adaptarea unei persoane aparținând unui grup etnic sau social, de obicei minoritară, la altul. Asimilarea presupune o schimbare de limbă, obiceiuri, valori și comportament.

EMIGRANT — Persoană care, din anumite motive, părăsește un teritoriu pentru a se stabili pe un alt teritoriu, temporar sau definitiv.

IMIGRANT — Persoană care se stabilește pe un alt teritoriu, într-o altă țară.

PERSECUȚIE — Prigonirea, urmărirea cu perseverență a cuiva pentru a-i pricinui un rău pe nedrept.

„Bidonville” în care trăiau muncitorii imigranți la Saint-Denis (demolat în 1973)

Migrații în lumea contemporană

CAUZE ALE MIGRAȚIEI

Migrația umană presupune o mișcare permanentă, individuală sau în grup, a oamenilor dintr-un teritoriu pe alt teritoriu, dintr-o țară în altă țară. Astfel de mișcări au avut loc încă de la începuturile istoriei umane și au continuat cu intensitate diferită până în epoca contemporană. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea a avut loc o accelerare a migrației umane, iar în secolul al XX-lea s-a produs o creștere fără precedent a fenomenului.

Migrația umană poate fi forțată sau liberă. De asemenea, ea poate fi migrație temporară, pentru o perioadă limitată de timp, sau migrație definitivă, pentru toată viața. Migrația mai poate fi legală, făcută cu acordul autorităților, conform legilor, sau ilegală, făcută fără acordul autorităților.

Există mai multe motive pentru care oamenii se decid să-și părăsească locurile unde s-au născut și aleg să plece în altă țară: din motive profesionale (caută să găsească un loc de muncă sau un loc de muncă mai bun, doresc să se realizeze profesional), din motive politice (au idei politice diferite de cele ale autorităților și nu pot să și le exprime, iar din acest motiv sunt persecutați), din motive economice (nu au din ce sau cu ce trăi și caută un trai mai bun), din cauza persecuțiilor (discriminare de orice tip), din cauza retragerii la pensie (tot mai mulți oameni din țările bogate din nordul Europei se retrag după ieșirea la pensie în zone cu climă mai blândă și nivel de trai mai scăzut din sudul Europei), din motive sentimentale (se stabilesc într-o anumită țară pentru că simt afinități culturale cu acea țară) sau din motive personale.

Datorită proporțiilor foarte mari pe care le-a luat începând cu secolul al XX-lea, migrația a început să fie controlată și reglementată prin lege. De obicei, fiecare țară a pus restricții în ceea ce privește numărul de emigranți pe care îi poate primi și integra. Aceste măsuri sunt motivate de dorința autorităților de a nu dezechilibra piața muncii și nivelul de trai din țara gazdă, deoarece muncitorii emigranți duc la îngreunarea pieței muncii și la ieftinirea forței de muncă. Alte motive pentru care unele state au pus restricții pentru intrarea în țară a emigranților sunt culturale, deoarece mulți emigranți veniți din alte spații culturale nu se pot integra în societatea gazdă.

Motivele care determină migrația pot fi, în primul rând, *factori stimulativi*, care îi determină pe oameni să părăsească o regiune. Astfel de factori sunt războiul, foametea, bolile, persecuțiile politice, intoleranța religioasă, dezastrele naturale, schimbările de populație etc. O altă categorie de motive este reprezentată de *factori favorizanți*, care îi atrag pe oameni într-o regiune. Putem identifica aici spiritul de aventură, dorința de câștig material, motivele familiale, stabilitatea politică, toleranța religioasă. Dacă migrația este dominată de factori favorizanți, avem de a face cu migrație voluntară, iar dacă este dominată de factori stimulativi, avem de a face cu migrație forțată. Cauzele migrației umane mai pot fi legate de mediu (dezastre naturale, secetă, inundații, alunecări de teren, erupții vulcanice, cutremure, epidemii) sau de societate (persecuții, instabilitate politică sau crize economice).

1

Declarația Universală a Drepturilor Omului

„Articolul 13

Imigranții și refugiații nu trebuie să fie priviți ca o povară. Aceia care își riscă viețile, ale lor și ale familiilor lor, sunt cei care adesea au cea mai mare ambiție să-și facă o viață mai bună și sunt dispuși să muncească pentru asta. Ei nu își părăsesc mediul familial, cultura de familie pentru o viață de subjugare, infracțiuni sau discriminare la mii de kilometri depărtare. Ei doresc o viață mai sigură și mai prosperă pentru copiii lor. Dacă li se dă o șansă să-și pună în practică cele mai importante abilități, respectându-se egalitatea șanselor, în marea lor majoritate vor fi valoroși pentru societate.”

2

Afluxul de populație străină, 1990-2001 (în mii)

State	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Afluxul de populație înregistrat oficial												
Austria	59	72	66	75
Belgia	51	54	55	53	56	53	52	49	51	58	69	66
Cehia	6	7	10	8	7	4	11
Danemarca	15	18	17	15	16	33	25	20	21	20	23	25
Finlanda	7	12	10	11	8	7	8	8	8	8	9	11
Germania	842	921	1 208	987	774	788	708	615	606	674	649	685
Ungaria	37	23	15	16	13	13	13	12	12	15	20	20
Japonia	224	258	267	235	238	210	225	275	266	282	346	351
Luxemburg	9	10	10	9	9	10	9	9	11	12	11	11
Olanda	81	84	83	88	68	67	77	77	82	78	92	95
Norvegia	16	16	17	22	18	17	17	22	27	32	28	25
Suedia	53	44	40	55	75	36	29	33	36	35	43	44
Elveția	101	110	112	104	92	88	74	73	75	86	86	100
Afluxul estimat												
Austria	121	122	107	76	70	87	99	86	77	84	92	89
Canada	214	231	253	256	224	213	226	216	174	190	224	340
Franța	102	110	117	99	92	77	76	102	138	104	127	141
Grecia	38
Irlanda	13	14	22	24	21	22	24	28
Italia	111	268	272	233
Noua Zeelandă	27	27	26	29	37	47	59	52	39	36	39	62
Portugalia	14	10	6	5	4	3	7	11	16	14
Marea Britanie	204	109	194	206	216	237	258	277	380	373
Statele Unite	1,537	1,827	974	904	804	721	916	798	661	647	850	1,064

(Tendințe în migrația internațională, Paris, OECD, 2003)

Refugiați kurzi îngheșuindu-se să ia apă dintr-o cisternă la frontiera turco-irakiană (1991)

3

Documente care reglementează migrația contemporană

- Convenția din 1951 de la Geneva cu privire la statutul refugiaților
- Declarația din 1984 de la Cartagena
- Ghidul UNHCR cu privire la proceduri și criteriile de determinare a statutului de refugiat
- Declarația Universală a Drepturilor Omului
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice
- Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale
- Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor
- Convenția din 1984 împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane și degradante
- Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Protocoloalele adiționale
- Convenția cu privire la statutul persoanelor apatride
- Convenția cu privire la reducerea apatridiei
- Convenția privind Drepturile Copilului
- Directiva Consiliului 2003/9/EC din 27 ianuarie 2003 cu privire la stabilirea standardelor minime pentru primirea solicitanților de azil

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Identificați și explicați cauzele migrației umane în lumea contemporană.
2. Apreciați și comparați factorii stimulativi cu cei favorizanți ai migrației.
3. Comentați motivele pentru care migrația internațională este reglementată prin lege.
4. Lucrând în grupuri din câte 4-5 elevi, realizați portretul celui dispus să emigreze. Identificați calități și defecte ale acestuia.

MIGRAȚIA UMANĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX

Refugiați așteptând într-un punct de tranzit să intre în mult dorita Americă

Glosar

EXOD — Emigrare în masă a unei populații dintr-o țară sau de pe un teritoriu spre altă țară sau spre alt teritoriu într-un timp foarte scurt.

EXPULZARE — Trimiterea peste graniță, pe baza unui act al puterii de stat, a cuiva care nu mai este dorit pe teritoriul țării în care se află.

INTEGRARE — Procesul prin care un imigrant este acceptat în societate, atât ca individ, cât și ca grup.

RESTRICȚIE — Măsură care limitează, îngreudește un drept, o libertate etc.

Evrei religioși din Rusia în drum spre America

Oamenii migrează din cauza sărăciei, a războiului sau a persecuțiilor. Ei pot fi mutați forțat, deportați sau expediați împotriva voinței lor. Mulți alții s-au mutat doar pentru că au crezut și au sperat că viața va fi un pic mai bună în altă parte.

Plecarea sau sosirea unor grupuri relativ mari de persoane într-o perioadă relativ scurtă de timp a declanșat în mod firesc reacții diverse. Uneori, plecarea oamenilor era văzută ca o mare pierdere (pentru națiune, pentru comunitate, pentru armată sau pentru taxe), iar alteori sosirea lor era percepută ca o mare amenințare.

Limitându-ne, pentru moment, la contextul european, se poate spune că cei mai mulți emigranți, dacă nu sunt izolați sistematic pentru o perioadă lungă de timp, se contopesc în societatea receptoare. În orice caz, copiii și definitiv nepoții lor nu mai sunt priviți ca străini. Pentru o parte a populației autohtone a existat teama că noii veniți le vor dilua cultura, le vor strica morala, le vor lua femeile și le vor poci limba. În Evul Mediu, în unele regiuni erau discriminați catolicii, în alte regiuni erau discriminați protestanții, în aproape toate regiunile erau discriminați evreii.

Emigranții au contribuit întotdeauna la dezvoltarea țărilor unde s-au așezat. Ei au adus adesea tehnici noi dintr-o țară în alta, au stimulat comerțul și contactele între diferite regiuni și au contribuit la deschiderea unor noi piețe. Emigranții au adus noi obiceiuri și feluri de mâncare, iar în timp unele dintre acestea au fost adoptate de societatea primitivă. De exemplu, pastele și pizza duse de emigranții italieni sau obiceiul bradului de Crăciun adus de emigranții germani în Statele Unite au devenit obiceiuri ale societății americane și au fost apoi exportate în toată lumea. Migrarea inginerilor englezi de la sfârșitul secolului al XIX-lea a dus la răspândirea fotbalului pe continentul european.

Teama de emigranți a rămas ca o formă a fricii de schimbare, în special de schimbare în cultură. Aceasta este, oricum, într-o continuă schimbare de-a lungul timpului. Culturile, așa cum le cunoaștem noi astăzi, sunt rezultatul unor secole de migrații.

Referindu-ne la migrația umană din secolele XIX și XX, se cuvine să precizăm că aceasta a avut efecte foarte puternice atât asupra dezvoltării țărilor în care a avut loc emigrația, cât și asupra dezvoltării țărilor din care s-a făcut migrația. Milioane de persoane, majoritatea lor familii sărace din Europa, au emigrat în Statele Unite, America de Sud și Australia. Se estimează că 12 milioane de oameni au trecut prin centrul de tranzit de pe Insula Ellis din New York. Aici a fost organizat un punct de primire și de tranzit al emigranților care veneau în Statele Unite, punct care a funcționat între anii 1892-1954.

Între 1870 și 1924 a existat o perioadă caracterizată de migrația spre America a oamenilor din estul și sudul Europei, zone mai slab dezvoltate din punct de vedere economic. Principalul scop al acestor oameni era să-și construiască o viață mai bună decât avuseseră acasă.

La începutul secolului al XX-lea (1900-1924), 18 milioane de emigranți au sosit în Statele Unite. La începutul secolului al XX-lea au emigrat către America în special germani din nordul și estul Germaniei și italieni, aproximativ egal împărțiți în funcție de zonele de unde au emigrat (40% din sud, 20% din centru și 40% din nord).

În 1880 a început migrația în masă a est-europenilor spre America. Fenomenul a continuat până la izbucnirea primului război mondial. În ceea ce privește migrația italiană, ea se împarte în trei perioade clasice: 1. 1876-1914 (jumătate din numărul total de persoane); 2. 1915-1945 (un sfert din numărul de persoane); 3. perioada postbelică (un sfert din numărul de persoane).

Între 1880 și 1913 a avut loc o emigrare masivă, un adevărat exod al evreilor ruși și est-europeni spre Statele Unite ale Americii. Aproximativ 2 milioane de evrei au părăsit Rusia între 1880 și 1913 cu direcția Statele Unite ale Americii. Înainte de izbucnirea primului război mondial, peste 5,5 milioane de evrei și polonezi din Austro-Ungaria și Rusia au traversat teritoriul german pentru a se imbarca la Hamburg cu destinația New York.

Înainte de primul război mondial, guvernul american a practicat o politică a „porților deschise” în ceea ce privește emigrarea, fără să se preocupe în mod special de numărul, de pregătirea sau de originea celor care doreau să emigreze. Cu toate acestea, au apărut tot mai multe proiecte de legi care să reglementeze migrația atât din punctul de vedere al numărului, cât și al pregătirii emigranților.

1

Legea Seth, Guvernarea orașelor americane (1891)

„Se estimează că populația din New York este formată în proporție de 80% din oameni care s-au născut în străinătate și din copiii ai celor născuți în străinătate.”

Aceeași situație se întâlnește și în multe alte state și orașe americane.

2

Locuitori născuți în afara statului Massachusetts și a orașului Baltimore (1890)

	Țara	Număr	Procent (%)	Țara	Număr	Procent (%)
Locuitori născuți în afara statului Massachusetts și a orașului Baltimore (1890)	Irlanda	260 000	40	Germania	41 000	40
	Anglia	76 000	12	Irlanda	13 000	12
	Alte țări	321 000	48	Alte țări	15 000	48
	Total	657 000	100	Total	69 000	100

3

Președintele William Taft explică de ce nu este de acord cu clauza care prevede că emigranții analfabeți nu sunt primiți în SUA, așa cum era prevăzut în proiectul Actului imigrării (14 februarie 1913)

„Documentul conține multe amendamente valoroase la actuala Lege a imigrării care vor asigura mai mare siguranță în excluderea imigranților nedoriți. Dar eu nu mă pot hotărî să semnez un document care în punctele sale principale violează principiile care ar trebui, în opinia mea, să fie susținute cu tărie în reglementarea imigrației. Mă refer la testul științei de carte. Nu pot aproba acest test.”

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Identificați zonele de origine și cele de destinație ale migrației umane la începutul secolului al XX-lea.
2. Care credeți că au fost consecințele mării migrații de la începutul secolului asupra emigranților, familiilor lor, rudelor rămase acasă, vecinilor din țara de destinație?
3. Citiți documentul 3. Precizați care este principiul de bază care stă la baza emigrării. Cum apreciați inițiativa susținută prin proiectul Legii imigrării? Sunteți de acord cu poziția adoptată de președintele William Taft? Argumentați-vă opinia.

4 Numărul de emigranți analfabeți sosiți în SUA la începutul secolului XX

Anul sosirii în SUA	Numărul de analfabeți
1896	83 196
1897	44 580
1898	44 773
1899	61 468
1900	95 673
1901	120 645
1902	165 105
1903	189 008
1904	172 856
1905	239 091
1906	269 823
1907	343 402

Opinii ale oamenilor despre emigrație

„Tot ce auzi mereu sunt numai lucruri negative despre emigranți. Eu și familia mea suntem emigranți din Zimbabwe. Locuim aici legal și contribuim la sistemul guvernamental de impozite, dar deocamdată nu beneficiem de el. Doar când se va finaliza procesul de naturalizare vom putea face acest lucru. Sunt numeroși cei care asemenea nouă au sosit și se adaptează foarte bine la noul stil de viață.” (Tsitsi, Marea Britanie)

„Oamenii ar trebui să stea în propriile lor țări și să muncească pentru îmbunătățirea vieții lor în loc să privească cu ochi invidioși realizările altora. Migrația ar trebui reglementată strict.”

(Ann Smith, Marea Britanie)

„Dacă emigranții se adaptează la legile și obiceiurile din țara gazdă, ei vor contribui la prosperitatea comună și ar trebui să fie bineveniți. Dacă nu o fac, sau reprezintă un pericol la adresa societății gazdă — terorism, de pildă —, ei ar trebui expulzați.” (Jose, Spania)

„Să-i ținem afară.”

(David Kendell, Marea Britanie)

Pornind la drum cu speranța că vor ajunge la un liman al liniștii și bunăstării

Glosar

DISCRIMINARE — Acțiune de a nu acorda drepturi egale, de a limita în drepturi o categorie de cetățeni în comparație cu ceilalți cetățeni. Diferențiere restrictivă de drepturi pentru o parte a populației unei țări, pentru o organizație sau pentru unele țări față de altele.

MAREA CRIZĂ — Perioadă istorică datată între 1929 și 1933, în care a avut loc cea mai mare prăbușire economică a lumii occidentale. Criza s-a declanșat odată cu prăbușirea bursei din New York. În această perioadă s-a format un surplus relativ de mărfuri în raport cu capacitatea de cumpărare limitată a populației, ceea ce a dus la scăderea producției, la falimentele și la șomaj.

NAȚIONALISM — În forma sa extremă, politică și ideologie care urmăresc întreținerea izolării și ațâțarea urii de rasă și naționalitate. Tendință de a aprecia exclusiv și exagerat tot ceea ce aparține propriei națiuni.

„Dacă cercetezi populația din cele mai multe țări și istoria popoarelor din acele țări, vei descoperi că strămoșii tuturor au venit de undeva. Cred că este pur și simplu omenesc ca oamenii să simtă cu adevărat nevoia de a se reacheza în alt loc.” (Andrew, Australia)

MIGRAȚII UMANE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Din punctul de vedere al migrației umane, Primul Război Mondial a fost unul dintre cele mai importante evenimente ale epocii contemporane. În urma conflagrației mondiale (1914-1918), lumea a cunoscut o nouă și puternică revoluție economică și demografică, iar un număr impresionant de oameni își vor căuta siguranța, prosperitatea și fericirea în alte țări decât în acelea în care s-au născut. Migrația s-a îndreptat în special către Statele Unite ale Americii. După decenii de politică liberală în ceea ce privește imigranții, Statele Unite vor pune restricții și vor stabili un număr fix de emigranți care vor fi primiți anual.

După Primul Război Mondial, statele naționale au devenit intolerante față de minoritățile naționale și au stabilit reguli ale cetățeniei. În acest fel au încurajat emigrația și au introdus restricții în ceea ce privește imigrația.

În perioada 1918-1923, ca o consecință a pierderii războiului, aproximativ 2 milioane de germani au părăsit Rusia, Ucraina, Polonia, Cehoslovacia, Alsacia și Lorena pentru a se stabili în Germania și Austria sau pentru a migra, la rândul lor, în Olanda. În perioada interbelică, migrația germană în Olanda a devenit atât de puternică, încât guvernul a trebuit să ia măsuri severe pentru a opri acest fenomen.

În urma victoriei revoluției bolșevice din Rusia, din anul 1917, 1,5 milioane de ruși „albi” au fost obligați să-și părăsească țara sau au plecat de teama represaliilor noului regim. Majoritatea emigranților ruși erau membri ai aristocrației, mari proprietari, comercianți, dar și membri ai clasei mijlocii și intelectuali.

În Europa, în timpul mării crize economice din anii 1929-1933, emigranții au devenit ținta atacurilor extremei drepte. Ei au fost făcuți responsabili pentru toate problemele țărilor de adopție. Așa s-a întâmplat în special cu evreii, dar și cu armenii sau cu rușii din Germania și Franța. Din păcate, tonul acestei politici de izolare l-au dat chiar Statele Unite, care în 1924 au dat o lege ce urmărea reducerea emigrației din sudul și din estul Europei. Declanșarea Marii Crize Economice pe ambele maluri ale Atlanticului a încetinit și mai mult fenomenul emigrației.

Anii '30 au însemnat apariția regimurilor totalitare în Europa. Acestea au anulat sau au revizuit în mare măsură drepturile și libertățile cetățenești. În aceste condiții, o categorie importantă de oameni au devenit potențiali emigranți, în special minoritățile de toate categoriile (naționale, religioase, politice, culturale). Închiderea frontierelor statelor europene, precum și a frontierelor Statelor Unite pentru evreii discriminați din Germania a însemnat o eroare cu consecințe dramatice și o creștere a efectelor Holocaustului.

Începând cu anul 1933, pentru evreii din Germania începe o perioadă de persecuții și discriminări. Între 1933 și 1941, din cauza persecuțiilor, unii dintre ei au încercat să părăsească Germania și să se refugieze în alte țări europene sau în Statele Unite. În ianuarie 1933 trăiau în Germania 525.000 de evrei, adică mai puțin de 1% din populația Germaniei. Populația evreiască locuia în special la orașe, iar o treime locuia la Berlin. În anii imediat următori venirii lui Hitler la putere au emigrat zeci de mii de evrei, în special spre țările europene vecine. Mulți dintre aceștia aveau să fie prinși în 1940-1941, când Germania nazistă a ocupat o parte a continentului european.

Politica de imigrare a Statelor Unite și a Marii Britanii a fost restricționată, iar acest lucru nu a lăsat prea multe soluții evreilor refugiați.

1

Migrația către Statele Unite ale Americii (1900-1969)

Perioada	Numărul total de persoane
1900-1909	8 202 388
1910-1919	6 347 380
1920-1929	4 295 510
1930-1939	699 375
1940-1949	856 608
1950-1959	2 499 268
1960-1969	3 213 749

2

„Aprobarea «Actului imigrării» din 1924 a rezultat dintr-un amestec de emoții și pasiuni, un amestec de frică și ură, temperate de idealism și de o viziune care nu ține cont de motivațiile complexe ale activității Congresului. Ne e frică de străini, suntem suspicioși față de ei, nu ne plac. Conform acestui act, numai unora, aproximativ 150 000 și ceva, le va fi permisă intrarea în Statele Unite. Dacă ești de origine anglo-saxon, ai putea avea mai mult de două treimi din cota alocată. Dacă ești japonez, nu poți intra deloc. Această eventualitate, desigur, este valabilă pentru chinezi din 1880. Dacă ești din sudul sau estul Europei, ai putea să te strecuri și ai putea rămâne, cu răbdare.”

(Din autobiografia lui Emanuel Celler)

„Emigranții care sunt repede acceptați sunt aceia care respectă cultura și obiceiurile gazdelor. Aceia care vor să-și practice cultura ar trebui să rămână acasă. Acasă este cel mai bun loc pentru acest lucru.” (C. Eko, Camerun)

„Mai puțină emigrație egal mai puțină criminalitate, terorism și posibilitatea răspândirii unor molime. Opriți emigrația.” (Charles, Canada)

„Din punct de vedere istoric, migrația a adus beneficii ambelor părți, și emigranților, și la fel de bine țărilor gazdă. Statele Unite este exemplul cel mai limpede de felul cum emigrația poate să îmbogățească o țară din punct de vedere cultural, științific și economic.”

(Rajeev Dutt, Marea Britanie)

Evenimentele din anul 1938 (Kristallnacht, anexarea zonei sudete și a Austriei) au dus la o creștere a emigrației evreilor. În jur de 35 000 de evrei au părăsit Germania și Austria în 1938 și aproximativ 80 000 în 1939.

În vara anului 1938, la inițiativa președintelui american F. D. Roosevelt, a avut loc la Evian (Franța) o conferință cu privire la refugiații evrei din Europa. Conferința și-a manifestat compătimirea față de refugiați, dar nu a acordat azil nici unuia dintre ei. Doar Republica Dominicană a acceptat să primească refugiați evrei. Totuși, Marea Britanie a dezvoltat un program numit „Transportul de copii” prin care a acceptat 10 000 de copii evrei. În iunie 1939, 300 000 de evrei germani au făcut cerere să emigreze în Statele Unite, dar cota anuală era de doar 27 000 de persoane.

Până în septembrie 1939, aproximativ 280 000 de evrei au părăsit Germania și 120 000 Austria. Dintre aceștia, aproximativ 100 000 au emigrat în Statele Unite, 60 000 în Palestina, 40 000 în Marea Britanie și 75 000 în America Centrală și de Sud (Argentina, Brazilia, Chile, Bolivia).

La sfârșitul anului 1939 se mai aflau în Germania 200 000 de evrei, iar în Austria 60 000 de evrei. În octombrie 1941, emigrația evreilor a fost interzisă. Marea majoritate a evreilor care nu emigraseră până atunci au fost obligați să locuiască în ghetouri și, în final, au fost exterminați în lagărele de concentrare.

3

O mărturie despre mutarea în ghetou a evreilor din Sighet (aprilie 1944)

„Duminică, 9 aprilie, ultima seară de Pesah, a venit decretul. «Împachetați-vă averea, atât cât puteți căra, și fiți pregătiți de mutare. După ora 7 dimineața nu are nimeni voie să iasă pe stradă. Trebuie să urmați jandarmii atunci când vor veni să vă ia.»

A doua zi ne-am dus afară (din locuința repartizată în ghetou) ca să ne orientăm. Ghetoul consta din câteva cartiere înconjurate de un gard. Ferestrele care dădeau spre strada principală erau bătute în cuie și geamurile vopsite. Pe stradă era o mulțime de lume, oameni care se salutau fără a-și vorbi.

Viața înăuntrul îngrădirii trebuia organizată chiar dacă nu toți locatarii se mutaseră încă, trebuia organizată o poliție a ghetoului, curățenia și îngrijirea sanitară. Evreii care erau în spital fuseseră transportați în ghetou și acum trebuia asigurată imediat îngrijirea medicală. Ghetoul începea să clocotească de activitate. Sinagoga, care era singura clădire goală, a fost declarată spital. S-au colectat paturi și saltele și în curând zăceau acolo bolnavi pe moarte alături de pacienți cu fracturi, în aceeași încăpere în care cu numai câteva zile mai înainte bărbații evrei din oraș se rugau și mulțumeau Celui atotputernic pentru că i-a scos din Egipt.”

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Examinați tabelul 1. Care credeți că au fost cauzele scăderii bruște a imigrației în S.U.A la începutul anilor '30?
2. Identificați și explicați cauzele și efectele apariției «Actului imigrării» din anul 1924, așa cum reies din documentul 2.
3. Folosindu-vă de cunoștințele acumulate până acum, realizați un scurt eseu în care să prezentați efectele pe care le-au avut regimurile totalitare asupra migrației umane. Comparați-l cu cel scris de colegul vostru de bancă.
4. Citiți, în aceste pagini, opiniile unor oameni obișnuiți din diverse țări despre emigrație. Comentați-le împreună cu colegii, încercând să explicați punctele de vedere divergente.

MIGRAȚII UMANE DUPĂ ULTIMUL RĂZBOI MONDIAL

Semnarea Convenției de la Geneva privind statutul refugiaților (28 iulie 1951)

Glosar

INTOLERANȚĂ — Lipsă de toleranță a unor persoane sau a unor regimuri politice față de anumite categorii de persoane, diferite din punct de vedere național, politic, religios, cultural.

RASISM — Concepție social-politică ce susține ideea nefondată a inegalității biologice și intelectuale a raselor umane, precum și caracterul determinant, în istorie, al particularităților rasiale ale oamenilor, al luptei dintre rase.

XENOFOBIE — Ură, aversiune exagerată față de tot ceea ce este străin, manifestată prin atitudine și comportament.

Refugiați din Burundi în Ruanda

După cel de Al Doilea Război Mondial, urbanizarea a devenit generală în Europa, în vreme ce, după 1950, agricultura europeană a intrat în declin. S-au impus industria urbană, educația superioară, productivitatea mare, mecanizarea și scăderea prețurilor. Toate acestea au fost tot atâtea motive pentru ca oamenii să abandoneze preocupările legate de mediul rural și agricultură și să se îndrepte spre mediul urban și spre orașe.

Forța de muncă din țările dezvoltate a fost atrasă de noile industrii care încep să se dezvolte, în timp ce pentru industrie și pentru slujbele care necesită muncă fizică au fost din ce în ce mai puțini doritori.

În țările dezvoltate, rata natalității a scăzut și anii de școlarizare au devenit din ce în ce mai numeroși. Această situație vine în contradicție cu realitatea din țările mai puțin dezvoltate, unde rata natalității este ridicată, dar educația și investițiile sunt reduse. Dezechilibrul acesta a dus la o migrație a forței de muncă dinspre țările mai puțin dezvoltate spre cele dezvoltate.

O mare parte a emigranților au venit spre Europa nordică în căutare de lucru. După 1960, dezvoltarea economică din vestul Europei a creat multe locuri de muncă și a atras muncitori din sudul Europei și nordul Africii. Pentru prima dată în istorie, un număr mare de populație „de culoare” a venit în Europa. La început, muncitorii erau în special bărbați singuri, dar cu timpul ei au trebuit să aleagă între a rămâne și a-și reuni familiile în țările occidentale sau a se întoarce acasă.

Refugiații au venit și din est, nu doar din sud. Europeanii din est, aflați sub regimul comunist, au încercat să scape de opresiunea politică și au fost considerați până în 1989 refugiați politici, primind dreptul de azil politic. În acest timp, însă, cetățenii țărilor dezvoltate au devenit tot mai reticenți și chiar ostili față de străini. Sub presiunea xenofobiei și intoleranței, legislația privind emigrația a devenit din ce în ce mai restrictivă, iar emigrația a devenit din ce în ce mai greu de realizat.

Emigrația internațională a devenit obiect de dispută și conflict atât în interiorul statelor democratice dezvoltate, cât și în cadrul programelor organizațiilor internaționale. Între 1950 și 1990 au avut loc importante migrații umane, direcționate în special dinspre țările slab dezvoltate către cele dezvoltate. De regulă, emigranții erau, cel puțin la început, bărbați tineri, între 15 și 34 de ani, fără loc de muncă stabil în țara de origine.

După război asistăm la o importantă migrație a forței de muncă spaniolă, greacă și italiană către nordul Europei, în special în Belgia, Olanda și Germania. Din anii '80, Spania și Italia au încetat să mai furnizeze emigranți, iar din anii '90 au devenit țări care primesc forță de muncă străină. În 1961, 44% dintre străinii din Belgia erau italieni, iar între 1950 și 1970 italienii erau angajați masiv în industria extractivă și textilă din Olanda.

Țările din sudul Europei, care furnizau forță de muncă pentru alte zone industrializate, au devenit la rândul lor zonă de emigrare pentru persoane din spații din afara Europei, suprapopulate și slab dezvoltate economic.

Turcii au reprezentat și ei o importantă categorie de emigranți. Între 1955 și 1975, muncitorii turci au lucrat în Germania sau Olanda. După 1975, aceștia au reușit să se stabilească definitiv în aceste țări și să-și întregască familiile.

Astfel, în 1980, populația turcă din țările nordice era reprezentată de tineri sub 18 ani. Numărul total al turcilor stabiliți în afara patriei lor era, în 1988, de 2 milioane. Dintre aceștia, 1,5 milioane se stabiliseră în Germania.

Migrația nu a fost un fenomen specific doar țărilor sudice, ci și celor nordice în bună măsură. Între 1946 și 1977, aproximativ 500 000 de finlandezi au emigrat în special în Suedia, iar până în 1988, 650 000 de irlandezi s-au stabilit în Marea Britanie. Imediat după război, 10 000 de germani au plecat să lucreze în Marea Britanie. Marea majoritate erau femei pe post de guvernante.

Franța a fost una dintre țările care au primit numeroși emigranți europeni, dar și din nordul Africii. Între 1955 și 1974, în Franța s-au stabilit aproximativ 4 milioane de străini. Circa 3 milioane dintre aceștia erau din Algeria, Maroc și Tunisia.

1

„«Actul imigrării» din 1924 stabilea cote anuale pentru țări, bazându-se pe originea națională a locuitorilor țării în 1920. Cu toate acestea, doar 44% din cotele anuale au fost acceptate. Din numărul total al cotei anuale de 154 000 au fost acceptați doar 66 000 de englezi, 26 000 de germani și 18 000 de irlandezi. Fiecare altă țară a avut o cotă mai mică de 7000. Această surprinzătoare discriminare față de țările central, est și sud-europene arată diferențele între ceea ce declarăm și ceea ce facem. Pe de o parte, public, promovăm egalitatea tuturor oamenilor, discredităm teoriile rasiste, iar, pe de altă parte, în legile privind imigrarea, punem în practică aceste teorii.”

(Din discursul lui Emanuel Celler în Senatul American, 1948)

Statuia Libertății — al cărei centenar a fost sărbătorit la 4 iulie 1986 — un simbol care continuă să atragă imigranți din toată lumea

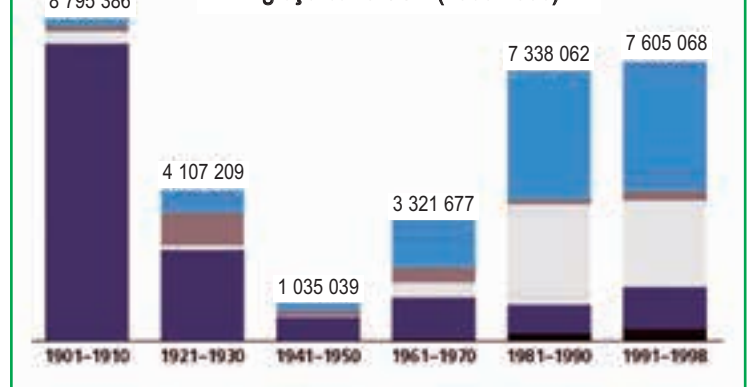
2

Migrația către SUA (1820-1970)

Țara de origine	Numărul total de persoane imigrate	Procent
Germania	6 978 000	14,3
Italia	5 294 000	10,9
Marea Britanie	4 898 000	10,0
Irlanda	4 723 000	9,7
Austro-Ungaria	4 315 000	8,9
Rusia	3 374 000	6,9
Suedia	1 272 000	2,6
Norvegia	856 000	1,8
Franța	751 000	1,5
Grecia	655 000	1,3
Portugalia	446 000	0,9
Turcia	385 000	0,8
Danemarca	364 000	0,7
Olanda	359 000	0,7
Finlanda	33 000	0,1

3

Migrația către SUA (1900-1998)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Examinați tabelul 2. Comentați contribuția emigranților la creșterea populației Statelor Unite.
2. Examinați graficul 3 și rezolvați sarcinile de lucru:
 - a) Cum explicați prăbușirea migrației din anii 1921-1970?
 - b) Motivați cauzele și efectele creșterii migrației în anii '80 și '90.

Migrație și prozelitism religios în lumea de azi. Adepți ai lui Krishna (hinduiști) pe străzile New York-ului

Glosar

AZIL — Acordare de drept de refugiu, de către un stat, unei persoane străine urmărite și persecutate în țara sa din motive politice.

BRAIN DRAIN (*engl.* scurgerea creierelor) — Emigrarea persoanelor instruite și talentate din țara de origine către o altă țară, din cauza conflictelor sau în căutare de oportunități.

REFUGIAT — Persoană care a cerut protecție într-o țară străină, deoarece în propria sa țară este persecutat și îi este pusă viața în pericol.

SCHENGEN — Localitate din Luxemburg unde a fost semnată, în 1985, înțelegerea interguvernamentală pentru a crea o zonă de mișcare liberă în Europa.

1

„Cu numărul celor care migrează apropiindu-se de 200 milioane, productivitatea și banii câștigați de aceștia reprezintă o forță în reducerea sărăciei. Sumele trimise acasă, în special, reprezintă pentru mulți un mijloc important de a ieși din sărăcia extremă. Pentru oficialitățile care formulează politica, provocarea constă în valorificarea integrală a beneficiilor economice ale migrației, gestionând totodată implicațiile sociale și politice ale acesteia.”

(Declarație a lui François Bourguignon, economist șef al Băncii Mondiale și prim-vicepreședinte pentru economia dezvoltării, 2006)

2

„Mișcarea populației trebuie să fie mai bine manageriată. Mobilitatea persoanelor se face la alegere sau din necesitate. Estimarea globală actuală a migrației internaționale este de 175 de milioane de persoane, aproximativ 3% din populația lumii, și numărul este în creștere. Oamenii migrează temporar sau permanent, pentru a se educa sau pentru a se perfecționa. Mișcarea oamenilor peste frontiere este esențială în lumea globalizată de astăzi. Afacerile internaționale depind de o forță de muncă internațională și de abilitatea oamenilor de a se mișca cu ușurință pe tot globul.”

(Bronson McKinley, director general, Organizația Mondială pentru Migrații)

3

„Gestionarea programelor de migrație, inclusiv vizele de muncă temporară pentru lucrătorii cu nivel redus de calificare care emigrează în țările industriale, ar putea ajuta la reducerea problemelor legate de numărul mare al persoanelor care migrează neregulat și creșterea migrației lucrătorilor temporari. Aceasta ar contribui la reducerea semnificativă a sărăciei în țările de origine, a celor care migrează, a familiilor acestora ...”

(Uri Dadush, director al Grupului Băncii Mondiale pentru perspectivele dezvoltării)

MIGRAȚIA UMANĂ CONTEMPORANĂ

Se estimează că, la sfârșitul secolului al XX-lea, aproximativ 150 milioane de persoane trăiau în afara țării în care s-au născut, ceea ce reprezintă 2,5% din populația lumii. Dintre aceștia, 15 milioane sau 10 % sunt refugiați. Țările europene se confruntă cu situații tot mai dificile în încercarea de a răspunde fluxurilor mixte de imigranți, solicitanți de azil și de refugiați. De teama migrației ilegale, statele industrializate au impus o serie întreagă de măsuri care limitează accesul la teritoriul lor.

În lumea contemporană, migrația umană joacă un rol foarte important în economia mondială, fiind un factor de creștere economică și de reducere a sărăciei. În anul 2005, pe teritoriul Uniunii Europene se aflau 9 milioane de cetățeni ai unor state din afara Uniunii, iar 4% din piața forței de muncă era, de asemenea, din țări din afara Uniunii. Migrația și munca ilegală reprezintă un fenomen de mari dimensiuni. Statisticile oficiale nu prezintă însă situația reală, deoarece există o puternică emigrație ilegală neînregistrată de oficialități.

Un studiu al Băncii Mondiale din anul 2006 recunoaște că migrația internațională poate genera substanțiale câștiguri de bunăstare pentru persoanele care migrează și familiile lor, precum și pentru țările de origine și de destinație, prin politici care să asigure o mai bună gestionare a fluxului persoanelor în migrație și facilitare a transferului sumelor trimise acasă. Aceste sume sprijină sau uneori țin loc de creștere economică în țările în curs de dezvoltare, furnizore de forță de muncă. Sumele repatriate oficial înregistrate la nivel mondial au depășit 232 miliarde \$ în 2005. Sumele trimise acasă pe căi neoficiale ar mai putea reprezenta încă cel puțin jumătate din suma oficială estimată, ceea ce face ca în multe țări în curs de dezvoltare sumele repatriate să constituie cea mai mare sursă de capital extern. Țările în care se înregistrează cele mai mari intrări de sume repatriate sunt India, China, Mexic, Franța și Filipine. Cele pentru care sumele repatriate reprezintă cea mai mare proporție din produsul intern brut sunt Tonga (31%), Moldova (27,1%), Lesotho (25,8%), Haiti (24,8%), Bosnia și Herțegovina (22,5%).

3

Convenția pentru Drepturile Copilului (1989)

„Copilul este protejat împotriva tuturor formelor de discriminare și persecuție pe baza statutului, activității, opiniilor sau a credințelor părinților copilului, ale tutorilor legali sau ale membrilor familiei.”

4

„Astăzi, adevăratele frontiere nu se află între popoare, ci între putere și lipsa de putere, între libertate și lipsa de libertate, între privilegiați și umiliți. Astăzi, nici un zid nu poate separa criza umanitarismului și a drepturilor omului de o parte și crizele securității naționale de cealaltă parte. Răspunsul trebuie să fie în managerierea migrației, cu inteligență, creativitate, compasiune și cooperare. Aceasta este unica abordare care poate asigura că interesele ambelor părți, și ale imigrantului și ale comunității gazdă, vor fi respectate ...”

(Kofi Annan, secretar general al ONU, conferință despre migrația internațională)

5

Declarația de la Bangkok privind migrația clandestină (23 aprilie 1999)

„Reprezentanții din Australia, Bangladesh, Cambodgia, China, Indonezia, Japonia, Coreea, Malaiezia, Noua Zeelandă, Filipine, Singapore, Tailanda, Vietnam, declarăm următoarele:

1. Migrația, în special cea clandestină, trebuie privită într-o manieră cuprinzătoare și echilibrată, avându-se în vedere cauzele, manifestările și efectele, și pozitive și negative, în țările de origine, de tranzit sau de destinație.

2. Țările de origine, ca și cele de tranzit sau destinație sunt încurajate să-și întărească eforturile în a preveni și combate migrația clandestină prin îmbunătățirea legilor și măsurilor interne și prin promovarea activităților educaționale și informative în acest scop.

3. Țările de origine, ca și cele de tranzit sau destinație sunt încurajate să consolideze canalele de dialog la fiecare nivel, cu privire la schimbul de informații și promovarea cooperării pentru rezolvarea problemei migrației ilegale și a traficului de ființe umane.

4. Acestui document i se va da cea mai mare publicitate și diseminare posibilă pentru a încuraja guvernele, organizațiile neguvernamentale, sectorul privat, societățile civile să se alăture efortului regional comun pentru a diminua efectele adverse ale migrației ilegale și pentru a preveni și combate traficul de ființe umane, în special cu femei și copii.”

6

Comunicat al Comisiei privind Imigrarea, Integrarea și Munca a Comisiei Europene (iunie 2003)

„1. Fluxurile migratorii sunt necesare pentru a umple deficitul de forță de muncă care va începe să crească după 2010. Se așteaptă ca, între 2010-2030, numărul persoanelor angajate să scadă cu 20 de milioane de lucrători în UE, cu cei 25 de membri ai săi, datorită deficitului de forță de muncă (consecință a declinului demografic) și deficitului de calificări.

2. UE trebuie să realizeze o integrare mai bună a imigranților. Aceasta este o condiție pentru a asigura fluxuri migratoare viitoare, iar în acest context UE trebuie să consolideze canalele legale de emigrare care trebuie să înlocuiască actualele canale ilegale. Procesul de integrare a imigranților trebuie să cuprindă aspecte cheie, cum ar fi: piața forței de muncă, abilități de limbă și educaționale, asigurarea de locuințe, de servicii sociale și de sănătate, asigurarea drepturilor sociale, culturale și civile.

3. UE trebuie să ia inițiativa pentru furnizarea unui cadru coerent în domeniul migrației la nivel european. În timp ce măsurile de integrare a imigranților rămân responsabilitatea Statelor Membre, Comisia trebuie să-și intensifice eforturile pentru realizarea unui cadru mai coerent la nivel de UE, prin coordonarea politicilor de integrare la nivel național.”

Valurile succesive de imigranți au dus la formarea unei lumi multietnice.

În imagine, colegi de clasă dintr-o școală din Franța

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Pornind de la documentele 1 și 2, exemplificați trei efecte ale migrației la nivel global.
2. Citiți documentele 4 și 5. Descrieți cele mai importante drepturi și obligații ale omului și ale autorităților atunci când o persoană alege să locuiască în altă țară.
3. Citiți documentul 6 și realizați un eseu privind efectele emigrației în Europa contemporană. Prezentați-l colegilor.

PRO MEMORIA!

- În secolul XX, oamenii au continuat să se deplaseze dintr-un teritoriu în altul și tot mai multe persoane au ajuns să locuiască în altă țară decât aceea în care s-au născut.
- Migrația umană are mai multe cauze: politice, economice, religioase. Migrația poate fi liberă sau forțată.
- Deplasarea oamenilor se desfășoară, în general, din direcția Est și Sud spre Vest și Nord, din zonele sărace sau cu regimuri politice autoritare spre zonele prospere economic și cu regimuri politice democratice.

Modelul tradițional al vieții de familie în Franța anilor '50

- Priviți cu atenție imaginea de mai sus din vremuri când masa de prânz reunea toată familia și reprezenta un simbol al trăinicieii ei. Identificați personajele și descrieți-le acțiunile.
- Alcătuiți câteva enunțuri în care să răspundeți la următoarele întrebări: Când ați luat ultima oară masa cu întreaga familie? Unde obișnuiți să mâncați la prânz? Atribuiți mesei în familie o semnificație aparte? Dacă da, care este aceasta?

1

„Ce-i mai ține astăzi pe oameni adunați între niște pereți? Suntem mai mult constrânși de obligații și îndatoriri sau ne ține laolaltă dragostea și respectul? Nu rareori, două sau trei generații împart același spațiu familial — o fac din dragoste, din grijă ... sau din lipsă de alternativă? De ce divorțul se banalizează și crește numărul separărilor? De ce se comunică atât de puțin între parteneri, timpul petrecut împreună fiind tot mai diminuat? De ce în viața de zi cu zi a familiei pare să crească insatisfacția și nesiguranța în valorile și sensul ei?”

- Mergând pe urmele familiei din România zilelor noastre, încercați să răspundeți la întrebările puse nu cu mult timp în urmă într-un articol din „Dilema veche” din care am reprodus fragmentul de mai sus.

Viața publică și viața privată

LOCUINȚA, BASTION AL VIEȚII PRIVATE

Studiate mai puțin în școală, unde, cu deosebire în anii anteriori, au fost încorporate sub genericul vieții cotidiene, sectorul public și cel privat al existenței de fiecare zi marchează în secolul XX dezvoltări semnificative.

Dacă prin viața privată înțelegem tot ceea ce ține de un spațiu al intimității, de un loc rezervat exclusiv familiei, dar și secretului, viața publică se desfășoară în văzul tuturor, este supusă autorității magistraților, deci statului, care teoretic nu tolerează nicio taină. Din timpuri îndepărtate, dar cu deosebire în ultima sută de ani, s-au accentuat două tendințe aflate în contradicție permanentă — pe de o parte, dorința multor oameni de a face din viața lor privată un teritoriu care să le aparțină exclusiv; pe de altă parte, la polul celălalt, statul nu a încetat să comprime năzuințele spre individualitate, spre independență, să se infiltreze tot mai agresiv și mai adânc în viața particulară a fiecăruia dintre noi și să-și asigure astfel controlul.

Cum o prezentare exhaustivă a subiectului este imposibilă în spațiul limitat de care dispunem, ne vom opri la câteva aspecte pe care le socotim esențiale.

Spațiul domestic este, de regulă, locuința, în interiorul căreia se consumă viața privată. În secolele trecute, pentru cei mai mulți habitatul se compunea dintr-o singură încăpere, în care se înghesuiau toți membrii familiei. Accesul la canalizare și la lumina electrică era un vis îndepărtat, ca și dorința de intimitate.

Părinții și copiii locuiau împreună. Toaleta zilnică se desfășura sub privirile tuturor, iar în ce privește obiectele de uz personal, lista lor era foarte scurtă: un ceas (în cazuri fericite), un briceag, o pipă, un șir de mătâni, bunuri de valoare simbolică, singurele, de altfel, care se transmiteau din generație în generație. Familiile înstărite (în bună măsură din rândurile burgheziei) aveau un spațiu privat mai larg: locuințe cu mai multe încăperi, dintre care una era salonul, loc unde se adunau pentru confidențe prietenii și unde intimitatea era respectată.

În ultimii 50 de ani, situația a cunoscut o schimbare radicală. Locuința cu mai multe încăperi (care îngăduie atât adulților, cât și copiilor să trăiască în spații separate) și confortul (accesul la apa caldă, utilizarea largă a aparatelor electrocasnice, telefonul, cu varianta sa recentă mobilul, televizorul etc.) au devenit mult mai accesibile.

Activitatea limitată de obicei la un anumit număr de ore pe zi și sfârșitul de săptămână liber îngăduie persoanelor să se folosească de locuința în care trăiesc. În acest context, în ultima jumătate de secol, viața familiei se concentrează în bucătărie, în sufragerie, folosită și drept cameră de zi, unde se servesc mesele de duminică, unde membrii familiei se relaxează cu comentarii pe marginea evenimentelor la zi sau privind la televizor.

Amenajarea locuinței ca spațiu privat prin excelență devine o preocupare generală. În imaginarul epocii comuniste, un loc aparte l-a ocupat „viața la bloc”. Construcțiile cu mai multe etaje au fost inițiate ca o soluție relativ multumitoare la criza locuințelor. După 1965, pe măsură ce industrializarea progresează și mii de oameni adoptau habitatul urban, blocurile de locuințe s-au înmulțit vertiginos. Pentru cei mai mulți, apartamentul cu mai multe camere primit de la

întreprindere sau cumpărat, racordat la rețeaua de electricitate și cu acces la apă caldă și caldură, însemna un mare pas înainte. Pentru ceilalți, ale căror „case pe pământ” fuseseră demolate pentru a construi întreprinderi sau chiar aceste blocuri, noile spații erau o sursă de permanentă nemulțumire.

Curând, deficiențele deveneau evidente pentru toți. De la închiderea ferestrelor și până la funcționarea instalațiilor sanitare, totul era de remediat. Pereții subțiri îngăduiau tuturor să se afle concomitent în mai multe apartamente și orice conflict domestic devenea imediat public. Să adăugăm că telefonul era supravegheat și că în orice bloc locuia cel puțin un informator al Securității. Este evident că, în aceste condiții, chiar dacă nu cunoșteai pe nimeni, erai cunoscut de toată lumea.

2

„Nu știu alții cum sunt, dar eu când mă gândesc că în casa în care locuim s-a așezat mai întâi bunica mea cu patru copii mici și o mamă bătrână, că apoi, înainte să plece la casa lor, fiecare din cei patru a făcut nunta în aceeași casă, că la un moment dat și greu s-au mutat aici niște cuscri și niște mătuși bătrâne, nu mai mult de 11 persoane, că verii mei și cu mine aveam jucării comune, că pe măsură ce unii au plecat, alții au îmbătrânit și au devenit greu deplasabili, alții au murit și s-a făcut mai mult loc în casă, îmi vine să zic că tare greu și tare bine am trăit în înghesuiala familiei mari.”

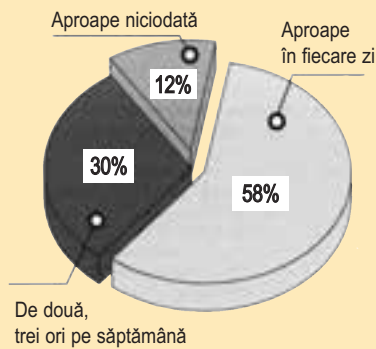
(I. Popescu, *Tânăr și neliniștit*, „Dilema veche”, 91, octombrie 2005)

3

Un sondaj din 2005 și-a întrebat respondenții:

Cam de câte ori pe săptămână obișnuieți să luați masa cu toți membrii gospodăriei?

- 58% dintre cei chestionați afirmă că aproape în fiecare zi li se întâmplă să ia masa cu toți ai casei.
- 30% dintre respondenți spun că iau masa în familie de două, trei ori pe săptămână.
- Doar 12% au răspuns că aproape niciodată nu reușesc să ia masa cu cei dragi.

(După „Jurnalul național”, 31 octombrie 2005)

În anii '50, chiar și în vestul Europei, familia și prietenii se adunau în fața televizorului ca la un spectacol pretențios

4

Repartiția clădirilor din România, după vechime, în 2002

Călădiri construite	%
înainte de 1960	15,4%
1961-1970	38,7%
1971-1980	23,8%
1981-1990	14,8%
1991-1999	7,3%

5

Numărul persoanelor în raport cu suprafața de locuit, în 2002

Suprafața	Persoane
sub 16 mp	1,55
16-31 mp	1,19
32-47 mp	1,03
48-63 mp	0,91
64-79 mp	0,84
80 mp și peste	0,68

Blocuri de locuințe la Lupeni

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Alegeți una dintre întrebările formulate în documentul 1 al lecției. Prezentați-vă opiniile referitoare la conținutul ei într-un comentariu de 10-15 rânduri.
2. Explicați, consultându-vă părinții, care era semnificația afirmației potrivit căreia *la bloc, chiar dacă nu cunoșteai pe nimeni, erai cunoscut de toată lumea*.
3. Argumentați formularea din sursa 2: *tare greu și tare bine am trăit în înghesuiala familiei mari*.
4. Analizați rezultatele sondajului despre obiceiul mesei în familie și formulați câteva concluzii.
5. Interpretați — într-un grup de 4-5 elevi — datele din cele două tabele de pe coloana alăturată. Stabiliți vechimea casei în care locuiți fiecare dintre voi, numărul de persoane din imobil și repartitia pe camere de locuit. Formulați o concluzie.
6. Alcătuiți un chestionar pe acest subiect. Discutați-l cu părinții și bunicii. Folosiți informațiile de istorie orală pe care le veți obține, alcătuiți un eseu argumentativ cu tema *Vârstele locuinței*.

FAMILIA, O INSTITUȚIE ÎN DESTRĂMARE?

Copiii aduc aceeași bucurie la Londra (fotografie din 1994), cât și în Uzbekistan – o mamă cu fetele și băieții ei (1983)

Între zidurile locuinței, barieră fermă între viața privată și viața publică, familia își petrece viața de fiecare zi. Accepțiunea acestui termen s-a modificat mult în ultimele decenii. Autorul textului reprodus în pagina anterioară din „Dilema veche” s-a născut într-o casă (e drept burgheză și oricum spațioasă) în care conviețuiau în acel moment patru generații: copiii (el și verișorii săi), părinții (frați între ei), bunicii (încă în plină putere) și chiar o străbunică. Ulterior, situația s-a schimbat. La jumătatea anilor '50, casa a fost naționalizată și tinerii s-au risipit care încotro. A ajuns copil și adolescent într-o altă locuință, în care mai erau doar părinții (ulterior și o soră a mamei) și o bunică. La maturitate, când s-a căsătorit, a închiriat o altă casă, unde a rămas cu soția și cu copiii. La final, în anii târzii ai vârstei a III-a, copiii au propria lor locuință, iar părinții, de acum bătrâni, au rămas singuri.

Fărămițarea familiei mari este nu numai expresia nevoii extinse de spațiu privat, ci și consecința dezvoltării unor factori de autoritate care au exercitat puterea în sânul cuplului din Antichitate și până în prezent. Dacă bărbatul și-a păstrat poziția de cap al familiei, femeia rămânând sub aspect juridic inferioară până în secolul emancipării ei, nu e mai puțin adevărat că ea a rămas în tot acest răstimp „stăpâna casei”. De fapt, dacă soțului i se lasă locul principal în sfera deciziilor care au relevanță în viața publică, în domeniul vieții domestice soția are autoritatea decisivă. În ce privește copiii, până la jumătatea secolului trecut ei nu aveau nici un drept la viața privată. Aceasta înseamnă că timpul liber le era organizat de părinți și că relațiile cu prietenii și prietenele erau sever controlate; alegerea partenerului de viață, asemenea (cu deosebire atunci când la mijloc erau moșteniri consistente), monitorizarea atentă a căsătoriei intrând tot în sfera autorității părinților.

Disoluția treptată a autorității părintești în cursul secolului al XX-lea s-a datorat mai întâi dezvoltării constante a instituțiilor școlare, generalizate de la 4 la 7 ani, apoi la 8, în fine la 10 și chiar la 12 ani de studii, și apoi activităților productive. Atribuții care reveneau odinioară familiei s-au transferat pe lungi segmente de timp statului-patron al școlii, care acum stabilește atât regulile care permit viața în comun, dar și cele mai potrivite modalități de a conviețui cu ceilalți. Pe de altă parte, deciziile care angajează viitorul copilului nu se mai iau în familie. Școala sau, mai bine zis, rezultatele înregistrate la școală decid asupra orientării sale profesionale, de regulă cei mai buni fiind îndemnați spre studii superioare, iar ceilalți, majoritatea, sunt supuși unei decizii impuse de sus și îndreptați spre acele meserii unde societatea îi solicită.

Relația statului cu familia nu se oprește aici. Prin atribuirea de indemnizații se urmărește controlul și stimularea maternității, prin atribuirea de alocații se asigură parcurgerea traseului școlar obligatoriu; organizații care protejează interesele copilului pot decide decăderea din drepturile paternale a unor persoane care s-au făcut vinovate de rele tratamente. Ce mai rămâne în această situație familiei din perspectiva relației cu copiii? Să-i hrănească, să-i îmbrace, să le asigure tot ce este necesar, totul sub controlul autorității publice, singura în măsură să stabilească dacă familia se achită corespunzător de aceste obligații.

1 O statistică comparativă

	Franța	România
Spor natural	-1	0 (în 2003)
Numărul divorțurilor	1/2 (în 1995)	1/4
Vârsta medie a mamei la primul copil	26,1 (în 1995)	24,3 (în 2003)

2 Numărul familiilor cu copii în România, în 1992

1 copil	46,9%
2 copii	34,2%
3 copii	11,1%
4 copii	4,6%
5 copii	2,1%
6 copii	1,1%

3

Într-un număr special consacrat bilanțului secolului XX, revista franceză „L'Histoire” încerca, în noiembrie 1998, să stabilească cele trei caracteristici ale omului veacului trecut, în Occident, după cum urmează:

1. Creșterea în vârstă; din 1900 până în 1996, de la 43,4 ani la 74 pentru bărbați și de la 47 la 82 pentru femei.
2. Creșterea vârstei la prima căsătorie (pentru femei), numărul mare de divorțuri și de recăsătorii, frecvența coabităției, numărul mare de nașteri în afara căsătoriei.
3. Controlul fecundității prin utilizarea generalizată a contraceptivelor. Dacă în trecut femeia acorda prioritate nașterii în dauna activităților salariale, astăzi precumpănitoare sunt exigențele profesionale.

4

Decret pentru reglementarea întreruperii cursului sarcinii — 29 septembrie 1966

„Consiliul de Stat al Republicii Populare România decretează:

Art. 1 Întreruperea cursului sarcinii este interzisă.

Art. 2 În mod cu totul excepțional întreruperea cursului sarcinii va fi autorizată potrivit prevederilor art. 5 în cazurile în care: a) sarcina pune viața femeii într-o stare de pericol (...); d) femeia este în vârstă de peste 45 de ani; e) femeia a născut patru copii și îi are în îngrijire; f) sarcina este consecința unui viol sau a unui incest.

Art. 5 Autorizarea întreruperii cursului sarcinii se dă de către o comisie medicală raională sau orășenească instituită în acest scop prin decizia comitetului executiv al sfatului popular regional sau ale orașelor București și Constanța.”

(După *Istoria României în texte*, coord. Bogdan Murgescu, Corint, 2001)

5

Evidența numărului total de avorturi

Anul	Total avorturi	Avorturi incomplete	Avorturi provocate	Sarcina pune în pericol viața femeii	Sarcina urmează unui viol
1967	205 783				
1968	220 193				
1975	359 417				
1976	383 220				
1981	427 081	206 222	852	25 638	32
1982	468 041	232 176	879	28 968	37
1985	302 838	123 285	748	20 940	23
1989	193 084	109 819	786	23 668	37

(După „Jurnalul Național”, *Decrețelii*, ediție de colecție, 14 februarie 2005)

Evidența numărului de femei decedate, pe categorii de vârstă
(IS = întreruperi de sarcină; AI = avorturi incomplete)

6

	1981		1989	
	IS	AI	IS	AI
sub 16 ani	518	268	541	334
16-19 ani	8 806	7 912	6 354	5 721
20-24 ani	66 432	50 573	28 826	23 173
25-29 ani	126 863	69 866	44 915	26 407
30-34 ani	120 417	45 563	61 332	29 672
35-39 ani	66 052	23 974	39 366	18 814
40-44 ani	37 993	4 066	10 519	5 498

O imagine pusă în scenă de propagandă comunistă – mame fericite că au născut ... la comandă

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

■ Citiți cu atenție sursele, analizați datele din tabele și rezolvați sarcinile:

1. Comparați punctul 3 de la documentul 1 cu documentul 4. Găsiți motivația pentru cele două situații fundamentale diferite.
2. Analizați și comentați, în grup, informațiile din cele două tabele (documentele 5 și 6).
 - a) Explicați din ce motive atâtea femei și-au riscat în acei ani viața în loc să dea curs vieții.
 - b) Argumentați cota crescătoare a avorturilor la începutul anilor '80 și apoi descrescătoare spre final.
 - c) Motivați diferențele dintre grupele de vârstă din statistica decesului feminin.
 - d) Căutați informații suplimentare, în familie sau la prietenii și vecinii mai în vârstă, despre acest subiect. Formulați-vă opiniile într-un eseu argumentativ.

„O să-ți fac eu casă, mămico!”

1

Un caz din presă

Inundațiile catastrofale din vara anului 2005 au lovit multe așezări din România.

O echipă a ziarului „Evenimentul zilei” a găsit în localitatea Ivesți din județul Galați un băiețel de 4 ani care dormea sub cerul liber după ce casa sa fusese distrusă.

Fotografia, apărută pe prima pagină a cotidianului în ziua de 16 iulie, a impresionat mult lumea. Între alții, un sportiv de performanță, retras de curând din activitate, a promis un ajutor substanțial.

A doua zi, băiețelul a fost găsit de ziaristi pe ulița satului natal jucându-se în noroi.

— Ce faci acolo ?

— Fac o casă nouă pentru mama și pentru bunica...

Peste câteva ore, în redacția publicației, mama, copilul și binefăcătorul făceau împreună o nouă fotografie. Fostul sportiv se angajase să dea banii necesari pentru construirea unei noi case.

Oare ce s-a mai întâmplat între timp?

TRANZIȚIA ÎNTRE PRIVAT ȘI PUBLIC

Vorbind despre răspunderile ce-i revin, se cuvine să precizăm că nici familia nu mai este astăzi ce a fost odinioară. La începutul secolului XX, oamenii se căsătoreau pentru a se completa în lupta cu dificultățile vieții, profesiunea și situația materială având un rol esențial, și nu dragostea, care se considera a nu avea nici o legătură cu succesul unui mariaj.

Anii de după 1950 au adus în acest domeniu transformări semnificative. Socializarea educației, schimbarea mentalităților și reducerea constrângerilor cotidiene au anulat treptat statutul de instituție atribuit familiei de secolele anterioare. Nu mai este nevoie să te căsătorești pentru a scăpa de sub tutela părinților sau pentru a întreține relații regulate cu un partener de sex opus. În consecință, crește numărul cuplurilor care coabitează fără a simți nevoia să se căsătorească, după cum sporesc și familiile monoparentale (în care, de regulă, femeia-mamă crește singură un copil). În această situație, familia nu mai reprezintă cadrul vieții private, ci doar un spațiu în care mai multe persoane își trăiesc fiecare propria existență, spațiu care poate fi oricând schimbat cu un altul, dacă sub noul acoperiș bunăstarea personală are mai multe șanse de reușită.

Cum s-a remarcat, în cursul secolului XX s-au dezvoltat la nivelul vieții private și alte tendințe importante: mai întâi, munca a părăsit spațiul familiei și s-a dezvoltat în alte locuri dirijate de norme precis determinate, fără nici o legătură cu viața personală a celor ce lucrează, apoi, în propria familie, fiecare individ câștigă loc și timp pentru o existență proprie, alta decât cea productivă.

Sporturile de tot felul, ca și alte jocuri cu caracter recreativ, se desfășoară sub semnul unei egalități depline, stabilind de multe ori noi raporturi între indivizi față de cele afirmate în sfera muncii sau a politicii. Spațiile atât de zgomotoase dedicate muzicii moderne, de la concertele cu mii de fani până la discotecile supraaglomerate, sunt în egală măsură locuri ale unei defulări colective, dar și ale unei fericite devălmășii în care ierarhiile se stabilesc în funcție de preferința pentru un anumit interpret sau de performanța pe ringul de dans. Acțiune și reacțiune: într-o societate democratică, efortul statului de a impune pretutindeni norme se izbește de voința individuală care descoperă mereu supape pentru a-și afirma libertatea și individualitatea.

Nu putem omite nici acel domeniu în care viața publică ține sub influența sa viața privată, pretutindeni — mijloacele de comunicare. Generația din care face parte autorul acestor rânduri și-a trăit copilăria în preajma aparatului de radio cu lămpi și a urmărit începuturile televiziunii încă din faza în care se constituia mai întâi ca instituție a spectacolului.

La începutul secolului XX, vocea opiniei publice răzbătea în intimitatea vieții de familie prin intermediul presei, mai târziu al radioului și al televiziunii.

După 1989, mijloacele de comunicare au cunoscut și în România o diversificare excepțională, potrivit libertății de exprimare în fine câștigată. Sute de ziare centrale și locale, de posturi radiofonice și de televiziune ne fac oferte cât mai atrăgătoare. În mod incontestabil, rămânem încă legați de scaunul din fața televizorului, care, racordat la rețeaua de cablu, ne permite să mergem pe zeci de canale; informația esențială este însă pretutindeni aceeași, dar atenția noastră este atrasă de calitatea comunicării, adică de modul în care a fost prezentată. Spectatorul savurează mai cu seamă „transmisiunile în direct”, care desființează practic relația dintre viața privată și viața publică.

Mass-media românească în 2005, în două interviuri

- **Întrebare:** Are de unde alege consumatorul român de media?

Răspuns (Nicolae Manolescu): Da, aş putea să spun că are. Să ne gândim că cititorul nostru de ziare, telespectatorul şi ascultătorul de radio se comportă oarecum diferit de cel din alte ţări. În toate ţările stabilizate, omul citeşte de regulă un singur ziar. La noi a rămas ceva din euforia postdecembristă, oamenii continuă să citească mai multe gazete în acelaşi timp.

- **Întrebare:** Presa a trecut prin convulsii în 2004-2005. Au fost normale sau au fost şi alţi factori care au contribuit la aceste turbulenţe?

Răspuns (Stelian Tănase): La fiecare ciclu politic presa trece printr-o criză. Ea s-a adaptat întotdeauna făcând anumite înţelegeri cu puterea şi cu marii furnizori de publicitate pe bani publici. La schimbarea puterii a fost întotdeauna o problemă, pentru că unii au avut relaţii să-ţi alimenteze resursele, alţii nu, în funcţie de simpatii politice.

Din relatarea unor discuţii cu elevii unui Colegiu Naţional din Bucureşti aflăm câte ceva despre felul în care ei înţeleg... :

- A. Distracţia:** S — „Ideea de distracţie e în general asociată cu lucrurile interzise. Şi nu trebuie să fie neapărat așa. Trebuie să faci lucrurile normale, într-un cerc de prieteni. Acolo să nu te iei după alţii, ci să faci ceea ce pe tine însuţi te ajută să te simţi confortabil.”
- B. Imaginea:** R — „Mă îmbrac cum îmi dictează soarta. Am observat că numai fetele sunt cele care observă look-ul. Fetele se îmbracă tot pentru fete, pentru că băieţii n-o să observe niciodată.”
- C. Muzica:** B — „Ascult rap, hip-hop, pentru că sunt mai expresive decât celelalte. Nu trebuie să-l ascuţi pe rapper îngânând, ci trebuie să ascuţi mesajul ascuns: în general, despre viaţa lui nu tocmai roz şi de aceea a ajuns să facă muzică.”
- D. Lectura:** D — „Nu obişnuiesc să citesc. În timpul liber ori mă joc cu pisica, ori ascult muzică la maximum, ori stau la calculator.”

(După „Dilema”, 250, martie 2003)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Analizaţi cazul relatat de documentul 1 şi stabiliţi cum se poate ajunge la un eveniment de presă. Precizaţi cărei destinaţii îi este dedicat.
2. Explicaţi de ce în România oamenii citesc concomitent mai multe ziare?
3. Pornind de la afirmaţia că la fiecare ciclu politic presa trece printr-o criză, alcătuiţi un eseu argumentativ pe aceasta temă.
4. Folosind ca model dialogul cu liceenii (documentul 3), formulaţi propriile voastre opinii referitoare la distracţie, imagine, muzică şi lecturi, adăugându-le filmul şi televiziunea. Confrunţaţi-vă opiniile într-un grup de 4-5 colegi.
5. Interpretaţi rezultatul primului sondaj (documentul 4). Ce semnificaţie are relaţia fiecăruia cu bogăţia? Dar cu credinţa în Dumnezeu? Stabiliţi propriile voastre ierarhii literare, muzicale, sportive. Comentaţi-le cu argumente.

PRO MEMORIA!

- Viaţa privată şi viaţa publică se află într-o relaţie de interdependenţă şi de influenţă reciprocă.
- În acest context se stabileşte un nou echilibru datorită apropierei normelor care dirijează atât viaţa publică, cât şi viaţa privată.

Nadia, vedeta de la Montréal, evadată în Occident în anul prăbuşirii comunismului

În luna mai 2005, un cotidian central publică rezultatele unui sondaj de opinie relativ la „idolii românilor”. Iată două rezultate:

- **Care credeţi că este cel mai fericit om din România?**
 - 49,2% – bogaţii;
 - 1,8% – copiii;
 - 11,2% – cei sănătoşi;
 - 1,2% – rromii;
 - 11,1% – subiectul însuşi;
 - 1,0% – hoţii;
 - 1,0% – bancherii;
 - 5,8% – conducătorii;
 - 2,2% – cei cu credinţă în Dumnezeu;
 - 15,5% – alte categorii.
- **Care este sportivul care vă place cel mai mult?**
 - Gheorghe Hagi – 22%;
 - Nadia Comăneci – 11,9%;
 - Adrian Mutu – 7,9%;
 - Cristi Chivu – 4,7%;
 - Leonard Doroftei – 4,3%;
 - Gabriela Szabo – 3%;
 - Ilie Năstase – 2,3%.

Hagi, marele fotbalist ajuns la cluburi din Occident după căderea comunismului

*Curențe și idei economice

ECONOMII DIRIJATE

Statul sovietic le promitea femeilor creșe și grădinițe, cantine și spălătorii pentru a le determina să participe cu entuziasm la construirea socialismului

Glosar

CAER — Comunitatea Economică de Ajutor Reciproc, constituită în 1949 din mai multe țări socialiste europene. Ulterior a fost extinsă și în afara continentului. Coordona planificarea, producția și comercializarea bunurilor materiale între țările socialiste, asigurând, în general, piața de desfacere pentru produse care nu erau de o foarte bună calitate și care nu și-ar fi găsit cumpărători în afara sistemului.

GULAG — Nume generic dat lagărelor de muncă forțată în URSS, introdus în circulație de A. Soljenițan după publicarea lucrării *Arhipelagul Gulag*.

NEW DEAL — Nume dat reformelor inițiate de președintele F.D. Roosevelt, cu începere din 1933, consacrate intervenției statului american în domeniile economic și social.

PLAN ANUAL, PLAN CINCINAL — Instrumente de planificare care conduc toate sectoarele de activitate, fixând priorități și direcții de acțiune pentru structurile care gestionează resurse și corelând sectoarele și ramurile economice spre a atinge obiectivele propuse.

În Europa anilor '30, confruntată cu lupta împotriva crizei economice, guvernele au fost nevoite să treacă treptat la o limitare a practicilor liberale. Se ajunge la o reevaluare a rolului statului, deci la o „politică de dirijare” a cărei intensitate diferă mult, de la o țară la alta, în funcție de regimul aflat la putere.

Amploarea primei conflații mondiale a determinat, sub presiunea necesităților de război, intervenția statului în economie, având ca unic scop slăbirea capacității de luptă a adversarului. Acest dirijism a fost acceptat și după război în cadrul așa-zisului neoliberalism, specific marilor democrații. Libera concurență era menținută, dar statul intervenea în mecanismele economice pentru a corecta la timp anumite dezechilibre.

Într-un stat cum era Rusia Sovietică, intervenția statului în economie a devenit însă totală, generalizându-se planificarea centralizată. Încercată fără succes în 1920, acțiunea este reluată în 1928, când Stalin revenea la o centralizare extremă prin impunerea primului plan cincinal (1928-1933). Stăpân absolut asupra partidului, el dorea transformarea URSS într-o mare putere industrială care să dovedească superioritatea socialismului. Statul își întărea controlul asupra mijloacelor de producție, iar planificarea căpăta un caracter imperativ, spre care erau îndreptate eforturile întregului popor. Concomitent, cincinalul presupunea și transformarea socialistă a agriculturii prin regruparea țărănimii în colhozuri (ferme colective) și sovhozuri (ferme de stat). Mecanizarea acestui sector urma să elibereze forța de muncă și capitalurile necesare industrializării. Pentru realizarea acestui proces erau folosite orice mijloace: propaganda permanentă, sacrificii continue și violență, întreținută de poliția politică (N.K.V.D.) prin execuții sumare și deportarea în lagăre de muncă (Gulag) a persoanelor periculoase.

Beneficiind de investiții masive, URSS înregistrează în acei ani progrese spectaculoase. Noua Constituție (1936), căreia i se spunea și „Cea mai democratică din lume”, sublinia caracterul imperativ al planificării. URSS devenea astfel un stat totalitar, cu un partid unic și o represiune sistematică.

În anii crizei economice de supraproducție (1929-1933), guvernele celorlalte țări au căutat căi și soluții proprii pentru ieșirea din această situație, fiind elaborate mai multe programe. Între acestea, cel propus de economistul J. Keynes, aplicat în Marea Britanie, prevedea o inflație controlată, protecționism și devalorizarea monetară pentru a descuraja importurile. Și în Statele Unite, F.D. Roosevelt câștigă alegerile (1932) cu un program anticriză (*New Deal*). În ale sale *Convorbiri la gura sobei*, el explica politica sa cetățenilor, fiind partizanul intervenției de stat în viața economică. Programul a vizat trei domenii (bancar, industrial și agricol), fiind aplicat în două etape: 1933-1934, urmărindu-se redresarea economică, și 1935-1938, când s-au realizat o serie de reforme sociale. Statul a inițiat un vast program de lucrări publice care prevedea construcția de autostrăzi, redresarea căilor ferate și amenajări hidroenergetice.

New Deal a redat încrederea americanilor și a impus redresarea economică, în 1937 producția industrială a SUA depășind-o pe cea din 1929.

Alte state, Germania și Italia, au căutat rezolvarea problemelor economice pe calea naționalismului, pe care fasciștii și naziștii puneau mare accent. Prin programul său „muncă și pâine”, Hitler a inițiat o serie de lucrări publice, iar din 1936 a pornit reînarmarea, care a contribuit la scăderea drastică a șomajului.

După 1945, în zona ocupată de Armata Roșie s-a constituit Blocul statelor comuniste. Aceste țări vor adopta regimuri după modelul sovietic, cu unele diferențe determinate de tradiții și mentalități. Astfel, era desființată proprietatea privată în industrie și se practica o economie dirijată, planificată. În cadrul acestei economii, libertatea și inițiativa individuală erau îngrădite până la anihilare.

Politica de restructurare (*perestroika*) făcută în mod transparent (*glasnost*) inițiată de M.S. Gorbaciov, liderul URSS după 1985, avea să ducă treptat la răsturnarea regimurilor comuniste și la reîntoarcerea țărilor est-europene la democrația bazată pe pluralism politic și economie de piață.

1

„Începând din 1927, Stalin rămâne singurul stăpân al puterii. La sate începe colectivizarea agriculturii, însoțită de eliminarea nemiloasă a opozanților. În același timp, Stalin impune socializarea tuturor mijloacelor de producție și a schimburilor comerciale și impune o planificare rigidă în sistemul economic, orientată în mod prioritar către dezvoltarea industriei grele. Scopul este clar. Este vorba de instaurarea unei societăți fără clase sociale și de transformarea URSS într-o mare putere industrială și militară, capabilă să ajungă din urmă, în 10 ani, Occidentul și să relanseze procesul revoluționar.”

(S. Berstein, P. Milza, *Istoria Europei*, V, 1998)

2

Condamnarea stalinismului

„Stalin a fost la originea conceptului «dușman al poporului». Acest termen făcea inutil să cauți dovada erorilor ideologice ale unui individ sau ale mai multor indivizi angajați într-o controversă; acest termen făcea posibilă utilizarea represiunii celei mai crude, violând toate normele de legalitate revoluționară, împotriva oricui s-ar fi manifestat în vreun fel oarecare că nu este de acord cu el. (...) Singura dovadă a culpabilității (...) era «confesiunea» acuzatului însuși; și așa cum au dovedit-o anchetele făcute ulterior, «confesiunile» erau obținute cu mijloace de presiune fizică asupra acuzatului.”

(N.S. Hrușciov, *Raport la Congresul XX al P.C.U.S.*, 1956)

Reformele inițiate de președintele Roosevelt îi aveau în vedere și pe fermierii sărăciți în timpul crizei economice

3

„Roosevelt credea că cea mai importantă problemă a sa era să găsească oamenii de lucru. El era în mod special nemulțumit de tineret. Mii de tineri furau din trenurile de marfă sau călători. Roosevelt a cerut C.C.C. (The Civilian Conservation Corps) să-i ajute. Până în august 1933, această instituție a plasat 250 000 de tineri în tabere peste tot în țară. Ei munceau din greu, tăind cărări antiincendiu în păduri, întărind malurile râurilor inundabile, plantând copaci în locuri unde solul a fost degradat. Guvernul asigura lucrătorilor hrană, adăpost și un salariu de un dolar pe zi. Mulți trimiteau acești bani acasă pentru a-și ajuta rudele mai puțin norocoase.”

(B. O'Callaghan, *Istoria ilustrată a SUA*, 1996)

4

„Comuniștii români au publicat în 1967 principiile a ceea ce considerau a fi un sistem de conducere și planificare economică, în general mai conservatoare decât cele formulate în alte țări socialiste. Chiar dacă întreprinderile au căpătat mai mult drept de decizie, planificarea a rămas în mâinile partidului. Conducătorii țării credeau că modernizarea se poate realiza mai repede în condițiile unui dirijism centralizat decât în acelea ale descentralizării economice.”

(Vlad Georgescu, *Istoria românilor*, 1989)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Alegeți, din documentul 1, acel fragment care definește adevăratele scopuri ale comuniștilor atunci când doreau colectivizarea agriculturii și planificarea economică. Alcătuiți un eseu de 15-20 de rânduri pe această temă.
2. Analizând documentul 2, încercați să explicați sensul cuvintelor „dușman al poporului”. Căutați informații suplimentare, în familie sau la cunoștințele mai în vârstă, despre acest subiect. Formulați-vă opiniile, într-un scurt eseu, despre consecințele acestui tip de represiune asupra economiei și populației.
3. Comparați cele relatate în documentele 1 și 3 și imaginile care le illustrează. Stabiliți:
 - a) Condițiile de muncă pe un șantier *New Deal*.
 - b) Rezultatele diferite la care s-a ajuns în cele două țări.
4. Explicați relația între modernizare și centralizare economică în concepția liderilor comuniști ai României. Formulați o opinie în acest sens. Precizați care este, în concepția voastră, calea cea mai scurtă spre modernizare.

ECONOMII LIBERALE

Expoziția universală de la Bruxelles (1958) demonstra că economia europeană și-a revenit după anii grei ai războiului

1

Noul capitalism liberal în Europa

„Această societate este diferită de societatea precedentă și ar trebui să-i găsim un nou nume: economie mixtă, stat tehnocratic, capitalism progresist, capitalism de stat?”

Este capitalistă în măsura în care predomină proprietatea privată în industrie, piața se supune condițiilor concurenței și persistă o mare parte din vechile diferențe sociale.

Nu mai este una capitalistă în măsura în care dirijismul controlează jocul concurenței. Este tehnocratică în măsura în care gestiunea activităților industriale a trecut în mâinile tehnocraților care au uzurpat pozițiile ocupate altădată de capitaliști! Este însă și socialistă, în sensul că o parte importantă a economiei a fost socializată. S-a stabilit un salariu minim național și un ansamblu de măsuri de securitate socială a fost adoptat, există o planificare îndreptată spre obiective sociale.”

(C.A.R. Crosland,
Viitorul liberalismului, 1952)

Glosar

UNCIE — Veche unitate de măsură pentru greutate (folosită și astăzi în Anglia), a cărei valoare a variat între 28 și 35 de grame.

LIBER SCHIMB — Acord între state care facilitează circulația mărfurilor fără obișnuitele taxe vamale.

În perioada imediat următoare primului război mondial, demarcația între Rusia socialistă și democrațiile occidentale avea și o dimensiune economică — dirijismul și centralismul regimului de la Moscova împotriva liberei concurențe.

Începând cu anii '30 ai secolului XX, statul a abandonat treptat atitudinea de „paznic de noapte” al intereselor capitalismului și s-a implicat direct în rezolvarea consecințelor crizei economice de supraproducție (*New-Deal*-ul american este un bun exemplu) sau în pregătirea unui nou conflict de avengură, devenit iminent după venirea la putere a lui Hitler în Germania. În vremea celui de-Al Doilea Război Mondial, toate activitățile de producție din țările beligerante au fost subordonate unui singur obiectiv: victoria pe câmpul de luptă, ceea ce a dat economiei liberale alte lovituri grele.

Teama de comunism a precipitat reîntoarcerea la vechile modele și sub autoritatea SUA, care au ieșit din război fortificate, reconstruirea lumii liberale s-a extins inclusiv asupra Germaniei și Japoniei, țări învinse.

Atuurile americane erau impresionante. Jumătate din capacitatea de producție mondială, un sfert din schimburile internaționale, două treimi din resursele de metal prețios ale planetei le aparțineau. În primii 10 ani postbelici, SUA au investit sub diverse forme, în țările care doreau să beneficieze de o economie liberală, aproape 23,5 miliarde de dolari (dintre care 13 miliarde numai pentru Planul Marshall) și încă aproape 12 miliarde cu titlu de ajutor militar. Să nu ne facem iluzii. Lumea liberală se refăcea cu ajutorul Americii, dar și pentru a-i asigura interesele din poziția dominantă în care ajunsese.

Trei piloni trainici au fost înălțați atunci pentru a asigura noua preponderență economică într-o lume liberală:

1) Sistemul monetar internațional de la Bretton-Woods, care garanta stabilitatea monetară (dolarii deveneau singura deviză convertibilă în aur — 35 pentru o uncie), era vegheat de Fondul Monetar Internațional, constituit din capitalul țărilor membre și al cărui depozit putea fi folosit pentru acoperirea deficitelor.

2) Liberul-schimb restabilit prin Acordul general asupra tarifelor vamale (G.A.T.T.), care se întemeiază pe clauza națiunii celei mai favorizate, o înțelegere de reducere reciprocă între state a taxelor pe circulația mărfurilor.

3) Guvernul mondial care ar fi trebuit să fie ONU se sprijină pe o mulțime de structuri (Consiliul Economic și Social, Banca Mondială, F.A.O., O.I.T. etc.) de la care se aștepta să stimuleze cooperarea economică între națiuni și marile programe de investiții ale reconstrucției postbelice.

Capitalismul liberal astfel restaurat a trebuit însă să suporte ameliorări esențiale mai cu seamă în Europa, acceptând unele acțiuni ale statului în direcția dirijismului și chiar a planificării (Franța) și amenajării teritoriului (Anglia). Naționalizări în sectoare cheie ale economiei, precum siderurgia, automobilele, băncile, asigurările, au extins controlul și au oferit resurse pe care guvernele le-au folosit cu precădere în domeniul protecției sociale (de la susținerea maternității, asigurări în caz de boală și de accidente diverse, până la alocații familiale). Totuși, ceea ce s-a dorit inițial la Washington nu s-a putut realiza: nu a putut fi reconstruită unitatea economică a lumii, iar Europa s-a organizat luând distanță față de intențiile americane de dominație mondială.

2

Opinii divergente asupra creșterii economice

• În 1963, Raymond Aron (filosof francez) se îndoia de posibilitatea unor creșteri nelimitate pe termen lung.

„O rată de creștere a produsului anual pe persoană de 4% nu poate fi menținută o perioadă foarte lungă, aceasta implică dublarea în 20 de ani, multiplicarea cu 8 în 60 de ani și cu 32 într-un secol.

Actualele modele de creștere economică nu pot fi imaginate pe termen lung. Nici producția globală și nici productivitatea muncii nu pot crește pe termen nelimitat.”

• În 1969, la încheierea mandatului său, președintele american Lyndon Johnson afirma:

„Țara noastră a intrat în cea de a 95-a lună de creștere economică continuă, care prin vigoare și prin forță este fără precedent în istoria noastră. Ne-am despărțit definitiv de recesiunile ciclice, care vreme de generații ne-au îndepărtat de dezvoltare și progres. Nu mai considerăm sărăcia și șomajul drept caracteristici permanente ale vieții noastre economice.”

3

„Eu nu cred că ruptura din 1974 (criza care a întrerupt cei 30 de ani glorioși) a fost pur și simplu un efect al creșterii prețului petrolului, ar fi fost prea frumos. Cred mai degrabă că a fost începutul fazei descendente a unui ciclu al lui Kondratiev, perioade de 40-50 de ani de respirație a vieții economice care alunecă foarte departe în trecut. Actualul ciclu Kondratiev pleacă din 1945, faza de ascendență a durat 30 de ani și s-a terminat la jumătatea anilor '70.

Nu cred că acest reflux economic va afecta capitalismul. Aceasta este o veche aventură, care a sărit peste revoluția industrială și creșterea economică. Contrar opiniei generale derivate din gândirea lui Marx, eu cred că, de fapt, capitalismul nu este decât o mică parte a societății, partea cea mobilă, cea mai vie, care n-are nici o legătură cu contextele naționale și care trăiește la dimensiunile lumii.

Nu cred deloc că ce se întâmplă acum reprezintă revanșa «națiunilor proletare» față de «națiunile capitaliste». Marea forță a capitalismului este aceea de a-și adapta permanent mijloacele dominației sale.”

(F. Braudel, *Expansiunea*, 1982)

Ajutorul american către țările din vestul Europei, între anii 1947-1955 (milioane de dolari)

4

Anul	Ajutor militar	Donații	Împrumuturi	% din totalul importurilor de bunuri și servicii
1 947	43	672	3 737	24%
1 950	463	2 775	180	19%
1 953	3 435	1 138	172	6%
1 955	1 593	800	74	4%

În anii '80, într-un supermarket dintr-un oraș american

5

„Se poate spune că aspiratorul, calculatorul de buzunar, bomba atomică, telefonul mobil, butelia de gaz, stiloul cu bilă sau discul de vinil întruchiează spiritul secolului.

Dar obiectul care reprezintă cel mai bine această cerință rămâne căruciorul de supermarket, inventat de băcanul american Sylvan M. Goldman în 1937: un coș fixat pe un scaun, ambele metalice, care, dacă îi pui și roți, devine cărucior.

Un cărucior suficient de robust, care transportă într-un an mărfuri care îi depășesc de 10 000 de ori greutatea, pe un traseu de 4000 de kilometri, un cărucior care, așezat alături de celelalte la intrarea în supermarket, simbolizează triumful sau disperarea societății de consum.”

(Dosar. *Societatea de consum 1900-2000*, în „L'Histoire”, Nr. 239, 2000)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Rețineți, din documentul 1, principalele caracteristici ale noului capitalism liberal în Europa postbelică. Stabiliți, lucrând în grup, asemănările și deosebirile față de capitalismul secolului XIX și al primei jumătăți a secolului XX.
2. Motivați pesimismul filosofului francez Raymond Aron, în contrast cu optimismul președintelui american Lyndon Johnson.
3. Rezumați în două fraze susținerile marelui istoric francez F. Braudel. Confrunțați cele două teorii despre capitalism menționate. Sunteți în favoarea sau contra opiniei lui Braudel? Alcătuiți un eseu cu acest subiect.
4. Alegeți un alt obiect care ar putea simboliza — asemeni căruciorului de supermarket sau aparatelor electro-casnice — spiritul veacului. Stabiliți unde a fost fabricat prima oară, când l-ați descoperit și utilizat, dacă și cum v-a schimbat viața. Confrunțați-vă informațiile cu cele ale colegului de bancă.
5. Examinați datele din tabelul 4. Stabiliți pentru fiecare coloană a tabelului tendințele principale, de creștere sau de scădere. Alcătuiți un eseu despre cei 30 de ani glorioși, evidențiind contribuția americană pe domenii. Explicați de ce ajutorul militar este sensibil mai mare decât donațiile și împrumuturile pentru anii 1953 și 1955.

„Gulerile albe” au preluat puterea și responsabilitatea în întreprinderile din Occident, impunându-se în fața „gulerelor albastre” (muncitorii în salopete)

1

O caracterizare economică a României postdecembriste

„O țară ca România, fără un capital fizic corespunzător și fără tehnologie modernă, nu poate ajunge la crearea de valori materiale decât prin muncă, adică prin salarii. Investițiile străine, aducând tehnologie și capital, creează în primul rând locuri de muncă și contribuie la îmbunătățirea calității lucrătorului român. (...) Mult mai târziu se va pune problema controlului și deținerii unei părți a capitalului de către salariații și capitaliștii români.”

(Al. Zeană, *Riscul de țară*, în „Secolul 20”, 1-3, 2000)

Un ambuteiaj pe drumurile Spaniei, în prag de vacanță, semn sigur al prosperității economice

Și totuși, cu începere din 1948, dar cu deosebire din 1960 și până spre 1973, în lumea liberală s-a înregistrat o creștere economică excepțională (îndeobște numită „cei 30 de ani glorioși”), având drept consecință o creștere demografică impetuoasă (în cele mai industrializate țări ale lumii sporul a fost de 29%).

Anii aceștia s-au caracterizat prin efortul de investiție și de modernizare în domeniul echipamentului și utilajelor, schimburile internaționale au cunoscut o expansiune spectaculoasă, iar guvernele inspirate de Keynes au stăpânit ritmurile creșterii, armonizându-le cu stabilitatea prețurilor și cu echilibrul plăților externe. Prosperitatea s-a răsfrânt și asupra celor mai sărace categorii ale populației, beneficiarele unei largi acțiuni de protecție socială.

Creșterea economică a însemnat modernizarea industriei, cu deosebire a celei considerate de vârf (electronică, aerospațială, nucleară), restructurarea agriculturii, avântul excepțional al activităților din servicii.

A fost însă o creștere inegală, excepțională mai ales pentru țările învinse, Germania și Japonia (10% anual), mijlocie pentru Italia și Franța și relativ lentă pentru SUA și Anglia. Cei 30 de ani glorioși au schimbat fața Europei occidentale. Dincolo de prosperitatea vizibilă, transformări semnificative s-au produs și în societate: a crescut considerabil numărul personalului salariat, care a constituit practic o nouă burghezie, a sporit numărul agricultorilor perfect integrați în noile activități socio-economice, fermieri care utilizează mijloace tehnice moderne, recurg la credite și se asociază rețelelor industriale și comerciale în funcțiune, au crescut salariile muncitorilor, ceea ce le-a permis să se bucure de consumul de masă, „gulerile albe”, salariații din domeniul serviciilor și femeile care lucrează au crescut numeric, cu deosebire în învățământ, sănătate, administrație și comerț.

Șocul petrolier din 1973 a pus capăt acestei epoci, aruncând lumea occidentală într-o lungă criză întreruptă de scurte momente de creștere. După stagflația din 1975 (stagnare și inflație), economia mondială părea a se redresa, dar într-un ritm mai lent și oricum inegal de la o țară la alta. Guvernele liberale de la începutul anilor '80, care au limitat puternic intervenția statului în economie, n-au putut opri mersul crizei care se agravează odată cu intrarea în incapacitate de plată a unor țări debitoare (precum Mexicul în 1982). Relansarea americană de la sfârșitul primului mandat al președintelui Reagan (1981-1984) a fost urmată de o inflație generalizată în toate țările dezvoltate.

Criza a avertizat asupra disfuncționalităților capitalismului restaurat în 1945 și a revigorat liberalismul, singurul capabil să aducă un nou echilibru între forțele vii ale economiei: mai multă libertate întreprinzătorilor, mai multă libertate prețurilor, mai multă mobilitate forței de muncă.

În anii care au urmat căderii comunismului, țările eliberate de această ideologie au abandonat economia centralizată, planificată și s-au îndreptat în ritmurile diferite ale tranziției către economia funcțională de piață, călăuzită de spiritul liberal.

Dacă în Cehia și Slovacia, în unele state desprinse din vechea Iugoslavie, în Polonia și Ungaria, schimbarea s-a făcut cu destul succes, în România și Bulgaria tranziția spre o nouă societate cu caracter liberal a fost dificilă, ceea ce explică și întârzierea intrării acestora în Uniunea Europeană.

2

Economia românească în preajma aderării la UE**• Contextul internațional**

„Mediul internațional va continua să fie influențat de incertitudini majore cu rădăcini în dezechilibrele globale și în tensiunile economice produse de conflicte geopolitice. Stagnarea economică în Europa, dar și în alte părți ale lumii, iar pe de altă parte ascensiunea economică a Chinei, Indiei și a altor economii asiatice vor determina multe țări (inclusiv UE și pe membrii săi) să adopte mecanisme protecționiste în vederea protejării piețelor interne. Prețul produselor de bază (în special la petrol și gaze) va continua să fie sub presiunea creșterii economice a statelor asiatice și a unor blocaje pe partea de ofertă. Aceste circumstanțe vor afecta economia României.”

• Producția industrială

„Producția industrială a crescut cu mult mai puțin în 2005 față de anul anterior (cu 2%), în timp ce PIB a crescut probabil cu 4%. Este plauzibil să susținem că industria românească a suportat șocuri puternice: aprecierea masivă a monedei naționale, creșterea tarifelor de energie către nivelele din UE, sistarea ajutoarelor de stat, competiția mai dură de pe piața internă, reducerea barierelor pentru importurile europene de confecții din China (confecțiile sunt un bun de export important pe piețele din UE).”

(D. Dăianu, *Economia românească: ce este de urmărit în 2006*, în „22”, 841, aprilie 2006)

• Agricultura

„Necesară este aducerea agriculturii la nivelele minime de competitivitate din UE, și istoria nu cunoaște o altă cale de competitivizare decât creșterea suprafeței medii a exploatații agricole ori pe baza ridicării performanțelor în randamentele de producție pe suprafață și în productivitatea muncii, întrucât în prezent, cu aproape 40% din forța de muncă din economie, sectorul agricol abia participă cu 11-12% la formarea PIB.”

Nici măcar programele de asociere între micii agricultori nu contribuie la rezolvarea problemelor apartenenței la UE în agricultură, pentru că unirea în asociații poate aduce eventual o îmbunătățire a performanțelor productive, dar nu și necesara diminuare dramatică a forței de muncă angajate în agricultură, singura care poate schimba spre standardele europene locul sectorului agricol în economie.”

(I. Șerbănescu, *Politici agricole în concordanță cu cerințele apartenenței la UE*, în „22”, 808, septembrie 2005)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Identificați, cu ajutorul documentului 1, cea mai relevantă condiție a progresului economiei românești. Căutați câteva exemple de întreprinzători care au reușit să obțină rezultate deosebite stimulând producția.
2. Caracterizați, lucrând în grupuri de câte 4-5 elevi, contextul economic internațional al intrării României în UE. Stabiliți ce ne avantajează și ce ne dezavantajează pe termen scurt și lung în această situație.
3. Prezentați economia românească din perspectiva celor două domenii fundamentale: industria și agricultura. Analizați efectul unuia din factorii de șoc menționați în legătură cu industria. Formulați, oral, o scurtă expunere pe această temă și susțineți-o în fața colegilor.
4. Selectați punctele slabe ale agriculturii românești în preajma intrării în UE. Dacă soluțiile indicate de autorul articolului nu vi se par eficiente, ce pronostic puteți da pentru evoluția acestui sector economic în anii care vor veni?
5. Definiți termenii economici folosiți de specialiști, precum: *produs intern brut* (PIB), *venit național*, *deficit de cont curent*. Interpretați, cu ajutorul lor, datele din cele două tabele. Alcătuiți un scurt eseu cu acest subiect.

Industria românească, considerată de comuniști „de nivel mondial”, și-a dezvoltat, după 1989, ineficiența

Indicatori de bază ai economiei românești

3	2003	2004	2005
Creșterea reală a PIB (%)	5,2	8,3	4,5
Prețurile de consum (%)	14,1	9,3	8,6
Deficitul de cont curent (%PIB)	-6,0	-8,7	-9,2
Deficitul bugetului public	-2,3	-1,1	-0,8

4 Indicatori de vulnerabilitate

	2003	2004	2005
Totalul datoriei externe (% din PIB)	34,1	36,3	34,5
Rezervele oficiale (masa monetară)	45,0	53,0	65,0
Totalul datoriei externe pe termen scurt (% din PIB)	7,0	8,8	8,1

PRO MEMORIA!

- Secolul XX a cunoscut, alături de economiile liberale, și economii dirijate.
- Caracteristic cu deosebire celei a doua jumătăți a secolului trecut este impactul unor aspecte ale economiilor dirijate cu economiile liberale.
- În România postcomunistă, abandonarea economiei planificate și trecerea spre economia de piață au restaurat vechiul liberalism.

Propaganda comunistă prezenta o economie rurală „cosmetizată” în raport cu cea reală (afiș din 1951)

Cronologie

23 martie 1945 — Legea reformei agrare decretată de guvernul dr. Petru Groza.

Martie 1949 — Declanșarea colectivizării agriculturii.

13 decembrie 1950 — Aprobarea primului plan cincinal.

Aprilie 1962 — Încheierea colectivizării.

1985 — După statistica oficială, populația rurală a ajuns să fie egală cu cea urbană.

22 decembrie 1989 — Programul politic în zece puncte al F.S.N. așază la loc de cinste „Restructurarea agriculturii, crearea și sprijinirea micii producții țărănești”.

14 februarie 1991 — Adoptarea de către camerele reunite ale Parlamentului a Legii fondului funciar care prevede restabilirea dreptului de proprietate asupra terenurilor ce se găsesc în patrimoniul fostelor cooperative agricole de producție (C.A.P.).

12 ianuarie 2000 — Monitorul oficial publică Legea restituirii terenurilor agricole și forestiere adoptată de cele două camere ale Parlamentului în decembrie 1999.

ECONOMIA RURALĂ, O TRADIȚIE CARE VA DURA

La capătul ultimilor 50 de ani și în preajma intrării în UE, economia agrară și producătorii din România se află în fața aceluiași provocări ca în anii de după război: nivelul tehnic precar, asemenea calității semințelor și raselor de animale, dependența de condițiile climatice și, nu în ultimul rând, produsele obținute, de puține ori în concordanță cu standardele europene.

Cum s-a ajuns aici putem afla cercetând ce s-a întâmplat în acest domeniu mai întâi în anii comunismului. Reforma agrară din 1945, incompletă (pentru că a exceptat combatanții-țărani de pe frontul sovietic), a avut doar rolul de a desființa vechea clasă de proprietari și de a atrage de partea noilor stăpâni, susținuți și de forța ocupantului sovietic, cea mai mare parte a populației țării.

Împotriva unor declarații oficiale, în umbra împrumutării se afla colectivizarea. Impusă de modelul sovietic, s-a desfășurat sub puternica motivație a creșterii producției și a productivității și ridicării nivelului de trai al țărănimii. De fapt, vreme de mai bine de un deceniu și împotriva unei puternice rezistențe, autoritățile au patronat în forță un alt transfer de proprietate de proporții, pământul, vitele și atelajele exploatațiilor rurale trecând în proprietatea colectivă a membrilor nou înființatelor gospodării agricole colective, care asigurau statului un control absolut asupra acestui sector economic și producătorilor săi.

În anii care au urmat, dotarea tehnică a înregistrat o creștere semnificativă, iar programul de irigații a ridicat producția la hectar; în același timp, investițiile masive în industrie au golit satele, îndreptând forța de muncă tânără spre marile întreprinderi urbane. Cel mai des evocat moment a rămas în memoria colectivă culegerea recoltei, care aducea la capătul tarlalelor ostași, studenți, elevi și funcționari publici reuniți în dorința de a-și isprăvi cât mai repede treaba.

Ambiția lui N. Ceaușescu de a achita până la ultimul dolar datoria externă ce se acumulase în timp a dirijat o mare parte din produsele agriculturii spre export. A fost astfel declanșată o criză fără precedent a aprovizionării pieței interne, mascată fără să convingă pe nimeni cu „Programul de alimentație științifică a populației” adoptat de Marea Adunare Națională în iunie 1984.

Evenimentele din finalul anului 1989 și prăbușirea regimului comunist care a urmat au trezit speranța redobândirii pământului pierdut și refacerii unei lumi risipite. De altfel, restructurarea agriculturii și sprijinirea micii proprietăți țărănești, precum și oprirea distrugerii satelor se aflau la loc de frunte în Comunicatul către țară al Frontului Salvării Naționale din decembrie 1989.

Legislația agrară din ultimii 16 ani a consacrat dreptul la proprietate până la restituirea integrală a ceea ce a fost confiscat în anii comunismului. Din păcate, retrocedarea pământului a fost însoțită de abuzuri și ilegalități, de procese interminabile și de nemulțumiri vehemente.

Dar, așa cum demonstrează nu numai specialiștii, ci însăși realitatea, mica exploatare țărănească nu este capabilă să producă decât în limitele supraviețuirii. Precaritatea randamentului agriculturii este vizibilă în satele românești: construcții din materiale friabile, lesne luate de apele marilor inundații, drumuri defundate, păduri care, odată distruse, se refac cu tot mai multă greutate. Reconstruirea economiei agrare și, implicit, a satului românesc rămâne un subiect deschis viitorului.

1

Cooperativizarea

„În etapa actuală, lupta împotriva exploatării capitaliste la sate și politica de îngrădire a chiaburimii, de la limitarea puterii sale economice și influenței sale politice, trebuie dusă cu și mai multă hotărâre.

Această sarcină se îndeplinește pe baza politicii de clasă la sate: 1) prin apărarea intereselor proletarului agricol (...); 2) printr-o politică fiscală de clasă, care să apese pe chiabur.

În acest scop, partidul va căuta: 1) să limiteze chiaburimea (...); 3) să dezvolte toate formele de cooperare în agricultură; 4) să contribuie la mecanizarea și electrificarea tot mai largă a gospodăriei agricole...”

(Din Raportul prezentat de Gheorghe Gheorghiu-Dej la plenara C.C. al P.M.R. din 3-5 martie 1949)

2

Dinamica producției globale agricole în anii 1938-1989 (%)

Anii de bază	Anii comparați						
	1938	1950	1960	1970	1980	1985	1989
1938	100	74	126	157	247	300	260
1950		100	171	212	334	406	351
1960			100	224	196	238	206
1970				100	158	192	166
1980					100	122	105
1989						100	86,5

(După Maria Mureșan, Dumitru Mureșan, *Istoria economiei*, Ed. Economică, 2003)

5

Legea 18/1991

„Art.8. Stabilirea dreptului de proprietate privată asupra terenurilor care se găsesc în patrimoniul cooperativelor agricole de producție se face în condițiile prezentei legi prin reconstituirea dreptului de proprietate sau constituirea acestui drept.

Art.10. Stabilirea dreptului de proprietate se face la cerere, pe baza situației terenurilor deținute de cooperativă la 1 ianuarie 1990, înscrisă în sistemul de evidență a cadastrului funciar general sau a registrului agricol, corectată cu înstrăinările legal efectuate de către cooperativă până la data intrării în vigoare a legii.”

(După *Istoria României în texte*, coord. Bogdan Murgescu, Corint, București, 2001)

3

Investiții în economia națională și în agricultură

	1950	1970	1980	1989
Total (milioane lei), din care	6304	79 990	210 451	236 411
investiții în agricultură,	668	12 789	27 244	39 805
reprezentând din totalul investițiilor (%)	10,6%	15,9%	12,9%	16,8%

4

Ponderea grupelor de vârstă față de totalul agricultorilor în 1989

Grupe de vârstă	Populație ocupată (%)
15-24	14,5
25-34	14,9
35-49	17,1
50-64	28,2
65 și peste	24,9

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. „Traduceți” din „limba de lemn” utilizată de secretarul general al P.M.R. în Raportul la plenară din 3-5 martie 1949 adevăratele intenții ale conducătorilor partidului odată cu cooperativizarea agriculturii.
2. Explicați din ce motive dezvoltarea formelor de cooperare, mecanizarea și electrificarea erau asociate cu limitarea chiaburimii.
3. Analizați datele din tabelul 2. Stabiliți curba crescătoare și descrescătoare a producției globale agricole de-a lungul a 50 de ani. Formulați o opinie.
4. Motivați proporția corespunzătoare mai mică a investițiilor din agricultură față de cele din industrie.
5. Stabiliți, după examinarea documentului 4, câteva concluzii.
6. Alcătuiți un eseu în care să formulați o opinie argumentată relativ la situația generală a agriculturii românești, înainte de intrarea în UE.

Industria socialistă, o industrie energofagă și poluantă (combinatul de producere a cimentului de la Turda în anii '70)

Cronologie

- 11 iunie 1948** — Naționalizarea principalelor mijloace de producție.
- 11 iulie 1948** — Înființarea Comisiei de Stat a Planificării.
- 1963** — Proiectul româno-iugoslav de construire a obiectivului hidroenergetic de la Porțile de Fier.
- Noiembrie 1979** — Încheierea primului tronson al metroului București.
- Mai 1984** — Darea în folosință a canalului Dunăre – Marea Neagră.
- 22 decembrie 1989** — Programul F.S.N. în 10 puncte prevede, între altele, eliminarea centralizării și a birocrăției, promovarea liberei inițiative și a competiției.
- 1990** — Prăbușirea producției industriale (-27,7%) și a exporturilor (-54%).
- 1991** — Adâncirea recesiunii. P.I.B. scade cu 12,9% față de anul precedent.
- 1993** — Stoparea scăderii producției.
- 1995** — Accelerarea procesului de privatizare.
- 1998** — P.I.B. scade cu 10,4%, șomajul atinge 10,6%.
- 2000** — Apariția primelor roade ale politicii de restructurare și privatizare.
- 2003** — Creșterea economică începută în ultimii ani continuă (4,8%).

ECONOMIA URBANĂ

Cel de-Al Doilea Război Mondial s-a încheiat pentru România cu un bilanț dramatic, morților, răniților și dispăruților adăugându-li-se pierderi materiale care au dezorganizat pe termen lung economia națională. Preluarea puterii politice de către comuniști a lăsat în grija acestora refacerea țării. Pentru ei era imperios necesar să fie demontată vechea economie de piață prin desființarea, printre altele, a marii proprietăți private și, odată cu concentrarea tuturor resurselor sub autoritatea partidului-stat, să fie înfăptuită noua economie centralizată, organizată prin planificare (inițial numai anuală, ulterior și cincinală).

Dogma politică potrivit căreia o societate superioară nu se poate constitui decât prin intermediul dictaturii proletariatului a condus imediat la teza priorității industrializării, care a fost susținută până în ultimul ceas al regimului comunist, cel mai adesea fără a se ține cont de resursele materiale și umane, de rentabilitate sau de consecințele sociale.

La începutul anilor '60, România s-a opus planului Valev, susținut în cadrul CAER, contestând astfel conceptul de diviziune socialistă internațională a muncii. Ulterior, România a aderat la Fondul Monetar Internațional, a semnat un acord cu Comunitatea Economică Europeană (1980) și a primit clauza națiunii celei mai favorizate din partea SUA (1975-1988). Din păcate, toate aceste premise favorabile au fost irosite. Industrializarea forțată era prin ea însăși o cauză a eșecului.

În plus, așa cum era gândită, avea în vedere cu precădere metalurgia, siderurgia, construcția de mașini și industria extractivă, neglijând aproape complet industriile producătoare de bunuri de consum. Apoi, construirea de mii de întreprinderi pentru a asigura extinderea activităților industriale în întreaga țară provoca dezechilibre datorate proastei gestiuni specifice proprietății de stat, dar și deficitului de materii prime, de forță de muncă înalt calificată și de resurse energetice. Ciclul se încheia cu produse de slabă calitate, necompetitive pe piața mondială, de multe ori exportate în țările CAER, la schimb cu altele similare. Creșterea economică nu producea astfel un nivel de trai superior, ci doar menținea veniturile medii la nivelul supraviețuirii. Dacă adăugăm și sacrificiile solicitate pentru plata datoriei externe, putem înțelege mai bine starea de spirit din care s-au născut evenimentele din decembrie 1989.

Reîntoarcerea la economia de piață s-a realizat anevoios, într-o lungă perioadă de tranziție. Privatizarea a desființat mii de întreprinderi și a disponibilizat milioane de muncitori. Ani de zile, producția industrială a scăzut constant, însoțită fiind de scăderea nivelului de trai, mult sub nivelul înregistrat în anii de dinainte de 1989. Căderea accelerată a fost oprită la începutul noului secol și în anii 2004-2005 (în primul an și în sectorul agricol), iar semnele unei redresări au început treptat să apară, fiind concretizate în creșteri de până la 4%, mai mari decât nivelul înregistrat în țările occidentale. Activitățile financiare, serviciile și consumul au crescut. În toate marile orașe, clădirile cu multe etaje, din sticlă și beton, și supermarketurile te întâmpină la tot pasul. Intrarea previzibilă în UE va injecta economia românească cu importante sume de capital. Prosperitatea atât de îndelung dorită depinde însă și de contribuția noastră, a tuturor.

1

Punctul de vedere oficial asupra dezvoltării economice a României

„Dimensiunile dezvoltării noastre în acest cincinal (1976-1980) sunt reliefate cu putere de faptul că în anul 1980 producția globală industrială va fi de 53 de ori mai mare decât în 1938. Disponem astăzi de o industrie modernă, dotată cu mijloace de producție avansate, capabilă să rezolve cele mai complexe probleme ale progresului tehnic contemporan, să asigure înzestrarea tuturor ramurilor cu mașini și utilaje de înalt randament. Industria participă cu peste 60% la formarea venitului național și cu peste 75% la acoperirea cerințelor de mașini și utilaje ale economiei, cuprinde 35% din totalul populației ocupate, manifestându-se ca factor hotărâtor al progresului economic și social al societății noastre.”

(N. Ceaușescu, *Raportul C.C. la al XII-lea Congres P.C.R.*, 19 noiembrie 1979)

3

Un alt punct de vedere

„Cincinalul 1976-1980 nu a putut fi îndeplinit la majoritatea indicilor principali, nici la venitul național, nici la producția industrială totală ... Ca urmare, față de directivele aprobate în 1979, prevederile cincinalului următor vor fi reduce ... Acest joc cu cifrele lasă impresia unui haos deplin în politica de planificare, cu atât mai mult cu cât ele maschează lipsa oricărei încercări reale de reformă economică. Economia românească este, fără îndoială, cea mai strict centralizată și rigid planificată economie din întregul lagăr socialist, o situație care generează ineficiență, lipsă de flexibilitate, care descurajează inițiativele ... În mod paradoxal, fabricile industrializării socialiste, în loc de a produce bogăție, produc sărăcie. Metodele prin care s-a realizat până acum industrializarea, transferul forței de muncă din agricultură, creditele externe și acumularea forțată pe seama consumului sleindu-le treptat.”

(Vlad Georgescu, *Istoria românilor*, 1989)

4

Produsul intern brut, după 1989 (%)

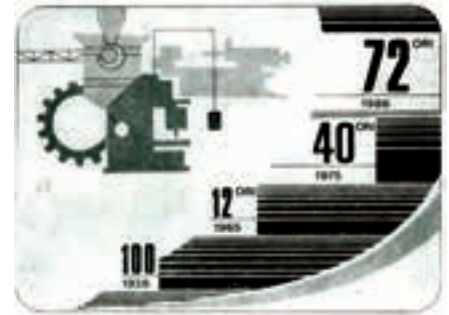
Anii	Industrie	Agricultură	Servicii
1990	40,5	21,8	26,5
1991	37,9	18,9	34,8
1992	38,3	19,0	40,6
1997	30,9	18,0	38,4
1998	26,3	14,4	44,4
1999	24,8	13,3	46,4

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Analizați documentul 1. Definiți industrializarea în concepția secretarului general al P.C.R.
2. Comparați afirmațiile din acest document cu argumentele formulate în documentul 3. Descoperiți fața nevăzută a industrializării. Stabiliți metodele. Explicați formula: „În mod paradoxal, fabricile... produc sărăcie.” Alcătuiți un eseu argumentativ cu tema: *Luminile și umbrele industrializării în anii comunismului.*
3. Interpretați documentul 4. Caracterizați, împreună cu un grup de colegi, economia românească postdecembristă.
4. Analizați documentul 5. Ce reproșează, de fapt, autorul textului factorilor de decizie economică? Alcătuiți, pe baza altor informații, un tablou al situației din ultimii 15 ani.
5. Explicați de ce în vremea comunismului investițiile erau dirijate în industrie, pentru ca astăzi ele să fie atrase în alte sectoare. Care credeți că este soluția optimă? Alcătuiți un eseu cu tema: *Economia românească în căutarea proporțiilor corecte.*

2

Dinamica producției industriale a Capitalei (1938-1986)

(După București. *Omagiu marelui erou*, 1988)

5

„2005 a fost anul în care România a luat-o rău pe calea economiei artizanale... Tot ce a fost important, sigur și profitabil a fost vândut capitalului străin — petrolul, distribuția de gaze și electricitate, perla coroanei din sistemul bancar — și aceste piese nu se poate spune că n-au prosperat ... Industria — piatra unghiulară a economiei reale — aproape a stagnat. Au crescut însă serviciile, iar cele financiar-bancare într-o alură de invidiat ... În general, rămâne o întrebare: dacă dezvoltarea serviciilor poate avea loc fără o dezvoltare solidă a industriei și agriculturii, îndeosebi a producției prelucrătoare?... Investiții masive se fac nu în facilități industriale sau utilități publice, ci în afaceri imobiliare, în construcții de birouri, de vile și de apartamente de lux. Cât poate rezista o astfel de economie?”

(Ilie Șerbănescu, *Ce fel de economie se construiește acum în România?*, în „22”, 836, martie 2006)

PRO MEMORIA!

- Economia rurală și cea urbană au fost subordonate deciziei politice în vremea regimului comunist.
- Abandonarea dirijismului și revenirea la liberalism au creat însă alte probleme, în primul rând accentuarea decalajului între activitățile productive și servicii, cu consecințe sociale importante.

Macedoromâni
din Pleașa
în port
tradițional

*Diaspora și exilul românesc

ROMÂNII DE LÂNGĂ ROMÂNIA

Forțați de împrejurări și de evoluția istorică, grupuri de români trăiesc astăzi în afara granițelor țării noastre, constituind minorități naționale în mai multe state ale lumii.

Expresia „România este o țară înconjurată de români” este susținută de existența acestui număr important de conaționali ai noștri care trăiesc în statele vecine. Unii se numesc români, alții moldoveni, valahi, aromâni, macedoneni sau meglenoromâni. Existența lor reprezintă o realitate ce derivă din procesul de etnogeneză care a cuprins o arie mult mai întinsă decât suprafața de astăzi a României.

Pe de altă parte, de-a lungul timpului, în spațiul românesc au fost colonizate și populații de altă origine etnică: secui, sași, maghiari (Transilvania), șvabi (Banat), germani, ucraineni (Bucovina), ruși, evrei, găgăuzi (Basarabia). De asemenea, în Țările Române s-au stabilit, în diferite momente ale istoriei, evrei, armeni, italieni, sârbi, bulgari, slovaci etc., fiind atrași aici de posibilități mai bune de trai sau fiind nevoiți să se refugieze de persecuțiile din alte țări.

După câștigarea independenței (proclamată la 9 mai 1877), deși potențialul României era limitat, atât guvernele, cât și opinia publică, mai ales intelectualii, au acordat o mare atenție românilor din afara granițelor. S-a acționat pe căi diplomatice în favoarea respectării drepturilor acestora, li s-au trimis cărți, ziare, iar mulți învățători și profesori din România și-au desfășurat activitatea în școlile românești din statele respective, mai ales la sud de Dunăre. Constituirea României Mari a creat în perioada interbelică condiții noi pentru evoluția poporului român, care a continuat să acorde asistență fraților din afara granițelor. Rezultate pozitive s-au obținut, mai ales, ca urmare a înțelegerilor realizate de statul român cu Iugoslavia, Cehoslovacia, Turcia și Grecia.

Ultima conflagrație mondială a adus românilor marea dramă din vara anului 1940, când au fost cedați aproape 100 000 km² din teritoriu și 6 800 000 de locuitori, în majoritate români. Marea Unire fusese sfărâmată, iar românii rămași în teritoriile cedate au fost supuși unor crunte represiuni: jafuri, asasinat, deportări. Pe de altă parte, în aceste zone s-au făcut colonizări având ca scop schimbarea structurii etnice a populației.

Astăzi este un fapt real că destul de mulți români trăiesc nu numai în statele vecine, ci și în altele mai îndepărtate. Unii se află în Rusia, Kazahstan, Kirghizstan și în alte republici foste sovietice, unde au fost deportați în anii 1940-1941 ori după 1944 din ordinul guvernului de la Moscova, alții sunt foști prozonieri de război, care nu s-au mai întors acasă.

Tot în rândul celor de departe se înscriu românii aflați în SUA, Canada și Australia, unde au emigrat în mai multe valuri de-a lungul secolelor al XIX-lea și al XX-lea. Marea lor „aventură” a fost determinată, mai ales, de motive economice — dorința de a trăi o viață mai bună —, aceleași motive care au determinat emigrarea și în unele state europene dezvoltate.

Glosar

COLONIZARE — Așezarea sistematică, dirijată, a unei populații străine într-un teritoriu ocupat, cu scopul scăderii preponderenței autohtonilor.

DEPORTARE — Acțiune represivă ce constă în mutarea forțată a unei persoane sau a unei întregi populații într-o altă regiune din propria țară.

DIASPORA — Denumire dată membrilor unui grup etnic aflat în afara granițelor țării de origine, care își păstrează identitatea națională.

DISIDENTĂ — Poziție diferită a unui grup de persoane față de restul membrilor unui partid politic. Conflict politic care poate duce la sciziune.

EXIL — Pedepsă constând în izgonirea cuiva în afara granițelor. Exilul poate fi și voluntar, atunci când o persoană își părăsește țara din rațiuni politice, religioase, economice etc.

1

Români și minorități naționale din România*

	1930	1992
Români	71,9%	89,4%
Maghiari	7,9%	7,1%
Germani	4,1%	0,5%
Evrei	4%	0,1%
Ruteni și ucraineni	3,3%	0,3%
Ruși	2,3%	0,2%
Bulgari	2%	0,1%
Țigani	1,5%	1,8%

* Datele înregistrate de recensămintele din 1930 și 1992 se bazează pe răspunsurile date de cei recenzați.

În anii socialismului, guvernele României nu s-au preocupat de soarta românilor din afara granițelor, promovând principiul „neamestecului în treburile interne” ale altor state. După 1989, problema este reluată de statul român și se înființează o serie de asociații și de fundații.

S-a creat *Direcția pentru Românii din Diaspora* în cadrul M.A.E. Fundația Culturală Română organizează numeroase activități pentru valorificarea creației intelectuale a românilor de pretutindeni. *Liga pentru Unitatea Culturală a Românilor* a fost reactivată și împreună cu *Asociația Pro-Basarabia și Pro-Bucovina* desfășoară activități pentru sprijinirea românilor din afara granițelor.

2

Eminescu despre românii din afara granițelor

„Din marea unitate etnică a tracilor romanizați care ocupa în veacul de mijloc aproape întreg teritoriul Peninsulei Balcanice, începând de sub zidurile Constantinopolului, ale Atenei și ale Triestului și ajungând până la Nistru spre miez-noapte și răsărit, până-n șesurile Tisei spre apus, n-a rămas decât mâna aceasta de popor românesc liber pe petecul de pământ dintre Prut, Dunăre și Carpați. (...) Nu e într-adevăr un popor megieș care să n-aibă români sub jugul său.”

(Din volumul M. Eminescu, *Românii din afara granițelor țării*, 1998)

3

Răspândirea elementului românesc în 1946

„Astăzi, românii se găsesc în următoarele regiuni:

1. în Ucraina Transcarpatică, se află 4 sate populate exclusiv de români și situate chiar la frontiera provinciei românești a Maramureșului.
2. în Ungaria, Tratatul de la Trianon a lăsat în afara frontierelor României o serie de comune aflate de-a lungul graniței.
3. în Iugoslavia, românii alcătuiesc două grupuri compacte: Banatul și Craina. În afară de acestea, se mai găsesc români pe întreg teritoriul iugoslav, în special în Macedonia.
4. în Bulgaria, elementul românesc se găsește în două grupuri: Timocul și zona Dunării. Pe lângă aceștia se mai află români în Răsăritul Bulgariei, în regiunile muntoase.
5. în Grecia, românii alcătuiesc un grup destul de dens în Munții Pindului. Se mai găsesc în grupuri mai mici în Macedonia, Tesalia, regiunea Olimpului etc. Elemente izolate se găsesc pe întreg teritoriul continental elen.
6. în Albania, elementul românesc se găsește mai dens în Câmpia Mazachiei și răspândit în grupuri răzlețe în diverse părți din sud-estul țării.
7. în Istria, se găsește o insulă redusă de români în regiunea Abbazia.”

(Arhivele M.A.E., Fond Conferința Păcii, Paris 1946, vol. 130)

4

Pictorițele din satul Uzdin

„În Uzdin, ca și în celelalte sate românești din Banatul iugoslav, s-au păstrat limba română, modul de viață, obiceiurile, portul popular ale românilor. Duminica și de sărbători, țărani se îmbracă în straie frumoase, țesute în casă pe vechile războaie, de femei și fete harnice, și împodobite cu motive românești. (...)”

Hora de duminică, în centrul localității, unde îmbrăcați în costume naționale vin bătrâni și tineri să se veselească, mai face încă parte din decorul viu al satului, deși sătenii tineri, cedând spiritului vremii, se simt atrași tot mai mult de un alt gen de muzică și de alte dansuri.

Pictorițele din Uzdin nu prea se inspiră din aceste forme de tranziție de la viața tradițională a satului la o viață impersonală, cu tot mai multe trăsături orașenești. Dimpotrivă, toate pictează de regulă modul de viață tradițional, împotrindu-se în acest fel dispariției lui rapide. Ca niște cronicari ai timpului, vor să fixeze și să ferească de uitare bogăția și varietatea datinilor românești, comorile folclorului, virtuțile modului de viață tradițional al consătenilor lor. Năzuință firească, dacă ne gândim că, în ultimele decenii, mediul rural — datorită călătoriilor tot mai frecvente ale sătenilor, a contactului lor cu lumea și cu alte medii, cu orașe și cu alte țări — se metamorfozează ireversibil, satul ieșind din izolarea lui conservatoare și ocrotitoare de odinioară.”

(Nebojša Tomašević,

Pictura naivă iugoslavă, 1977)

O scenă din viața satului, pictură naivă de Ana Onciu din Uzdin

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. După ce citiți și comparați documentele 2 și 3, rezolvați, lucrând în grup, următoarele sarcini de lucru:
 - a) Stabiliți motivele care au determinat elaborarea acestor texte.
 - b) Argumentați ultima afirmație din citatul reprodus din publicistica lui M. Eminescu.
 - c) Comentați situațiile în care se afla România când au fost scrise aceste texte.
2. Analizați datele din tabelul 1 și formulați o concluzie referitoare la diferențele înregistrate între recensămintele din 1930 și 1992.

Enescu și celebrul său discipol violonistul Yehudi Menuhin (1954)

1

Enescu în exil

„Ultimii nouă ani din viață (1946-1955), Enescu i-a trăit exclusiv în străinătate, într-un exil voluntar, determinat mai mult ca sigur de întristare, durere și — poate — scârbă. Scârbă față de cele ce se petreceau în România acelor vremuri: înstăpânirea ocupantului străin (direct ori prin interpuși) asupra tuturor bunurilor și structurilor acestei țări, persecuția politică aliată cu teroarea, care au dus la crearea Gulagului românesc cu sutele de mii de victime, dereglarea și coruperea tuturor funcțiilor sociale (administrație, justiție, armată, școală, biserică, finanțe, economie), subminarea și batjocorirea culturii prin instaurarea normelor jdanoviste delirante și propulsarea persoanelor gata să le aplice, destructurarea națiunii prin impunerea cu biciul și cu pistolul a unor vaste și artificiale mutații sociale.”

(Pascal Bentoiu, *Memoria*, 7)

- „Astfel trebuie înțeles Enescu: într-o înaltă misiune a umanității și românității noastre.”
(George Breazul, 1931)
- „Prin spiritul său muzical atât de vast, George Enescu este pentru țara noastră cea mai legitimă mândrie, o superbă întruchipare a geniului românesc.”
(Ionel Perlea)

EXILUL ROMÂNESC

Instalarea, cu ajutorul sovieticilor, a regimului comunist în România a produs un exod de proporții, risipindu-i pe mulți români dincolo de granițele firești ale țării. Apărea acum o Românie nouă, cea a exilului, formată din oameni animați de o aversiune profundă față de comunism.

După 1948 se puteau distinge în Occident trei grupuri de refugiați români. Primul, restrâns numeric, era format din personalități precum Emil Cioran, Eugen Ionescu, Constantin Brâncuși, Mircea Eliade, George Enescu, unii stabiliți în străinătate dinainte de război, la care se adăugau mulți membri ai misiunilor diplomatice care, după venirea comunismului și plecarea regelui, au refuzat să se întoarcă în țară. Aceștia din urmă, animați de ideea sprijinului american („*Vin americanii!*”) au format un guvern în exil condus de Constantin Vișoianu, fost ministru de externe. A existat apoi un exil legionar, format din membrii Gărzii de Fier expatriați după eșecul „rebeliunii” din 1941. Dar categoria cea mai numeroasă și care va crește continuu, mai ales după 1971, era formată din cei care, lămurii curând ce înseamnă comunismul, fugeau din țară, înfruntând pericolele trecerii clandestine a frontierei. Alții, mimând o vreme că se simt bine în comunism, au rămas în Occident la prima ocazie favorabilă. Nu puține au fost cazurile când printre aceștia au fost strecurați de serviciile speciale comuniste agenți cu misiunea de a dezbină exilul românesc. Marea surpriză pentru mulți dintre românii exilați, odată ajunși în țările democratice, era să constate simpatiile procomuniste și prosovietice ale occidentalilor.

În anii '70, pe fondul relativei destinderi dintre Est și Vest, apare un nou val de refugiați cu o mentalitate diferită. Neostalinismul promovat de Ceaușescu odată cu *Tezele din iulie* (1971) a produs o deziluzie profundă în rândul intelectualilor. Unii vor alege exilul, în timp ce alții (Paul Goma, Gh. Calciu Dumitreasa, Ionel Cană) vor încerca, fără succes, dezvoltarea disidenței în țară. Generalizării fenomenului de fugă peste hotare, care cuprinde acum oameni de toate vârstele și profesiile, regimul comunist îi va răspunde printr-o serie de măsuri: o nouă lege privind trecerea graniței (1981), cu pedepse grele la adresa așa-zisilor „frontieriști”, taxa de educație plătită în valută forte pentru cei dornici să emigreze (1982), precum și măsuri ce îngreădeau contactele cu cetățenii străini sau răspândirea cuvântului scris prin înregistrarea mașinilor de scris și multiplicat (1983).

Cu toate aceste măsuri, românii nu puteau fi în totalitate izolați, Cortina de Fier fiind străpunsă în permanență de undele radio ale posturilor *Europa Liberă*, *Vocea Americii*, *BBC* și *Deutsche Welle*. Seară de seară, voci devenite fami-liare aduceau în casele românilor speranța, curajul, mângâindu-le sufletele umilite. Impactul emisiunilor *Europei Libere*, considerată o adevărată primejdie pentru regim, ne este dat de tentativele criminale organizate de serviciile speciale comuniste: morți neelucidate în cazul unor directori ai Departamentului Românesc — Noël Bernard, Radu Cizmărescu, Vlad Georgescu —, agresiunea asupra Monicăi Lovinescu (1971), pachete-bombă primite de colaboratorii postului (Paul Goma, Nicolae Penescu, Șerban Orescu) ori atentatul de la München coordonat de teroristul Carlos (1981).

Astăzi, România democratică a recunoscut rolul unic jucat de *Europa Liberă*, prin acordare de înalte ordine și medalii membrilor săi: Ioana Măgură Bernard, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, Nestor Rateș, Mircea Carp, Emil Hurezeanu, Nicolae Stroescu Stânișoară.

În acest context, se cuvine să menționăm și faptul că a fost înființat un Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc (INMER).

2

Fuga peste graniță

„Pe la sfârșitul anului 1948, măsurile extraordinare de pază: fâșia de pământ arată toată de-a lungul graniței, sârma ghimpată, patrulele cu câini etc. au închis aproape cu desăvârșire această cale. Atunci, timp de vreo doi ani, fugarii s-au îndreptat către Iugoslavia, ori pe uscat, ori trecând Dunărea înot. S-a aflat însă curând că unii fuseseră respinși peste graniță de iugoslavi, în fine, că cei scăpați erau ținuți cu lunile în lagăre, în condiții precare, cu veșnica amenințare a unei retrimiteri în țară.”

(Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie*, 2002)

3

„Față de rezistența și opoziția anilor '40-'50, disidența prezintă câteva deosebiri de tactică și de obiectiv. Vechii rezistenți nădăduiseră în răsturnarea comunismului, convinși de inevitabilitatea intervenției occidentale și de prăbușirea regimului impus de Moscova prin cauze externe. În anii destinderii și ai respectabilizării regimurilor comuniste prin acordurile de la Helsinki (1975), aceste speranțe au fost lăsate la o parte, diferitele forțe sociale dornice de schimbare concentrându-se pe posibilitatea reformării structurii existente.”

(Vlad Georgescu, *Istoria românilor*)

4

„Timp de decenii, la cumpăna nopții ori în zorii zilei, anunțate de inconfundabilul semnal al acordurilor *Rapsodiei* enesciene, emisiunile românești ale «Europei Libere» au fost o îmbărbătare, un sprijin, o deschidere spre universul speranței. Postul de radio «Europa Liberă» a fost, într-adevăr, nu numai o sursă de informare asupra vieții din România sau din afara ei. De la începuturile sale, acesta și-a îndeplinit menirea de a da voce celor fără de voce, de a ține trează conștiința națională și de a da reprezentativitate adevărată României.”

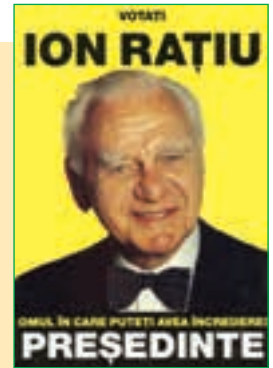
(Președintele Ion Iliescu — Cotroceni, 30.XI.2001)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Citiți cu atenție documentele și rezolvați, în grup de câte 4-5 elevi, următoarele sarcini de lucru:
1. Stabiliți motivele care i-au determinat pe mulți români să aleagă exilul în locul „raiuului” comunist.
 2. Identificați metodele folosite de români pentru a ajunge în Occident.
 3. Motivați diferențele între diferitele valori ale exilului românesc.
 4. Argumentați de ce emisiunile postului *Europa Liberă* au constituit pentru foarte mulți ascultători un „univers al speranței”.
 5. Explicați de ce credeți că nu a reușit Ion Rațiu să obțină victoria în alegerile din 1992, deși programul său electoral sună astăzi extrem de convingător.

5

Personalitate proeminentă a exilului românesc, Ion Rațiu (1917-2000) a revenit în țară imediat ce acest lucru a fost posibil și s-a impus ca unul dintre

frunții P.N.Ț.C.D. În 1992, a fost candidatul acestui partid la alegerile prezidențiale. Reproducem câteva idei din manifestul său electoral.

„Iubiți frați români,

Vreau o Românie puternică și prosperă.

O Românie în care fiecare din noi să putem gândi, spune și scrie ce vrem și cum vrem, în limba maternă.

O Românie în care putem avea încredere unii în alții.

O Românie deschisă lumii întregi, în care fiecare din noi să se poată realiza în deplină libertate.

Vreau o Românie în care tot cetățeanul să aibă parte, nemijlocit, de roadele muncii lui ca, astfel, cu cât muncim mai mult cu atât mai prosperă să fie viața de care ne bucurăm noi și familiile noastre. (...)

Istoria este plină de oameni care și-au dat viața pentru aceste idealuri pe care am căutat să le înțeleg și să le servesc, în toți anii de exil. Acum, prin sacrificiul vostru de sânge, prin glorioasa noastră Revoluție, avem șansa să le realizăm.

Să o facem toți împreună, spre binele nostru al tuturor.”

PRO MEMORIA!

- Existența românilor din jurul României reprezintă o realitate derivată din procesul etnogenezei.
- În perioada Războiului Rece, Occidentul a răspuns propagandei țărilor comuniste prin susținerea exilului și a mișcărilor de disidență din aceste țări.
- Un rol important în străpungerea Cortinei de Fier l-au avut posturile de radio sprijinite de CIA.

Știința în lumea contemporană

TEHNOLOGIA ȘI VIAȚA COTIDIANĂ

Premiere ale prezenței omului în Cosmos

1961, 12 aprilie — URSS lansează pe orbită în jurul Pământului prima navă cosmică-satelit din lume, având un om la bord (Iuri Gagarin). Cu nava „Vostok”, el a înconjurat o singură dată planeta, în 108 minute, la 300 km altitudine.

— Primul zbor cu o durată mai mare de o zi (Gherman Titov, cu „Vostok” 2).

1962 — Primul zbor spațial al unui astronaut american (John Glenn).

— Primul zbor în grup a două nave sovietice („Vostok 3” și „4”).

1963 — Prima femeie în cosmos, Valentina Tereșkova, cu nava „Vostok 6”, efectuează 48 de rotații circumterestre.

1964 — Primul echipaj alcătuit din trei cosmonauți pe „Voshod 1”.

1965 — Primul om care iese în spațiu, Alexei Leonov, cu nava „Voshod 2”, atașat de un cordon lung de 5,35 m.

— Astronautul american Edward White evoluează în spațiu timp de 21 de minute legat de „Gemenii 4”.

— Prima utilizare cosmică a pilelor de combustie în timpul zborului navei „Gemenii 5”. Unul dintre pionierii mondiali ai pilelor de combustie este românul Nicolae Vasilescu-Karpen (1870–1964).

1968 — Primul zbor pe orbită în jurul Lunii: Frank Borman, James Lowell și William Anders (SUA). Sunt efectuate 10 revoluții în jurul satelitelui natural al Pământului și sunt transmise imagini televizate ale suprafeței selenare.

1969, 20 iulie — Omul pe Lună. Neil Armstrong devine primul pământean care pune piciorul pe un alt corp ceresc, punctul terminus al ambițiosului program american Apollo.

Accelerarea ritmului descoperirilor științifice din ultima jumătate de secol și expansiunea tehnologiei au bulversat condițiile de existență ale oamenilor. Omenirea nu a progresat niciodată atât de rapid ca acum datorită noutăților tehnice pe care le-a creat.

Transferul descoperirilor și invențiilor din timpul războiului (radarul, avionul cu reacție, rachetele balistice, fisiunea nucleară și realizările în domeniul tehnologiei informaționale) în spațiul civil, alături de organizarea activității oamenilor de știință în instituții de cercetare, au contribuit la apariția unor progrese majore în diferite domenii științifico-tehnice.

Se pun bazele ingineriei genetice, se descoperă structura ADN-ului și se produc aditivii alimentari. Apare teoria Big-Bang-ului, se dezvoltă radioastronomia, iar prognozele meteorologice devin din ce în ce mai exacte datorită datelor furnizate de sateliți și radare. Medicina face un salt uriaș prin transplantul de organe, tratarea bolilor de rinichi prin dializă, scanări cu ultrasunete (tomografie), substituenți artificiali pentru piele și o mare varietate de noi vaccinuri. Cercetarea mărilor face progrese impresionante prin activitatea lui Jacques Yves Cousteau.

În domeniul tehnologiei sunt de menționat revoluția informatică produsă de apariția microprocesorului, descoperirea laserului (1960), care deschide perspective noi în chirurgia oculară, citirea discurilor compacte și ghidarea bomberilor, apoi tehnica spațială, cu beneficii directe pentru pământeni, și fisiunea nucleară folosită pentru obținerea energiei electrice și propulsia navală. Deși din punct de vedere tehnic se consideră că centralele nucleare pot fi în totalitate stăpânite, accidente de la Three Miles Island (1979) și Cernobâl (1986) fac dovada că utilizarea pașnică a energiei atomice nu este lipsită de pericole.

Impactul cumulat al noutăților tehnice avea să producă modificări fundamentale în societate. Populația rurală va cunoaște un adevărat exod îndreptat spre marile aglomerări urbane. Centrul orașului își modifică funcțiile, lăsând loc birourilor, magazinelor și serviciilor publice, în timp ce orașeanul se mută spre periferie. Legăturile acestuia cu centrul urban devin efemere, fiind legate de serviciu, îndeplinirea unor funcții administrative și achiziționarea unor bunuri de consum. Produse considerate cândva de lux (frigider, televizor, telefon, mașină de spălat, automobil, detergenți sintetici) au devenit un standard de confort al omului obișnuit. Se produce, de fapt, o standardizare a cadrului de existență cotidiană, favorizat de amploarea publicității și imperativelor producției de serie.

Astăzi, omul trăiește într-un mediu înconjurător inteligent, în locuințe transformate în adevărate „case electronice”, unde consumul energetic și aparatele casnice sunt asistate de calculator, locul său de muncă este înțesat cu roboți, calculatoare și linii automate de asamblare, iar serviciile sunt în marea lor majoritate accesate electronic. La polul opus, modernizarea este însoțită de anumite efecte negative: degradarea unor cartiere periferice, locuite de categorii defavorizate ale populației, unde înalte tehnologii sunt folosite în mod fraudulos, iar „crima organizată” este la ea acasă.

1

„La sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, când au fost realizate primele computere digitale, multele tuburi necesare acestora consumau atâta electricitate, încât diminuau intensitatea luminilor. În plus, cele dintâi computere degajau mari cantități de căldură, motiv pentru care era nevoie de o aerisire permanentă, ocupau spații mari și se defectau atât de frecvent, încât era evident că niciodată nu se vor putea construi computere mai mari.”

(A. Hellmans, *Istoria descoperirilor științifice*, 2002)

2

„Marele Los Angeles este aglomerația umană cea mai vastă din lume. Diametrul metropolei depășește 90 km, iar dacă un locuitor din San Fernando invită la masă pe un prieten care locuiește în Santa Ana, în cealaltă parte a orașului, acesta din urmă, în ciuda existenței autostrăzilor, va trebui să plece de acasă în jurul orei 11 pentru a fi la 13 în casa amfitrionului său...”

Se apreciază că în Los Angeles circulă în permanență două milioane și jumătate de vehicule, iar trei sferturi dintre acestea pătrund în fiecare zi în centru prin 10 autostrăzi urbane, totalizând, cu racordurile și ramificațiile lor diverse, 1100 km.”

(E. Bonnefous, *Omul sau natura?*, 1978)

3

„Într-o Europă tot mai urbanizată, populațiile, cu excepția categoriilor înstărite, tind să trăiască în același ritm, să folosească același tip de locuință, să frecventeze aceleași spații de consum (supermagazine, centre comerciale, *fast-food*) sau locuri de vacanță și de *week-end*. Se consumă aceleași produse alimentare condiționate și standardizate. Se utilizează «bunuri durabile», aparate electromenajere, material audio-vizual, toate de același tip, chiar cu același preț...”

(S. Berstein, P. Milza, *Istoria Europei*, V, 1998)

4

Costurile informatizării

Una dintre principalele trei industrii care achiziționează servicii și produse de tehnologia informației nu este, de fapt, o „industrie” în adevăratul înțeles al cuvântului, ci sectorul guvernamental. La nivel mondial, reprezentanții acestui domeniu investesc în IT sume considerabile, tot mai mari, fiind interesați cu precădere de servicii și soluții de infrastructură.

Un raport recent estimează că, în 2006, guvernele din întreaga lume vor cheltui peste 138 de miliarde de dolari pentru tehnologia informației.

Și Guvernul României a contractat, în decembrie 2005, un împrumut de la Banca Mondială necesar implementării proiectului „Economia bazată pe cunoaștere”.

(O știre din presa lunii mai 2006)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Analizați cele relatate în documentul 1 și în cronologia alăturată și comparați primele calculatoare (imaginile din pagina 36) cu cele de astăzi. Redactați un scurt eseu privind „revoluția” tehnologică adusă de calculator în ultimele decenii.
- Citiți cu atenție documentele 2 și 3 și încercați să vă imaginați, lucrând în grup, cum se desfășoară viața într-un oraș ultramodern. Care ar fi, după părerea voastră, avantajele, dar și dezavantajele existenței într-o mare aglomerație urbană?
- Pornind de la documentul 4, argumentați necesitatea investițiilor ce se fac în domeniul tehnologiei informației.

Calculatorul personal, „mașina anului” (coperta revistei „Times”, ianuarie 1983)

Repere cronologice în istoria computerului

1936 — Konrad Zuse a inventat primul calculator programabil, numit „Z₁”.

1939 — Zuse a terminat „Z₂”, primul calculator electro-mecanic funcțional.

1941 — Zuse realizează al treilea prototip „Z₃”, care a fost primul calculator electronic cu funcții programabile.

1943-1945 — Pentru decodarea mesajelor inamice, englezii și americanii pun la punct primele calculatoare electronice.

1946 — Zuse a scris primul algoritm de limbaj de programare, pe care l-a folosit și pentru a scrie primul joc de șah pe calculator.

1950 — Apare primul ordinatorm comercial — Remington.

1953 — I.B.M. construiește primele ordinatoare destinate gestiunii întreprinderilor.

Anii '60 — Apar ordinatoarele din a doua generație, utilizând tranzistorii, depășite apoi de cele din a treia generație, dotate cu circuite integrate.

1971 — Este comercializat primul microprocesor care permite dezvoltarea microinformaticii. Chip-ul a făcut posibilă creșterea inimaginabilă a puterii și accesibilității computerelor personale. De asemenea, el ne-a invadat viața cotidiană, controlând totul, de la cuptorul cu microunde la mașina de spălat și automobilul.

Dictionar

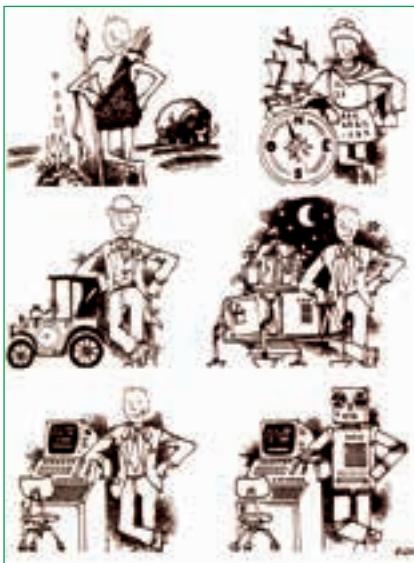
TOMOGRAFIE — Metodă de radiografie care permite obținerea imaginii structurilor anatomice dintr-un singur plan de profunzime, eliminând imaginile celorlalte planuri.

STANDARDIZARE — Fabricarea unor produse în serie, pe baza unui standard.

DEGRADAREA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR, O CONSECINȚĂ INEVITABILĂ A DEZVOLTĂRII ECONOMICE?

Centrala nucleară franceză de la Cruas-Meysses și trenul de mare viteză (TGV) — soluții tehnologice mai puțin poluante decât cele obișnuite până atunci

„Binefacerile tehnicii” văzute de un caricaturist

- Urmăriți evoluția mijloacelor tehnice sugerată de succesiunea celor 6 imagini din grupajul de mai sus. „Poanta” finală vi se pare a avea un sâmbure de adevăr? Comentați, împreună cu colegii, punctele voastre de vedere.

Una dintre marile probleme ale societății industriale o constituie poluarea mediului, fenomen care a apărut încă din secolul al XIX-lea ca un produs secundar al creșterii economice.

Concentrarea mare a populației, amplasarea zonelor industriale în apropierea locuințelor, precum și șoselele cu o circulație intensă a mijloacelor de transport fac din centrele urbane principalele zone vinovate de degradarea mediului înconjurător. Emanatiile industriale de gaze și deșeuri solide joacă un rol important în otrăvirea atmosferei orașelor, cu efecte importante asupra organismului uman. Evacuarea apelor uzate și a celor menajere contribuie la poluarea cursurilor de apă, poluare la care un aport important îi revine și agriculturii. Folosirea în exces a pesticidelor și îngrășămintelor chimice, precum și deversarea dejecțiilor zootehnice contribuie de cele mai multe ori la dispariția faunei acvatice.

Mările și oceanele primesc apele poluate provenite de pe continent, fiindu-le afectate cu precădere zonele litorale. Având posibilități de regenerare limitate, oceanul este amenințat în felul acesta în rolul său de întreținere a vieții pe Pământ. În spațiile maritime închise, cum sunt Marea Mediterană, Marea Mânecii, Marea Nordului și Marea Baltică, fac ravagii efectele poluării cu hidrocarburi, datorate naufragiului unor mari petoliere — cum s-a întâmplat cu *Torey-Canyon* (1967), *Hamilton Trade* (1969), *Amoco Cadiz* (1978), *Exon Vald* (1989) —, rafinării produselor petoliere în instalații aflate la țărmul mării și accidentelor de pe platformele de foraj marin. Ajunsă la țărm, „mareea neagră” produce pagube imense: plajele sunt poluate, păsările marine mor în număr impresionant, iar flora și fauna acvatică sunt profund afectate.

Dezvoltarea tehnologiei nucleare, însoțită de construcția de laboratoare, uzine și centrale nucleare, precum și lungul șir de experiențe cu arme atomice au adus, implicit, și poluarea radioactivă. Zborul omului în cosmos a contribuit, în cei 50 de ani de la primele călătorii spațiale, la părăsirea în spațiul extraterestru a mii de obiecte artificiale care se rotesc pe orbite circumterestre. Pentru viitor, au fost concepute programe speciale pentru recuperarea și înlăturarea unor astfel de deșeuri.

Degradarea treptată a mediului înconjurător are drept consecință modificări climatice care se fac tot mai pregnant simțite. Ca urmare a încălzirii planetei, topirea ghețurilor arctice și antarctice ar contribui la creșterea nivelului mărilor, amenințând unele dintre cele mai populate regiuni ale Pământului. De aceea, urmărindu-se restabilirea echilibrului mediului, în ultimele decenii au fost elaborate legi și tehnologii ecologice, s-au perfecționat tehnicile de epurare a apelor uzate și menajere, de reciclare a deșeurilor, iar pentru mări și oceane s-au stabilit convenții internaționale care prevăd obligativitatea fiecărui stat în a lua măsuri împotriva poluării cu hidrocarburi. Oamenii care iubesc natura au creat *Greenpeace* (1971), o organizație care își propune ca prin forme nonviolente de protest să lupte împotriva degradării mediului: protejarea pădurilor, salvarea oceanelor, oprirea experiențelor nucleare, eliminarea chimicalelor toxice, protecția faunei și florei etc.

1

„Marele lac Michigan a atins un asemenea grad de toxicitate, încât scăldatul devine periculos, și s-a putut calcula că, dacă deversările poluante în apele lui ar fi oprite, ar fi nevoie de peste 500 de ani pentru ca lacul să-și regăsească un echilibru satisfăcător. Imensul lac Erie este de pe acum pradă unei poluări care pur și simplu l-a condamnat la moarte. Apele de canal, deșeurile industriale și scurgerile provenite de pe solurile fertilizate peste măsură l-au încărcat cu o asemenea cantitate de fosfat și nitrat, încât el și-a pierdut pentru totdeauna echilibrul biologic natural.”

(E. Bonnefous, *Omul sau natura?*, 1978)

2

„Apa rămâne băutura de bază în orice tip de alimentație umană. Ea este utilizată pentru irigarea culturilor agricole și horticole: fructe, legume, cereale etc. Șeptelul este și el deseori victima poluării, atunci când se adapă cu ape nepotabile, contaminate microbian sau chimic. În felul acesta însă e amenințată sănătatea omului însuși. În țările industrializate, în ciuda măsurilor de igienă și de epurare care sunt luate, intoxicațiile microbiene sau chimice nu lipsesc.”

(E. Bonnefous, *Omul sau natura?*, 1978)

3

„Deșeurile ajunse în spațiu în urma numeroaselor lansări din cadrul programelor spațiale americane, rusești și, mai nou, europene, japoneze sau chineze au dimensiuni care variază de la câțiva centimetri până la câțiva metri și cântăresc în total aproximativ 5.500 de tone, ceea ce le transformă într-o adevărată amenințare, atât pentru viitoarele zboruri cosmice, cât și pentru zborurile de linie ale aviației comerciale.”

(Raport NASA, 2004)

4

„Geea e bolnavă, iar boala ei e produsă de om. Prin «Geea», numele antic al zeiței pământului, eu înțeleg sistemul ecologic al planetei. El funcționează ca un «organism viu» care se autoreglează, producând condițiile necesare pentru continuarea vieții. Dar prin numeroasele agresiuni provocate de om, mai ales prin efectul de seră, produs în exces, prin poluarea cu bioxid de carbon, această capacitate de autoreglare dispăre. În momentul de față ne aflăm în plin transfer către o climă mult prea caldă. Dacă temperatura medie globală crește cu doar 4 grade, pădurile tropicale, de pildă cele amazoniene, nu vor putea supraviețui. Apa va dispărea, iar zona se va transforma în pustiu. În mările supraîncălzite nu mai cresc nici algele. Oceanele tropicale vor deveni mări moarte, în care nu va mai trăi nici un pește. Specia lor va dispărea, dispărând totodată o sursă extrem de bogată de alimentație. În final, aproape toate sistemele ecologice vor fi distruse.”

(Dintr-un interviu cu James Lovelock din revista „Wissenschaft und Natur”)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Argumentați de ce poluarea apelor și a aerului poate amenința sănătatea omului.
2. Identificați prezența unor ape poluate sau a unor factori poluanți în apropierea localității voastre de reședință. Discutați cu colegii ce măsuri ar trebui să fie luate pentru combaterea lor.
3. Explicați de ce deșeurile rămase în spațiul cosmic reprezintă un pericol.
4. Precizați din ce cauză apare efectul de seră. Care va fi, după opinia specialiștilor, efectul imediat?
5. Considerați că măsurile luate de comunitatea internațională și de fiecare țară în parte pentru combaterea poluării pot însăși să fie „planeta albastră”? Argumentați-vă punctul de vedere.

5

Agenția Europeană de Mediu

Decizia înființării acestei agenții (*The European Environment Agency — EEA*) a fost luată de UE în 1990. În 1993 a fost stabilit sediul de la Copenhaga (prezentat în imaginea de mai sus), iar în 1994 a început efectiv să funcționeze. Sunt membre ale EEA 31 de state, celor 25 care fac parte din UE alăturându-li-se România, Bulgaria, Islanda, Norvegia, Liechtenstein și Turcia.

EEA este un organism specializat în furnizarea de informații independente despre mediu. Aceste informații, colectate și prelucrate cu ajutorul specialiștilor din cele 31 de state, sunt puse la dispoziția Parlamentului European, Consiliului și Comisiei Europene, factorilor responsabili din țările membre, precum și publicului interesat de aceste aspecte.

Pe informațiile și aprecierile cuprinse în rapoartele EEA privind starea mediului și posibilele tendințe în acest domeniu își bazează acțiunile toate instituțiile europene și naționale implicate în dezvoltarea, adoptarea, implementarea și evaluarea politicilor de mediu. Astfel, UE și statele membre pot lua decizii bine fundamentate în ceea ce privește îmbunătățirea calității mediului și integrarea problemelor de mediu în politicile economice generale.

NOILE TEHNOLOGII ȘI TIMPUL LIBER

Descoperă noile tehnologii! —
un slogan publicitar de actualitate

- Radioul, telefonul, televizorul, aparatul de fotografiat și camera de luat vederi, internetul au ajuns să fie prezențe indispensabile în viața omului începutului de secol XXI. Asaltați de publicitatea făcută atât de numeroaselor noutăți tehnologice de ultimă oră, suntem asigurați că, utilizându-le, vom fi mai bine informați și vom putea comunica mai ușor. Discutați cu colegii câteva din argumentele aduse în susținerea acestor afirmații.

Cea mai mare și mai modernă navă de croazieră din lume, „Freedom of the Seas”, părăsind șantierul unde a fost construită (13 aprilie 2006)

Ca urmare a schimbării cadrului de viață, petrecerea timpului liber a devenit o necesitate prioritară pentru majoritatea europenilor. Practica plecării în *weekend* sau în concediu s-a răspândit tot mai mult, producând modificări importante. Aspectul locurilor de vilegiatură este într-o continuă schimbare: se construiesc case de vacanță, apar stațiuni noi atât la munte, cât și la țărmul mării, facilități pentru camping, sate de vacanță, se înființează agenții de turism etc. Creșterea numărului de turiști este legată de creșterea nivelului de trai din țările industrializate și de generalizarea petrecerii vacanțelor pe alte meleaguri. Aceste deplasări de plăcere antrenează milioane de oameni anual și sunt orientate spre două direcții principale: căutarea zăpezii în țările alpine și a apei și a soarelui pe țărmul mărilor. Astăzi, turismul joacă un rol economic considerabil. În ultimii ani s-a extins și turismul maritim, croazierele cu vase de lux fiind tot mai căutate. Și turismul spațial și-a găsit câțiva beneficiari dispuși să plătească sume imense pentru o plimbare în spațiul cosmic.

Activități sportive și recreative precum schi, iahting, golf, tenis, călărie, curse auto, zborul cu parapanta, planoare sau deltaplan, practicate altădată de categorii privilegiate, devin tot mai mult preocupări ale unei părți importante a populației.

Activitățile culturale reprezintă o altă modalitate de petrecere a timpului liber. Aici, există însă o diferențiere, care nu este impusă de cauze financiare. Teatrele, concertele de muzică clasică, expozițiile de pictură și muzeele sunt frecventate cu precădere de o elită cultivată, în timp ce aproape toată lumea beneficiază de emisiunile micului ecran. Formidabilul avânt al televiziunii tinde să facă din aceasta instrumentul principal de informare și divertisment al populației. Astăzi sunt rare casele în care să nu existe un televizor, iar apariția televiziunii prin cablu și perfecționarea sateliților de telecomunicații, folosiți permanent în ultimii ani, contribuie la modificarea comportamentului telespectatorului față de evenimentele transmise pe viu. Televiziunea contribuie astfel la un fenomen de omogenizare culturală, determinând uniformizarea mentalităților în conformitate cu modelul care a fost și rămâne încă, în multe privințe, cel mai căutat, cel nord-american.

Cinematograful, marele divertisment al maselor din perioada interbelică, traversează în ultimele decenii o criză destul de gravă. Concurat de televiziune, frecventarea lui s-a redus drastic, numeroase săli de cinema trebuind să fie închise. Același fenomen îl înregistrează și presa, altădată instrumentul principal al informării. Pentru a-și păstra clientela, aceasta recurge la aspectul „senzațional” al conținutului, la imagini șocante, titluri care sar în ochi, subiecte de scandal etc. La fel se întâmplă și cu lectura cărților, concurată în preferințele tinerilor de calculator și internet. Aceștia se pot bucura în egală măsură de succesele muzicii compuse pentru ei (rock, dance, folk) sau pot urmări spectacolele oferite de manifestările sportive.

Descoperirea fraților Lumière, cinematograful, a parcurs, începând din momentul primei proiecții comerciale (28 decembrie 1895), un drum lung și spectaculos, atât în ce privește realizarea unui film, cât și prezentarea acestuia pe marele sau pe micul ecran. În imagine: o superproducție a studiourilor americane prezentată într-un *drive-in* din Salt Lake City (1957)

1

„Trăite «în direct» sau doar cu un decalaj de câteva ore, numeroase evenimente își intensifică încărcătura emoțională. Aceasta face ca fiecare individ să fie mai solidar cu ceea ce se petrece în fiecare moment în orice parte a Europei, așa cum s-a putut constata în timpul dărâării Zidului din Berlin în noiembrie 1989 sau imediat după căderea lui Ceaușescu.”

(S. Berstein, P. Milza, *Istoria Europei*, V, 1998)

2

„S-a produs o schimbare majoră. În 1900, bogații și săracii se distrau în mod diferit. În timp ce bogații se duceau la teatru, săracii mergeau la music-hall, în timp ce bogații dădeau dineuri pentru prieteni, săracii se duceau la cărciumă.

Astăzi, diferențele sunt mai mici. Radioul și filmele sonore care au apărut în anii '20 au fost accesibile tuturor, bogați și săraci deopotrivă. Răspândirea televiziunii, începând cu anii '50, a avut consecințe și mai mari. Televiziunea a ajutat mai mult decât orice la doborârea barierelor dintre oameni. A devenit o sursă majoră de divertisment pentru toată lumea și un subiect comun de conversație pentru toți.”

(J.F. Aylett, *În căutarea istoriei*, 2001)

3

Industria jocurilor video

„Los Angeles a găzduit, în luna mai 2006, cel mai important eveniment pentru industria jocurilor video: Electronic Entertainment Exposition (E3). Piața jocurilor video a ajuns la fabuloasa sumă de 25 de miliarde de dolari, potrivit ultimelor rapoarte. (...) La E3 2006 s-au înregistrat peste 400 de companii, reprezentând 90 de țări.”

(O știre din „Jurnalul național”)

Peste 300 000 de vizitatori la spectacolul jocurilor video

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Completați documentul 1, comentând câteva evenimente recente care au ajuns în casele voastre datorită transmisiunilor în direct ale posturilor de televiziune.
2. Considerați că seriile TV, jocurile video și multe alte „obișnuințe” aduse în viața noastră cotidiană de tehnologiile moderne sunt doar o modă trecătoare sau vor avea o viață mult mai lungă? Argumentați-vă punctul de vedere.

„Satul planetar”, o realitate a finalului de secol XX. Cu ajutorul televizorului, oamenii dintr-o comunitate din nordul Indiei sunt la curent cu tot ceea ce se petrece în lume

4

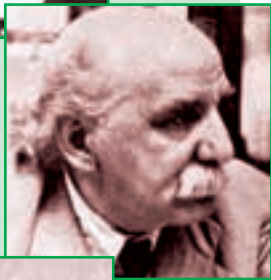
„Înmulțirea și succesul serialelor care au fost prezentate de majoritatea televiziunilor din lume (*Dallas*, *Santa Barbara*, *Mike Hammer* etc.), omniprezența pe posturile de radio a unei muzici de import sau a unor imitații care au servit drept mijloc de pătrundere a limbii engleze, rolul principal al Statelor Unite în controlul fluxului mondial de informații (prin intermediul marilor agenții informaționale), toate aceste aspecte scot în evidență un proces de «americanizare» a cărui importanță nu trebuie exagerată.”

(S. Berstein, P. Milza, *Istoria Europei*, V, 1998)

PRO MEMORIA!

- Progresul tehnologic permite unui număr tot mai mare de oameni să-și organizeze timpul liber — excursii, concedii, vizionarea de spectacole.
- Televiziunea se impune ca principal factor de informare și divertisment, contribuind la dezvoltarea unei culturi de masă.
- Cinematograful, presa și lectura cărții își pierd clientela ca urmare a concurenței televiziunii.

Contribuții românești la dezvoltarea științei și tehnicii

Figuri de seamă ale științei românești:
Victor Babeș, Dan Barbilian, Ana Aslan

Glosar

AERODINĂ — Vehicul aerian mai greu decât aerul, de formă circulară.

BIOSPEOLOGIE — Ramură a biologiei care studiază fauna și flora peșterilor.

DIORAMĂ — Reprezentare spațială a unei porțiuni de peisaj, în care se expun în muzee animale împăiate, manechine etc.

MAGNETON — Unitate de măsură pentru magnetismul electronului (magnetronul Bohr-Procopiu) sau al nucleelor atomice (magnetronul nuclear).

SONICITATE — Ramură a mecanicii care se ocupă cu transmiterea prin vibrații și prin unde elastice longitudinale a energiei sau a puterii mecanice în masa corpurilor lichide și a corpurilor solide.

DESCOPERIRI ȘTIINȚIFICE

De-a lungul anilor, cercetările oamenilor de știință români s-au finalizat prin descoperiri și invenții valoroase care au atras atenția și recunoașterea lumii științifice internaționale. Știința românească este ilustrată de o pleiadă de învățați ale căror realizări sunt adesea deschizătoare de noi orizonturi.

Matematica, cu diferitele ei ramuri, este unul din domeniile în care gândirea și ingeniozitatea românească au excelat. Spiru Haret este primul român cu doctorat obținut la Paris cu o teză despre mecanica cerească; în memoria sa, o formațiune selenară îi poartă numele. Gheorghe Țițeica (1873-1939), considerat pe plan mondial unul dintre creatorii geometriei diferențiale centroafine, ne-a lăsat „suprafețele Țițeica”, precum și curbele și rețelele care îi poartă numele. D. Pompeiu reușește construcția unei clase de funcții — „funcțiile Pompeiu” — și a introdus noțiunea de distanță între două mulțimi închise. Poet și matematician, Dan Barbilian (1895-1961) — cunoscut ca om de litere sub pseudonimul Ion Barbu — a introdus noi concepte denumite „spații Barbilian”. În studiul funcțiilor de o variabilă complexă, Sion Stoilow este unul dintre creatorii, pe plan mondial, ai teoriei topologice a funcțiilor (1931), introducând în acest scop noțiunea de „transformare interioară”. Gheorghe Vrânceanu s-a ocupat de problema spațiilor geometrice în care a introdus concepte noi, cum ar fi acela al „spațiilor neolome”, adesea numite astăzi „spații Vrânceanu” (1926). Descoperirile sale în domeniul ecuațiilor cu derivate parțiale au fost omologate de terminologia științifică internațională prin introducerea „teoriei lui Vrânceanu”. Grigore Moisil se afirmă în logica matematică, iar D. Mangeron este descoperitorul ecuațiilor polivibrante și autorul teoriei accelerațiilor reduse (1937), care avea să fie utilizată, pe plan mondial, în pregătirea zborurilor spațiale.

Fizica are un reprezentant remarcabil în persoana lui George (Gogu) Constantinescu, descoperitorul sonicității. Horia Hulubei s-a impus ca o autoritate cunoscută în domeniul razelor X și a fost unul dintre principalii organizatori ai „Palatului Descoperirilor” de la Paris (1937); Elie Carafoli este apreciat pentru realizări deosebite în mecanica fluidelor, Ștefan Procopiu a descoperit magnetonul atomic și „efectul Procopiu”, iar Alexandru Proca a demonstrat teoretic existența mezonilor (independent de japonezul Yukawa) și a elaborat „ecuațiile Proca”.

Medicina este un alt domeniu în care aportul românilor este important, începând cu oculistul Ioan Piuaru Molnar și cu Victor Babeș în domeniul bacteriologiei și continuând cu I. Cantacuzino în imunologie, Gheorghe Marinescu în neurologie, cu C. Levaditi în inframicrobiologie și D. Danielopol, un ilustru precursor al biociberneticii.

N. Paulescu descoperă insulina (1921) cu un an înaintea lui F.G. Banting și J. Meheod, care aveau să primească Premiul Nobel pentru această descoperire. C.I. Parhon este întemeietorul endocrinologiei moderne și descoperitor al sindromului ce-i poartă numele. Cercetările sale aveau să fie continuate de Ana Aslan, cunoscută în toată lumea pentru realizările în domeniul gerontologiei.

Se cuvine să-l menționăm și pe George Emil Palade (n. 1912), citolog american de origine română, care a primit Premiul Nobel pentru rezultatele obținute în studierea structurii celulei.

În domeniul biologiei și-a adus contribuția Grigore Antipa, fondatorul Muzeului de Istorie Naturală din București, inventator al dioramei, care a revoluționat expunerea muzeală și este autorul unor remarcabile studii de hidrobiologie. Emil Racoviță întemeiază biospeologia și creează primul Institut de Speologie din lume (Cluj, 1920).

Geografia este beneficiara primelor lucrări românești de valoare internațională prin spătarul N. Milescu, cercetător și cartograf al Siberiei spre finalul secolului al XVII-lea, și Dimitrie Cantemir, cu *Descrierea Moldovei*, scrisă în limba latină (1716), urmați, peste ani, de Simion Mehedinți, care a dat o fundamentare științifică geografiei și metodelor ei de cercetare (1931).

În ceea ce privește istoria, Dimitrie Cantemir este primul român de notorietate europeană, cu lucrarea sa *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman*, tradusă în cinci limbi. Mai aproape de vremurile noastre s-au afirmat multe alte personalități, precum A.D. Xenopol, teoretician al istoriei, Nicolae Iorga, care a dominat istoriografia interbelică cu uriașa sa personalitate, ori Vasile Pârvan, cu contribuții de mare valoare la cunoașterea istoriei geto-dacilor (*Getica*, 1926).

1

„După desăvârșirea unificării statului român, și ca urmare a acesteia, știința și tehnica iau avânt. (...) În consecință, se manifestă un interes sporit pentru dezvoltarea rapidă a științei și învățământului. Oameni de știință și cadre didactice de valoare lucrează ani de-a rândul în laboratoare sau instituții de învățământ din România și străinătate și publică în țară și peste hotare lucrări de bază, îndeplinind și funcția de profesori apreciați în învățământul superior din alte state (Franța, de exemplu). Ei devin, de asemenea, colaboratori la diverse tratate celebre de fizică, fiziologie, zoologie”.

(E. Nicolau, I. M. Ștefan, *Oameni de știință și inventatori români*, 1987)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Studiați cu atenție documentele și rezolvați următoarele sarcini de lucru:
1. Consultați-vă cu colegii și stabiliți motivele pentru care oamenii de știință români au reușit să se afirme mai mult în străinătate decât în țară.
 2. Identificați câteva priorități românești în diferite domenii științifice.
 3. Argumentați, într-un scurt eseu, cum a putut influența descoperirea lui Gogu Constantinescu victoria Antantei în Primul Război Mondial.
 4. Explicați de ce nu a primit Ștefan Procopiu Premiul Nobel pe care avea să-l primească Niels Bohr. Căutați informații despre alte cazuri asemănătoare — mai vechi sau mai recente — când descoperirea unui om de știință român nu a fost cunoscută și recunoscută peste hotare așa cum ar fi meritat. Stabiliți cauzele.

Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”

2

„Americani G. Birkhoff și W. Gordon de la General Motors au folosit cercetările lui Mangeron pentru proiectarea automată a «suprafețelor de formă oarecare» cum ar fi caroseriile de automobil, spre pildă. Cei doi savanți au comunicat reușita lor, recunoscând că s-au folosit de teoria ecuațiilor polivibrante. Până atunci, suprafețele de formă oarecare se proiectau empiric.”

(R. Balaban, *Români celebri*, 1979)

3

„Astfel, spre sfârșitul Primului Război Mondial, G. Constantinescu a conceput un sistem de comandă, bazat pe sonicitate, care permitea unei mitraliere, montate pe un avion, să tragă printre palele unei elici în rotație, cea dintâi armă perfect sincronizată de acest fel, care a făcut mari servicii Angliei, țară a Antantei cu care România era aliată.”

(E. Nicolau, I.M. Ștefan, *Oameni de știință și inventatori români*, 1987)

4

„În 1912-1913, Ștefan Procopiu descoperă teoretic existența magnetonului. Va publica, în acest sens, o notă în revista „Analele științifice ale Universității din Iași” (...), puțin cunoscută peste hotare. Ceva mai târziu (1915), Niels Bohr ajungea la același rezultat cu Procopiu și va primi pentru descoperirea magnetonului Premiul Nobel. Astăzi, după ce s-a demonstrat că articolul lui Procopiu apăruse înaintea comunicării lui Bohr, multe tratate din lumea întreagă (...) folosesc denumirea de magneton Bohr-Procopiu.”

(R. Balaban, *Români celebri*, 1979)

Racheta sasului Conrad Haas din Sibiu anticipa, în secolul XVI, realizările tehnice de vârf ale secolului XX

1

„Oamenii de știință se situează într-o poziție specială: în permanență, ei lucrează în necunoscut, căutând să transforme acest necunoscut în ceva cunoscut, pe care omenirea îl poate stăpâni — tocmai spre binele tuturor oamenilor. Căile prin care apare noul sunt variate. Atunci când savantul român Henri Coandă (1886-1972) a conceput și realizat, în anul 1910, primul avion cu reacție din lume, pășea, desigur, în necunoscut. Dar creația acestui aparat nou, unic în lume în acel moment, a condus la observarea unui fenomen nou, anume a «efectului Coandă», care constă în aderarea jeturilor de fluid la suprafețele cu care vin în contact. (...)

În domeniul științelor naturii, în medicină sau biologie, problema se pune altfel. Fenomenele există, toate, de multă vreme, dar ele așteaptă ca să fie interpretate, după ce au fost puse în evidență. La fel se întâmplă și cu maladiile. Diabetul e o maladie datorată unei deficiențe a organismului, incapabil să producă insulina, un hormon secretat de celulele endocrine ale pancreasului. Este meritul savantului român N.C. Paulescu (1869-1931) de a fi publicat primul în lume (1921) descoperirea unui hormon pancreatic.

Ne punem atunci întrebarea firească: există ceva imposibil în știință și tehnică?”

(Edmond Nicolau, „Cuvânt înainte” la *Descoperiri în științele secolului XX*)

INVENȚII TEHNICE

Existența unui mare număr de invenții românești omologate internațional dovedește ingeniozitatea și spiritul inventiv al conaționalilor noștri.

Aeronautica este un domeniu în care spiritul inventiv trebuia însoțit și de mult curaj, domeniu în care românii au fost mereu în pas cu cei mai de seamă constructori și zburători din lume. Traian Vuia este constructorul primului avion care s-a ridicat de la sol numai prin forța motorului său (Paris, 1906), realizând în premieră mondială întâiul zbor mecanic. Tot el concepe și realizează primele elicoptere (1918 și 1921), iar Henri Coandă construiește și pilotează primul avion cu reacție din lume, expus în același an la salonul aeronautic de la Paris (1910). De asemenea, realizează primul avion bimotor și primul avion cu elice propulsive, montate la extremitățile fuselajului (1916). Descoperitor al efectului ce-i poartă numele, îl utilizează pentru zbor, proiectând „aerodina lenticulară”. Aurel Vlaicu realizează cel dintâi avion de construcție metalică și sistemul de răcire a cilindrului motorului, ulterior larg folosit peste hotare, fără recunoașterea numelui inventatorului român.

Rachetele sunt un alt domeniu în care românii și cei ce trăiesc alături de ei s-au manifestat de timpuriu. Sunt de amintit sasul Conrad Haas din Sibiu, cel ce a preconizat în secolul al XVI-lea rachetele multiple cu trei trepte de aprindere, iar ceva mai aproape de noi Herman Oberth și Al. Ciurcu, care concepe propulsorul cu reacție, cu toții precursori și protagoniști ai navelor cosmice moderne.

Construcțiile reprezintă un domeniu în care inginerii români au adăugat experienței lor și multă îndrăzneală. Anghel Saligny construiește podul peste Dunăre de la Cernavodă (1890-1895), pe atunci cel mai lung din Europa (3850 m) și al treilea din lume, precum și primele silozuri din beton armat (Brăila, Galați și Constanța). Elie Radu introduce la noi betonul în construcția de poduri, iar Henri Coandă realizează primele rezervoare de hidrocarburi din beton armat.

Un pionier al petrochimiei pe plan mondial, Lazăr Edeleanu, concepe cunoscutul procedeu al rafinării petrolului cu bioxid de sulf, ce-i poartă numele, introdus ulterior în toată lumea. Invenția sa, sub forma multiplelor variante, este și astăzi un procedeu de bază în fabricarea uleiurilor de calitate superioară. N. Vasilescu Karpen și I.S. Gheorghiu pun la noi bazele cercetării în domeniul electrotehnicii, în hidrodinamică se afirmă V. Vâlcovici și Ștefan Gheorghiu, care se ocupă de dinamica corpurilor poroase, apoi Elie Carafoli cu realizările menționate în domeniul mecanicii fluidelor, dar și în cel al aerodinamicii. Augustin Maior, inventatorul telefoniei multiple, introduce o nouă funcție în teoria cuantică, denumită „cvasientropică”, Ștefan Odobleja este un precursor al ciberneticii, iar în agricultură T. Saidel a realizat, în premieră mondială, clasa „metodă S” pentru determinarea pH-ului solului pe cale electrochimică, metodă care este și azi larg aplicată în întreaga lume.

Între alte invenții cu largă aplicare internațională merită să mai fie amintite: generatorul cu aburi (Traian Vuia), convertizorul sonic mecanic (C. Constantinescu), automobilul aerodinamic fără diferențial (A. Persu), analiza spectrografică cantitativă a aliajelor (T. Negrescu) și multe altele.

Continuând frumoasele tradiții ale tehnicii românești, inventatorii de astăzi aduc în fiecare an numeroase premii de la expozițiile și concursurile internaționale la care participă.

2

Podul lui Saligny de la Cernavodă

„Să nu neglijăm faptul că acest pod făcea parte dintr-un amplu complex de lucrări ingineresti dintre Fetești și Cernavodă, pe o lungime de 14 km. Pe lângă podul principal se realizase și marele pod peste Borcea (3 deschideri de câte 140 m), viaducte peste baltă și un impresionant volum de lucrări: 62.000 m³ săpături de fundație, 100.000 m³ zidărie pentru pile, 1.600 vagoane oțel, 100 km lungime piloți, 3.000.000 m² terasamente. Se săpase uneori pentru fundare până la 30 m adâncime sub apă.”

(D. Moroianu, I.M. Ștefan, *Maeștrii ingeniozității românești*)

3

„Turbopropulsorul lui Coandă a stârmit un uriaș interes. Inginerul Gustav Eiffel a fost deosebit de impresionat. Zile de-a rândul a venit să studieze aparatul — primul avion cu reacție din lume —, privindu-l atent și observându-l din toate unghiurile până ce, în sfârșit, nemaiputându-se stăpâni, l-a bătut prietenește pe umăr pe inventator și i-a spus: «Păcat, băiete, că te-ai născut cu 30 de ani, dacă nu cu 50 de ani prea devreme.»”

(D. Moroianu, I.M. Ștefan, *Maeștrii ingeniozității românești*)

4

Coandă despre ingeniozitatea românească

— Despre ingeniozitatea românească ce părere aveți?

— Eu sunt unul care a plimbat-o departe de locul ei de origine...

— Și ați revenit?

— Nici nu se putea altfel!... Sunt convins că există, cum se spune, glasul pământului strămoșesc. Locul unde te-ai născut, unde ți s-au născut părinții, bunicii, unde ai crescut joacă un rol mai mare decât se crede de obicei. Și nu numai afectiv, cum pare poate la prima vedere. Omul nu e numai produsul eredității, al educației, al societății în care trăiește, creierul lui este produsul unor efluvii strict locale, naționale, să le spunem, și așa cum omul ajunge pe Lună, dar închis în capsula în care duce universul său tehnic, așa duce el și pe Pământ, oriunde s-ar afla, pecetea locului său original. Asta explică multe: psihologia diferită a popoarelor, aptitudinile lor variate etc. De aceea cred în ingeniozitatea românească!”

Traian Vuia la bordul aparatului său

5

„Numele și lucrările lui Carafoli sunt prezente în toate bibliotecile științifice ale lumii. Specialiștii îl citeșc și îl citează ca pe un clasic. De la ideile lui Carafoli, numeroși cercetători români și străini au pornit mai departe. Cărțile lui au fost traduse ori editate direct în R.F.G., Uniunea Sovietică, R.P. Chineză.”

(R. Balaban, *Români celebri*)

Podul de la Cernavodă, o construcție remarcabilă realizată de Anghel Saligny spre sfârșitul secolului XIX

PRO MEMORIA!

- Știința românească a fost reprezentată de o pleiadă de savanți cu realizări remarcabile în diverse domenii: matematică, fizică, medicină, geografie sau istorie.
- Priorități românești în domeniul științei și tehnicii: descoperirea sonicității, a magnetonului atomic și a insulinei; întemeierea biospeologiei și a endocrinologiei moderne.
- Românii au avut o contribuție majoră la dezvoltarea aeronauticii, dar au fost și precursori ai navelor cosmice moderne.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Stabiliți în ce a constat prioritatea zborurilor lui Traian Vuia și Aurel Vlaicu față de alți contemporani.
2. Comentați cuvintele lui Gustav Eiffel adresate lui H. Coandă. Argumentați adevărul pe care îl exprimă.
3. Considerați că ultima afirmație din interviul luat lui H. Coandă este îndreptățită? Argumentați-vă opinia.
4. Identificați și comentați câteva priorități românești în domeniul construcțiilor.
5. Lucrând împreună cu colegii, încercați să găsiți — în presă, pe internet etc. — informații despre distincțiile obținute în ultimii ani de inventatorii români la manifestări internaționale de profil.

Femeia, familia și societatea într-un nou mileniu

1

Un caz din ziare

Într-un sat românesc, o elevă de clasa a VIII-a a născut o fetiță, iar această situație riscă să arunce în aer liniștea acelei comunități minuscule din Oltenia.

Câteva opinii:

Mama fetiței: „Pe mine mă acuză că am născut și mi-au scăzut nota (la purtare). Pe o fată din clasă au iertat-o chiar dacă a spart tabla, ca și pe un coleg al meu care are cam 150 de absențe.”

Directoarea școlii: „Toată lumea s-a săturat. Se va mai face un consiliu și se va mai dezbate o dată nota (la purtare!). E posibil să i se dea 10, dar eu vă spun că încă mai sunt profesori care o vor exmatriculată.”

Preotul din sat: „Nu am propus exmatricularea, ci transferarea la altă școală; ce mare scofală că a pierdut două puncte la purtare? (...) O privesc ca pe un copil și de aceea mi-e rușine să vorbesc cu ea despre naștere.”

Păreerea medicului: „O femeie care naște înainte de 18 ani poate să ajungă la depresie, anxietate și să sufere de osteoporoză, insuficiență hepatică și afecțiuni cardiovasculare. Este mai ales cazul fetelor care trăiesc la sate.”

Păreerea sociologului: „Comunitatea are niște norme foarte puternice și îi îndepărtează aproape automat pe cei ce le încalcă. Soluția ar putea veni de la biserică, de la preot, care ar putea convinge oamenii s-o ajute pe tânăra mamă.”

Păreerea statisticianului: „20 000 de copii au fost născuți în 2005 de mame minore, cifra fiind cu 4% mai mare decât în 2004.”
(După „Evenimentul zilei”, 4 mai 2006)

2

Familia modernă în doi timpi

„El și Ea au, de regulă, în jur de 30 de ani, când se hotărăsc să facă pasul. Până atunci au fost prea multe de făcut: distracții, apartament, mașină și — foarte important pentru ziua de azi — carieră. Dacă ar fi să o întrebăm pe Ea, poate că, roșind ușor jenată de propria-i slăbiciune de modă veche, ne-ar fi mărturisit că n-ar fi zis «Nu» nici mai devreme ... El în schimb ține foarte mult la conceptul masculin de «libertate» fără să-și dea seama că deja s-a legat cu lanțuri indestructibile de Ea ...

Astfel apare încă un exemplu din ceea ce cărțile de demult numeau «celula de bază a societății». Și pentru ca familia nou înfiripată să fie completă, în scurt timp va apărea și un nou membru. Ea se dă de ceasul morții, împărțită între bucuriile maternității și dilema «cu cine las copilul?» (pentru că bunicile moderne au acum alte joburi). El va îndura mișturile prietenilor referitoare la abilitățile de a schimba pampersi, pe care va fi nevoit să și le dezvolte ca un «tătic modern» ce se află, chiar dacă în sinea lui se îndoiește că asta ar fi o treabă de bărbat.”

(După Ada Rosetti, *El și Ea*, versiune up-date în „Dilema veche”, 91, octombrie 2005)

3

Mic discurs despre egalitate

„Dacă vorbim despre familie, trebuie de asemenea să vorbim despre muncă și bani, dacă vorbim despre cuplu, trebuie să vorbim și despre formație, profesiune, mobilitate, accesibile în general, dar antrenând inegalități în realitate.

Contradicțiile între dorința de egalitate — proprie mai degrabă populației tinere — și realitatea inegalității, între discursul masculin a ceea ce este comun și replierea bărbaților pe vechile poziții ne arată că, conștient, egalitatea a precedat evoluția realității.

Societatea românească se aliniază tendințelor generale privind familia: numărul crescut de uniri consensuale (uniuni libere) sau concubinaj, cu exprimare tradițională — aproape de regulă la tineri și tolerate din ce în ce mai mult de părinți —, numărul tot mai crescut de divorțuri, familiile monoparentale — involuntare sau voluntare —, numărul crescut de persoane singure.”

(Aurora Liiceanu, *Mesajele incoerente ale familiei*, în același număr din „Dilema veche”)

4

Normalitatea dincolo de prejudecată

„L. a intrat în proiectul ACSIS (Asociația pentru o Comunitate Solidară și Intervenție Socială) la vârsta de 15 ani, împreună cu copilul ei. «Viața mea s-a schimbat când mi-am dat seama că sunt gravidă. Nu vroiam copilul, ba mai mult, doream să dispar. Până la 6 luni și o săptămână am ignorat acest lucru pentru că nu vroiam să accept ideea că voi avea un copil. Pe 22 mai seara, în jurul orei 23, durerile s-au întesit. Am trezit-o pe mama pe la ora 3 și am rugat-o să sune la Salvare. Am ajuns la spital și a doua zi, la ora 15, s-a născut fiul meu. Nu-mi venea să cred că acel copil minunat putea să fie copilul meu.» În prezent, L. are 19 ani, este angajată unei fabrici de încălțăminte, iar băiețelul ei, în vârstă de 4 ani, merge la creșă.”

(După Stela Giurgeanu, „Păcatul” de a fi mamă, „Dilema veche”, mai 2006)

4

O problemă delicată — violența împotriva femeilor

„Problema violenței împotriva femeilor este conspirația tăcerii, care face violența invizibilă, ceea ce nu înseamnă că ea nu există. Faptul că este atât de nevăzută se leagă de multe fenomene psihologice și sociologice.

De exemplu, în statisticile infracționale din SUA se estimează că doar 2% din cazurile de abuz de minori în familie, 6% în afara familiei și între 5 și 8% din violuri sunt raportate poliției, spre deosebire de 63% din jafuri și 82% din furturile cu spargerii. Atitudinile poliției și tribunalului care blamează victima constituie o parte din cauzele nivelului scăzut al raportării. De asemenea, socializarea femeilor le determină să se blameze uneori pe ele însele. Oare nu este vina lor că au fost violate, dacă au băut ceva, dacă purtau o fustă scurtă sau dacă au invitat un bărbat acasă?”

(G. Kleiverda, *Ce poate să aducă feminismul României?*, în „Secolul 20”, 7-8-9/1996)

O manifestație pentru „libertatea femeilor” în Franța anilor '70

Martha Bibescu (1890-1973)

Membră marcantă a aristocrației române, scriitoare de mare talent, autoare a 31 de volume publicate în Franța, din care doar câteva au cunoscut și versiuni românești, implicată la cel mai înalt nivel deopotrivă în viața politică și culturală europeană a timpului ei.

5

Autoportretul literar al unei femei de excepție

„Comorile sale vor rămâne neatinsse pentru că le-a dobândit prin dragoste. Pierzându-le nu va sărăci niciodată (...) Are o cetățenie, cea aleasă de ea, nu va avea niciodată naționalitate. Toate fidelitățile vor fi îmbrățișate voluntar, consimțite și respectate. Va iubi cu o dragoste dezinteresată țări, lucruri, oameni care se iubesc doar pe ei și se vor detesta reciproc, tot timpul trecând de la război la pace și invers. Unora le va impune o încredere infinită: de aceea, alții o vor pune mereu sub semnul întrebării. Schismatică, eretică, trădătoare, seducătoare, papistașă, floare a răului, pericol public, dizidentă, renegată, ființa care-și ascunde jocul, care stă în rezervă, se înconjoară de mister, nu dă nici o explicație, imprudentă sau prea prudentă, (...) străină pentru fiecare și pentru toți, venită din altă parte, iubind în altă parte, trădându-i pe cei care au iubit-o fără să se trădeze pe sine, fără ca cei care au urât-o să infirme ce spun, fără ca ea să vrea să dovedească ceva...”

(Martha Bibescu, *Nimfa Europa*, vol. I)

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Citiți cu atenție micul dosar desfășurat pe coloana îngustă din pagina alăturată (documentul 1). Analizați poziția față de caz a fiecăruia dintre actorii sociali menționați. Depistați prejudecățile și stereotipurile prezente în unele discursuri și încercați să le explicați. Formulați o opinie referitoare la acest caz și la cel relatat în documentul 4 și dezvoltați-o într-un eseu de 15-20 de rânduri.
2. Pornind de la cei „doi timpi” ai familiei moderne, așa cum au fost formulați în documentul 2, reluați traseul celor doi adulți care doresc să trăiască împreună și corijați-l acolo unde credeți că nu se potrivește cu cel pe care vi-l imaginați pentru voi înșivă. Stabiliți-vă prioritățile — carieră, căsnicie, familie, copii — și încercați să vă construiți propriii voștri timpi în viața modernă. Pregătiți și susțineți un discurs pe această temă în fața colegilor.
3. Discutați cu colegul (colega) de bancă despre egalitate. Dacă partenerul de dialog este de alt sex și nu împărtășește aceeași opinie, încercați să vă argumentați poziția. Răspundeți în scris la câteva întrebări care v-ar putea ajuta: Despre ce egalitate poate fi vorba în relația dintre bărbat și femeie? Considerați că sunt activități sociale destinate exclusiv fiecărui sex sau că oricine poate fi orice? Cum credeți că se exprimă egalitatea în relațiile de familie?
4. Împărtășiți părerea potrivit căreia în legătură cu violența în familie domină conspirația tăcerii? Dacă subiectul ar fi adus la lumina zilei, cum credeți că ar trebui abordat? Considerați că un astfel de fenomen are cauze economice sau sociale ori că este o fatalitate, că ține de firea omului sau de mentalități ancestrale? Aveți o soluție? Dacă da, construiți un eseu de 1-2 pagini pe această temă.
5. Alcătuiți portretul femeii exemplare, așa cum v-o imaginați, ajutându-vă și de autoportretul Marthei Bibescu. Comparați realist modelul cu posibilitățile de care dispuneți. La ce trăsătură de caracter sau calitate esențială n-ați renunța pentru nimic în lume? Comunicați-vă opinia colegilor într-un mic discurs de câteva fraze.

O conștiință lucidă a epocii noastre,
A. Soljenițan

Câteva texte fundamentale despre marile doctrine ale secolului XX

- F. August von Hayer, *Eseu asupra libertăților*
- Isaiah Berlin, *Patru eseuri despre libertate*
- H. Arendt, *Originile totalitarismului*
- K. Popper, *Societatea deschisă și dușmanii ei*
- C. Schmitt, *Parlamentarism și democrație*
- M. Foucault, *A supraveghea și a pedepsi. Nașterea închisorii.*
- A. Soljenițan, *Arhipelagul Gulag*, 3 volume

Competențe specifice modulului STATUL ȘI POLITICA

2.2. Analizarea instituțiilor, normelor și procedurilor de guvernare

2.3. Folosirea strategiilor de negociere și cooperare civică

3.3 Descoperirea în sursele de informare a perspectivelor diferite asupra evenimentelor și proceselor istorice

1.3. Compararea unor opinii și argumente diferite referitoare la o temă de istorie

Forme de organizare statală. Idei și regimuri politice

MARILE DOCTRINE

Sfârșitul regimurilor comuniste în Europa, prăbușirea URSS, triumful SUA rămasă singură să domine lumea, apoi atentatele teroriste din 11 septembrie 2001 au creat noi oportunități și au așezat societatea contemporană în fața altor provocări.

O privire atentă pe harta lumii și o cercetare chiar foarte grăbită a ideologiilor care o mai conduc ne-ar convinge că marile doctrine ale secolelor trecute rămân încă atotputernice.

Vom conchide că, din perspectiva interpretării realității, pentru a stabili modalitățile care o pot ameliora sunt demne de a fi luate în considerare trei ideologii: conservatorismul, liberalismul și socialismul, toate celelalte fiind fie derivate ale uneia sau alteia dintre aceste doctrine, fie combinații între ele. Pe de altă parte, utilizarea termenilor de „dreapta” și „stânga” pentru ansamblul vieții publice definește în cel mai bun caz două priorități. Acolo unde „dreapta” este la putere, intervenția statului este minimă și la fel și redistribuirea venitului național, în vreme ce preponderența „stângii” marchează contrariul, un stat care intervine masiv pentru a susține economia și o redistribuire semnificativă a veniturilor și în favoarea unor categorii defavorizate.

Reîntorcându-ne la marile doctrine, vom remarca de la început că valențele anticomuniste ale liberalismului au oferit primele soluții regimurilor politice instaurate după 1989. Valori liberale clasicizate de o experiență istorică de două ori seculară au reintrat în atenția generală după 1989: toleranța și pluralismul, după lunga noapte a partidului unic și a terorii politice dirijate împotriva adversarilor, adevărata separare a puterilor în stat, libertatea individuală completă care să dea greutate și semnificație libertății de gândire și religioase, libertății de asociere, dar și de exprimare a propriilor opinii, libertatea desăvârșită a presei care să consacre atât unicitatea, cât și inviolabilitatea fiecăruia dintre noi, precum și separarea netă a spațiului privat de spațiul public.

Contextul politic post-comunist a actualizat, de asemenea, doctrina social-democrată, la care liderii vechilor regimuri s-au acomodat imediat. Valorile centrale ale social-democrației unanim recunoscute rămân libertatea, împletită cu solidaritatea și justiția socială. Refuzând răspicat individualismul liberal, adepții acestei doctrine se arată a fi la egală distanță atât de egoismul concurenței, cât și de rigorile puterii de stat.

Dacă liberalismul înseamnă individualism, privatizare și constituționalism, iar social-democrația înseamnă planificare, naționalizare și solidaritate, conservatorismul pare a fi lipsit de program. Explicația acestei stări de lucruri este foarte simplă: adepții săi nu ambiționează să conceapă norme, principii sau idealuri care să reconstruiască societatea, ci doar să deceleze probleme și să încerce să le rezolve pe calea unor compromisuri raționale.

În fine, dacă stânga și dreapta politică sunt relativ bine acoperite, la centru-dreapta locul principal revine creștin-democrației. Valorile ei fundamentale sunt pluralismul ideologic și social, descentralizarea, federalismul și subsidiaritatea, cărora li se adaugă, după Al Doilea Război Mondial, și angajamentul pentru pace și pentru o Europă unită (K. Adenauer, Robert Schuman și A. de Gasperi, promotori ai integrării europene, au făcut-o din poziția creștin-democrată).

1

Isaiah Berlin despre cele două tipuri de libertate

„Libertatea are două sensuri, unul pozitiv și altul negativ. Una dintre întrebări este: Câte porți îmi sunt deschise? Cealaltă întrebare este: Cine este stăpânul sau cine controlează?

Prima întrebare atrage după sine altele: Ce obstacole se află în calea mea? Ce anume mă împiedică să fac semenii mei în chip deliberat sau în mod indirect prin funcționarea unor instituții? Cealaltă întrebare este: Cine mă guvernează? Alții mă guvernează sau mă conduc eu însumi? Dacă alții mă guvernează, cu ce drept o fac? Cu ce autoritate? Dacă dispun de un drept la autonomie, oare îl pot și pierde? Cine stabilește legile? Cine le aplică? Sunt consultat în această privință? Cine guvernează majoritatea? Dumnezeu? Partidul? ... Ambele întrebări sunt autentice și de neevitat. Iar răspunsurile pe care le dăm determină natura unei societăți: liberală sau autoritară, democratică sau despotică, laică sau teocratică, individualistă sau comunitară.”

(Isaiah Berlin, *Patru eseuri despre libertate*; după Cristian Preda, *Mic dicționar de gândire politică liberală*)

2

Poziția conservatorilor britanici față de problemele țării

ECONOMIE — Lupta contra inflației va deveni prioritară, vom acorda atenție reducerii impozitului pe venituri, vom opri naționalizările și vom crea un climat propice expansiunii liberei concurențe.

LEGE ȘI ORDINE — Vom întări poliția.

SINDICATE — O nouă legislație va stabili clar drepturile și îndatoririle sindicatelor și muncitorilor.

IMIGRAȚIE — Politica noastră va reduce tensiunile rasiale.

EUROPA — Singurul nostru angajament (în chestiunea aderării la UE) este să negociem.

(Dintr-un manifest electoral al conservatorilor britanici din 1970)

3

Despre terorism și democrație

„Când spuneam că democrația impune garanția intimității individului devine implicită ideea că noi decidem în ce măsură și cui vrem să-i facem destăinuirii despre existențele noastre.

Prin *Patriot Act* (adoptat de Congresul american după 11 septembrie 2001), viața privată a oamenilor devine transparentă împotriva voinței lor, deoarece poliția federală capătă puteri sporite: dreptul de a percheziționa domiciliul personal, accesul la dosarele medicale sau școlare, la fișierele întreprinderilor și bibliotecilor, desființând contractul de confidențialitate a comunicărilor telefonice sau electronice.”

„Un liceu din Transnistria este închis deoarece limba (în care ar dori să învețe copiii) nu mai convine autorităților din proclamata republică de peste Nistru.

Părinții copiilor protestează, au loc conflicte cu milițienii transnistreni. Se înregistrează victime și numeroase arestări. Un grup de localnici revendică cu disperare eliberarea arestaților, se baricadează în școală și sechestrează la rândul lor alte persoane. *În acest spațiu marcat de instabilitate accentuată, un astfel de scenariu poate deveni oricând realitate. Este însă vorba de terorism? Firește, când ai de a face cu metodele manipulării sovietice, totul este posibil: vor apărea luptători arabi, jurnaliștii vor fi izgoniți, se va declara că ostacii au fost uciși, iar în cele din urmă vor fi întărite prerogativele președintelui, pregătit să apere cetățenii etc.”*
(După „Dilema veche”, 92, octombrie 2005)

Liderul sindicatului Solidaritatea, Lech Walesa, un interlocutor incomod pe care autoritățile poloneze nu l-au putut ignora în anii '80

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Răspundeți, pe scurt, la întrebările lui Isaiah Berlin. Alcătuiți un eseu în care să formulați, pornind de la aceste întrebări și răspunsuri, o descriere a societății în perspectiva liberală.
- Analizați punctele desprinse din programul electoral al conservatorilor britanici din 1970. Dinspre ce orizont doctrinar vin măsurile vizând stoparea naționalizării sau refacerea liberei concurențe? De ce drepturile sindicale trebuie clar stabilite, iar față de intrarea în UE nu se impune nici un angajament?
- Care credeți că sunt valorile cetățeniei democratice încălcate în SUA și Transnistria, într-un caz prin *Patriot Act*, în celălalt prin ignorarea unei solicitări legitime?
- Încercați să răspundeți, în grup, la următoarele întrebări: Cât de fragilă este democrația în fața unor amenințări din afară? Se poate riposta terorismului altfel decât cu mijloace autoritare? Servesc aceste mijloace, în ultimă instanță, interesului general sau doar poftei nestăpânite de putere și avere a unor lideri?

Căderea zidului Berlinului

1989 — o cronologie a prăbușirii regimurilor comuniste

18 octombrie — E. Honecker părăsește puterea în R.D.G.

9 noiembrie — Căderea zidului Berlinului.

10 noiembrie — Todor Jivkov este îndepărtat de la putere în Bulgaria.

Decembrie — Întâlnirea Bush-Gorbaciov de la Malta.

8-9 decembrie — Consiliul European de la Strasbourg consacră dreptul de autodeterminare al poporului german.

22 decembrie — În România, N. Ceaușescu este îndepărtat de la putere.

29 decembrie — Vaclav Havel devine președinte al Cehoslovaciei.

1

„Un concept care a jucat un rol central în gândirea opoziției din anii '80 a fost cel de «societate civilă». Mulți oameni nu cunoșteau conținutul conceptului, dar o idee aveau, știind că trebuie să se asocieze în organizații care să nu fie controlate de partide sau de partidul-stat. Oamenii vor trebui să fie «civilizați», adică politicoși, toleranți și, mai presus de toate, nonviolenți, civilizați și cetățeni. Ideea de apartenență cetățenească trebuie să fie luată în serios.»

(După Timothy Garthon Ash, *Anul adevărului în revoluțiile din 1989*, Polirom, 1999)

După 1989, schimbări esențiale s-au produs cu deosebire în Europa: țările satelizate de URSS după cel de Al Doilea Război Mondial s-au reîntors la democrație (Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, R.D.G., Bulgaria, România și Albania); URSS s-a destrămat și ea, lăsând loc Rusiei și Comunității Statelor Independente, în decembrie 1991. În consecință, dispariția statului sovietic, care, peste toate, a asigurat o mare stabilitate politică, a determinat puternice convulsii, mai cu seamă naționale, care au desfăcut ulterior Iugoslavia federală și au separat Cehia și Slovacia. În câteva din vechile republici naționale din Asia, astăzi state independente, vechii lideri comuniști au instalat un puternic autoritarism. Dincolo de frontierele Europei, socialismul s-a menținut în Cuba, în R.P.D. Coreeană, în China și în Vietnam.

Prăbușirea URSS a consolidat poziția SUA în lume, puterea ei economică și militară propulsând-o în situația de unică superputere planetară. De altfel, după victoria raportată asupra Irakului — care ocupase Kuweitul (1991) — de o coaliție de state sub egida ONU și sub conducerea SUA, președintele George Bush senior a declarat că țara sa proclamă „o nouă ordine mondială”, asigurând triumful democrației și al prosperității.

Supremația americană și-a găsit însă încă de la început contestatarii ei, cu deosebire în lumea islamică. S-ar putea spune că tocmai din această cauză victoriile raportate de democrație în Afganistan și Irak rămân încă să fie consolidate, chiar dacă în cele două țări s-au desemnat prin vot parlamentele, au fost aleși șefi de stat, iar guvernele și noile instituții funcționează în pofida dificultăților pe care le întâmpină.

În restul Asiei, state islamice precum Iranul și Pakistanul au adoptat Constituții, dar se află fie sub autoritatea unui șef religios necontestabil, fie sub aceea a unui general, garant al menținerii ordinii și stabilității într-o țară subminată de un islamism militant, agresiv și xenofob. Între republicile așa-zis populare din estul continentului, Coreea (de Nord) continuă neabătut construcția socialismului sub conducerea lui Kim Jong Il, fiul întemeietorului partidului și statului comunist, în vreme ce China și Vietnamul au adoptat economia de piață, despărțindu-se treptat de centralism.

Situația politică a Africii este foarte complexă. În nord, asaltul fundamentalismului islamic a accentuat autoritarismul și a înlesnit ascensiunea spre putere a militarilor (Algeria). Libia este condusă de colonelul Gaddafi, naționalist și adept fervent al unității magrebiene, adversar reputat al președinților americani Reagan și Bush senior.

În sudul continentului african, cel mai stabil dintre state rămâne Republica Sud-Africană. După 1989 s-a dezvoltat în regiune o nouă politică vizând îndepărtarea segregăției rasiale (a apartheidului) și instituirea unei societăți democratice, de altfel ratificată printr-un referendum în mai 1992, prin adoptarea unei noi Constituții și alegerea lui Nelson Mandela, în aprilie 1994 (pentru un mandat de 5 ani). Dificultățile cu care se mai confruntă R.S.A. în prezent nu au destabilizat statul, care rămâne angajat pe calea democrației.

Pentru restul continentului, caracteristica principală rămâne neputința asigurării unei guvernări eficiente și haosul. O creștere demografică explozivă, pentru care lipsesc resursele, extinde pe arii întinse foametea și bolile.

Încercările de a democratiza societăți dominate încă de războaiele tribale și de o desemnare iresponsabilă a frontierelor (pe dimensiunea fostelor colonii, amestecând etniile și punându-i pe majoritari în conflict cu minoritățile) au eșuat lamentabil, așa cum anterior alte experimente rataseră instalarea socialismului în Etiopia, Angola sau Mozambic.

Este deci de domeniul evidenței că lumea democrației s-a extins în Europa de Răsărit, că în Asia și în zona caraibiană (Cuba) funcționează încă dictaturi comuniste și că în haosul african regimurile politice par deocamdată inclasabile.

2

Despre demnitate într-un regim dictatorial

„Neputința în fața răului înarmat e poate cea mai teribilă dintre umilințele la care e supus omul. Când sar haidamaci și dau cu tine de pământ, ești complet neajutorat. Dar în același timp nu vrei să renunți la dreptul tău natural la demnitate: nu vei ajunge la nici o înțelegere cu ticăloșii, nu vei semna nici un angajament. Atunci când te iau cu forța din casă, când dau în tine cu toată puterea lor brutală, când îți ard ochii cu gaze lacrimogene, când îți sparg ușa cu o rangă și îți fac țândări mobilă, de față fiind întreaga familie, când în mijloc de noapte te duc la poliție, ca să te facă să semnezi, atunci instinctul tău normal de autoapărare și instinctul fundamental al demnității te vor face să spui NU.”

(Adam Michnik, *De ce nu semnez*, în *Scrisori din închisoare și alte eseuri*, Polirom, Iași, 1997)

4

„Cariera lui Miloșevici s-a bazat pe sprijinul a cel puțin trei grupări: aparatul de partid, securitate și armată, intelectualii naționaliști, precum și cei cu pasiuni egalitarist-socialiste.

Pe acest fond și cu sprijinul acestor cercuri a întemeiat un regim mafiot cu care a jurat să păstreze integritatea Iugoslaviei. Visul său a fost să întemeieze Marea Serbie, indiferent de costurile umane implicate în acest proces megaloman.

Hoția ridicată la rang de politică statală și crima împotriva umanității inspirată de un naționalism delirant au fost dimensiunile definitorii ale carierei sale.

Naționalismul exacerbant al lui Miloșevici nu a fost doar o expresie a pasiunii morbide pentru Marea Serbie, ci și un răspuns la presiunile unei colectivități bântuite de mituri, fan-tome și himere salvaționiste.

Vina sa nu poate fi separată de responsabilitatea clasei politice sârbe și a unei părți coplesitoare a intelectualității din această țară pentru care liderul, partidul hegemonic și națiunea s-au întrunit într-o ecuație catastrofică.”

(V. Tismăneanu, *Oportunismul radical al lui Slobodan Miloșevici*, în „Cotidianul”, 31 martie 2006)

3

„Într-adevăr, tocmai pentru că secolul XX a avut o mulțime de regimuri nemiloase și altele care au încercat să impună prin forță puterea unei minorități asupra majorității — ca în apartheidul din Africa de Sud — este limpede că puterea strict coercitivă are anumite limite. Până și cei mai nemiloși și mai brutali guvernanți erau perfect conștienți de faptul că puterea nelimitată nu poate înlocui pârghiile politice și abilitatea unei autorități, sentimentul public al legitimității unui regim, gradul de sprijin popular activ, abilitatea de a dezbinda și de a conduce — mai ales în vremuri de criză — obediința binevoitoare a cetățenilor. Când, în 1988, această obediință a fost vizibil retrasă guvernelor din Europa Răsăriteană, aceste regimuri au abdicat, deși aveau în continuare sprijinul deplin al funcționarilor lor civili, al forțelor armate și al serviciilor de securitate. *Pe scurt, contrar aparențelor, secolul XX a demonstrat că se poate guverna împotriva unei anumite părți a poporului tot timpul, dar nu se poate guverna împotriva întregului popor tot timpul.*”

(E. Hobsbawm, *Secolul extremelor*, Editura Lider)

Decedat cu puțin timp înainte de a fi judecat de Tribunalul Națiunilor Unite pentru Crime de Război de la Haga, Slobodan Miloșevici a fost plâns ca un erou de mulți sârbi naționaliști

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Citiți textul lui A. Michnik. Explicați semnificația primei fraze: „Neputința în fața răului înarmat ...”. Definiți demnitatea ca valoare general umană, dar și ca valoare a cetățeniei într-o dictatură și o democrație.
2. Parcurgeți documentul 3 și analizați cu multă atenție fraza subliniată. Alcătuiți un scurt eseu în care să interpretați, din perspectiva acestei afirmații, cazul României în comunism. Precizați când și cum s-a guvernat împotriva întregului popor și cum s-a dovedit că guvernarea împotriva poporului nu este eternă.
3. Citiți textul despre Miloșevici, unul dintre ultimii dictatori din Europa, și comparați considerațiile autorului cu imaginea alăturată. Căutați și alte informații despre Iugoslavia anilor '90 ai secolului trecut. Definiți naționalismul și stabiliți relația dintre această concepție și dictatură. Alcătuiți un eseu cu tema *Slobodan Miloșevici — mărirea și decăderea unui dictator*.

Una din imaginile semnificative ale anului 2002: câteva mii de ofițeri au fost prezenți la ceremonia comemorării lui Mustafa Kemal Atatürk, „părintele” Turciei moderne

O cronologie a primilor ani postcomuniști

- 1990** — Alegeri libere în țările din Europa de Est.
 — Reunificarea Germaniei (3 oct.).
 — Irakul invadează Kuweitul.
 — Eliberarea lui Nelson Mandela.
- 1991** — Puci împotriva lui Mihail Gorbaciov la Moscova (august).
 — Destrămarea statului federativ Iugoslavia.
 — Războiul din Golf constrânge Irakul să se retragă din Kuweit.
 — Destrămarea URSS. Demisia lui M. Gorbaciov.
- 1992** — Înălăturarea comunismului în Albania.
 — Începe războiul din Bosnia-Herțegovina.
 — Sfârșitul regimului comunist în Afganistan.
- 1993** — Separarea Cehiei de Slovacia.
 — Acord americano-rus cu privire la reducerea armelor strategice.
 — Bill Clinton este ales președinte al SUA.
- 1994** — În Moldova, un referendum consacră independența națională.
 — Nelson Mandela, președinte în Africa de Sud.
 — NATO semnează Parteneriatul pentru pace cu țările Europei de Est.

REPUBLICA ȘI MONARHIA

Din trecutul îndepărtat al lumii antice au ajuns până la noi cele două forme fundamentale ale statului cunoscute în istorie: monarhia și republica. Atena lui Pericle a fost o republică în care triumfa o formă a democrației, asemeni Romei în vremea războaielor punice; în Evul Mediu, bogatele orașe catolice se constituieră, de asemeni, în republici, așa cum cea dintâi Republică franceză a luat naștere după arestarea regelui Ludovic al XVI-lea. La celălalt capăt al pământului, reprezentanții celor 13 colonii americane care-și proclamaseră statul independent și Constituția au preferat republica prezidențială.

O evoluție asemănătoare în timp a suferit și monarhia. Cât de lung a fost drumul de la despoții orientali la împărații romani și bizantini, de la regii barbari din zorii Evului Mediu la monarhia centralizată și apoi absolutistă și, în fine, la regii constituționali de astăzi, simboluri vii ale statului și coeziunii națiunii, dar fără a mai exercita vreo putere politică reală, numai istoria poate aprecia.

Pe orice hartă politică a Europei de azi, care numără 45 de state suverane și independente, întâlnim 10 monarhii — 9 dintre acestea sunt constituționale și ereditare, iar a zecea este Vaticanul —, 5 republici federale (sau federative), toate parlamentare, la fel ca alte 20 de state, cărora li se alătură 7 republici prezidențiale; Turcia este pur și simplu republică, iar Andorra și Liechtensteinul sunt principate.

În restul lumii, unde forma de stat republicană este cel mai des întâlnită, mai funcționează încă și un număr de monarhii. O privire atentă asupra hărții ni le arată așezate cumva împreună în câteva regiuni ale planetei. Dacă cele din Europa sunt concentrate în nord, 4 (Thailanda, Malaiezia, Brunei și Cambodgia) ocupă o parte a Asiei de Sud-Est și peninsula Indochina, alte 4 (Arabia Saudită, Bahrain, Oman și Qatar) funcționează în spațiul din jurul Golfului Persic, Nepalul și Butanul în zona dintre India și China, cele mai populate state de pe glob, iar Lesotho și Swaziland în partea de sud a Africii.

Dacă majoritatea lor intră în categoria monarhiilor constituționale, nu lipsesc nici cele absolute, între care Arabia Saudită și Omanul, sau state unde prin lovitură de forță a fost restaurat absolutismul (cazul Nepalului).

La începutul unui nou mileniu și secol trebuie să acceptăm că trăim într-o lume de mare complexitate, că nici un regim politic, oricât de avansat ar părea, nu mai poate fi impus cu forța, că statul, ca și societatea, reprezintă rezultatul unei lungi evoluții în care libertatea, nu în ultimul rând cea religioasă, nu poate fi nesocotită și că armonizarea intereselor generale trebuie să accepte diversitatea.

La două secole după Revoluția Franceză, republica pare a fi câștigat în fața monarhiei, deși de multă vreme forma de stat nu mai are nici o legătură cu prosperitatea sau cu democrația. SUA și Franța sunt republici prezidențiale, dar Anglia, Spania și majoritatea țărilor nordice sunt monarhii constituționale. În grupul statelor puternic industrializate intră și Italia — republică parlamentară —, alături de Japonia — un stat monarhic. Hitler și Stalin au condus republici, la fel ca și Saddam Hussein. Să menționăm și faptul că unele decizii adoptate în state democratice nu au întotdeauna avizul parlamentului. În anii comunismului, regimul totalitar al lui N. Ceaușescu se ascundea în spatele unei constituții care garanta, în vorbe, toate drepturile și libertățile cetățenești.

1

Europa de Est în mișcare

„Într-un discurs public, Vaclav Havel (președintele Republicii Cehoslovacia, apoi al Republicii Cehia — 1989-1999) observa: «S-a dovedit că, indiferent cât de dificil este să răstorni un sistem totalitar, este chiar mai dificil să construiești din ruinele acestuia un sistem mai nou și mai bun. De când am intrat în lumea politicii înalte, noi am realizat că în această lume trebuie să se țină seama de diferitele interese, de diferitele ambiții, de echilibrul de putere reprezentat de diferite grupări.»

Havel s-a angajat într-o discuție publică extrem de încordată și cu implicații politice cu primul ministru Vaclav Klaus asupra conceptului de societate civilă. Klaus, urmându-l pe Hayek, a susținut că societatea civilă reprezintă sfera tranzacțiilor individuale. Havel, în schimb, a constatat că societatea civilă oferă oamenilor spațiu social pentru a-și asuma partea lor de responsabilitate pentru evoluțiile sociale, cultivă spiritul de solidaritate dintre oameni și dragostea față de propria comunitate și face să se poată trăi o viață plină, variată.”

(După Jeffrey C. Isaac, *Semnificațiile lui 1989*, în *Revoluțiile din 1989*, Polirom, Iași, 1999)

Cultul personalității unui dictator:
Saddam Hussein

2

Doamna Merkel și sistemul

„Doamna Angela Merkel (actualul cancelar al Germaniei, ales în 2005) este prima femeie propulsată la cârma acestei țări. Importanțele ei atuari nu țin doar de inteligența ei, de excelența instinctului organizatoric al administrației ori de capacitatea și productivitatea industriei germane. Testul decisiv al guvernării ei pare a fi reducerea șomajului și relansarea economică, în condițiile în care mesajul celor care au ales-o a fost: conferiți eficiență «economiei de piață sociale» și păstrați sistemul.

Înțelepții autori ai Constituției federale postbelice prevăzuseră toate elementele necesare să facă funcțională economia germană și să perpetueze pacea socială. La un capăt, sindicate atotputernice, care negociaseră cu patronii, peste capul statului, pensii mari, solide, perpetuu sporite, subvenții și asigurări sociale garantând o îngrijire medicală excelentă; la capătul celălalt, o structură bipolară de partide al căror joc democratic s-a îndreptat spre centrul spectrului politic. Sub tutela NATO și a integrării europene, sistemul a funcționat ireproșabil. Din păcate, globalizarea și căderea zidului Berlinului au schimbat datele problemei. Partidele au început să prolifereze, forța de muncă ieftină din Est, declinul demografic, alienarea transatlantică au răsturnat toate socotelile. Doamna Merkel știe ce să facă, dar are nevoie de mentalitatea anglo-saxonă și de optimism general.”

(Filon Morar, *Merkel și Golem*, în „22”, 821, decembrie 2005)

3

Saddam Hussein (fostul președinte al Irakului) obișnuia să spună: „Sunt oameni experimentați și oameni de încredere.” Altfel spus: pentru burocrăția obișnuită sunt necesare persoane specializate, dar pentru posturi politice importante se impun numai oameni de încredere. Până în ultimul ceas al puterii sale, Saddam s-a sprijinit pe familia și tribul său, care controlau cea mai mare parte a posturilor cheie din conducerea statului. Centrul puterii politice era un Consiliu al Comandamentului Revoluției, fondat în 1968 de liderul irakian.

Important, de asemenea, era partidul B.A.A.S., unic în țară. De coloratură naționalistă și laică după 1979, când Saddam a preluat puterea absolută, a devenit o organizație represivă însărcinată să cuprindă întreaga societate.

PRO MEMORIA!

- Secolul XXI se arată, cel puțin la începutul său, dominat de marile doctrine ale secolelor anterioare.
- Democrația liberală, extinsă în întreaga Europă și în America, reprezintă regimul preponderent.
- Monarhia constituțională și republica sunt și pe mai departe principalele forme de stat.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Citiți documentul 1. Definiți societatea civilă, în funcție de cele două accepțiuni susținute de Havel și Klaus. Explicați de ce societatea civilă a avut un rol atât de important în gândirea politică postcomunistă? Stabiliți relația între societatea civilă, democrație și cetățeni.
2. Cercetați, privindu-le față în față, cum funcționează democrația germană și cum a funcționat dictatura lui Saddam în Irak. Formulați câteva concluzii.
3. Identificați motivele pentru care, indiferent de natura regimului lor politic, și Germania, și Irakul trec prin serioase dificultăți. Adunați informații din alte surse și comparați situația din cele două țări. Formulați o soluție pentru fiecare în parte. Alcătuiți un scurt eseu cu acest subiect.

România, de la totalitarism la statul de drept

Un afiș mobilizator (1953)

Gheorghe Gheorghiu-Dej

Născut la 8 noiembrie 1901, la Bârlad, mort la 19 martie 1965, la București. Studii: patru clase primare, Școala comercială (trei clase gimnaziale). Profesia de bază — electrician.

Activitate: membru P.C.R. din 1930; participă la greva de la Grivița (februarie 1933); arestat și condamnat la 12 ani de muncă silnică; evadează din lagărul de la Târgu-Jiu (august 1944); membru al C.C. al P.C.R. (1935-1945), secretar general al P.C.R. (cu o întrerupere de un an, în 1945-1946), președinte al Consiliului de Miniștri (1954-1955), președinte al Consiliului de Stat (1961-1965).

1

„Dej era întradevăr viclean. Extrem de viclean și sigur ahtiat de putere; urcând, el vroia să nu se mai oprească.”

„Gheorghiu-Dej a fost un asasin pur și simplu. Mentalitatea de criminal și-a format-o în anii lungi de detenție, unde a fost implicat în câteva crime între deținuți... A construit o industrie de secol XIX, depășită chiar în momentul inaugurării.”

(După „Dilema veche”, 68, mai 2005)

TOTALITARISMUL COMUNIST — O ISTORIE ÎNCHEIATĂ?

Într-o conjunctură internațională dominată de declanșarea Războiului Rece, URSS și-a consolidat dominația în Europa Centrală și în partea ei răsăriteană, iar SUA au încercat să limiteze influența sovietică, îndiguind-o prin instalarea unei linii geopolitice din Europa de Nord și până în Asia Răsăriteană și de Sud-Est.

În această situație, comuniștii care preluaseră practic puterea executivă în România odată cu instalarea guvernului Petru Groza (6 martie 1945) și pe cea legislativă după alegerile parlamentare din noiembrie 1946, l-au îndepărtat pe rege (30 decembrie 1947) și au trecut la construirea statului totalitar.

Modelul sovietic a fost impus în administrație, justiție și în învățământ. În materie religioasă, politica comuniștilor a fost mai nuanțată — biserica greco-catolică a fost desființată, biserica ortodoxă supusă autorității statului, iar biserica romano-catolică tolerată, fără a fi recunoscută oficial.

Naționalizarea industriei și, ulterior, colectivizarea agriculturii au subordonat economia partidului unic, decretat forța politică conducătoare în Constituția din 1948 și în cele care aveau să-i urmeze.

Construcția instituțională a statului totalitar s-ar fi dovedit însă imposibilă fără represiune și propagandă. Înființarea Securității, cu scopul de a menține așa-zisele cuceriri democratice și de a apăra țara împotriva complotului dușmanilor interni și externi, a recomandat de la început Republica Populară Română drept un stat polițist. Chiar dacă a cunoscut și unele momente de relaxare a forței sale opresive, cu deosebire după 1965, Securitatea a funcționat până în ultimul ceas al regimului comunist. Impusă de autoritățile sovietice, s-a dezvoltat în deplină autonomie, odată cu îndepărtarea treptată de directivele Moscovei. În anii lui Ceaușescu, chiar dacă mijloacele ei s-au rafinat și represiunea brutală din anii '50 a fost abandonată, Securitatea a continuat să supravegheze întreaga societate, servindu-se atât de poliția politică, cât și de armata sa de informatori, parte din oportunism sau chiar din plăcerea delațiunii, parte obligați din varii motive să raporteze tot ce se întâmpla în sfera lor de activitate. Implantați în toate întreprinderile și chiar și în blocurile de locuințe, producând milioane de dosare care mai așteaptă încă să fie deschise, slujbașii acestei instituții vedeau o dată mai mult lipsa de legitimitate a regimului. Era, totodată, probată valoarea reală a „democrației socialiste”, considerată superioară celorlalte forme de democrație, care permitea tuturor să beneficieze de drepturi și libertăți cetățenești, cu condiția de a nu le folosi împotriva regimului politic existent. În conștiința profundă a tuturor celor care i-au învrăjbit pe semenii lor atâția ani sălășluia teama că, exprimată sau mută, revolta împotriva regimului comunist se va declanșa mai devreme sau mai târziu, cu efecte dezastruoase pentru cei aflați la putere.

Privind în urmă, totalitarismul a lăsat o grea moștenire timpurilor viitoare: a compromis patriotismul și respectul pentru clasa politică, a fărâmițat și a învrăjbit societatea, a cultivat îndoctrinarea totală și a marginalizat competențele.

2

„Retragerea Armatei Roșii din România a făcut parte dintr-un program mai general, prin care Hrușciiov (succesorul lui Stalin la conducerea partidului comunist sovietic) încerca să suplinească controlul efectiv, militar prin mecanisme de ordin economic și politic. (...) Conducătorul sovietic scrie în Memoriile sale «Unul din motivele retragerii trupelor a fost politic. Nu vroiam ca nimeni să creadă că n-avem încredere în popoarele polonez, ungar, român... Ele construiau socialismul în țările lor pentru că era interesul lor s-o facă, nu pentru că aveau trupe sovietice staționate pe teritoriul lor. (...) Vroiam deci să luăm un atu din mâna propagandei dușmane.» În cererea părții române se spunea: «România are granițe doar cu țări socialiste... Și pe urmă suntem vecini direcți. Dacă ar trebui, ați veni oricând în sprijinul nostru.» Datorită acestor argumente, România este singura țară de unde URSS și-a retras trupele de ocupație, câtă vreme blocul sovietic a existat.

După revoluția anticomunistă de la Budapesta (reprimată de URSS), orice speranță într-o revoltă generală ieșise din calcul. Prioritară era atunci acomodarea societății cu elita comunistă și regimul de dictatură și obținerea unei ameliorări a condițiilor de trai din interior, ca și respectarea libertăților individuale.”

(După St. Tănase, *Elite și societate*, Humanitas, 1998)

3

„În România, economia de comandă a reprezentat baza unui sistem politic ierarhic, rigid și autoritar, cu o întreagă cohortă de efecte sociale aberante. Partidul — adică Ceaușescu — concepea dezvoltarea societății în termeni militari, cu fronturi, campanii, flancuri, avangardă și ariegardă... Nu s-a acordat nici o atenție reacțiilor politice reale, iar comunicarea politică înțelegea ca un mecanism de autocorecție a fost drastic limitată. Datorită acestor artificii propagandistice, România lui Ceaușescu era o societate închisă caracterizată prin represiune în toate domeniile existenței umane: limitări ale dreptului de proprietate, condiții grele de muncă și salarii mici, lipsa libertății de mișcare, violările drepturilor minorităților naționale, dispreț pentru credințele religioase, austeritate economică drastică, cultul familiei președintelui și al său, ceea ce a demoralizat societatea.”

(După V. Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate*, Polirom, 2005)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Comparați scurtele biografii ale celor doi lideri care au marcat istoria României în anii comunismului (Dej și Ceaușescu). Stabiliți, împreună cu colegul de bancă, biografia-model a conducătorului de partid și de stat din acea vreme.
2. Identificați în documentele 1 și 2 informații în legătură cu modul în care au fost adoptate deciziile politice de primă importanță în anii '50 ai secolului trecut. Invocând câteva precedente (de exemplu, hotărârile de partid cu privire la industrializare și colectivizare), alcătuiți un eseu în care să analizați mecanismele politice în funcțiune, efectele și consecințele lor asupra vieții de fiecare zi a cetățeanului.
3. Caracterizați, cu ajutorul documentului 3, societatea închisă din vremea lui Ceaușescu. Dezvoltați formularea din text care definește sistemul politic drept unul ierarhic, rigid și autoritar.

Nicolae Ceaușescu

Născut la 26 ianuarie 1918, la Scornicești, Olt. Executat la 25 decembrie 1989, la Târgoviște.

Fără studii reale și fără cultură marxistă până în momentul condamnării și detenției în consecința activității de militant U.T.C. Modelul său politic a fost Gheorghe Gheorghiu-Dej, căruia i-a datorat ascensiunea în partid și în stat.

Activitate: membru al Biroului Politic (din 1953), secretar al C.C. cu probleme de cadre, secretar general al P.C.R. (1965-1989), președinte al Consiliului de Stat (1967-1974), președinte al Republicii (1974-1989).

Ceaușescu însușindu-și „tehnica” vizitei de lucru de la Gheorghiu-Dej

4

Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu

„Spre deosebire de electricianul venit din Moldova, fiul Scorniceștilor avea o înfățișare neplăcută și stângace, accentuată de eforturile vizibile menite a-i disimula anxietatea funciară, stângăcia mișcărilor subliniind o constituție corporală nefericită și lipsa de umor. (...) Nimerit într-o obscură dugheană, unde a fost folosit mai mult ca rânđaș decât ca ucenic, n-a ajuns niciodată muncitor ...

Asemănarea fundamentală dintre cei doi consta în nemăsurata lor apetență pentru putere, sprijinită de o netăgăduită iscusință în dobândirea și exercitarea ei.”

(După Pavel Câmpeanu, *Ceaușescu, anii numărătoare inverse*, Polirom, 2002)

Final de decembrie 1989 în București —
Epoca Ceaușescu se încheia
cu violență și incertitudini

1

„Revoluția Română a fost declanșată de o explozie populară și este meritul poporului român, al maselor orașenești mai ales, al spiritului de abnegație al tineretului (...); ieșirea oamenilor de pe platformele industriale din 22 decembrie a fost factorul determinant ...

Este total falsă ideea că ar fi putut fi vorba de o lovitură de stat realizată de către forțe organizate, ba încă și cu forțe de afară. Adevărul este că acest Consiliu al Frontului Salvării Naționale este emanația mișcării și nu a precedat mișcarea.”

(După Ion Iliescu,
Revoluția trăită, 1995)

2

„Opinia mea despre evenimentele din decembrie 1989 se înscrie în teoria hibridării revoluției cu o camuflată lovitură de stat urgentată de împrejurări, catalizată de un accept extern al Marilor Puteri, în cea din urmă fiind implicate grupuri de putere alcătuite din comuniști anticeaușiști (cu filiere de sprijin în Armată și Securitate), care au găsit oportunitatea de a înlocui vidul de putere lăsat de fuga și capturarea lui Ceaușescu și au negociat cu facțiunile loiale dictatorului. Aceștia au preluat revoluția și i-au modelat finalul în stilul lor, cu riscurile inerente ale unor victime în plus, cu demonizarea fostului dictator etc.”

(Ruxandra Cesereanu, *Decembrie 89. Deconstrucția unei revoluții*, 2004)

LUNGA TRANZIȚIE SPRE STATUL DE DREPT

Îndepărtarea regimului totalitar a fost însoțită încă din primul său ceas de un proiect de reconstrucție instituțională în care la loc de frunte se afla refacerea statului de drept și a societății civile (pluralism politic, alegeri libere, separarea puterilor în stat), puncte importante în comunicatul către țară al Frontului Salvării Naționale din 22 decembrie 1989. După aproape doi ani de instabilitate și confruntare politică nu de puține ori violentă, primul pas important spre statul de drept l-a constituit adoptarea primei Constituții de după 1989, la 8 decembrie 1991.

Alegerile din 1992 au confirmat popularitatea lui Ion Iliescu, care a câștigat președinția. S-a format atunci un guvern de coaliție (majoritar PSD) avându-l în frunte pe Nicolae Văcăroiu (1992-1996).

Anii care au urmat s-au caracterizat prin reluarea contactelor cu marile puteri mondiale și extinderea acțiunilor de integrare în structurile europene (admiterea în Consiliul Europei sau asocierea la U.E.)

Alegerile din 3 noiembrie 1996, la care s-au prezentat peste 75% dintre alegători, au dat câștig de cauză Convenției Democratice. Guvernarea s-a confruntat de la început cu grave probleme economice. Opoziția SUA a împiedicat intrarea României în NATO, dar vizita la București a președintelui american Bill Clinton a însemnat o încurajare pentru politica de reforme și un îndemn să continuăm pe drumul pe care ne aflăm. Semnarea tratatului de bază cu Ucraina ne-a adus mai aproape de U.E.

Privatizarea și restructurarea au mers înainte în 1998, dar PIB a scăzut cu 6,1%, iar rata șomajului a atins 10,4%. Într-un an complicat și dificil pentru guvernanți (1999), România a primit vizita papei Ioan Paul al II-lea la București și a deschis negocierile pentru aderarea la Uniunea Europeană. Anul 2000 a dat pentru prima oară speranțe de stabilizare economică (reducerea impozitului pe profit a determinat o creștere record a exporturilor). Alegerile locale, legislative și prezidențiale au readus la cârma țării pe Ion Iliescu și P.S.D.

Bilanțul guvernării conduse de prim-ministrul Adrian Năstase a înregistrat realizări importante: creșterea economică a fost menținută la un nivel înalt (de la 4,9% în 2002 la 8,2 în 2004) una dintre cele mai mari din Europa, în vreme ce inflația a coborât sub 10%.

Relațiile cu Occidentul au adus noi puncte României, care a susținut lupta împotriva terorismului, alăturându-se SUA în Afganistan și Irak, și a găzduit vizita președintelui George Bush la București (23 noiembrie 2002). Un an și jumătate mai târziu, țara noastră a intrat în NATO (2 aprilie 2004) și a încheiat negocierile de aderare la U.E.

Alegerile legislative și prezidențiale din decembrie 2004 au adus la conducerea României pe Traian Băsescu și guvernul Alianței D.A. (liberali și democrați), la care s-au adăugat UDMR și Partidul Conservator, funcția de prim-ministru fiind încredințată lui Călin Popescu Tăriceanu. Cea mai importantă realizare a ultimilor ani, intrarea României în Uniunea Europeană, este percepută drept pasul decisiv pentru înscrierea țării noastre, într-o perspectivă rezonabilă, pe direcția unei creșteri economice semnificative, în consecința căreia prosperitatea s-ar însoți în mod fericit cu democrația.

3

Din Constituția României din 1991 (revizuită în 2003)

„Capitolul III. Guvernul

Articolul 101. Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice.

Articolul 106. Președintele României nu-l poate revoca pe primul ministru.

Articolul 107. Actele guvernului — hotărâri și ordonanțe — se semnează de primul ministru și se contrasemnează de miniștri, care au obligația executării lor.

Capitolul IV. Raporturile guvernului cu Parlamentul.

Articolul 111. Guvernul și fiecare dintre membrii săi are obligația să răspundă la întrebările sau interpelările formulate de deputați sau senatori, în condițiile prevăzute de regulamentele celor două camere ale Parlamentului

Articolul 114. Guvernul poate adopta ordonanțe de urgență în situații extraordinare a căror reglementare nu poate fi amânată.

4

„Cred că se înțelege unde bat: nu inventăm noi roata, deoarece de la antici știm că modelul educațional corect este cel al artelor liberale, cu componenta formativă dată nu de studiul unei meserii sau alteia, ci al corpului canonic al civilizației occidentale de care aparținem. În Europa de Vest se caută școlile elitiste care oferă ceea ce își doresc părinții: disciplină și supraveghere, inclusiv uniforme, matematică și literatură făcute serios și de multe ori limbi clasice. În anii de formare, deprinderea de a munci ordonat și familiarizarea cu marea tradiție culturală a Occidentului sunt mai importante și constituie baza pe care mai târziu fiecare poate construi singur dacă vrea să fie inginer, politician sau manager.”
(S. Ioniță, *We don't need your education*, în „22”, 819, noiembrie 2005)

5

Academicianul Solomon Marcus răspunzând la întrebarea „Ce vom fi în U.E.?”

„Nu ne așteptăm să ne contopim fără identitate în acest vast spațiu economic și politic. Trebuie să recunoaștem că aici se află punctul care a format obsesia mai tuturor intelectualilor români în ultimii zece ani: ce se întâmplă dacă intrăm în Uniunea Europeană, ne dezbrăcăm de hainele noastre românești pentru a prelua alte haine? Or, mie mi se pare că aici este esența problemei: dacă vom continua să vedem relația dintre identitate și europenizare ca o relație conflictuală, nu suntem pe calea cea bună. Intrarea în Europa trebuie înțeleasă ca o componentă organică a globalizării la toate nivelurile. Europenitatea nu numai că nu intră în conflict cu identitatea națională, dar o și îmbogățește. Trebuie să înțelegem acest lucru și să dezvoltăm acest tip de *identitate dinamică*, pe care s-o adăugăm la vechea percepție asupra identității ca „păstrare a unei tradiții”. Există o mare rezistență în unele medii culturale față de această schimbare.”

Miting organizat de CNSLR Frăția
(mai 2006)

6

Economistul Daniel Dăianu răspunde

aceleiași întrebări: „Nu ne putem însă aștepta la rezultate spectaculoase, e o fantezie să credem că vom avea altă Românie începând cu 1 ianuarie 2007. Nu e suficientă creșterea economică, pentru a avea un sistem politic sănătos și stabilitate socială. Dacă ai manageri care câștigă anual milioane de euro și performanțele companiei stagnează, n-ai făcut nimic. Aud și la noi discursul unor «fundamentalști» care spun că economia este amorală, ea urmărește doar profitul. Dar economia *face parte* din societate, nu putem judeca separat, și cred că în Europa asistăm la sfârșitul unui ciclu al neoliberalismului, care a adus o anume vigoare pentru o perioadă, dar a și eșuat pe anumite planuri. Ironia istoriei face însă ca, în momentul care trebuie să se ocupe de problemele sociale, pentru a echilibra societatea — presiunile economice globale, de ordin concurențial, pun guvernele din Europa Occidentală, dar și viitoarele guverne din România, în fața unei dileme aparent de nerezolvat: pe de o parte, trebuie stimulată eficacitatea, pe de altă parte, trebuie găsite soluții pentru susținerea protecției sociale, astfel încât să nu apară o armată întregă de nemulțumiți.”

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Comparați documentele 1 și 2 referitoare la caracterul revoluției din 1989. Explicați formulările care diferențiază opiniile celor doi autori: „explozie populară” și „hibridarea revoluției printr-o camuflată lovitură de stat”
2. Stabiliți, pe baza articolelor din Constituție, cum funcționează guvernul României, cum se definește relația sa cu Parlamentul și cu administrația publică.
3. Citiți documentul 4. Formulați o opinie despre școala românească de azi. Considerați că modelul de mai sus vă satisface? Dezvoltați într-un eseu de 1-2 pagini acest subiect.
4. Discutați, în grupuri de câte 4-5, ideile principale din documentele 5-6. Formulați un comentariu în care să vă exprimați opiniile despre viitorul României în U.E.

PRO MEMORIA!

- Totalitarismul a dezvoltat în România un sistem politic ierarhic, autoritar și rigid și o societate închisă.
- Sfârșitul tranziției depinde și de capacitatea de a crea noi elite care să valorifice șansa intrării în U.E. în direcția democrației și a economiei de piață.

O imagine din centrul capitalei, la început de secol (1913)

1

Călătorind în România anului 1913, americanul Frederick Moore constată că solul negru, bogat al câmpiei dintre munți și Marea Neagră a făcut din această țară una dintre cele mai mari producătoare de grâne din lume. Vinul excelent făcea ca regatul să fie al 5-lea exportator european. Munții erau acoperiți de peste 3,5 milioane de hectare de pădure, conservate cu deosebită grijă „căci regele este un mare iubitor al pădurilor”.

„Rareori țărani care să-și păstreze portul național precum cei din România. Țăranii români se căsătoresc foarte devreme și ceremoniile legate de nunta țărănească păstrează încă tradiția furatului miresei. (...) Țăranul român e plin de farmec și înțelepciune. Mândru și patriot, este pe cât de harnic, pe atât de modest.”

(*România în arhiva NG*, în „National Geographic România”, ianuarie 2006)

2

„Suferințele țăranilor s-au agravat într-un moment în care agricultura cunoaște o expansiune fără precedent. (...) Totuși, recoltele erau pretutindeni reduse deoarece majoritatea țăranilor nu cultivau pământul în mod regulat și foloseau încă plugul primitiv. În 1900, 40% din gospodăriile țărănești nu aveau animale de povară. Condițiile de locuire, îmbrăcămintea și alimentația nu erau corespunzătoare. Numărul cazurilor de pelagră a crescut de 9 ori. Proasta alimentație și slaba ocrotire a sănătății explică rata înaltă a mortalității infantile.”

(După Keith Hitchins, *România — 1866-1947*, Humanitas, 1996)

*Teme și dezbateri parlamentare în România anului 1900

PARLAMENTUL ROMÂNIEI LA ÎNCEPUT DE SECOL

La sfârșitul secolului al XIX-lea, România conta printre cele mai prospere țări din partea de sud-est a Europei. Producția ei de cereale, lemnul, vinul și, nu în ultimul rând, petrolul erau bine cotate pe continent și în lume. Tarifele vamale protecționiste și o legislație stimulative măriseră semnificativ numărul întreprinderilor industriale.

Viața politică era dominată de partidul conservator (al marilor proprietari funciari) și de partidul liberal (al burgheziei). Constituția din 1866, în esență un document liberal, stabilea prerogativele domnitorului în limitele de putere ale unui monarh constituțional și întărea principiul separării puterilor. Rolul preponderent în stat revenea totuși puterii legislative, exercitate de Reprezentanța Națională (un parlament bicameral ales prin vot censitar), care împărțea cu monarhul inițiativa legilor, cu drept de interpelare la adresa miniștrilor și chiar de anchetă atunci când erau depistate abuzuri. Guvernul reprezentativ responsabiliza miniștrii pentru toate actele lor. Dreptul la proprietate era considerat sacru și inviolabil (atât pentru marii proprietari, cât și pentru țăranii împrietăriți la 1864). Cetățenia română era condiționată de credința creștin-ortodoxă; ulterior, au fost acceptați și credincioșii altor confesiuni, cu condiția naturalizării individuale.

România participase la războiul ruso-turc din anii 1877-1878, iar independența țării fusese recunoscută de marile puteri europene. În consecință, câțiva ani mai târziu, Parlamentul proclamase regatul, Carol I și Elisabeta fiind încoronați la 10 mai 1881. Liberalii, sub guvernarea cărora România s-a aflat 12 ani neîntreruși (1876-1888) și în vremea cărora s-a declanșat modernizarea țării, au cedat puterea pe fondul unei puternice înfruntări sociale din care nu a lipsit și o răscoală țărănească. Suveranul a înțeles că stabilitatea politică este mai presus de orice simpatie regală și a introdus rotativa guvernamentală, alternând la capătul a 4 ani legislativi cele două mari partide la conducerea țării. Sistemul era relativ simplu: la o dată dinainte stabilită, regele încredința mandatul de prim-ministru liderului partidului din opoziție, acesta organiza alegerile pe care, evident, le câștiga și își constituia astfel majoritatea parlamentară de care avea nevoie pentru a putea guverna.

Parlamentul își desfășura activitatea în sesiuni care durau cinci luni, cu începere de la 15 octombrie; la deschiderea camerelor era citit mesajul suveranului axat pe problemele stringente ale momentului, căruia i se răspundea rostindu-se discursuri nu de puține ori memorabile. Parlamentarii puteau acuza orice funcționar de stat, indiferent de rang, erau inviolabili pe durata mandatului, primeau o indemnizație și o diurnă. Nu puteau cumula însă calitatea de deputat cu funcții publice, afară de acelea de prim ministru, ministru sau primar al Capitalei.

3

Constituția din 1866

„Titlul II. Despre drepturile românilor proclamă drepturile și libertățile românilor care se bucură de libertatea conștiinței, libertatea învățământului (art. 5). Toți românii sunt declarați egali în fața legii fără deosebire de clasă (art. 10). Libertatea individuală este garantată (art. 13), domiciliul inviolabil. Proprietatea este declarată sacră și inviolabilă (art. 19). Libertatea tuturor cultelor care nu aduc atingere ordinii publice sau bunelor moravuri este garantată (art. 21). Dreptul de asociere este recunoscut (art. 28).

Titlul III. Despre puterile statului. Puterea executivă este separată de cea legislativă și judecătorească și este exercitată de domn prin intermediul miniștrilor numiți și revocați.”
(După *Enciclopedia de istorie a României*, Meronia, București, 2001)

4

O afacere cu miros de petrol

„Legea asupra minelor din 1895 era favorabilă investitorilor de orice naționalitate și încuraja investițiile partenerilor străini. Siguranța adusă de lege stimulează marile companii. Se lansează o companie germană și una americană. Ambele grupuri vin cu propuneri de cumpărare de terenuri petroliere de la stat și cu construcția unei conducte Bacău-Constanța. Aceste propuneri cad într-un moment de gravă criză financiară. Guvernul Petre Carp acceptă propunerea americană în toamna 1900 pentru a obține banii pe care compania s-a angajat să-i verse. Liberalii îi atacă pe conservatorii din opoziție pe motiv că au vândut țara americanilor. «America e a americanilor, Europa a europenilor, România a românilor» spune D.A. Sturdza.

Dincolo de apărarea intereselor naționale se află alte interese. În februarie 1901, când guvernul Carp părăsește puterea, Sturdza preia postul de prim-ministru și ministru de finanțe, iar compania germană acordă un împrumut de 5%. Americanii respingi înființează o companie formal româno-americană.

Alte jocuri politice iau avânt și alimentează polemici între liberali și conservatori. Naționaliștii susțin că i-au refuzat pe americani pentru că îi susțin pe evrei. Pentru finanțele germane a intervenit chiar regele.”

(După Catherine Durandin, *Istoria românilor*, Institutul European, Iași, 1998)

Patriotul..., desen de Francisc Șirato
publicat în „Cronica” (1915)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Stabiliți, cu ajutorul documentelor, care erau punctele forte și care erau punctele slabe ale agriculturii și societății rurale românești la 1900. Alcătuiți un eseu în care să explicați evoluțiile ulterioare în acest domeniu până la zi (vezi și studiul de caz anterior despre economia rurală și cea urbană).
2. Care sunt valorile cetățeniei democratice care transpar din examinarea drepturilor și libertăților cetățenești prevăzute în Constituția din 1866. Din informațiile pe care le dețineți, precizați cum funcționa dreptul la învățătură statuat încă la 1864.
3. Stabiliți cum a acționat legea minelor (evident, aici în domeniul petrolier). Găsiți în textul documentului 4 motivele pentru care la început au fost preferați americanii, apoi germanii. Cât de reală credeți că era legătura acestor aranjamente cu interesele naționale? Dezvoltați acest subiect într-un text de 65-70 de cuvinte.

Spiru Haret

Născut în 1851, la Iași.

Încă student în anul al II-lea la fizică-matematică, obține catedra de specialitate la seminarul central din Iași.

În 1875 își ia licența în matematică și fizică la Paris, unde obține și doctoratul în 1877. Din 1878 și până în 1910 este profesor la Facultatea de Științe din București.

În 1879 intră în Academia Română. Câștigă simpatia lui D.A. Sturdza, în guvernele cărui va fi, în trei rânduri, ministru al instrucțiunii publice (1897-1899, 1901-1904, 1907-1910).

Moare în 1912.

5

„În activitatea sa de ministru, Spiru Haret a întreținut o bogată corespondență, răspunzând personal tuturor celor care i se adresau. Începea cu «domnule învățător» și se încheia cu «al dumitale devotat».

Într-o intervenție în cameră în 1903, el afirma: «Eu cred că ministrul, orice ministru, este dator să fie în cea mai de aproape atingere cu toți cei pe care este chemat să-i administreze. Să le dea îndemnuri, sfaturi, învățăminte, să-i certe atunci când greșesc. Eu așa fac.»

(După I. Bulei,
Atunci când veacul se năștea,
Ed. Eminescu, 1990)

1

„Aspectul orașelor putea să fie încântător într-o zi însoțită, vizitate doar în centrul lor și de un călător grăbit. Dar (...) în 1905, vara, cișmelele nu au curs în București decât de două ori pe zi. Nori de praf înecăcios acopereau orașul. Canalizarea nu era deloc sistematizată. Pavajele erau puține. În Colentina lipseau și canalizarea, și pavajele. Casele erau mai jos decât șoseaua și primăvara se umpleau de apă și epidemia de febră tifoidă era gata. Scarlatina, difteria, gripa făceau ravagii. Incendiile continuau să fie la ordinea zilei. În Capitală erau locuite peste 9000 de locuințe insalubre. Multe din brutării nu au decât o singură cameră sau două cel mult și lucrătorii dorm pe mesele pe care frământă pâinea.”

(După I. Bulei,
Atunci când veacul se năștea,
Ed. Eminescu, București, 1990)

2

Creșterea numărului întreprinderilor industriale

	1886	1893	1901	1915
Total întreprinderi, din care întreprinderi încurajate	236	403	625	1149
	83	115	182	837

3

Numărul meseriașilor în urban și rural, în 1908

	Număr total în urban și rural	Numărul meseriașilor în mediul rural
Meșteri, patroni, conducători	47 449	13 080
Lucrători	64 023	7 545
Ucenici	16 369	715
Total meseriași	127 841	21 340

(După M. și D. Mureșan, *Istoria economiei*, Ed. Economică, 2003)

PRINCIPALELE TEME DE DEZBATERE

Marile teme de dezbatere în cele 4 parlamente (2 liberale și 2 conservatoare) din anii 1895-1907 au fost problema agrară, foarte stringentă și datorită periodicelor răzvrătiri țărănești, industria, legislația socială și criza financiară, cărora li s-au adăugat administrația, justiția și învățământul. Chestiunea românilor transilvăneni și atitudinea față de monarhia dualistă austro-ungară a constituit cel mai consistent subiect de politică externă pe agenda parlamentară.

Pentru acei ani, era evidentă preocuparea de a se ameliora situația țărănimii mult îngreunată de divizarea pământului între generații, de anii repețați de secetă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, de absența unei relații contractuale cu proprietarii funciari sau de prezența copleșitoare, mai cu seamă în nordul Moldovei, a trusturilor arendășești. Astfel, proiectul liberal de instituire a Casei rurale, care ar fi facilitat, sub protecția statului, achiziția de pământ din moșiile scoase la vânzare, a trecut de Cameră, dar s-a împotmolit la Senat. Mai mult succes a avut proiectul băncilor populare inițiat de Spiru Haret și adoptat la începutul anului 1903. Condamnarea trusturilor arendășești a rămas fără ecou. Este cert că dezbaterile parlamentare și ansamblul legislativ rezultat n-au putut preîntâmpina declanșarea marilor răscoale din 1907.

După îndelungi discuții și controverse între liberali și conservatori, în care a fost pusă în discuție și chestiunea capitalurilor străine, era acceptat un nou tarif vamal protecționist (martie 1904). În timpul scurtei guvernări a cabinetului Petre S. Aurelian (1896-1897) a fost adoptată legea repausului duminical, de care beneficiau funcționarii și lucrătorii din sectorul comercial și muncitorii din întreprinderile particulare. Peste câțiva ani, sub presiunea grevelor din 1906, era dezbătut un proiect de lege privind protecția muncii femeilor și copiilor din așezămintele industriale.

În sesiunea 1897-1898, Spiru Haret a adus în discuție proiectul modificării învățământului secundar și superior. Se crea astfel o singură școală sătească cu 5 clase, liceul era divizat pe două cicluri, între care cel de-al doilea avea secții reale, moderne și clasice, și se menținea școala separată pe sexe.

Anii 1895-1907 au fost marcați de o mare criză financiară, rezolvată în cele din urmă printr-un împrumut de 175 milioane lei contractat la mai multe bănci din Germania și Franța, rambursabil în 5 ani. În fapt, suma era destul de mică și abia dacă putea acoperi o parte din deficitul bugetar. Dificultățile guvernării s-au complicat cu afacerea Hallier, un antreprenor francez angajat să extindă portul Constanța și care a abandonat repede lucrarea. În pofida faptului că nu a dus la capăt contractul, bancherii francezi care contribuiseră la împrumut l-au susținut pe Hallier să ceară statului român, printr-un tribunal arbitral, o mare sumă de bani. Deși opoziția liberală a protestat vehement, deși o comisie senatorială a cercetat legătura dintre cele două afaceri și a constatat că anumite documente nu puteau fi încă făcute cunoscute opiniei publice, tribunalul arbitral a fost acceptat și România obligată să plătească, dintr-un buget și așa insuficient, 6 200 000 lei unor escroci.

Redresarea situației financiare a țării avea să revină guvernului liberal D.A. Sturdza (1901-1904), printr-o politică drastică de reduceri de cheltuieli (micșorarea salariilor mari, suprimarea alocațiilor pentru diurne în ministere etc.).

Mari probleme a creat parlamentului României și chestiunea națională. Agitația stârnită de D.A. Sturdza, liderul liberalilor, aflat în opoziție în vremea procesului memorandiștilor (1894), a mers atât de departe încât guvernării conservatori au fost asimilați în această chestiune autorităților maghiare. Ajuns însă la putere, un an mai târziu, el a dezamăgit pe toată lumea, dezmințind vehemente atacuri la adresa Austro-Ungariei. Din spațiul întrunirilor, problema națională a ajuns și în dezbaterile parlamentare, o lungă perioadă de timp acordându-se atenție școlilor românești din Brașov, întreținute până atunci dintr-o subvenție a guvernului român, acum anulată de guvernul D.A. Sturdza, care a reușit astfel să-i ralieze împotriva sa în această chestiune atât pe colegii săi liberali, cât și pe conservatori. Chestiunea a fost rezolvată abia în 1900.

4

O dezbateri parlamentară la 1906

„Divergența permanentă între cele două grupări conservatoare (una condusă de Gheorghe Grigore Cantacuzino și cealaltă de Petre P. Carp) l-a făcut pe rege să încredințeze mandatul constituirii guvernului celei dintâi, care părea mai puternică. Imediat, liberalii s-au unit în opoziție, iar Petre P. Carp li s-a alăturat. Personalitatea cea mai proeminentă a noului guvern, Tache Ionescu, a organizat alegerile care au asigurat conservatorilor o majoritate confortabilă. În această situație, Petre P. Carp, acum în opoziție față de partidul său, se adresa Parlamentului întrebând ce rol au jucat ministeriabilii ca să justifice prezența pe banca guvernului. Ministrul de război întrerupe spunând că în trecut a fost președintele Camerei. Carp ripostează: «Am o rugămintă: ca întreruperile să fie de spirit». O voce din sală îl apostrofează: «Numai dumneavoastră aveți monopolul spiritului.» Petre P. Carp rezistă: «Dl. Tache Ionescu manifesta o admirație atât de zgomotoasă pentru mine că mă jena și ataca cu înverșunare pe Lascăr Catargiu (liderul de atunci al conservatorilor), până când dl. Filipescu i-a oferit un suflet conservator într-un portofoliu ministerial». În numele Cabinetului i se răspunde: «Aceasta este chiar o întrerupere de spirit.» Carp continuă imperturbabil: «Din vreme în vreme ni se face un mic cadou, câteodată ni se dă un cap, altă dată un suflet ... La moartea lui Lascăr Catargiu nu eram în clubul conservator, nu eram membru acolo, nu am nici un drept de critică asupra liberei hotărâri a acestuia». O explicație a dat și dl. Tache Ionescu care a spus că se stabilise un fel de raport filial între dumneasa și Catargi. Sunt convins că în sferile senine în care se află, Catargi a aflat că după moarte a devenit tatăl lui Tache. Dl. prim-ministru spune că a fost indicat drept succesorul său și mai spune că viața sa a fost clară ca un pocal de cristal. O fi! Dar oare nu vedem așa ușor prin acest pocal pentru că este gol?»

(După P.P. Carp, *Discursuri parlamentare*)

P. P. Carp (1837-1919)

Născut în 29 iunie 1837, la Iași.

Studii liceale și universitare la Berlin și Bonn (Facultatea de Drept și Științe Politice). Reîntors la Iași (1862), fondează împreună cu Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Vasile Pogor și Th. Rosetti societatea „Junimea”.

Activități diplomatice la Paris, Roma și Viena. Parlamentar și ministru din 1870. Prim-ministru în 1900-1901 și 1910-1912.

Îl susține pe regele Carol I în Consiliul de coroană din august 1914.

Moare la 19 iunie 1919.

5

„Cei aproape treizeci de ani (între proclamarea regatului și Primul Război Mondial) s-au scurs în confruntări sterile și mărunte, generate de setea de putere și mărire a partidelor ...

Ceea ce surprinde în viața politică în această perioadă este discrepanța dintre valoarea personală a oamenilor politici și micimea mizei, reducibilă în esență la exercitarea puterii nu pentru a îndeplini un program, ci pentru a se câpăta patru ani.” (Fl. Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Univers Enciclopedic, 1997)

PRO MEMORIA!

- Viața parlamentară la începutul secolului XX exprimă fidel nivelul de competență și interes pentru țară al clasei politice.
- Oratoria plină de spirit a ascuns uneori indiferența față de chestiunile țării sau orgolii nemăsurate în lupta pentru putere.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Comparați cele două fișe biografice din aceste pagini — Spiru Haret și P.P. Carp. Stabiliți asemănări și deosebiri. Alcătuiți biografia model a omului politic la începutul secolului XX, gradul de competență atestat prin studii și experiență în serviciul public, atașamentul față de o doctrină, patriotismul și spiritul civic, calitățile oratorice. Alegeți un om politic de azi a cărui biografie vă este mai bine cunoscută. Evaluați-l în funcție de criteriile mai sus menționate.
2. Cum apreciați gestul lui Spiru Haret de a răspunde personal tuturor corespondenților săi?
3. Analizați cu atenție dezbaterile parlamentare relatate mai sus. Identificați personajele (miniștri și parlamentari). Stabiliți subiectul dezbaterii. Ce dorește să demonstreze cu atâta spirit Petre P. Carp? Ce valori transpar din vorbele omului politic și cum se regăsesc ele în activitatea sa parlamentară? Discutați subiectul în grup.

*Sistemul electoral și dinamica partidelor politice în România în anii 1918-1938

Ion I.C. Brătianu

1

Partidul Național Liberal

Partidul Național Liberal a fost condus în perioada interbelică de Ion I.C. Brătianu (1908-1927), Vintilă Brătianu (1927-1930), I.G. Duca (1930-1933) și Constantin-Dinu Brătianu (1933-1947).

A câștigat alegerile parlamentare din 1922, 1927, 1933 și a obținut cel mai mare număr de voturi în 1937.

A format guverne prezidate de I.C. Brătianu (1922-1926, 1926-1927), Vintilă Brătianu (1927-1928) și Gh. Tătărescu (1934-1937).

În timpul guvernărilor liberale au fost adoptate Constituția din 1923 și un ansamblu legislativ care a consfințit și consolidat Marea Unire din 1918: legea cu privire la organizarea armatei și legea pentru învățământul primar al statului (1924), legea pentru organizarea bisericii și legea administrației (1925), legea electorală (1926).

SISTEMUL ELECTORAL

Participarea României la Primul Război Mondial și victoriile Antantei în vara și toamna anului 1918 au decis noua configurație a țării. În contextul dezintegrării Imperiului Rus și, ulterior, a Imperiului Austro-Ungar, mai întâi Basarabia, apoi Bucovina și Transilvania s-au alăturat, prin voința unor adunări larg reprezentative, statului român.

Totodată, s-a afirmat puternic atât în vara decisivă din 1917, cât și în rezoluțiile adunărilor unioniste de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia. Astfel, cu un an înaintea încheierii războiului, Parlamentul de la Iași a stabilit principiul votului universal, egal, direct și obligatoriu, cu scrutin pe bază de listă și pe baza reprezentării proporționale a minorităților. La 16/29 noiembrie 1918 era publicat decretul-lege prin care se configura noul regim electoral din România. În aprilie 1920, printr-un alt decret-lege, se stabilea că un deputat urma să fie ales de 50 000 de cetățeni, iar un senator de 100 000.

Constituția din 1923 confirma cele două reglementări de mai sus, legiferând votul universal masculin (femeile îl vor primi abia în 1946). O nouă lege electorală, adoptată în 1926, a introdus sistemul primei majoritare, care împărțea voturile în două categorii — cele atribuite partidului care obținea cel puțin 40% din sufragiile electoratului echivalau această situație cu jumătate din numărul mandatelor, la care se adăuga și un coeficient din jumătatea cealaltă, împărțită cu toate partidele participante la alegeri. Evident, scopul pentru care s-a adoptat noua lege era să permită constituirea unei majorități parlamentare consistente, menită să asigure stabilitate și sprijin guvernului în funcție — premisă esențială a unui regim democratic puternic consolidat.

În perioada interbelică s-au desfășurat 10 alegeri parlamentare, la care au participat numeroase partide și grupări politice, cu bază electorală considerabil sporită prin votul universal (ceea ce a făcut ca de la circa 100 000 de alegători în 1912 să se ajungă la peste 4 500 000 în 1937). Este, totuși, de remarcat că și după război s-a menținut o situație paradoxală. Deși Constituția afirma supremația puterii legislative asupra celei executive, în practică lucrurile stăteau invers. Regele chema un partid la putere, acesta organiza alegerile și-și constituia majoritatea necesară guvernării. Raporturile dintre cele două puteri erau astfel modificate: pe de o parte, legea primei majoritare lua în considerare exclusiv voința celor ce votaseră cu partidele mari, nesocotind restul electoratului, iar pe de alta, parlamentul devenea „emanația” executivului, ambele situații constituind bune ocazii în timp pentru a institui autoritarismul și dictatura.

3

Programul P.N.L. (1922)

- Vom urma o politică economică, care să îngăduie sporirea producției și să înlesnească exportul ei, aducând astfel propășirea întregii economii naționale și ieftinirea traiului.
- Vom desăvârși pentru țărani aplicarea reformei agrare și vom veghea la îmbunătățirea stării lor materiale, culturale și morale.
- Ne vom strădui să îmbunătățim soarta muncitorilor de la orașe.
- Vom face o politică de dreptate socială, asigurând democratic limita necesară pentru a fructifica roadele dobândite prin sufragiul universal.

4

Programul P.N.Ț. (1926)

- Se va urmări sporirea producției țării prin normalizarea condițiilor de funcționare a vieții economice așezate pe temeiurile ei naturale.
- Producția principală a țării fiind agricultura, interesele propășirii acesteia nu vor fi supuse unui industrialism forțat și artificial.
- Recunoașterea sinceră a sindicatelor, învestirea lor cu personalitate juridică și decretarea lor ca organe de mijlocire între muncă și capital.
- Pentru atragerea capitalului străin se cere ordine internă constituțională și un regim de legislație desăvârșit.

Luliu Maniu

5

Partidul Național Țărănesc

A fost înființat pe 10 octombrie 1926, prin fuziunea Partidului Național Român din Transilvania cu Partidul Țărănesc.

Președinți: Luliu Maniu (1926-1933), Alexandru Vaida Voievod (mai-noiembrie 1933), Ion Mihalache (1933-1937), Luliu Maniu (1937-1947). A câștigat alegerile parlamentare din 1928 și 1932.

A format guverne conduse de Luliu Maniu (noiembrie 1928 – 7 iunie 1930, 13 iunie – 8 octombrie 1930, octombrie 1932 – ianuarie 1933), Gh. Mironescu (7-8 iunie 1930, octombrie 1930 – 4 aprilie 1931), Alexandru Vaida Voievod (iunie-august și august-octombrie 1932, ianuarie-noiembrie 1933).

Parlamentele cu majoritate țărănistă au adoptat Legea Mihalache prin care s-a permis vânzarea micilor proprietăți primite la împrumut, Legea pentru stabilizarea monetară, Legea pentru organizarea cooperăției, Legea privind contractele de muncă (1929), noua lege a conversiunii datoriilor agricole (1932), legea pentru reglementarea datoriilor agricole.

4

Rezultatele înregistrate de partidele politice la alegeri în perioada 1919-1937

PARTIDUL NAȚIONAL ROMÂN 33%	PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL 20%	PARTIDUL ȚĂRĂNESC DIN BASARABIA 10%	PARTIDUL ȚĂRĂNESC 10%	ALTE PARTIDE	1919
PARTIDUL POPORULUI 56%		PARTIDUL NAȚIONAL ROMÂN 7,5%	PARTIDUL ȚĂRĂNESC 6,9%		1920
PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL 62%		PARTIDUL ȚĂRĂNESC 11,2%	PARTIDUL NAȚIONAL 7,3%		1922
PARTIDUL POPORULUI 52,09%		BLOCUL NAȚIONAL ȚĂRĂNESC 27,73%		PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL 7,3%	1926
PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL 61,69%		PARTIDUL NAȚIONAL ȚĂRĂNESC 22,09%	BLOCUL MAGHIAR GERMAN 6,28%		1927
PARTIDUL NAȚIONAL ȚĂRĂNESC 77,76%			P.N.L. 6,55%	PARTIDUL MAGHIAR 6,08%	1928
UNIUNEA NAȚIONALĂ PARTIDUL DEMOCRAT + PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL 47,49%		PARTIDUL NAȚIONAL ȚĂRĂNESC 14,99%	P.N.L. Gheorghe Brătianu 5,93%		1931
PARTIDUL NAȚIONAL ȚĂRĂNESC 40,30%	PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL 13,63%	P.N.L. Gheorghe Brătianu 6,53%			1932
PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL 50,99%		P.N.Ț. 13,63%	PARTIDUL ȚĂRĂNESC dr. N. Lupu %		1933
PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL 35,9%	PARTIDUL NAȚIONAL ȚĂRĂNESC 20,40%	PARTIDUL TOTUL PENTRU ȚARĂ 15,8%			1937

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Stabiliți asemănări și deosebiri între programele P.N.L. și P.N.Ț. Motivați din perspectiva acestor programe activitatea legislativă a majorităților parlamentare, constituite de aceste grupuri politice. Fixați-le în spectrul politic și explicați-vă opinia într-un eseu argumentat.
2. Analizați tabelul de mai sus. Formulați o remarcă referitoare la succesiunea câștigătorilor de alegeri din 1919 până în 1937. Explicați motivele pentru care, după triumful din 1928, P.N.Ț. a obținut în 1931 doar 15% din voturi. Căutați și alte situații asemănătoare. Alcătuiți lista partidelor care în 10 alegeri succesive au reușit să se situeze în primele 3 poziții.

În viziunea ulterioară a propagandei de partid, P.C.R. a fost înființat într-o atmosferă de mare entuziasm; la tribună, unul din liderii partidului, Gh. Cristescu

1

Formațiuni politice de stânga

- Partidul Comunist Român a fost înființat la 8 mai 1921.

Au îndeplinit funcția de secretar, secretar general, prim secretar: Gh. Cristescu (1922-1924), Elek Kőblos (1924-1928), Boris Ștefanov (1931-1940).

P.C.R. a fost scos în afara legii în 1924. „Congresul al V-lea (al P.C.R. din decembrie 1931) dă linia justă și 5 lozinci fundamentale: contra dictaturii fasciste, ziua (de lucru) de 8 ore, pământ țăranilor, autodeterminare (pentru provinciile istorice) până la despărțire, apărarea URSS. Aceste lozinci trebuie să ne călăuzească în lupta pentru preluarea puterii.”

- Partidul Social-Democrat din România a fost înființat la 7 mai 1927.

Președinte: Gheorghe Grigorovici (1936-1938).

Din programul P.S.D.R.:

„În opunerea la doctrina și tactica comunismului, P.S.D.R. stă ferm pe platforma socialismului democratic, considerând că lupta de emancipare a clasei muncitoare se poate pregăti în modul cel mai eficient și sigur pe calea democrației.”

DINAMICA PARTIDELOR AFLATE LA PUTERE

Viața politică a acestei perioade a fost dominată în prima ei parte de liberali, care în lunga „decadă brătienistă” au consolidat legislativ Marea Unire, și ulterior de Partidul Național Țărănesc, care a câștigat triumfal alegerile parlamentare din 1928. Descentralizarea și întărirea administrației locale, consolidarea micii gospodării țăărănești și egalitatea de tratament a capitalului străin cu cel autohton s-au aflat în centrul programului lor politic.

Criza economică din anii 1929-1933 și complicațiile iscate de restaurația carlistă, al cărui promotor dorea să guverneze peste capul partidelor, explică în parte eșecul care a urmat.

Trecut la cârma jocului după 1930, regele Carol al II-lea a manevrat partidele și liderii lor în interesul întronării unui regim autoritar, ceea ce avea să îi reușească abia după șapte ani de intrigă și lupte de culise. În acest nou context, democrația a continuat să funcționeze, au avut loc alegeri parlamentare, dar suveranul a încredințat guvernarea fie unor personalități de anvergura lui Iorga, lipsite însă de experiența conducerii unui cabinet, fie pur și simplu unor „oameni ai regelui”, așa cum a fost numit în cei 4 ani cât i-a fost prim-ministru Gheorghe Tătărăscu.

Tendențele autoritariste ale suveranului erau încurajate de un climat politic internațional tensionat, în care menținerea sistemului de la Versailles era din ce în ce mai dificilă. Țările mici și mijlocii își vedeau amenințată suveranitatea și integritatea de pretențiile naziste, într-o vreme în care repetatele divergențe anglo-franceze și politica înțelegerii vinovate cu agresorul german spre a-l îndrepta spre răsărit erau tot mai evidente.

Pe fondul erodării marilor partide care conduseseră România după război, acum copleșite de neputința de a găsi soluții viabile pentru noua situație, mișcările de extrema dreaptă, antidemocratice și antisemite, câștigau tot mai mult teren. Este ceea ce aștepta de atâta vreme regele Carol al II-lea. Alegerile parlamentare din decembrie 1937, organizate de guvernul liberal condus de Gheorghe Tătărăscu, s-au încheiat cu un rezultat surprinzător: nici unul dintre partide nu a obținut nici măcar 40% din voturi, nici unul nu s-a putut asigura de prima majoritară, nici unul nu și-a putut construi majoritatea necesară în parlament pentru a conduce țara.

După o scurtă guvernare Goga-Cuza (ambii reprezentând o grupare care obținuse cu puțin peste 9% din sufragii) și înainte de convocarea noului parlament, regele a instituit un regim autoritar, susținut de toți cei nemulțumiți de ascensiunea legionarilor și de amenințarea frontierelor, convinși fiind că un regim de mână forte este mai potrivit împrejurărilor decât vechea democrație.

Monarhia autoritară a lui Carol al II-lea nu a reușit să rezolve niciuna din marile probleme ale României acelor timpuri. Este drept că și într-o conjunctură internațională defavorabilă, marcată de preponderența pe plan european a statelor totalitare sovietic și nazist în fatalul an 1940, regele și elita conducătoare a statului au cedat resemnați Basarabia, partea nord-vestică a Transilvaniei și sudul Dobrogei (Cadrilaterul). Zece ani de carlism se încheie cu o catastrofă națională din care avea să se nască un alt regim antidemocratic, iar instituția monarhică, grav discreditată, nu avea să-și mai revină niciodată.

2

Grigore Gafencu în campanie electorală în Dobrogea (1931)

„Am gustat, câteva zile, tot farmecul înduioșător al Orientului. Și apoi a venit cealaltă înfățișare a Orientului: mai grozavă decât năvălirea tătarilor sau invazia lăcustelor, a venit ziua de alegeri, de alegeri cum sunt înțelese și practicate de români, de administrația română, de armata română, de magistrații români.

A fost o imagine absurdă și barbară dezlănțuită de sus în jos peste o populație pașnică și liniștită ... S-au arestat delegații și candidații, s-au furat urnele și cărțile de alegător, s-au bătut mai ales, s-au schingiuit și snopit sub lovituri de ciomege sute și mii de alegători. Îngrozită, populația se ascundea în pădure. Ca în timpul războiului, mă plimbam cu revolverul la mine, înconjurat de un grup de prieteni credincioși.”

(Constantin Grigore Gafencu, *Însemnări politice*, Editura Humanitas, 1991)

3

Argetoianu despre liderii unor partide politice, în contextul alegerilor din 1933

„Duminică 24 decembrie. Ajun de Crăciun fără veselie. Rezultatul alegerilor a întrecut cele mai pesimiste socoteli pentru noi. Duca (primul ministru liberal) a dezlănțuit toată urgia administrativă împotriva mea — dând astfel o nouă dovadă de falsitatea și de nemernicia sa sufletească ... Doctorul Lupu, care s-a prezentat în alegeri cu un program ce nu era decât falsificarea programului meu, a avut de două ori mai multe voturi ca mine. Inofensiv în politică și caraghios, lui i s-au lăsat toate voturile ca să iasă înaintea mea și să mă umilească. Același plan machiavelic a favorizat și pe Goga, un alt contrafăcător al programului și ideilor mele.”

(C. Argetoianu, *Memorii*, 1932-1934, Editura Machiavelli, 1997)

4

Rezultatul alegerilor parlamentare din 20 decembrie 1937

P.N.L.	P.N.Ț.	Partidul Totul pentru țară	P.N. Creștin
35,92%	20,40%	15,80%	9,15%

Corneliu Zelea Codreanu

5

Formațiuni politice de dreapta

- Liga Apărării Național-Creștine (L.A.N.C.), înființată la 4 martie 1923 la Iași.

Președinte: A.C. Cuza. A fuzionat în 1935 cu Partidul Național Agrar.

- Legiunea Arhanghelului Mihail, înființată la 24 iunie 1927 la Iași.

Comandant: Corneliu Zelea Codreanu (1927-1938), Horia Sima (1938-1941).

- În 1930 s-au pus bazele organizației Garda de fier, dizolvată formal în 1931 și 1932, scoasă din viața publică în 1933. Revine sub numele de Totul pentru țară, în 1935. La 21 februarie 1938, Corneliu Zelea Codreanu anunță încetarea activității partidului.

PRO MEMORIA!

- În primii ani ai României Mari a fost adoptată o legislație care ar fi putut consolida democrația.
- Corupția, proasta guvernare și tolerarea interesată a exceselor partidelor de dreapta au netezit drumul spre instalarea unor regimuri autoritare și totalitare.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Comparați programele partidelor politice care au funcționat în perioada interbelică. Dacă am da timpul înapoi și v-ați afla în fața alegerilor, căruia dintre ele i-ați acordat votul? Motivați-vă alegerea și confrunțați-o cu a unui coleg.
2. Descrieți reacția autorităților la alegeri din perspectiva unui observator neutru. Alcătuiți un raport, stabilind ce valori ale cetățeniei democratice erau astfel încălcate și ce anume favoriza încălcarea lor.
3. Caracterizați modul în care C. Argetoianu înțelege să-și motiveze înfrângerea în alegeri. Explicați cum se face că în multe împrejurări ale vieții este mai la îndemână să denunțăm „teoria conspirației” decât să ne recunoaștem propriile erori. Căutați informații despre I.G. Duca și Octavian Goga. Alcătuiți-le portretul politic. Se justifică aprecierile lui Argetoianu?
4. Analizați rezultatele alegerilor parlamentare din 1937, înscrise în tabelul 4. Motivează alegerea făcută de Carol al II-lea pentru postul de prim-ministru? Mai erau și alte soluții în sprijinul democrației? Alcătuiți un scurt eseu cu acest subiect.

Cronologie

1990

8 ianuarie — Este autorizată funcționarea primului partid postdecembrist în România, P.N.Ț.C.D. (Partidul Național Țărănesc Creștin-Democrat).

15 ianuarie — Își reia activitatea Partidul Național Liberal.

23 ianuarie — Frontul Salvării Naționale se transformă în partid și își anunță participarea la alegeri.

9 februarie — Se constituie Consiliul Provizoriu de Uniune Națională (C.P.U.N.), organ provizoriu al puterii de stat.

22 aprilie-15 iunie — Se desfășoară marea demonstrație din Piața Universității. Este elaborată o Declarație care preia punctul 8 al *Proclamației de la Timișoara* (11 martie).

15-20 martie — Grave incidente produse în contextul aniversării revoluției maghiare de la 1848.

20 mai — Primele alegeri parlamentare și prezidențiale din istoria postcomunistă a țării.

1991

4-6 aprilie — Președinții Ion Iliescu și Mihail Gorbaciov parafează, la Moscova, *Tratatul de colaborare, bună vecinătate și amiciție între URSS și România*.

18-19 aprilie — Președintele Franței, François Mitterrand, este primul șef de stat occidental care vizitează România după 1989.

30 iunie-1 iulie — Este desființat CAER și își încetează valabilitatea *Tratatul de la Varșovia*.

18-20 noiembrie — Președinții Iliescu și Mitterrand semnează *Tratatul franco-român*.

21 noiembrie — Parlamentul votează proiectul de Constituție al României.

8 decembrie — Un referendum popular aprobă constituția așa cum a fost votată de Parlament.

25 decembrie — Mihail Gorbaciov anunță sfârșitul Uniunii Sovietice.

1992

7 februarie — 12 state ale C.E.E. semnează tratatul de la Maastricht; Comunitatea Economică Europeană se transformă în Uniunea Europeană.

Lumea de mâine anticipată în 1945 și azi

1

Lumea de mâine anticipată în 1945

• De un filosof, Tudor Vianu (1897-1964)

„Vom avea nevoie, în țara noastră, de muncitori onești, consacrați cu austeritate și competență unor domenii în care facultățile lor personale să se poată exercita creator. Avem nevoie de omul trebii lui, de exemplarul uman tehnic. Să denunțăm tipul atât de curent în viața noastră socială, pe omul de vorbe, de formule, de avânturi nereflectate. Acești oameni bagatelizează lucrurile cele mai grave, le demonetizează. Ei aduc cu ei suflul demoralizant și transformă totul în neînsemnatate și farsă. De aceea, subliniez încă o dată nevoia oamenilor consacrați unei tehnici creatoare, oricare ar fi ea; de aceea, am pus totdeauna, chiar și în estetică, accentul pe factorul rațional, activ, al procedeelelor și tehnicității.” (Tudor Vianu, *Lumea de mâine*, 1945)

• De un scriitor, George Călinescu (1899-1965)

„Lumea de mâine o văd întemeiată pe interesul acut de umanități, de un cosmopolitism de tip grec, așa cum a existat printre oamenii Renașterii și a perioadei Voltaire-Goethe, pe un dispreț total de particular. Acum toată străduința noastră tinde de a face dreptate mulțimii, de a îndeplini condițiile materiale juste, fără de care termenii înaintați ai progresului nu sunt posibili. Unui țăran înfometat și bolnav nu-i arde de catedrale. Însă, în cele din urmă, țința e tot spiritul. Decât să mănânc șuncă într-o țară fără statui, prefer să mă hrănesc cu măslina pe Acropole.” (George Călinescu, *Lumea de mâine*, 1945)

• De un jurist, Petre Pandrea (1904-1968)

„...evoluția pașnică și sintetizarea contrariilor: o primă ipoteză plauzibilă. A doua ipoteză: ciclul revoluționar caracteristic epocilor postbelice, în toate țările capitaliste va izbucni cu furie curând. Am multe indicii că lumea de mâine se va desfășura în cadrul celei de-a doua ipoteze. Spectacolul va fi cinematografic, nițeluș săngeros (sângele este fermentul creșterilor organice), cu febră revoluționară (revoluția este locomotiva Istoriei). Ipoteza nr. 2 va dura mai multe decenii și va fi o epocă bună pentru oamenii politici (acești sculptori de mase umane), pentru sociologi, pentru jurnaliști și prea puțin propice pentru artiști.” (Petre Pandrea, *Lumea de mâine*, 1945)

• De un sociolog, Dimitrie Gusti (1880-1955)

„O împletire intimă și indisolubilă între știință și viața națiunii; un tineret realist și idealist în plină vigoare; un țăran luminat, cetățean și vrednic gospodar producător; un sat, un oraș și o regiune dezvoltate maximal, din punct de vedere social, economic și cultural, încadrate direct, solidar și sintetic în Națiune; o națiune și un stat făcând parte activ și cu demnitate din organizarea internațională a lumii pe care o pregătește lupta eroică a marilor Națiuni Unite — iată lumea de mâine.” (Dimitrie Gusti, *Lumea de mâine*, 1945)

(Textele fac parte din cartea de interviuri a publicistului Ion Biberi și au fost publicate în 1945 sub titlul „Lumea de mâine”)

O construcție din „micul Paris” clădită parcă pentru toate timpurile

Și azi

Ideea revine și formează subiectul unui număr recent din „Dilema veche” (nr. 180 din 19-25 iulie 2007)

- **Un filosof și politolog: Mihaela Miroiu**

„Peste 20 de ani, oamenii vor trăi într-o administrație mai coerentă, în localități cu o infrastructură urbană și vor fi învățați deja că prima lor datorie este să se descurce singuri. Generația matură și cea tânără de atunci vor folosi ca limbă profesională mai ales engleza. Limba dezirabilă pentru deschiderea lor spre piața de joburi va fi mai ales chineza. Vor fi generații care vor deprinde gustul concurenței globale, gustul luptei de contracarare a acaparării puterii de către marile corporații, vor redescoperi nevoia asocierii civice.”

- **Un economist: Daniel Dăianu**

„Dacă vom menține un diferențial de creștere economică de 3-4% anual față de media U.E., am putea ajunge la aproximativ 60% din media Uniunii (luând în calcul și aprecierea leului) în circa un deceniu. Fără derapaje majore pe parcurs, am putea ajunge la un venit pe locuitor de circa 75% din media U.E. în jurul anului 2025. Alături de investiții masive în educație și infrastructură, trebuie să rezolvăm/atenuăm câteva mari probleme de ordin structural, între care sistemul de pensii, asistența medicală, dezechilibrul demografic. Migrația va continua, ceea ce va accentua o dinamică demografică nefavorabilă și anomii sociale. Avem nevoie de o politică de asistare a familiei care să încetinească scăderea populației, de o mai bună integrare a cetățenilor romi. Vor apărea presiuni de imigrare pe fondul îmbătrânirii populației și al deficitului de forță de muncă. Va trebui să gestionăm adâncirea unor decalaje între regiuni.”

Sediul B.C.R. din Buzău, o construcție pentru secolul XXI

Cronologie

3 martie — Începutul conflictului care îi opune pe liderii separatiști de la Tiraspol autorităților din Republica Moldova.

25-27 aprilie — Are loc vizita în România a fostului suveran Mihai I, aclamat de mii de simpatizanți.

27 septembrie — Alegeri parlamentare și prezidențiale. F.D.S.N. obține 27,7% și va fi obligat să constituie ulterior o majoritate parlamentară cu P.U.N.R. și P.R.M.

1993

5-6 mai — Prima grevă generală după căderea regimului comunist.

21 septembrie — La Bruxelles, ministrul român de externe se pronunță pentru integrarea țării noastre în NATO.

28 septembrie — La sesiunea de la Strasbourg, România este primită în Consiliul Europei.

2 noiembrie — SUA acordă României clauza națiunii celei mai favorizate.

1994

26 ianuarie — Ministrul de externe semnează, la Bruxelles, declarația-cadru privind participarea României la *Parteneriatul pentru pace*.

9 mai — România primește statutul de asociat al Uniunii Europene.

21-22 iunie — Vaclav Havel, președintele Cehiei, întreprinde o vizită în România.

9-10 decembrie — La Essen, Ion Iliescu subliniază hotărârea României de a intra cât mai repede în U.E.

1995

21 martie — Este adoptată legea pentru accelerarea privatizării.

11 noiembrie — Moartea lui Corneliu Coposu, președintele P.N.Ț.C.D.

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Alegeți, din cronologia alăturată, evenimentele care au dat substanță luptei pentru afirmarea democrației postdecembriste. Alcătuiți un comentariu scris de 15-20 de rânduri cu acest subiect.
2. Citiți cu atenție textele de la pagina 100. Stabiliți domeniile asupra cărora se răsfrânge proiecția asupra societății românești a secolului trecut. Comparați gândurile despre viitor ale acestor intelectuali cu realizările regimului comunist care a urmat. Câte dintre ele s-au dovedit utopice, câte s-au împlinit? Alcătuiți un comentariu pe acest subiect.
3. Organizați-vă în 4-5 grupe. Alegeți unul din textele de la paginile 100-101 și formulați, după modelul pentru care ați optat, câteva idei generale care să înfățișeze viitorul în viziunea voastră. Discutați-le pe grupe. Construiți apoi, pe baza concluziilor, mai multe formulări cu ajutorul cărora să participați împreună cu întreaga clasă la o dezbateră pe tema „Cum va arăta România peste 20 de ani?”.

Potrivit programei școlare pentru ciclul superior al liceului, studiul disciplinei *Istorie* urmărește „focalizarea” pe formarea unor competențe generale, precum și a unor competențe specifice pentru fiecare domeniu de conținut, competențe menționate, de altfel, și în paginile acestui manual.

Propunându-ne să vă stimulăm și să vă oferim posibilitatea de a verifica voi înșivă măsura în care aceste competențe încep să se contureze, am adoptat o altă modalitate decât aceea folosită în manualele noastre anterioare pentru fixarea cunoștințelor, pentru recapitularea și evaluarea lor.

Credem că până acum ați avut posibilitatea să constatați că diferitele surse documentare — complementare și, uneori, chiar contradictorii — care însoțesc prezentarea conținuturilor, precum și activitățile independente pe care vă invităm să le realizați, individual sau în grup, cu colegii, vă ajută să vă apropiați cu mai mult interes de evenimentele și personalitățile istoriei contemporane, să înțelegeți adevăruri care nu se lasă totdeauna ușor descifrate.

Un afiș de propagandă nazist din anii premergători izbucnirii războiului (*Trăiască Germania*) și un afiș al aliaților (*Națiunile Unite luptă pentru libertate*)

Dicționar

HOLOCAUST — Perioadă istorică tragică cuprinsă între 1933-1945, perioadă în care regimul nazist din Germania și regimurile din țările aliate acesteia au planificat și aplicat un plan general de lichidare a tuturor evreilor din Europa.

TRAUMĂ — Rană sufletească, șoc emoțional violent, provocat de o nenorocire. Factor nociv care modifică personalitatea unui om, provocându-i emoții violente.

Rezolvarea conflictelor în lumea contemporană

COOPERARE ȘI CONFLICT ÎN PRIMA JUMĂTĂTE A SECOLULUI XX

Secolul al XX-lea se caracterizează prin intensificarea relațiilor internaționale. În acest secol au avut loc două războaie mondiale și nenumărate războaie regionale sau locale. Începutul secolului al XX-lea se definește prin apogeul epocii „imperialiste”. Termenul se referă la o perioadă de timp cuprinsă între 1870 și 1914, în care puterile europene au dezvoltat cele mai mari imperii coloniale. Țările europene dețineau aproximativ 20% din suprafața globului. Începutul secolului trecut a fost marcat de competiție, rivalitate politică și economică deosebit de agresivă între marile puteri.

Începutul secolului al XX-lea semnaleză apariția unor noi centre de putere în afara continentului european: Japonia și Statele Unite. Din punct de vedere politic și militar, Europa era împărțită în două alianțe miliare și politice: *Antanta* și *Tripla Alianță*. Antanta a fost semnată, la 8 aprilie 1904, de Marea Britanie și Franța. Mai târziu, Antantei i s-a alăturat și Rusia. Tripla Alianță a fost semnată, la 20 mai 1882, de Germania, Austro-Ungaria și Italia.

La începutul secolului al XX-lea, Germania a promovat o politică agresivă și a optat pentru alianța cu Austro-Ungaria. În fața acestei situații, vecinii Germaniei de la est și de la vest, Franța și Rusia, au semnat o alianță de apărare comună. În 1898, Germania a inițiat un plan de organizare a unei flote moderne. Marea Britanie s-a simțit amenințată și s-a alăturat alianței.

În august 1914 s-a declanșat cel mai mare război pe care îl văzuse istoria până atunci, „Marele Război”, războiul despre care se credea că va rezolva toate problemele. Războiul a durat până în 11 noiembrie 1918. În acest război au fost uciși mai mult de 9 milioane de oameni pe câmpul de luptă și mai mulți în spatele fronturilor din cauza lipsurilor. Războiul s-a purtat cu o tehnologie avansată pentru acele timpuri: avionul (bombardamente aeriene), tehnici de comunicație moderne (telegraful, radioul, telefonul), arme performante (tancul, submarinul).

Sistemul de pace de la Versailles (1919) nu a rezolvat tensiunile care au dus la izbucnirea războiului. Acesta a lăsat în urma lui traume și frustrări. Mulți și-au găsit refugiul în doctrine naționaliste, internaționaliste și soluții politice nedemocratice. Una din creațiile Primului Război Mondial a fost Liga Națiunilor. Obiectivele sale erau dezarmarea și construirea unui sistem de securitate colectivă. Cu toate acestea, Liga Națiunilor nu a reușit să împiedice declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial.

Un moment al cooperării internaționale l-a reprezentat semnarea tratatului Briand-Kellogg, la 27 august 1928. Tratatul își propunea evitarea de noi războaie și consolidarea încrederii reciproce în relațiile între state.

Cel de Al Doilea Război Mondial a avut loc între anii 1939 și 1945 și a depășit, prin participare și consecințe, prima conflagrație mondială.

În timpul războiului au murit aproximativ 60 de milioane de oameni, militari și civili, aproximativ 3% din populația globului de la acea dată. Pacea de la Versailles lăsase Germaniei un puternic sentiment de frustrare și de nedreptate. La acesta s-au adăugat Marea Criză Economică, creșterea rasismului și a naționalismului în formele sale extreme.

În preajma și în timpul războiului s-a desfășurat Holocaustul, cea mai mare crimă împotriva umanității. În Germania și în țările aflate sub dominația ei au fost omorâți 6 milioane de evrei, fără nici un motiv în afara aceluia că erau evrei.

Războiul s-a dat între Puterile Aliate (Marea Britanie, Statele Unite, Franța, Uniunea Sovietică) și Puterile Axei (Germania, Italia, Japonia), cu aliații lor, și s-a terminat în 1945 cu înfrângerea acestora din urmă.

1

Declarația de război a Austro-Ungariei adresată Serbiei (28 iulie 1914)

„Guvernul regal sârb nu a răspuns de o manieră satisfăcătoare la nota din 23 iulie 1914 prezentată de ministrul austro-ungar la Belgrad, guvernele imperial și regal sunt ele însele hotărâte în a-și vedea apărute interesele și drepturile, și, în acest scop, să recurgă la forța armelor. În consecință, Austro-Ungaria se consideră de aici înainte în stare de război cu Serbia.”

2

Înțelegerea membrilor Antantei de a nu încheia pace separată (4 septembrie 1914)

Următoarea declarație a fost semnată în această dimineață de Ministerul de Externe Britanic la Londra.

„Subsemnații, special autorizați de guvernele lor pentru aceasta, declară următoarele: Guvernele britanic, francez și rus de comun acord se angajează să nu încheie pace separată în timpul acestui război.

Cele trei guverne sunt de acord că atunci când va fi vorba de discutarea termenilor păcii, nici unul dintre aliați nu va cere termenii păcii fără acordul fiecăruia dintre aliați.”

3

Înființarea Societății (Ligii) Națiunilor

„Înaltele părți contractate, considerând că, pentru a dezvolta cooperarea și pentru a le garanta pacea și siguranța, este necesar să se accepte anumite obligații, de a nu recurge la război, să se întrețină la lumina zilei relații internaționale bazate pe justiție și onoare, să se observe riguros prescripțiunile dreptului internațional, recunoscut de aci ca regulă de conducere efectivă a guvernelor, să se facă să domnească dreptatea și să se respecte cu sfințenie toate obligațiile tratatelor în raporturile mutuale dintre popoarele organizate, adoptă prezentul pact, care instituie Societatea Națiunilor (...). Art. 7. Sediul Societății Națiunilor este stabilit la Geneva (...). Art. 10. Membrii Societății își iau îndatorirea să respecte și să mențină în contra oricărei agresiuni externe integritatea teritorială și independența politică existentă a tuturor membrilor Societății.”

(*Tratatul de la Versailles, 1919-1920*)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Analizați documentul 3. Comentați principiile care au stat la baza creării Ligii Națiunilor.
2. Explicați de ce nu au reușit mecanismele internaționale să evite izbucnirea unui nou conflict mondial.
3. Comentați cauzele care au dus la declanșarea acestui război.
4. Căutați informații suplimentare cu privire la pierderile de vieți omenești din anii Holocaustului. Argumentați de ce astfel de atrocități nu pot fi uitate sau ignorate.

O cronologie a celor două conflicte mondiale

1914, 28 iunie — Asasinarea lui Frantz Ferdinand la Sarajevo.

3 august — Germania declară război Marii Britanii și invadează Belgia.

26 august — Înfrângerea armatelor rusești la Tannenburg.

1915, 19 ianuarie — Are loc primul raid aerian în Marea Britanie cu un zeppelin.

7 mai — Torpilarea transatlanticului „Lusitania” de către un submarin german.

19 decembrie — Retragerea aliaților de la Gallipoli.

1916, 21 februarie — Începutul bătăliei de la Verdun.

1 iulie — Bătălia de pe Somme.

1917, 6 aprilie — SUA declară război Germaniei.

9 decembrie — Cucerirea Ierusalimului de către englezi.

1918, 3 martie — Pacea de la Brest-Litovsk între Germania și Rusia.

11 noiembrie — Semnarea armistițiului între aliați și Germania.

1919, 28 iunie — Semnarea Tratatului de pace de la Versailles.

1939, 1 septembrie — Germania invadează Polonia.

1940, August — Bătălia Angliei.

1941, 22 iunie — Germania atacă Uniunea Sovietică.

7 decembrie — Japonia atacă Statele Unite la Pearl Harbor.

1942, noiembrie — Bătălia de la Stalingrad.

1944, 6 iunie — Debarcarea aliaților în Normandia.

Competențe specifice modulului RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

3.3. Descoperirea în sursele de informare a perspectivelor multiple asupra evenimentelor istorice.

4.2. Folosirea mijloacelor și a tehnologiilor de informare și comunicare pentru investigarea unui eveniment sau a unui proces istoric.

*1.4. *Susținerea argumentată a unui punct de vedere într-o discuție / într-un referat pe teme de istorie.*

1945-1955: O cortină de fier
a căzut de-a lungul Europei

- Țări care au acceptat Planul Marshall de refacere a economiei europene
- Țări membre ale NATO (1949)
- Țări cu regimuri comuniste
- Țări membre ale Pactului de la Varșovia (1955)

Dictionar

CORTINA DE FIER — Termen specific „Războiului Rece”, folosit pentru prima dată în 1945 pentru a ilustra separarea Europei în două blocuri militare și politice.

UNIUNE — Unire a mai multor țări, organizații, grupuri sociale etc. pe baza unor tratate și convenții pentru apărarea unor interese și unor drepturi comune.

1

Mesaj al lui Churchill către Stalin

„Nu este deloc încurajator să imaginăm un viitor în care dumneavoastră și țările pe care le dominați, împreună cu partidele comuniste din numeroase alte state, veți fi așezați de o parte, iar toți cei care se raliază națiunilor de limbă engleză, asociații și dominioanele lor, se vor afla de cealaltă parte.”

(28 aprilie 1945)

COOPERARE ȘI CONFLICT ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XX

Sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial nu a adus pacea pe care o aștepta toată lumea. Europa și lumea au fost împărțite în două sfere de influență.

Țările din Europa vestică, cu regimuri democratice, au început un plan de reconstrucție, Planul Marshall, coordonat de Statele Unite, iar țările din Europa estică au intrat sub influența politică, economică și militară a Uniunii Sovietice. Aceasta a impus țărilor aflate sub influența ei propriul sistem politic comunist totalitar.

Planul Marshall a fost lansat în 1947 pentru a reconstrui economia Europei distrusă de război. Programul a fost un succes și a durat până în 1952, de el beneficiind 18 țări vest-europene. Planul a constat în credite, subvenții nerambursabile și ajutoare materiale sau alimentare. Pentru a nu rămâne mai prejos, Uniunea Sovietică a impus țărilor sale satelite, în 1949, un organism economic denumit Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER). Acesta nu se baza pe realități economice, ci pe interese ideologice, și de aceea a fost un eșec.

În 1947, odată cu separarea lumii în două blocuri politice rivale, s-a declanșat un nou tip de război, numit de la început „Războiul Rece”. De o parte a „cortinei de fier” se găseau țările occidentale, bloc militar compus din SUA și aliații lor grupați în NATO (organizație internațională pentru colaborarea defensivă înființată prin Tratatul Atlanticului de Nord, semnat la Washington pe 4 aprilie 1949), iar de cealaltă parte se găseau URSS și aliații ei, organizații în Tratatul de la Varșovia (Tratatul de prietenie, cooperare și asistență mutuală). Acest Tratat a fost o alianță militară a țărilor din Europa Centrală și de Est aflate sub influența URSS, înființată la 14 mai 1955 (desființat, la Praga, pe 1 iulie 1991) și care declara că are drept scop apărarea împotriva amenințării NATO. Tratatul de la Varșovia a fost inițiat de către Nikita Hrușciov, în 1955, și a fost semnat la Varșovia pe 14 mai 1955. Pactul și-a încetat existența pe 3 martie 1991. Războiul Rece s-a terminat, de asemenea, în 1991, odată cu destrămarea URSS.

În 1945 s-a înființat Organizația Națiunilor Unite (ONU), organizație a tuturor statelor lumii care are ca obiective promovarea prieteniei între state, aplicarea legilor internaționale, asigurarea securității internaționale, încurajarea dezvoltării economice. ONU este continuatoarea Ligii Națiunilor înființată în 1919.

Un alt organism de cooperare a Europei occidentale a fost Comunitatea Europeană, al cărei rol a mai fost menționat în paginile acestui manual. Ea a fost înființată la Roma sub numele de Comunitatea Economică Europeană (CEE), la data de 25 martie 1957.

Țările fondatoare au fost Belgia, Germania, Franța, Italia, Luxemburg, Olanda. Concomitent cu CE s-a constituit și Comunitatea Europeană a Atomului (CEA, astăzi EURATOM). Au apărut atunci trei comunități, numite și Comunitățile Europene. Prin Tratatul de fuziune au fost puse bazele unor organe comune de conducere, printre acestea numărându-se Comisia Europeană și Consiliul European.

3

Planul Marshall

„În consecință, Europa are nevoie de un ajutor suplimentar important, dacă vrem să evităm gravele probleme economice, sociale și politice ce vor surveni. Pentru a le remedia, trebuie să întrerupem cercul vicios și să restaurăm încrederea popoarelor europene în viitorul economic al propriilor țări și în Europa în general.

Este logic ca Statele Unite ale Americii să facă tot ceea ce le stă în putere pentru a ajuta lumea să-și regăsească sănătatea economică normală fără de care aceasta nu poate dobândi nici stabilitate politică, nici pace asigurată. Acțiunea noastră nu este îndreptată nici împotriva uneia dintre țări, nici unei doctrine, ci împotriva foametei, sărăciei, disperării și haosului. Scopul nostru trebuie să fie renașterea unei economii mondiale sănătoase pentru a permite stabilirea de condiții politice și sociale propice instituțiilor libere.”

(Din discursul secretarului de stat la Universitatea Harvard, iunie 1947)

4

Tratatul Atlanticului de Nord (4 aprilie 1949)

„Articolul V: Părțile convin că un atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre ele, în Europa sau în America de Nord, va fi considerat un atac împotriva tuturor și, în consecință, sunt de acord că, dacă are loc un asemenea atac armat, fiecare dintre ele, în exercitarea dreptului la autoapărare individuală sau colectivă recunoscut prin Articolul 51 din Carta Națiunilor Unite, va sprijini Partea sau Părțile atacate prin efectuarea imediată, individual sau de comun acord cu celelalte Părți, a oricărei acțiuni pe care o consideră necesară, inclusiv folosirea forței armate, pentru restabilirea și menținerea securității zonei nord-atlantice.”

5

Declarația Schuman (9 mai 1950)

„Pacea mondială nu poate fi în siguranță fără eforturi creatoare pe măsura amenințărilor la care este expusă. Contribuția unei Europe organizate (...) este indispensabilă pentru menținerea unor relații pașnice.

Europa nu se va face deodată, conform unui singur plan. Ea va fi construită prin măsuri concrete care mai întâi vor crea o solidaritate concretă. Adunarea națiunilor Europei cere eliminarea rivalității seculare franco-germane. Orice măsură luată trebuie să privească în primul rând aceste două țări.”

Reuniunea țărilor fondatoare ale CEE de la Roma (1957)

2

Introducere la Carta Națiunilor Unite

„Noi, popoarele națiunilor unite, suntem hotărâți:

- să salvăm generațiile viitoare de ororile războiului;
 - să reafirmăm credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea ființei umane;
 - să stabilim condiții în care să acționeze justiția și respectul față de obligațiile care decurg din tratatele internaționale;
 - să promovăm progresul social și îmbunătățirea nivelului de trai și a libertății.”
- (26 iunie 1945)

Cronologie

1945, februarie — Conferința de la Ialta. Începutul Războiului Rece.

Martie — W. Churchill folosește termenul „Cortina de fier”.

1947, iunie — Anunțarea Planului Marshall.

1948, iunie — Blocada Berlinului.

1949, iulie — Înființarea NATO.

12 mai — Ia sfârșit blocada Berlinului.

1950-1953 — Războiul din Coreea.

1954, martie — Înființarea KGB.

1955, mai — Înființarea Pactului de la Varșovia.

1956, octombrie — Revoluția din Ungaria.

1961, august — Construirea Zidului Berlinului.

1962, octombrie — Criza rachetelor din Cuba.

1965, aprilie — Trimiterea a 150 000 de soldați americani în Vietnam.

1968, august — „Primăvara de la Praga” este înfrântă de trupele sovietice.

1979, decembrie — Trupele sovietice invadează Afganistanul.

1985, martie — M. Gorbaciov devine lider al URSS.

1989, noiembrie — Căderea Zidului Berlinului.

1991, aprilie — Dizolvarea Pactului de la Varșovia.

August — Destrămarea Uniunii Sovietice.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Motivați îngrijorarea exprimată în scrisoarea lui W. Churchill către Stalin.
2. Comparați și stabiliți legătura între valorile promovate de Liga Națiunilor (documentul 3 din paginile anterioare) cu cele ale ONU (documentul 2).
3. Analizați, pe grupe, structura și obiectivele celor două programe economice — CAER și Planul Marshall — și stabiliți cauzele care au dus la succesul, respectiv la insuccesul lor.
4. Prezentați condițiile în care se aplică articolul V al Tratatului Atlanticului de Nord.
5. Redactați un scurt eseu în care să descrieți atmosfera internațională în timpul „Războiului Rece”.
6. Identificați, în documentul 5, valorile pe care s-a construit proiectul unității europene.

COOPERARE ȘI CONFLICT ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

„Căștile albastre” în misiune

Acordul de la Dayton (1995)
și-a propus să soluționeze
conflictul din fosta Iugoslavie

Dicționar

FANATISM — Atașament pătimaș pentru o convingere, pentru o credință, însoțit de o totală intoleranță față de opiniile altora, credință oarbă în idei religioase cu tendința excesivă de a le urma în viața cotidiană.

HACKER — Persoană care comite un act ilegal sau răspândește conștient virusi informatici pe rețele locale sau internaționale (internet).

TERORISM — Folosirea deliberată și sistematică a unor mijloace violente sau amenințări de natură să provoace teamă și neîncredere, panică și nesigurăță, ignorând orice norme umane în vederea atingerii unui scop politic.

Procesul de construcție a unității europene s-a accelerat în anii '90, astfel că în prim-plan, pe continentul nostru, se situează aspectele care definesc cooperarea și mai puțin cele care ar putea genera conflicte. După cum se știe, pe 1 noiembrie 1993 a luat naștere Uniunea Europeană, conform tratatului de la Maastricht. Procesul de extindere a Uniunii a cunoscut și el un ritm accelerat. Instituțiile Uniunii Europene sunt: Consiliul European și Președintele Consiliului European, Parlamentul European, care reprezintă cetățenii țărilor Uniunii Europene, și care este ales prin vot direct de către aceștia, Consiliul Uniunii Europene (*Consiliul de Miniștri*), care reprezintă fiecare stat membru, Comisia Europeană, cu cei 17 comisari care reprezintă interesele generale ale UE, Curtea de Justiție Europeană, care se îngrijește de respectarea legilor, Curtea Europeană de Conturi, care verifică finanțarea activităților UE.

Colaborarea și conflictul în lumea contemporană cunosc o evoluție specială prin fenomenul globalizării. Globalizarea înseamnă schimbări importante în cadrul societăților tradiționale ca rezultat al comerțului internațional ridicat, al creșterii investițiilor și al schimburilor culturale între state. Globalizarea este de mai multe tipuri: economică și tehnologică.

Prima etapă istorică a globalizării poate fi identificată în perioada interbelică, odată cu renunțarea la acoperirea în etalonul-aur a economiilor și la acceptarea producției de mărfuri, a investițiilor, precum și a capitalului ca etaloane ale dezvoltării economice. După cel de Al Doilea Război Mondial, globalizarea a fost coordonată de Organizația Mondială pentru Tarife și Comerț.

Globalizarea este un fenomen complex, în mișcare, cu consecințele căruia omul contemporan se confruntă la tot pasul. Unii consideră că cel mai mare pericol pe care-l poate implica globalizarea este răcirea relațiilor dintre oameni. În lumea contemporană, cultura tradițională a societăților este în transformare și preschimbare în spectacol și marfă. Cultura umanistă a căzut pe planul doi, în favoarea culturii tehnico-științifice. Globalizarea contemporană are dezavantajul că omul mondial globalizat devine tot mai interesat de economie și trăiește numai pentru producție și consum.

Un alt fenomen caracteristic al lumii contemporane este terorismul. Acesta reprezintă o tactică de luptă bazată pe acte de violență, sabotaj sau amenințare, executate împotriva unui stat, unei organizații, unei categorii sociale sau împotriva unui grup de persoane civile. Terorismul este folosit pentru atingerea unor scopuri strict politice și are ca scop precis producerea unui efect psihologic generalizat de frică și intimidare. Principalele elemente de definire a terorismului sunt: mijloacele (acțiuni violente), metodele (inducerea fricii pentru cetățeni), țintele (civili), scopurile (producerea unei schimbări politice majore) și actorii (indivizi sau grupuri nestatale). Cauzele terorismului sunt dorința de a răspândi un mesaj, dorința de răzbunare și pedepsire, fanatismul religios, subminarea autorității de stat sau lupta pentru obținerea unor drepturi politice. Terorismul își poate atinge scopul parțial, poate prelungi violența, poate declanșa un război, poate duce la instaurarea unei dictaturi sau poate avea efecte economice colaterale.

1

Definiția globalizării dată de F.M.I.

„Globalizarea reprezintă creșterea în interdependența economică a țărilor din întreaga lume prin creșterea volumului și a varietății tranzacțiilor de bunuri și servicii peste granițe, fluxul de capital internațional mult mai liber și mai rapid, dar și o difuziune mai largă a tehnologiei.”

Definiția globalizării dată de Banca Mondială

„Libertatea și capacitatea indivizilor și a firmelor de a iniția tranzacții economice vointare cu rezidenți ai altor țări.”

2

Definiția terorismului conform Ligii Națiunilor (1937)

„Toate actele criminale îndreptate împotriva unui stat sau făcute ori planificate pentru a crea o stare de teroare în mintea anumitor persoane, a unui grup de persoane sau a publicului larg.”

Definiția terorismului conform Codului Federal al SUA

„Folosirea ilegală a forței și violenței împotriva unor persoane sau proprietăți, pentru intimidarea sau pedepsirea unui guvern, a populației civile sau a unui segment de populație, făcută în scopul atingerii unor obiective politice sau sociale.”

Definiția terorismului conform Departamentului Apărării al SUA

„Folosirea calculată a violenței ilegale pentru a instaura frica, în vederea intimidării sau pedepsirii guvernelor sau societăților, pentru atingerea unor scopuri în general politice, religioase sau ideologice.”

Definiția terorismului conform Legii Patriot — SUA

„Acte periculoase pentru viața umană care se produc cu încălcarea codului penal al Statelor Unite ale Americii sau al oricărui stat (din componența SUA).”

3

Convenția Europeană pentru reprimarea terorismului (Strasbourg, 27 ianuarie 1977)

„Articolul 1

Pentru cerințele extrădării între statele contractante, nici o infracțiune menționată mai jos nu va fi considerată ca o infracțiune politică, ca o infracțiune conexă la o infracțiune politică sau ca o infracțiune inspirată de scopuri politice:

a) infracțiunile cuprinse în câmpul de aplicare a Convenției pentru reprimarea capturării ilicite de aeronave, semnată la Haga la 16 decembrie 1970; b) infracțiunile cuprinse în câmpul de aplicare a Convenției pentru reprimarea de acte ilicite îndreptate contra siguranței aviației civile, semnată la Montreal la 23 septembrie 1971; c) infracțiunile grave constând într-un atac împotriva vieții, integrității corporale sau libertății persoanelor care se bucură de protecție internațională, inclusiv a agenților diplomatici; d) infracțiunile care au ca obiect răpirea, luarea ca ostatici sau sechestrarea ilegală; e) infracțiunile care au ca obiect folosirea de bombe, grenade, rachete, arme de foc automate ori scrisori sau colete-bombă, în măsura în care această folosire prezintă un pericol pentru persoane; f) tentativă la săvârșirea infracțiunilor precizate ori participarea în calitate de coautor sau de complice al unei persoane care săvârșește ori încearcă să săvârșască o astfel de infracțiune.”

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Identificați, discutând în grup, asemănările și diferențele în definiția globalizării.
2. Realizați un eseu în care să analizați efectele globalizării.
3. Clasificați și interpretați cauzele și efectele terorismului asupra lumii contemporane.
4. Considerați că lumea în care trăim merge pe calea cea bună sau nu? Ce măsuri credeți că ar trebui să fie luate și în ce sens? Argumentați-vă punctul de vedere.

11 septembrie 2001 —
World Trade Center în flăcări

Cronologie

1993, 1 noiembrie — Intră în vigoare Tratatul asupra Uniunii Europene.

1997, 16 iulie — Este adoptată „Agenda 2000 – pentru o Europă mai puternică și mai extinsă”, care tratează reforma instituțională a UE, prezintă viziunea asupra extinderii Uniunii și opiniile Comisiei cu privire la cererile de aderare la UE ale celor zece țări central europene.

1999, 1 ianuarie — Lansarea monedei unice europene în cele 11 state europene care au îndeplinit criteriile de convergență (Franța, Germania, Olanda, Belgia, Luxemburg, Austria, Italia, Spania, Portugalia, Finlanda, Irlanda).

1999, 1 mai — Intră în vigoare Tratatul de la Amsterdam.

2001, 26 februarie — Tratatul de la Nisa a fost adoptat de către guvernele statelor membre. Tratatul va intra în vigoare după ratificarea sa de către toate parlamentele naționale.

PRO MEMORIA!

- Prima jumătate a secolului XX a fost poate cea mai sângeroasă epocă din istoria omenirii. S-au desfășurat două războaie mondiale și nenumărate conflicte regionale care s-au soldat cu milioane de victime.
- În a doua jumătate a secolului am asistat la constituirea unor structuri de stabilitate și de cooperare internațională. Spre finalul secolului, cele mai importante construcții de acest gen s-au dovedit a fi NATO și Uniunea Europeană.

Regele Carol I la Peleș, în anii când România se impunea ca o putere balcanică

România și conflictele regionale în secolul XX

ROMÂNIA ȘI RĂZBOAIELE REGIONALE ÎN SECOLUL XX

Cronologie

1912-1913 — România nu ia parte la primul război balcanic.

Iunie 1913 — România avertizează Bulgaria că nu va rămâne neutră în cazul unui nou război balcanic.

Iulie 1913 — Mobilizarea armatei române.

7 iulie 1913 — România declară război Bulgariei.

Iulie 1913 — România este de acord cu armistițiul cu Bulgaria.

30 iulie-10 august — Are loc, la București, conferința de pace a celui de al II-lea război balcanic.

10 august 1913 — Se încheie Tratatul de pace de la București. Bulgaria pierde sudul Dobrogei în favoarea României.

Decembrie 1913 — Regele Carol I, filogerman, recunoște că nu poate garanta că România își va îndeplini obligația din clauza secretă din tratatul cu Austria, în condițiile în care opinia publică înclină spre alianța cu Rusia.

Decembrie 1913 — Este încheiat un pact greco-româno-sârb îndreptat direct împotriva Austro-Ungariei și Germaniei.

27 martie 1914 — Prințul moștenitor Ferdinand vizitează St. Petersburg, îmbunătățind relațiile ruso-române.

14 iunie 1914 — Țarul Rusiei, Nicolae al II-lea, însoțit de ministrul de externe Sazonov, vizitează România.

24 iunie — Ministrul de externe al Rusiei, Sazonov, îi scrie țarului că, în eventualitatea izbucnirii unui război, România se va alia cu cel mai puternic.

La începutul secolului al XX-lea, România a reușit să se impună ca putere balcanică, ceea ce îi permitea să medieze conflicte din această zonă a Europei. Astfel, la 10 august 1913, s-a încheiat la București pacea care punea capăt celui de al II-lea război balcanic. Prin această pace, România a reușit să-și consolideze poziția pe scena politică europeană și să obțină sudul Dobrogei (Cadriater), cu orașele Silistra, Turtucaia, Balcic.

Prin sistemul de pace de la Versailles, care a încheiat Primul Război Mondial, România a reușit să-și atingă obiectivele privind realizarea statului național. Perioada interbelică nu a însemnat însă o relaxare a relațiilor din centrul și sud-estul Europei, ci dimpotrivă. Statele care au pierdut în Primul Război Mondial și care au suferit pierderi teritoriale nu s-au împăcat cu această situație și au continuat să exercite presiuni, pe plan european, pentru revizuirea acestei situații. România s-a confruntat cu astfel de atitudini din partea Bulgariei, a URSS și a Ungariei.

Pentru a preveni planurile acestor state, România a încercat să construiască sisteme de alianțe la nivel european, cu Marea Britanie și Franța, dar și la nivel regional, cu Polonia, Iugoslavia, Cehoslovacia, Grecia și Turcia. În 1921, România a fost membră fondatoare a Micii Antante (Mica Înțelegere), alianță defensivă cu Iugoslavia și Cehoslovacia, iar în 1934 realizează Înțelegerea Balcanică, cu Grecia, Turcia și Iugoslavia. Cele două alianțe au fost concepute ca instrumente de colaborare politică, militară și economică și au răspuns nevoii de colaborare la nivel regional. Din păcate, astfel de alianțe nu au făcut față provocărilor politice din anii '30 și nu au putut împiedica implicarea României într-un nou război mondial.

După încheierea conflictului (1945), țările din centrul și estul Europei au ajuns în sfera de influență a URSS, și astfel conflictele regionale în cadrul blocului socialist erau excluse. Au existat, totuși, două momente tensioante între țările socialiste. În 1956, în timpul revoluției din Ungaria, și în 1968, în timpul „Primăverii de la Praga”, România a avut două poziții diferite. În 1956, conducerea comunistă de la București a condamnat revoluția și a susținut intervenția sovietică, dar în 1968 România a condamnat intervenția sovietică și a optat pentru dreptul fiecărei țări de a construi socialismul în ritmul și cu mijloacele proprii. Aceasta nu a însemnat, așa cum au crezut mulți atunci, o îndepărtare a României de sistemul politic comunist și de URSS, ci dimpotrivă. Nicolae Ceaușescu a ținut celebrul discurs din Piața Palatului nu cu intenția de a apăra țara, ci cu intenția de a-și proteja propriul sistem dictatorial.

1

Mica Înțelegere

- **Convenția de alianță defensivă între Regatul României și Republica Cehoslovacă (22 aprilie, 1921)**

„Bine hotărâți a păstra pacea dobândită cu prețul atâtor sacrificii și prevăzută prin pactul Societății Națiunilor, precum și ordinea stabilită prin Tratatul încheiat la Trianon, la 4 iunie 1929, de puterile aliate și asociate, de o parte, și Ungaria, de alta, președintele Republicii Cehoslovace și Maiestatea Sa regele României s-au pus de acord pentru a încheia o convenție defensivă și au desemnat în acest scop pe plenipotențiarilor lor, care după schimbul deplinelor lor puteri găsite în bună și convenită formă, s-au înțeles în privința următoarelor stipulațiuni:

Articolul 1: În cazul unui atac, neprovocat, din partea Ungariei contra uneia din Înaltele Părți Contractante, cealaltă parte se obligă a veni în ajutorul părții atacate în chipul hotărât prin învoiala prevăzută la articolul 2 al prezentei convenții. (...)

Articolul 3: Nici una din Înaltele Părți Contractante nu va putea încheia vreo alianță cu o terță putere fără avizul prealabil al celeilalte.”

- **Convenția de alianță defensivă între Regatul României și Regatul Sârbo-Croato-Sloven (7 iunie 1921)**

„*Articolul 1:* În cazul unui atac, neprovocat, din partea Ungariei și Bulgariei contra uneia din Înaltele Părți Contractante, cealaltă parte se obligă a veni în ajutorul părții atacate în chipul hotărât prin învoiala prevăzută în articolul 2 al prezentei convenții. (...)

Articolul 3: Nici una din Înaltele Părți Contractante nu va putea încheia vreo alianță cu o terță putere fără avizul prealabil al celeilalte. (...)

Articolul 5: Convenția aceasta va fi valabilă timp de doi ani, începând din ziua schimbului de ratificări. La expirarea acestui termen, fiecare dintre părți va putea denunța convenția de față. Ea va rămâne în vigoare șase luni după data denunțării.”

2

Pactul înțelegerii Balcanice (9 februarie 1934)

„*Articolul 1:* Grecia, România, Turcia și Iugoslavia își garantează mutual siguranța fruntariilor lor balcanice.

Articolul 2: Înaltele Părți Contractante se obligă să se sfătuiască asupra măsurilor de luat în fața unor împrejurări ce ar putea atinge interesele lor așa cum sunt definite prin prezentul acord.

Ele se obligă să nu întreprindă nici o acțiune politică față de orice țară balcanică, nesemnatară a prezentului acord, fără avizul mutual prealabil, și să nu ia nici o obligație politică, față de orice altă țară balcanică, fără consimțământul celorlalte părți contractante.”

3

Discursul ținut de Nicolae Titulescu, în calitate de președinte al celei de-a 12-a sesiuni ordinare a Adunării Generale a Societății Națiunilor (Geneva, 7 septembrie 1931)

„O muncă eficientă, o muncă ce poate fi apreciată nu după eforturi, ci după rezultate, este mai mult ca niciodată indispensabilă în cadrul Societății Națiunilor.

O cumplită neîncredere a cuprins lumea, începând cu domeniul financiar și riscând chiar să se extindă asupra celorlalte domenii. În timp ce de pretutindeni ne parvin știri că flacăra încrederii abia pâlpâie gata să se stingă, ar însemna că nu ne-am îndeplinit datoria dacă noi toți cei întruniți aici n-am dovedi popoarelor, prin acțiuni concrete vizibile și rapide, că focul sacru de la Geneva nu este în pericol să se stingă și că, dacă nu este încă destul de puternic, ca să încălzească lumea, poate totuși s-o lumineze și s-o călăuzească. Și, într-adevăr, o luminează și o călăuzește. Societatea Națiunilor pare numai la prima vedere o întrunire de oameni care deliberează în Adunare, în Consiliu, în diferite comisii.”

Manifestație antifascistă în București (mai, 1936), din anii când România încerca să facă față provocărilor politice ale vremii

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Folosind cronologia din pagina alăturată și, eventual, o istorie a României, identificați și comentați cauzele și efectele apropierei diplomatice a acesteia de Antantă și Rusia, precum și ale îndepărtării de Puterile Centrale în anii premergători Primului Război Mondial.
2. Analizați documentele și stabiliți obiectivele pe care și le-a propus diplomația română în perioada interbelică.
3. Pornind de la discursul lui Nicolae Titulescu, precizați care era rolul Ligii Națiunilor în opinia acestuia.
4. Comentați fragmentul din discursul ținut de Nicolae Ceaușescu la mitingul din 21 august 1968, reprodus în manual în pagina 23. De ce credeți că România a avut atunci o altă atitudine decât cea adoptată față de evenimentele din 1956 din Ungaria?

Ostași români într-o misiune de aplanare a unui conflict regional

Glosar

CONFLICT REGIONAL — Ciocnire materială sau morală violentă; stare de război, dușmănie, divergență, care țin de o anumită regiune.

TRANSNISTRIA — Regiune în stânga Nistrului, unde în anii '90 au avut loc mișcări de contestare a autorității Republicii Moldova.

1

Tratat de înțelegere, cooperare și bună vecinătate între România și Republica Ungară (Timișoara, 16 septembrie 1996)

„România și Republica Ungară,
Reafirmând angajamentul lor față de drepturile omului și libertățile fundamentale, democrație, umanism și statul de drept și exprimându-și convingerea că afirmarea și îmbogățirea conținutului acestora reprezintă bazele libertății, justiției și păcii, animate de năzuința comună ca Europa să devină un continent unit al păcii, securității și cooperării pentru toate statele și hotărâte să acționeze pentru dezvoltarea unor astfel de relații care să facă posibilă realizarea acestor obiective, recunoscând că minoritățile naționale constituie o parte integrantă a societății din statul în care trăiesc, au convenit...”

ROMÂNIA ȘI CONFLICTELE REGIONALE CONTEMPORANE

După prăbușirea sistemului comunist în 1989 au izbucnit o serie de conflicte regionale din cauza anumitor tensiuni, în special etnice, pe care regimurile totalitare le lăsaseră nerezolvate.

Primul conflict, în ordine cronologică, a fost cel din Transnistria. România nu a avut în acest caz decât o contribuție diplomatică, în sensul că a susținut integritatea Republicii Moldova în fața tentativelor separatiste ale raioanelor din stânga Nistrului. La recensământul din 1989, în Transnistria locuiau 39,9% moldoveni (români), 28,3% ucraineni, 25,4% ruși și 1,9% bulgari. Războiul s-a purtat între autoritățile Republicii Moldova și separatiștii de la Tiraspol, susținuți de armata a 14-a a Federației Ruse. La 21 iulie 1992 a fost semnat un acord de încetare a focului.

În timpul desfășurării lui, războiul din Transnistria a fost prezentat opiniei publice de presa din România, care a acuzat armata rusă dislocată că a luat partea separatiștilor în războiul împotriva autorităților legitime ale Republicii Moldova. De cealaltă parte, presa rusească și chiar unele autorități de la Chișinău au acuzat România că a intervenit în conflict de partea Republicii Moldova în războiul dus împotriva Transnistriei. Cu timpul, România a fost exclusă din poziția de mediator în favoarea Rusiei și Ucrainei. Conflictul a rămas înghețat până astăzi. Rolul de mediatori îl au Rusia, Ucraina și OSCE. După 2005, noua administrație de la București a militat pentru modificarea formatului de negocieri prin includerea României printre mediatori.

În calitatea sa de membră a Parteneriatului pentru pace (1994) și, ulterior de membră NATO (2002), România a participat la aplanarea unor conflicte apărute în Balcani după destrămarea Iugoslaviei. Un gest de mare responsabilitate a fost făcut de președintele României, Emil Constantinescu, în anul 1999, când și-a respectat angajamentele luate față de aliații occidentali și a permis folosirea spațiului aerian românesc de către avioanele NATO în timpul loviturilor aeriene aplicate de Alianța Iugoslaviei. Acest lucru a dus la scăderea dramatică a popularității sale în țară, dar pentru România a fost un gest decisiv, care a contribuit în mare măsură la aderarea țării la Alianța nord-atlantică.

Pentru a dezamorsa conflictele potențiale din regiune, România a încheiat tratate bilaterale de colaborare cu toți vecinii săi. Cele mai sensibile au fost tratatul cu Ungaria și cel cu Ucraina. Acesta din urmă avea de rezolvat probleme vechi, pe care ultimii 50 de ani nu le rezolvaseră, dar și dispute noi. Diplomația de la București a avut tăria să încheie aceste documente și să alinieze țara la realitățile contemporane, iar opinia publică înțelepciunea să le accepte, deși au suscitât multe discuții.

În calitatea sa de membră UE, NATO, OSCE și ONU, României îi va reveni în viitor un rol foarte important în stabilizarea regiunii Balcanice și a Mării Negre. Astfel, printre obiectivele României, ca stat membru al NATO, se numără consolidarea parteneriatului NATO cu statele din Balcani, Europa de Est, Caucaz și Asia Centrală, în sprijinul stabilității și dezvoltării lor democratice și asigurarea succesului procesului de transformare a NATO și a misiunilor Alianței.

3

Declarație a lui Ilie Ilașcu (25 aprilie 2000)

„În 1992, nu a fost un conflict militar între Transnistria și Moldova, ci un război adevărat, ce-i drept, nedeclarat, între Rusia și Moldova. Federația Rusă a săvârșit atunci un act de agresiune asupra tânărului stat Republica Moldova, planificând la Moscova acest război cu un singur scop: de a menține aceste teritorii de până la Prut sub influența Rusiei, cu instalarea la conducerea Moldovei doar a forțelor promoscovite.

Astfel, se urmărea împiedicarea reîntregirii cu Țara (România), «pericol» care la acea vreme era foarte mare pentru Moscova și interesele ei.(...)

Așa-zisul «caz Ilașcu» este tot o «unealtă» de umilire a forțelor patriotice naționale din Basarabia, de «implantare» în conștiința lor că suntem slabi, dezbinați și cu idealurile false, «dacă nici pe un deputat nu sunteți în stare de a-l elibera». Și aceste presiuni psihologice se produc zilnic, de vreo 10 ani. (...)

Eu am fost mobilizat legal la luptă contra unităților paramilitare separatiste de către MSN în trupele speciale. Am luptat. Ce și cum, puteți afla de la «prieteni» D-stră de la MSN al RM. Am fost trădați de către conducerea de atunci a Moldovei (M. Snegur și A. Plugaru) și dați pe tîpsie rușilor, pentru a se răfui cu noi și ca «material» pentru scenariile din timp alcătuite la Moscova. Am fost trădați din considerente politice, având, ca membru al FPM, viziuni unioniste clare. Mă socot și sunt prizonier de război al Federației Ruse.”

4

Întâlnire Traian Băsescu, președintele României — Vladimir Vorodin, președintele Moldovei (Iași, 27 septembrie 2005)

„România nu concepe Transnistria în afara autorității și suveranității Chișinăului. În același timp, problema transnistreană este o problemă în care Moldova a primit și va continua să primească cel mai mare sprijin posibil, atât cât România îl poate da, în toate instituțiile internaționale.”

(Traian Băsescu)

„Relațiile Moldovei cu România continuă să se îmbunătățească. România, președintele României, domnul Băsescu, a fost unicul la tribuna Organizației Națiunilor Unite, recent la New York, care a ridicat problema Transnistriei și integrării Republicii Moldova. Și acesta este un suport politic foarte mare și foarte important pentru țara noastră. În ceea ce privește întrunirea multilaterală de la Odessa, din 26-27 septembrie, privind statutul Transnistriei, dacă nu se ia decizia ca Statele Unite și Uniunea Europeană să fie acceptate în calitate de membri noi la aceste tratative, nu mai participăm și cu aceasta se termină. În urmă cu câteva zile am semnat împreună cu președintele Victor Iușcenko, la Kiev, un document adresat OSCE și Uniunii Europene, privind crearea unei comisii internaționale, de monitorizare a procesului de democratizare în Transnistria. Doar când se va încheia acest proces vor putea fi organizate alegeri în Transnistria, idee reluată de altfel și de președintele României.”

(Vladimir Voronin)

2

Tratat cu privire la relațiile de bună vecinătate și cooperare între România și Ucraina (Constanța, 2 iunie 1997)

„Articolul 2

2. Părțile contractante vor încheia un tratat separat privind regimul frontierei dintre cele două state și vor soluționa problema delimitării platoului lor continental și a zonelor economice exclusive în Marea Neagră, pe baza principiilor convenite printr-un schimb de scrisori între miniștrii afacerilor externe, efectuat odată cu semnarea prezentului tratat.”

Întâlnire Băsescu-Voronin
(2005)

PRO MEMORIA!

- România s-a impus ca o putere regională în Războaiele Balcanice de la începutul secolului al XX-lea și a reușit, în perioada interbelică, să construiască un sistem de alianțe regionale care să-i asigure securitatea.
- În timpul regimului comunist, în anii '60-'70, România a reușit să-și mențină un rol important în regiune. După anul 1989, România s-a alăturat NATO și participă la dezarmarea conflictelor din fosta Iugoslavie și din alte zone „fierbinți” ale lumii.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Comentați cauzele, desfășurarea și efectele războiului din Transnistria, pornind de la cele relatate de Ilie Ilașcu (documentul 3) și de la declarațiile celor doi președinți (documentul 4).
2. Apreciați gradul de implicare a României în conflictul din Transnistria.
3. Analizați, în grupe de câte 4-5 elevi, aspectele pozitive sau negative ale tratatelor de bună vecinătate pe care le-a încheiat România în anii '90.

*România în Tratatul de la Varșovia

Drapelele țărilor socialiste strivesc imperia-
lismul simbolizat de dolarul american
(coperta revistei „Krokodil” din octombrie 1949)

Cronologie

9 mai 1945 — Sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial.

4 aprilie 1949 — Înființarea NATO (Organizația Tratatului Atlanticului de Nord).

14 mai 1955 — Înființarea „Tratatului de prietenie, cooperare și asistență mutuală” (Tratatul de la Varșovia).

4 noiembrie 1956 — Intervenția în forță a armatei sovietice în Ungaria.

20 august 1968 — Intervenția trupelor Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia.

31 martie 1991 — Dizolvarea „Tratatului de prietenie, cooperare și asistență mutuală” (Tratatul de la Varșovia).

N.S. Hrușciiov, prim-secretar
al C.C. al P.C.U.S. în anii 1953-1964,
de numele căruia se leagă înființarea
și primul deceniu de existență
a Pactului de la Varșovia

BLOCUL MILITAR SOCIALIST ÎNAINTE DE 1964

Tratatul sau Pactul de la Varșovia, denumit oficial și *Tratatul de prietenie, cooperare și asistență mutuală*, a fost o alianță politico-militară a statelor socialiste aflate în sfera de influență a Uniunii Sovietice. După cum știți, în timpul Războiului Rece au activat două alianțe militare rivale: NATO (*North Atlantic Treaty Organisation* / Organizația Tratatului Atlanticului de Nord), condusă de Statele Unite, și Tratatul de la Varșovia, condus de URSS.

Tratatul de la Varșovia a funcționat aproape patru decenii, între 14 mai 1955 și 25 februarie/1 iulie 1991. Inițiativa creării tratatului a aparținut URSS, reprezentată de N.S. Hrușciiov, conducătorul P.C.U.S., ca reacție la integrarea Germaniei de Vest în NATO.

Din Tratatul de la Varșovia au făcut parte inițial Uniunea Sovietică, Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, Bulgaria, Germania de Est, Albania și România. Alianța nu s-a bazat pe o solidaritate reală și pe interese comune ale țărilor semnatare, ci pe voința Uniunii Sovietice de a-și menține influența în Europa Centrală și de Est. Tratatul de la Varșovia a fost un instrument la dispoziția liderilor sovietici, în acord cu liderii comuniști din țările socialiste, de a impune și menține, în sfera de influență sovietică, un sistem de valori cât mai apropiat de cel existent în URSS.

România a fost membru fondator al blocului militar socialist, dar, după 1964, a avut o poziție distinctă. În relațiile din interiorul Tratatului au existat și momente tensionate, provocate de dorința unor membri de a părăsi alianța (Albania) sau de a o reforma. Au existat și momente de criză, cum au fost cele provocate de evenimente din Ungaria (1956), Cehoslovacia (1968) sau Polonia (1980-1981).

După semnarea actului de înființare, pe 14 mai 1955, România s-a dovedit a fi unul dintre cei mai fideli aliați ai URSS în cadrul Tratatului de la Varșovia. Conducerea comunistă de la București a avut ocazia să-și demonstreze această fidelitate chiar în anul următor. Gh. Gheorghiu-Dej a fost primul lider străin care a vizitat Budapesta după invazia sovietică și tot în opinia Bucureștiului intervenția sovietică a fost „necesară și corectă.”

La sfârșitul anilor '60 a avut loc o relaxare în relațiile internaționale, iar Uniunea Sovietică a hotărât micșorarea numărului trupelor sovietice staționate în Europa de Centrală și de Est. Așezarea geografică a României, înconjurată de țări membre ale Tratatului de la Varșovia, făcea ca retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul ei să nu implice nici un fel de risc. Astfel, în anul 1958 — invocându-se capacitatea armatei române de a răspunde „provocărilor capitaliste” și de a apăra „cuceririle socialiste ale poporului —, trupele sovietice au fost retrase din România, iar această acțiune a avut un mare efect asupra relațiilor regimului de la București cu aliații săi din blocul sovietic.

1

Actul de înființare a Tratatului de la Varșovia

„Țări semnatare: Albania, Bulgaria, Ungaria, Germania Democrată, România, Uniunea Sovietică, Cehoslovacia.

Părțile contractante,

Reafirmându-și dorința de a organiza un sistem de securitate colectivă în Europa, la care să participe toate țările europene indiferent de sistemul lor social și politic, care să facă posibilă combinarea eforturilor lor în interesul păcii și securității în Europa,

Luând în considerație situația apărută în Europa în urma ratificării acordului de la Paris, care a asigurat formarea de noi blocuri militare sub forma «Uniunii Europei Occidentale» împreună cu o Germanie de Vest remilitarizată și pentru integrarea acesteia în blocul Atlanticului de Nord care sporește amenințarea unui nou război și creează o amenințare la securitatea națională a țărilor iubitoare de pace...

Articolul 4. În eventualitatea unui atac armat în Europa asupra unuia sau mai multor state semnatare ale tratatului de către orice stat sau grup de state, fiecare stat care este parte a acestui tratat va trebui, conform dreptului individual sau colectiv la autoapărare în concordanță cu articolul 51 al Cartei Organizației Națiunilor Unite, să acorde statului sau statelor atacate asistență imediată, în mod individual, în înțelegere cu alte state care sunt părți ale acestui tratat, prin toate mijloacele considerate necesare, inclusiv forța armată.”

(Întocmit la Varșovia, pe 14 mai 1955)

3

Scrisoarea lui N.S. Hrușciov în legătură cu retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României, adresată C.C. al P.C.R. la 17 aprilie 1958

„Dragi tovarăși,

Comitetul Central al P.C.U.S. ar vrea să vă consulte în legătură cu viitoarea staționare a trupelor sovietice pe teritoriul Republicii Populare Române.

În prezent situația s-a schimbat radical. Politica de pace a țărilor aparținând lagărului socialist a făcut posibilă o sigură ameliorare a tensiunii internaționale. Republica Populară Română a obținut mari succese în construcția socialismului și în consolidarea sistemului democrației populare. România are acum forțe armate de încredere, capabile să răspundă provocărilor imperialiste, să apere cuceririle socialiste ale poporului român și să-și aducă contribuția la cauza apărării intereselor comune lagărului socialist.

Prin urmare, în opinia noastră, staționarea trupelor sovietice pe teritoriul Republicii Populare Române nu mai este necesară.

Retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul Republicii Populare Române va fi o nouă dovadă palpabilă și convingătoare a politicii iubitoare de pace a Uniunii Sovietice, a Republicii Populare Române și a întregului lagăr socialist. Un astfel de gest va lipsi cercurile imperialiste de unul dintre argumentele lor cele mai importante în favoarea politicii lor de pregătire militară și va contribui la unirea forțelor care se pronunță pentru menținerea și consolidarea păcii, pentru coexistența pașnică a tuturor statelor.

Cu salutări comuniste,

Prim secretar al C.C. al P.C.U.S., N. Hrușciov”

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Identificați motivele reale și cele declarate ale înființării Tratatului de la Varșovia.
2. Comentați reacția autorităților române față de evenimentele de la Budapesta din 1956 și modul în care se preconizează menținerea ordinii în interiorul țării.
3. Analizați și comentați — după ce parcurgeți documentul 3 — cauzele reale ale retragerii trupelor sovietice de pe teritoriul României.

2

Protocolul Biroului Comitetului Central al P.M.R. în care s-au adoptat unele măsuri menite să asigure ordinea în urma evenimentelor din Ungaria (30 octombrie 1956)

„În condițiile înrăutățirii situației din R.P. Ungară (...) următoarele măsuri sunt necesare:

Activitatea politică la nivelul clasei muncitoare ar trebui intensificată pentru întărirea spiritului de combativitate împotriva planurilor dușmanilor de clasă.

O atenție specială trebuie acordată activității politice în rândul tineretului, al intelectualilor și în mod special în rândul studenților, o categorie foarte sensibilă în a fi influențată de elementele ostile.

Trebuie luate măsuri pentru a întări apărarea organizațiilor regionale și municipale de partid, precum și sediile Consiliilor Populare.”

4

Un raport al armatei americane privind capacitatea de luptă a URSS și a aliaților ei (1960)

„Problema:

Precizarea activităților militare ale URSS și ale aliaților ei în Europa în anul 1960, în diferite împrejurări, de război pe termen scurt sau lung, și cele mai probabile acțiuni ostile sovietice.

Concluzii:

În timp ce URSS continuă să vadă conflictul între lumea comunistă și lumea liberă ca fiind inevitabil, obiectivele actualilor lideri sovietici sunt să realizeze o înclinare treptată a balanței puterii în favoarea lor.

În această perioadă, declanșarea unui război general sau local în Europa din inițiativa sovietică este improbabilă.

Sovieticii vor continua să-și îmbunătățească capacitățile lor ofensive prin introducerea unor sisteme de armament modern în dotarea trupelor de uscat.”

ROMÂNIA ȘI TRATATUL DUPĂ 1964

Tancurile sovietice au asigurat restabilirea ordinii la Budapesta (1956) și la Praga (1968)

Glosar

ALIANȚĂ MILITARĂ — Înțelegere militară între două sau mai multe state, pe baza unui tratat.

RĂZBOIUL RECE — Epocă în istoria contemporană (1949-1990) caracterizată prin tensiune în relațiile internaționale și prin încordări permanente între statele cu regimuri politice diferite chiar în lipsa unei stări de război declarat oficial.

SFERĂ DE INFLUENȚĂ — Zonă în limitele căreia se exercită influența politică, culturală și militară a unui stat mare asupra altor state satelite.

TRATAT (PACT) — Înțelegere, convenție internațională cu caracter solemn încheiată între două sau mai multe state, prin care se stabilesc bazele relațiilor reciproce, drepturile și obligațiile care revin fiecărei părți.

În 1964 a avut loc o schimbare în politica externă a României. Noua sa orientare a fost exprimată în *Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale*, publicată în ziarul „Scânteia” pe 23 aprilie 1964. Declarația din aprilie a condamnat pretențiile P.C.U.S. de a domina mișcarea comunistă internațională sub pretextul internaționalismului proletar. Declarația a marcat începutul oficial al politicii independente a României în cadrul „lagărului comunist”.

„Declarația din aprilie” este însă un mit. În realitate, ea nu a însemnat dobândirea independenței pentru a urma o cale națională, ci un refuz al elitei comuniste românești de a se integra în noua realitate politică poststalinistă. A fost astfel o manevră de izolare care să o ferească de influențe reformatoare.

Motivul care a influențat schimbarea relațiilor României cu URSS a fost planul lui N.S. Hrușciov, prezentat la Moscova pe 3-5 august 1961, prin care dorea să lărgească atributele CAER (Consiliul de Ajutor Economic Reciproc) și să dea acestuia un rol supranațional. România ar fi fost transformată într-o furnizoare de materie primă și ar fi fost obligată să abandoneze planul de industrializare rapidă.

Schimbarea majoră în atitudinea României față de Tratatul de la Varșovia s-a produs în 1968, o dată cu invadarea Cehoslovaciei de către armatele celorlalte cinci state ale Tratatului (URSS, Polonia, R.D.G., Ungaria și Bulgaria). Conducerea comunistă de la București și-a exprimat public dezacordul față de această acțiune. În realitate, conducerea de la București se temea ca România să nu aibă aceeași soartă cu cea a Cehoslovaciei. În acest scop, a fost elaborată o nouă doctrină militară, întemeiată pe „războiul întregului popor”.

În anul 1967, România a fost prima țară din blocul sovietic care a stabilit relații diplomatice cu R.F.G. și nu a întrerupt relațiile diplomatice cu Israelul după „Războiul de 6 zile”. În 1971, România s-a alăturat Organizației Mondiale pentru Tarife și Comerț, în 1972 a stabilit relații cu Fondul Monetar Internațional și cu Banca Mondială, iar în 1973 a căpătat un statut preferențial în relațiile economice cu Piața Comună Europeană.

În ciuda „independenței” țării, modelul sovietic de dezvoltare internă a devenit tot mai puternic în România, mult mai puternic chiar decât în celelalte țări socialiste membre ale Tratatului de la Varșovia.

În anii '70, România a continuat politica sa reținută față de propunerile URSS în cadrul Tratatului și de condamnare a socialismului internaționalist. În același timp, România a dezvoltat relații economice și politice strânse cu țări din vestul Europei.

În 1979, N. Ceaușescu a condamnat invazia sovietică în Afganistan, în 1981, a recomandat precauție în ceea ce privește răspunsul Tratatului de la Varșovia față de criza din Polonia, iar în 1984, România a fost singura țară comunistă care a participat la Jocurile Olimpice de la Los Angeles.

Situația s-a schimbat radical începând din martie 1985, când Mihail Gorbaciov a devenit lider al P.C.U.S. În timp ce acesta propunea reforme și deschidere (*glasnost* și *perestroika*), Ceaușescu se dovedea același neostalinist și se opunea schimbării.

Spre sfârșitul anilor '80, în momentul în care Uniunea Sovietică nu a mai lăsat impresia că va folosi forța pentru a controla țările membre ale Tratatului de la Varșovia, în Europa Centrală și de Est au început să apară o serie de schimbări rapide. Noile guverne din țările membre au început să fie din ce în ce mai puțin interesate de menținerea Tratatului, iar în ianuarie 1991, Cehoslovacia, Ungaria și Polonia au anunțat că se vor retrage din organizația militară până la 1 iulie 1991. Tratatul de la Varșovia a fost în mod oficial dizolvat în data de 31 martie 1991.

1

„Declarația” din aprilie 1964

„Succesele obținute de R. P. Română, ca și celelalte țări socialiste, arată că soluționarea cu succes a sarcinilor dezvoltării economiei depinde în primul rând de folosirea tuturor posibilităților interne ale fiecărei țări, prin mobilizarea intensă a propriilor forțe și maxima valorificare a resurselor ei naturale.

Data fiind diversitatea condițiilor de construcție socialistă nu există și nu pot exista tipare sau rețete unice, nimeni nu poate hotărî ce este just și ce nu pentru alte țări sau partide. Elaborarea, alegerea sau schimbarea formelor și metodelor construcției socialiste constituie un atribut al fiecărui partid marxist-leninist, un drept suveran al fiecărui stat socialist.”

3

PROTOCOL privind încetarea valabilității acordurilor militare încheiate în cadrul Tratatului de la Varșovia și lichidarea organelor și structurilor militare ale acestuia

„Pornind de la înțelegerea realizată la consfătuirea de la Moscova din 7 iunie 1990 a Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia, guvernele României, Bulgariei, Cehiei și Slovaciei, Poloniei, URSS și Ungariei reprezentate la consfătuirea extraordinară a Comitetului Politic Consultativ de la Budapesta de miniștrii afacerilor externe și miniștrii apărării au convenit asupra celor ce urmează:

1. Începând cu 31 martie 1991 își încetează valabilitatea următoarele documente:

- Protocolul privind crearea Comandamentului Unificat al Forțelor Armate ale statelor participante la Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală din 14 mai 1955.

În conformitate cu cele de mai sus, începând cu 31 martie 1991 se lichidează toate organele și structurile militare create în cadrul Tratatului de la Varșovia:

- Comitetul miniștrilor apărării
- Comandamentul Unificat al Forțelor Armate Unite
- Statul Major și Comitetul tehnic al Forțelor Armate Unite

2. În conformitate cu punctul 1, începând din 31 martie 1991 încetează activitatea militarilor armatelor naționale în organele de conducere ale Forțelor Armate Unite și plata contribuțiilor financiare la Comandamentul Unificat.

Încheiat la Budapesta, la 25 februarie 1991,
într-un exemplar în limbile română, bulgară, cehă, polonă, rusă și ungară”

Una dintre ultimele întâlniri ale conducătorilor țărilor membre ale Tratatului (1983)

2

Protocolul întâlnirii Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. despre situația din Cehoslovacia (21 august 1968)

„Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R. hotărăște următoarele:

Guvernul Republicii Socialiste România va adresa o notă celor cinci țări socialiste ale căror trupe au ocupat Cehoslovacia prin care își exprimă îngrijorarea și dezaprobarea acestei acțiuni.

În același timp, P.C.R. consideră că intervenția militară din Cehoslovacia este o încălcare flagrantă a suveranității și independenței naționale a țărilor socialiste prietene. Va fi convocată o sesiune extraordinară a Marii Adunări Naționale în 22 august 1968 pentru a discuta situația creată în urma intervenției militare în Cehoslovacia, pentru a adopta o declarație în legătură cu principiile politicii externe a României.”

PRO MEMORIA!

- Tratatul de la Varșovia a fost o alianță politică și militară cu ajutorul căreia URSS, și-a impus dominația în Europa Centrală și de Est în timpul Războiului Rece.
- România a făcut parte din această alianță, dar, începând cu anul 1964, a început să aibă o atitudine diferită față de a celorlalte țări membre.
- Această atitudine diferită nu a apărut din dorința de a contesta comunismul, ci din teama liderilor comuniști de la București că ar putea pierde puterea.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Identificați și comentați principiile enunțate în „Declarația” publicată în „Scânteia” din 23 aprilie 1964 de conducerea P.M.R..
2. Comentați atitudinea României față de invazia trupelor Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia (1968), motivând de ce această atitudine a fost îndreptățită.
3. Argumentați de ce, după desființarea Pactului de la Varșovia, România s-a alăturat în mod firesc țărilor membre ale NATO.

R religie și modernitate

FUNDAMENTALISMUL RELIGIOS

Procesiune a adeptilor monseniorului Lefebvre la Ecône (Elveția)

Glosar

FUNDAMENTALISM — Atitudine religioasă ce susține respectarea întocmai a textelor sfinte și respingerea oricărei interpretări.

INTEGRISM — Comportament religios caracterizat prin respectarea întocmai a tradiției și refuzul oricărui compromis cu societatea modernă sau cu tentative de modernizare a cultului.

MĂTÂNII — Șirag de mărgele de os, de lemn etc. pe care călugării sau credincioșii socotesc rugăciunile rostite.

PELERINAJ — Călătorie pe care credincioșii o fac într-un loc considerat sfânt.

Progresul economic, însoțit de modificarea condițiilor de viață, a produs transformări importante în societățile europene, curente moderniste creând în interiorul diverselor biserici adevărate confruntări cu adeptii continuării tradițiilor.

Termenul de fundamentalism este folosit pentru a descrie un fenomen existent în marea majoritate a religiilor, axându-se pe trăsături comune: întoarcerea la valorile tradiționale, nevoia consolidării identității religioase și practici discriminatorii la adresa femeii. În general, fundamentalistii cred în adevărul conținut în cărțile lor sacre, refuzând să le interpreteze. Ei consideră practicile tradiționale și doctrinele eterne valabile. Confruntarea cu modernitatea determină reacții diferite, potrivit tradițiilor fiecărei religii. Fundamentalistii pot fi ostili sau nu față de alte religii, dar cea mai mare nemulțumire a lor este îndreptată împotriva acelor care încearcă modificarea unor aspecte ale religiei proprii.

Creștinismul epocii moderne cunoaște manifestările integristului la protestanții americani (baptiști și pentecostali), marcate de întoarcerea la studiul literal al Bibliei, o viață comunitară intensă și o evanghelizare militantă. Pătrunzând în Europa Occidentală postbelică, aceste mișcări au afectat puternic Bisericele protestante istorice (luterană, reformată), precum și pe cea catolică. Sunt respinse structurile instituționale prea puternice, preferându-se exprimarea în grupuri restrânse de rugăciune și de misiune evanghelizatoare, în care sunt apărute ideile bazate pe o lectură fundamentalistă a Bibliei.

În ce privește Biserica catolică, cearta modernistă între curentul liberal și cel integrist a apărut în legătură cu locul Bisericii în stat, superioritatea papei și a magisterului. Ultimii îi acuză pe „moderniști” că sunt groparii Bisericii, că se opun modificărilor cu conținut dogmatic ale catolicismului, precum și în ce privește morala și disciplina ecleziastică. Pentru ei, autoritatea Sfântului Scaun este de necontestat. Aceștia sunt cei care, într-un număr restrâns, au creat o disidență condusă de monseniorul Lefebvre, contestând acțiunile reformatoare ale Conciliului Vatican II (1962-1965).

Islamul cunoaște o adevărată renaștere ce a urmat după lungul declin al Imperiului Otoman și al expansiunii coloniale europene. În ultima vreme, mișcările radicale, care cer întoarcerea la valorile tradiționale, au devenit tot mai active în țările arabe. Iluzia ratată, la sfârșitul celor două războaie mondiale, de constituire a unui mare stat arab, urmată de falimentul perspectivei laice panarabe (Mubarak, Sadat, Saddam Hussein) au condus la avântul mișcărilor islamice. Declanșate în toată lumea arabă, aceste mișcări au reușit instalarea unor regimuri fundamentaliste în Libia (1969) și Iran (1980), iar în Algeria, Egipt și Turcia au intrat în conflict deschis cu guvernele autoritare și prooccidentale. Problemele politice din Orientul Mijlociu, cumulate cu expansiunea religioasă din țările Europei și America, ca urmare a migrării forței de muncă arabe, fac ca problema islamică să ocupe un loc central în ultimele decenii.

Pictură murală reprezentându-l pe ayatollahul Khomeiny

În iudaism, curentul ortodox consideră că Torah (Legea) poate face față noilor exigențe ale epocii, fără a se pune problema actualizării ei. Spre deosebire de aceștia, curentul liberal dorește a trăi și gândi iudaismul într-un spirit modern.

Confruntarea cu civilizația occidentală, mediată de colonialismul britanic, dezvoltă la hinduismul indian o atitudine misionară care se manifestă prin acțiuni de prozelitism în țările anglo-saxone și atentate extremiste îndreptate împotriva musulmanilor. O dinamică asemănătoare cunoaște și budismul în ce privește misionarismul.

1

„În ciuda dimensiunilor sale modeste, schisma lefebvristă este tipică pentru acest catolicism integrist care nu suportă nici un alt adevăr decât pe al său, care se cramponează de o concepție falsă despre tradiția catolică — care este o tradiție vie, nu fixată o dată pentru totdeauna — și se compromite alături de curente politice extremiste, intolerante, ce folosesc metode violente. În numele unei astfel de concepții denaturate despre adevărul creștin, câțiva rățăciți, revendicându-se din tradiționalismul lefebvrist, au dat foc, în 1990, unui cinematograful din Cartierul Latin care programase filmul lui Martin Scorsese *Ultima tentajă a lui Hristos*.”

(J. Delumeau, *Religiile lumii*)

2

„Pe acest teren favorabil progresează militanții islamiști care încearcă să se infiltreze în societatea civilă și să cucerească poziții de forță cu ajutorul unor rețele de predicatori, al unor cadre superioare musulmane, al unor asociații pietiste, al unor societăți de educație și de întraajutorare, moscheile de cartier fiind adesea centrul acestor rețele pentru că acolo se predă ștafeta inițiativelor.”

(J. Delumeau, *Religiile lumii*)

3

„Șeful Colegiului panindian de legi musulmane a editat un nou decret pentru femeile musulmane din India, prin care le interzice să lucreze ca telefoniste și să viziteze locuri unde s-ar putea întâlni cu bărbați necunoscuți. (...) După legile pe care această instituție le emite se ghidează toate moscheile din India. Forumul femeilor musulmane din India și-a exprimat indignarea față de noua lege. «În Coran sau în Shariat nu există niciun fel de interdicții în ceea ce privește comunicarea femeilor cu bărbați necunoscuți. Mai mult decât atât, una dintre soțiile profetului Mahomed era femeie de afaceri. Colegiul ar trebui să privească într-un mod mai realist și mai tolerant la lumea modernă», a declarat o membră a forumului.”

(Din „Lumea”, an XIII, nr. 3, 2006)

Dosoftei (1624-1693)

4

Biserica Ortodoxă Română l-a canonizat la 14 octombrie 2005 pe Dosoftei (mitropolit al Moldovei)

„Evidențiat de tânăr prin mintea sa scripitoare și frica de Dumnezeu, s-a călugărit la 25 de ani. După studii în țară și în străinătate, la Lvov, Ucraina, a îndeplinit funcții importante în conducerea Bisericii: Episcop de Huși și de Roman și mitropolit al Moldovei (1671-1674; 1675-1686), ultimii ani de viață și i-a petrecut în exil în Polonia, unde a și murit. Dosoftei a fost considerat cel dintâi mare poet (pentru o psaltire în versuri, 1673), cel dintâi mare prozator (pentru „Viața și petrecerea sfinților”, 4 vol., 1682-1686) și cel dintâi traducător din marea literatură universală.

(După „Jurnalul național”, 6 iulie 2006)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Citiți cu atenție documentele și rezolvați următoarele sarcini de lucru:
1. Ce semnificație atribuiți cunoscutei afirmații a lui André Malraux: „Secolul XXI va fi religios sau nu va mai fi”?
 2. Identificați și comentați un eveniment recent petrecut în lumea creștină, musulmană sau hindusă.
 3. Motivați canonizarea mitropolitului cărturar Dosoftei. Caracterizați din această perspectivă Biserica Ortodoxă Română.

Competențe specifice modulului RELIGIA ȘI VIAȚA RELIGIOASĂ

3.4. Analiza diversității sociale, culturale și de civilizație în istorie pornind de la sursele istorice.

*1.4. *Susținerea argumentată a unui punct de vedere într-o discuție / într-un referat pe teme de istorie.*

ARHITECTURA RELIGIOASĂ

1

„De peste o sută de ani durează construcția unei biserici din Barcelona. Este uriașă, fantastică și imposibil de terminat, visul unui arhitect a cărui imaginație a zburat înaintea vremii. Catedrala *La Sagrada Familia* — Sfânta Familie — este o clădire ca nici o alta, în care stâlpii se înclină și au ramuri asemenea copacilor, iar în fața naosului gol stau tăcute uriașe turnuri perforate. A fost descrisă ca opera unui geniu, dar și ca produsul unei imaginații bolnave: puține clădiri au stârnit emoții atât de puternice și de contrare.”

(N. Hawkes, *Mari construcții*, 2000)

Kaiser-Wilhelm-Gedächtniskirche se distinge în peisajul arhitectonic al Berlinului prin forma ei hexagonală

De-a lungul ultimei jumătăți a secolului al XIX-lea, construcțiile religioase au cunoscut o reluare și o îmbinare a stilurilor mai vechi, rezultând așa-zisele tendințe „neo” (neogotic, neoclastic, neobizantin etc.) care au conferit bisericilor apusene planuri și stiluri arhitecturale dintre cele mai variate. Dar evoluția tehnologică a permis în scurt timp proiectarea unor construcții îndrăznețe prin folosirea structurilor metalice și a materialelor noi de construcție (ciment, beton armat, sticlă etc.). În acest fel, Noua Artă (*Art nouveau*, *Modern Style*) s-a manifestat printr-o reînnoire arhitecturală care a făcut ca bisericile să capete aspecte bizare, nemaisemănând cu cele vechi.

Reprezentativă, în acest sens, este catedrala *Sagrada Familia* din Barcelona (Spania) creată de Antonio Gaudi, care prin verva imaginară avea să producă o derută totală. Utilizând betonul armat cu funcție decorativă, la vedere, A. Perret construiește biserica Notre Dame din Raincy (Franța), asemenea unui turn piramidal foarte înalt, iar în Statele Unite, biserica protestantă din New York, având 8 etaje, este ridicată asemenea zgârie-norilor americani.

După Al Doilea Război Mondial, arhitectura modernă se extinde în lumea occidentală printr-un nou stil (*International Style*), care se remarcă prin spații luminoase, standardizate, fără înflorituri. Se folosesc materiale moderne (oțel, sticlă, beton) care necesită tehnici industriale puțin costisitoare. În domeniul religios se fac remarcate construcțiile elvețianului Le Corbusier: capela *Notre Dame du Haut* din Ronchamp și mănăstirea *Sainte Marie de la Tourette* (Franța) și interesanta formă hexagonală a bisericii protestante din Berlin. Dar, cea mai mare inițiativă a secolului al XX-lea în domeniul arhitecturii religioase avea să fie construirea în Coasta de Fildeș (Africa) a celei mai mari biserici din lume, basilica *Notre Dame de la Paix*. Inspirată după celebra catedrală Sf. Petru din Roma, ea a fost construită doar în 3 ani (1987-1989), în timp ce pentru catedrala Sf. Paul din Londra au fost necesari 35 de ani, iar pentru Sf. Petru din Roma 109 ani. De remarcat că numai o mică parte din populația țării (15%) este catolică, restul conservând religiile tradiționale.

În ce privește arhitectura noastră bisericească, sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea aduce renașterea stilului bizantino-românesc. Este epoca în care au fost restaurate în formele lor originale monumente de preț precum Curtea de Argeș, Snagov, Mihai Vodă și Curtea Veche din București, ca și o mare parte dintre bisericile lui Ștefan cel Mare din Moldova. În paralel sunt construite biserici parohiale monumentale, care revin la formele clasice bizantine, cum sunt cele de la Tg. Mureș, Constanța ori catedrala mitropolitană din Sibiu. După făurirea României Mari, se construiesc Catedrala Încoronării de la Alba Iulia (1924), urmată de biserici ortodoxe de dimensiuni monumentale la Satu Mare (1930), Cluj (1935) și Timișoara (1935).

În zilele noastre, opera de restaurare și conservare a vechilor noastre monumente de artă bisericească a fost intensificată, concomitent cu construirea unor lăcașuri noi, multe având trăsăturile unei arhitecturi moderne, dar de inspirație autohtonă (Predeal, Brașov, București etc.). De asemenea, în multe locuri au fost construite biserici de lemn, un simbol al vechilor noastre tradiții, construite de meșteri țărani, care își transmit meșteșugul și priceperea din tată în fiu, cu procedee tehnice păstrate dintr-o adâncă vechime.

Caracteristicile *Art Nouveau*

„Particularitatea acestui stil internațional o constituie linia sinuoasă, de tip vegetal, care își pune amprenta pe orice obiect: bijuterii, piese de mobilă, balustrade, vitralii, chiar și siluetele exterioare ale caselor. O altă opțiune importantă o reprezintă folosirea materialelor de tip industrial precum fierul, fonta, majolica. Orice referire la stilurile arhitectonice este interzisă, structura edificiilor identificându-se cu decorația.”

(M. Bussagli, *Să înțelegem arhitectura*, 2006)

Catedrala Încoronării din Alba Iulia

„Paralel cu arhitectura neoromânească și cu cea de influență *Art Nouveau*, dar îngustându-le acestora terenul de afirmare și înlocuindu-le în cele din urmă total, între cele două războaie mondiale se dezvoltă în România și arhitectura bazată pe materiale de construcție noi, puse la dispoziție de tehnica modernă. Arhitecții folosesc pe scară largă betonul armat, inspirându-se din practica mondială de construcții și recurgându-se la forme exprimate laconic, fără ornamente de prisos, în «spiritul stilului internațional» promovat, printre alții, de Bauhaus-ul german.”

(*Arta românească*, vol. II, 1982)

Catedrala din Yamoussoukro (Coasta de Fildeș)

„Domul bazei este, cu tact, ceva mai jos decât al bisericii din Roma, dar cupola și crucea aurită din vârf o înalță la 158 de metri, făcând-o cu 21 de metri mai înaltă decât originalul. Este lungă de 192 de metri (cu 6 metri mai mult decât are San Pietro), cupola este de trei ori mai largă decât cea a catedralei *St. Paul* din Londra, iar *Notre Dame* din Paris ar încăpea în interiorul ei de câteva ori. Acoperământul de bronz de deasupra altarului este înalt cât o clădire cu nouă etaje. În interior, bazilica are 7000 de locuri și spațiu în care alte 11 000 de persoane pot sta în picioare. În exterior, suprafața de 14 000 de metri pătrați de marmură pe care este amplasată permite altor 320 000 de oameni să participe la slujbe, deși ziua în care se va întâmpla aceasta pare să fie departe.”

(N. Hawkes, *Mari construcții*, 2000)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- După ce citiți și analizați documentele, comentați trăsăturile caracteristice ale marilor monumente înălțate în secolul XX.
 - Sesizați deosebiri prin care noile construcții se deosebesc de cele vechi.
 - Ce impresie vă face „Sagrada Familia”?
- Analizați documentul 3, precum și imaginea bazilicii de la Yamoussoukro și rezolvați următoarele sarcini:
 - Apreciați volumul de muncă, timpul realizării și dimensiunile obiectivului arhitectonic construit în Coasta de Fildeș.
 - Comparați construcția cu alte monumente asemănătoare din Europa și formulați în scris concluziile. Motivați sensul acestei construcții.
- Comentați, cu colegul de bancă, raportul dintre tradiție și inovație în arhitectura religioasă românească din perioada interbelică.

Catedrala ortodoxă din Timișoara

Zidul Plângerii — cel mai important loc de pelerinaj pentru evrei

Scăldându-se în apele Gangelui, hindușii se spală de păcate (Benares)

1

Psalmul 121

O cântare a treptelor

1. Îmi ridic ochii spre munți... De unde-mi va veni ajutorul?
2. Ajutorul îmi vine de la Domnul, care a făcut cerurile și pământul.
3. Da, El nu va îngădui să ți se clatine piciorul; Cel ce te păzește nu va dormita.
4. Iată că nu dormitează, nici nu doarme Cel ce păzește pe Israel.
5. Domnul este Păzitorul tău, Domnul este umbra ta pe mâna ta cea dreaptă.
6. De aceea nu te va bate soarele ziua, nici luna noaptea.
7. Domnul te va păzi de orice rău, îți va păzi sufletul.
8. Domnul te va păzi la plecare și la venire, de acum și până în veac.
(*Biblia. Vechiul Testament, Psalmii*)

* PELERINAJUL

Pelerinajul este un fenomen religios ale cărui origini se pierd în timp, având o extindere geografică aproape planetară. Plecarea în pelerinaj, act important în viața fiecărui credincios, constituie unul dintre principalele mijloace de apropiere și întărire a credinței în Dumnezeu. Drumul este ritmat de citirea din cărțile de rugăciuni, vizitarea locurilor de cult întâlnite în cale, tot atâtea îndemnuri spre rugăciune, iar frumusețile pe care le vede și admiră pelerinul îl apropie de Dumnezeu.

În zilele noastre, atât în lumea catolică, cât și în cea ortodoxă, dar și în islamism, budism și hinduism, credincioșii merg în pelerinaj la locurile sfinte pentru a obține binecuvântare și vindecare sufletească și trupească pentru unii, dar, mai ales, pentru a trăi o schimbare interioară, a cărui scop este a merge pe urmele lui Iisus Hristos, Mohamed, Buddha etc. Odată sosit într-un loc sfânt, pelerinul caută să materializeze într-un fel amintirea timpului petrecut în aceste locuri, luând cu el pentru cei de acasă diferite obiecte: iconițe, statuete, mătănii, apă sfințită, medalii etc.

Pelerinajele în Orientul creștin se făceau încă din primele secole la locuri biblice, morminte ale martirilor și sfinților, locuri de reședință a unor călugări celebri. Astăzi, principalele puncte de pelerinaj pentru creștinii ortodocși rămân Ierusalim, Muntele Athos și Constantinopol. Ierusalim, cetatea păcii lui Dumnezeu, reprezintă de două milenii punctul central al pelerinajului creștin. De-a lungul timpului, aici au fost ridicate numeroase construcții pe locurile legate de istoria mântuirii, dintre care Biserica Sfântului Mormânt, locul unde a fost îngropat și unde a înviat Iisus, este centrul credinței creștine din întreaga lume. Alte obiective sunt Muntele Măslinilor, Grădina Ghetsimani, Mormântul Maicii Domnului, apoi localități ca Nazaret (casa lui Iisus până la 30 de ani), Bethleem (Biserica Nașterii Domnului, Ierihon și altele). Muntele Athos, o mică peninsulă în Marea Egee, cuprinde un teritoriu stâncos unde foarte greu se poate cultiva ceva. Este cunoscut ca școala cea mai înaltă a ortodoxiei, adăpostind cel mai mare tezaur de spiritualitate, artă și cultură veche din întreaga lume creștină.

Pentru Occidentul creștin, celebre sunt locurile sfinte de la Muntele Saint-Michel, Lourdes și Santiago de Compostella, vizitate de-a lungul secolelor de papi și cardinali, regi și președinți, artiști și oameni de litere. Santiago de Compostella (Spania), devenit cel mai important loc de pelerinaj catolic după Roma și Ierusalim, păstrează încă celebrele rute de pelerinaj medievale, unele frecventate și astăzi. De asemenea, aparițiile Fecioarei Maria la Lourdes (1858), Fatima (1917) și Medjugorie (1981) au transformat aceste locuri, fiind frecventate de milioane de pelerini anual.

Pelerinajul nu este un act eminent creștin. Evreii au și ei locuri considerate sfinte: peștera Makpala (Hebron), unde se află Avram, Silo, Sichen, și Ierusalim, centrul lor spiritual. Musulmanii care speră să scape de judecata lui Allah trebuie să îndeplinească obligațiile celor Cinci Stâlpi ai Credinței, unul dintre acestea fiind pelerinajul (Hadj) la Mecca, cetatea sfântă, cel puțin o dată în viață. El durează cinci zile și reprezintă cea mai mare reuniune a credincioșilor musulmani din întreaga lume. Alte pelerinaje ale musulmanilor se pot face la Medina sau la moscheea Al Aqsa din Ierusalim.

Pentru hinduși, marile centre de pelerinaj sunt Harduar și mai ales Benares (orașul lui Shiva) de pe malul fluviului sfânt Ganga (Gange), unde milioane de pelerini vin să se purifice în apele lui. Pelerinajele budiste atrag periodic mulțimi de credincioși în locurile unde a trăit Buddha: Kapilavastru, locul nașterii, Bodgaya, unde a primit iluminarea, Benares, unde a predicat prima oară, și Kasinara, unde a murit. Acolo, în numeroase temple, pelerinii vin să se roage și să se prosterneze în fața imaginilor lui Buddha.

2

„După Mormântul Domnului și Țara Sfântă, cel mai sfânt și important loc pentru lumea creștină, îndeosebi ortodoxă, este Sfântul Munte Athos din nord-estul Greciei, care se află permanent sub acoperământul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu.

Muntele Athos este o adevărată minune a lumii creștine care a rezistat de peste o mie de ani tuturor eresurilor, primejdiilor și războaielor. Muntele Athos, prin cele 20 de mănăstiri mari, 30 de schituri și peste 200 de paraclise, este lauda și cununa Ortodoxiei, în fața căruia toți se uimesc, se închină și recunosc că tăria dreptei credințe constă în rugăciune și trăire vie cu Hristos, iar nu în putere și mândrie lumească.”

(Arhimandrit I. Bălan, *Pelerinaj la Muntele Athos*, 2005)

De-a lungul secolelor, domnitorii români au avut un rol important în susținerea așezămintelor de la Muntele Athos, fapt pe deplin recunoscut de istoriografia greacă, cât și de cea slavă. În imagine, mănăstirea românească Prodromu

Pelerini rugându-se la statuia Fecioarei Maria din apropierea bisericii ridicată în cinstea ei la Medjugorje

3

Credința de piață: Globalizarea transformă superstițiile unora în superstiții ale tuturor: comerțul cu produse „religioase” produce miliarde de dolari.

„Banii nu curg gârlă însă doar în ograda întreprinzătorilor creștini din SUA La Medjugorje (localitate din Bosnia, cu 3000 locuitori, unde 6 tineri au avut vizituni ale Fecioarei Maria în anii '80), pelerinajul religios a produs un boom economic extraordinar. Potrivit unor evaluări recente, vânzarea de suveniruri religioase, restaurantele și barurile din mica localitate absorb anual 70 milioane dolari de la turiștii creștini.”

(Din „Săptămâna Financiară”, 13 martie 2006)

PRO MEMORIA!

- Transformările sociale și progresul tehnic determină, în majoritatea religiilor, apariția, ca o reacție firească, a ideilor fundamentaliste care cer întoarcerea la valorile tradiționale.
- Modernizarea tehnologică are drept consecință, în arhitectura religioasă, apariția unor construcții bizare care nu mai seamănă cu cele vechi, tradiționale.
- Pelerinajul, specific Evului Mediu, se practică și astăzi, dar cu mijloace moderne.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Citiți *Psalmul 121*, „cântarea bucuriei pelerinilor” care sosesc în Ierusalim, și identificați elemente definitorii pelerinajului.
2. Analizați documentul 2 și prezentați principalele trăsături care fac din Muntele Athos „o minune a lumii creștine”. Căutați informații cu privire la contribuția românilor la susținerea așezămintelor de la Sf. Munte.
3. Pornind de la documentul 3, încercați să aflați și alte exemple de folosire a credinței în scopuri foarte lumești. Precizați dacă ați întâlnit asemenea situații în locurile pe care le-ați vizitat și comentați-le.

Diversitatea religioasă în România

Imagini de la Putna, ctitoria lui Ștefan cel Mare (secolul XV)

Glosar

AUTOCEFALIE — Conducere de sine stătătoare (independentă) a unei biserici ortodoxe naționale.

AZIMĂ — Pâine nedospită folosită de catolici la împărțășanie.

DOCTRINĂ — Ansamblul ideilor și conceptelor aparținând unui sistem filosofic, politic, religios.

MONAHISM — Stare, viață, calitate de monah; instituția călugăriei.

SABAT — Ziua de sâmbătă la evrei și unii sectanți creștini.

După 1989, cultele religioase din România și-au redobândit o reală autonomie. Astăzi sunt recunoscute oficial 15 culte, care sunt egale în fața legii, a autorităților publice și în raporturile dintre ele.

Încă din vremea stăpânirii romane, creștinismul a cunoscut o mare dezvoltare la strămoșii noștri. Răspândit în rândurile populației sărace din mediul urban și al marilor așezări, el s-a manifestat intens pe întreg spațiul actual al României. Dovezile arheologice numeroase, marele număr al martirilor dacoromani, precum și terminologia creștină din limba română probează existența unei vieți bisericești dezvoltate, cu lăcașuri de rugăciune, episcopi, preoți și numeroși credincioși. Datorită acestor argumente se poate afirma că, atunci când poporul român a apărut în istorie, el era deja creștin, credință pe care și-a păstrat-o până astăzi, fiind singurul popor latin de credință creștin ortodoxă.

Prin urmare, *Biserica Ortodoxă Română* are cel mai mare număr de credincioși, fiind situată pe locul doi între bisericile ortodoxe, după Biserica Rusă, și a avut de-a lungul istoriei cea mai importantă contribuție la menținerea ființei naționale a poporului român. Este autocefală din 1855, iar din 1925 a fost ridicată la rang de patriarhie, cu titulatura de Patriarhia Română, fiind organizată în șase mitropolii în țară, la care se adaugă Mitropolia Basarabiei (reactivată din 1992) și Mitropolia Română a Germaniei și Europei Centrale. Biserica Ortodoxă Română întreține relații cu aproape toate bisericile creștine din lume, este membră în Consiliul Mondial al Bisericilor și în Conferința Bisericilor Europene.

Catolicismul își face apariția pe teritoriile locuite de români odată cu primii călugări misionari, consolidându-și apoi apariția prin cucerirea Transilvaniei de către Regatul Maghiar. Colonizarea ungarilor și a germanilor catolici, concomitent cu dezvoltarea procesului de atragere la catolicism a românilor, a determinat organizarea episcopioilor catolice de la Cenad, Oradea și Alba Iulia. După o perioadă de regres datorată Reformei, catolicismul își reia dezvoltarea sub protecția Imperiului Habsburgic. Astăzi, după ce a cunoscut o perioadă dificilă în vremea comunismului, situația *Bisericii Romano-Catolice* s-a normalizat, ea funcționând în cele 6 dioceze (București, Alba Iulia, Iași, Timișoara, Oradea și Satu Mare).

După alungarea turcilor din Ungaria și înglobarea Transilvaniei la Imperiul Habsburgic, se produce unirea cu Biserica Catolică a unei părți a românilor ortodocși, luând ființă *Biserica Română Unită cu Roma* (1697). În perioada interbelică devine unul dintre cultele importante din țară, dar odată cu instaurarea dictaturii comuniste, Biserica Unită este scoasă în afara legii (1948), patrimoniul său fiind preluat de stat și Biserica ortodoxă. După 1989 și-a reluat activitatea. Astăzi se confruntă cu dificultăți în recuperarea bunurilor, unele parohii desfășurând activitatea de cult în spații improvizate.

Cultul mozaic este practicat de minoritatea evreiască din România care este condusă de *Federația Comunităților Evreiești*, cu sediul în București.

Activitatea de cult se desfășoară în numeroase temple și sinagogi, unele fiind monumente istorice protejate de lege: Templul Coral și Sinagoga Mare din București și Iași, Templul din Timișoara și Templul Vechi din Botoșani. Mărturii despre organizarea primelor comunități evreiești pe teritoriul românesc se întâlnesc începând din secolul al XVI-lea, iar emanciparea lor, promisă la Revoluția din 1848, se va realiza abia prin Constituția din 1923.

Cultul islamic și practica lui în România sunt legate de stabilirea pe teritoriul țării noastre a unor grupuri de populație turco-tătare (1241) și de colonizările cu turci selgiucizi din zona Babadag (Dobrogea) făcute de bizantini. Cultul se practică în moschei (Constanța) și geamii, dintre care unele sunt monumente istorice: Constanța, Mangalia, Medgidia, Hârșova și Tulcea.

O manifestare sugestivă pentru diversitatea religioasă din România și pentru dialogul dintre religii — vizita papei Ioan Paul al II-lea la București (1999)

1 Populația României, după religie, la recensământul din 7 ianuarie 1992

Total populație, din care:	22.810.035	100%
• ortodocși	19 802 389	86,8%
• romano-catolici	1 161 942	5,0%
• greco-catolici	223 327	1,0%
• reformați	802 454	3,5%
• evanghelici de confesiune augustină	39 119	0,2%
• evanghelici sinodo-presbiterieni	21 221	0,1%
• unitarieni	76 708	0,3%
• creștini de rit vechi	28 141	0,1%
• bapțiști	109 462	0,5%
• adventiști	77 546	0,3%
• pentecostali	220 824	1,0%
• creștini după evanghelie	49 963	0,2%
• mozaici	9 670	***
• musulmani	55 928	0,2%
• alte religii, din care:	56 011	0,2%
• ortodocși de stil vechi	32 228	0,1%
• armeni	2 023	***
• atei	10 331	***
• fără religie	24 314	0,1%
• religie nedeclarată	8 139	***

(După Comisia Națională de Statistică, *Anuarul Statistic al României*, 1993)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

- Analizați, în grupe de câte 3-5 elevi, datele din documentul 1 și stabiliți, numeric și procentual, locul fiecărui cult religios din România.
- Pornind de la documentul 2 și folosind cunoștințele acumulate până acum la alte discipline, precizați și comentați:
 - Care au fost primele cărți tipărite în limba română și ce rol au jucat în evoluția culturii și literaturii noastre?
 - Cum funcționau primele școli românești?
- Analizați informațiile cuprinse în documentul 3 și rezolvați sarcinile:
 - Identificați argumentele care au determinat unirea cu Roma.
 - Precizați care au fost cele patru principii obligatorii ale acestei uniri.

2

„Ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de patriarhie a fost urmarea pe plan religios a desăvârșirii unității statale de la 1 Decembrie 1918, precum și o ilustrare firească a rolului jucat de Biserică în istoria poporului român.

(...) Primele cărți în limba română au fost tipărite în cadrul așezămintelor bisericești; primele școli românești au fost cele organizate în cadrul așezămintelor bisericești”.

(Gh. Anghel, Șt. Ioniță, *Viața religioasă în România*)

3

„Sinodul de la Alba Iulia, convocat în anul 1697 de către mitropolitul ortodox Atanasie Anghel, a acceptat cele patru principii obligatorii ale unirii cu Roma: recunoașterea supremației papale, existența purgatorului, împărțășania cu azimă și Filioque. Prin primirea acestor condiții se garanta românilor uniți păstrarea ritualului tradițional, respectarea sărbătorilor ortodoxe, alegerea episcopilor de către sinod...”

(Gh. Anghel, Șt. Ioniță, *Viața religioasă în România*)

Moscheea din Babadag (sec. XVII)

1

Învățătura cultelor neoprotestante

„În ceea ce privește concepția despre Dumnezeu, ideile sectelor sunt atât de ciudate, încât acestea au ajuns să spună că Dumnezeu nu este realitate personală, ci simplă idee, că Hristos e un simplu om, iar Duhul Sfânt ba este, ba nu este ființă personală; Maica Domnului nu numai că nu e venerată, dar este chiar injuriată; mântuirea subiectivă este garantată numai de intrarea în respectiva sectă.”

(V. Răduca, *Ghidul creștinului ortodox*)

Catedrala evanghelică din Sebeș (sec. XIII-XIV)

Culte protestante reprezintă confesiuni creștine desprinse din catolicism în urma Reformei, care au simplificat ritualul: a fost suprimat cultul Fecioarei Maria și al sfinților, s-a înlăturat venerarea icoanelor, postul, iar tainele au fost reduse la două (botez, împărtășanie). Organizatoric au înlăturat primatul papal, ierarhia tradițională, celibatul preoților și monahismul. În România, confesiunea protestantă este reprezentată prin cultele reformat, evanghelic și unitarian.

Biserica Reformată (Calvină) a făcut adepți în rândul catolicilor maghiari și a fost recunoscută oficial de principele Transilvaniei Ioan Sigismund (1564). Este organizată în două eparhii (Cluj, Oradea), având ca organ de conducere sinodul, iar activitățile de cult se desfășoară în limba maternă a credincioșilor.

Biserica Evanghelică (Luterană) are la bază învățăturile lui Luther, inițiatorul reformei religioase, și s-a răspândit în rândul populației germane din Transilvania. Brașoveanul Johannes Honterus a fost organizatorul noii Biserici; aceasta este condusă de o episcopie care a funcționat la Biertan, iar din 1867 la Sibiu. Astăzi, în urma evenimentelor politice ce au urmat celui de-Al Doilea Război Mondial, precum și a emigrărilor din ultimele decenii, numărul enoriașilor a scăzut într-o oarecare măsură.

Biserica Unitariană își exprimă credința într-un Dumnezeu unic și indivizibil. Nu este admisă dogma Sf. Treimi, iar Iisus este considerat om. Cultul își are sediul central la Cluj, iar organul de conducere este consistoriul.

Culte neoprotestante (evanghelice) au apărut după cele protestante și propagă principii și concepții teologice specifice creștinismului. Ele se disting prin ritualuri și practici de cult simplificate, ușor accesibile fiecărui credincios. În România, grupările neoprotestante au apărut la mijlocul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Biserica Creștină Baptistă a apărut mai întâi în Transilvania, prin intermediul etnicilor germani și maghiari. Aceștia au dus o activitate misionară și în restul țării, câștigând adepți mai ales după Primul Război Mondial, când se constituie Uniunea Baptistă din România. Se disting prin credința lor că botezul nu trebuie administrat copiilor mici, iar fiecare individ trebuie să decidă liber ce credință adoptă. Nu au o ierarhie conducătoare, bisericile locale sunt autonome, iar pregătirea pastorilor se face în cadrul institutelor teologice de la București și Oradea.

Cultul Penticostal își are începuturile în România la Arad (1922), de unde s-a extins treptat în mai multe regiuni ale țării (Moldova, Banat, Crișana). O particularitate este reprezentată de afirmația că, în timpul adunărilor de cult, Duhul Sfânt se coboară peste credincioși, aceștia devenind vorbitori în limbi precum apostolii. Cultul are o conducere colectivă centrală, Consiliul bisericesc, iar pregătirea pastorilor se face la nivel universitar; legătura cu Bisericile Penticostale din Europa se menține în cadrul Conferinței Penticostale Europene.

Începuturile *Bisericii Creștine Adventiste de Ziua a Șaptea* în România sunt legate de vizita pastorului polonez (fost preot catolic) M. Czechowski (1870). Adventiștii cred că a doua venire a lui Iisus este singura soluție pentru problemele omenirii și consideră trupul omului ca Templul Duhului Sfânt, motiv pentru care trebuie păstrat în deplină sănătate, în armonie cu legile naturii. Organul central este Uniunea de Conferințe, care are în subordine 6 unități, numite Conferințe (Muntenia, Moldova, Oltenia, Transilvania Sud și Transilvania Nord, Banat) și dispune de un post de radio, „Vocea Speranței”.

Cultul Creștin după Evanghelie este organizat în comunități conduse de doi până la cinci „frați bătrâni” (prezbiteri), care sunt și „vestitori ai Evangheliei” în comunitatea respectivă. Editează revista „Calea credinței” și se manifestă prin evanghelizări și acțiuni de caritate.

2

Constituția României despre libertatea religioasă

Art. 4 (2) — România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială.

Art. 6 (1) — Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

Art. 29 (1) — Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă contrară convingerilor sale.

(2) — Libertatea conștiinței este garantată, ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

(3) — Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.

(4) — În relațiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjpire religioasă.

(5) — Cultele religioase sunt autonome față de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile și în orfelinate.

(6) — Părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine.

3

Codul Penal despre libertatea religioasă

Art. 247 — Îngrădirea de către un funcționar a folosinței sau a exercițiului drepturilor vreunui cetățean ori crearea pentru acesta a unor situații de inferioritate pe teme de naționalitate, rasă, sex sau religie se pedepsește cu închisoarea de la 6 luni la 5 ani.

Art. 318 — Împiedicarea sau tulburarea libertății de exercitare a vreunui cult religios, care este organizat și funcționează potrivit legii, se pedepsește cu închisoarea de la o lună la 6 luni sau cu amendă.

Cu aceeași pedeapsă se sancționează fapta de a obliga o persoană, prin constrângere, să participe la serviciile religioase ale vreunui cult sau să îndeplinească un act religios de exercitare a unui cult.

Art. 319 — Profanarea prin orice mijloace a unui mormânt, a unui monument sau a unei urne funerare, a unui cadavru se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani.

Linile arhitectonice îndrăznețe caracterizează și unele edificii ortodoxe recent construite, cum sunt cele de la Brașov și Predeal

PRO MEMORIA!

- Biserica Ortodoxă Română are cel mai mare număr de credincioși din țară, fiind din acest punct de vedere a doua în lume între bisericile ortodoxe, după Biserica Rusă.
- Catolicismul apare pe pământurile românești odată cu cucerirea Transilvaniei. Preluând la un moment dat un anumit număr de creștini ortodocși, catolicismul reușește să formeze o nouă confesiune, Biserica Unită.
- Atât protestanții, cât și neoprotestanții — prezenți și ei în România — au adus simplificări importante cultului religios.

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Analizați cu atenție documentele și rezolvați următoarele sarcini de lucru:
 - a) Precizați în ce sens au fost făcute simplificările de cult aduse de Reformă.
 - b) Stabiliți diferențe și asemănări între cultele neoprotestante.
2. Reflectați asupra celor trei articole reproduse din Constituția României și încercați să răspundeți la următoarele întrebări: a) Considerați că este corect să existe o egalitate a cultelor? b) De ce trebuie să existe toleranță și respect reciproc între practicantii diferitelor culte? c) În ce constă sprijinul statului față de culte?
3. Comentați prevederile legale care protejează cultele religioase în România.

Nicolae Iorga (1870-1940)

Cel mai mare istoric al românilor a lăsat posterității o operă de proporții impresionante, în care cercetarea istorică, prioritară, lasă loc și gazetăriei, prozei, versului și chiar dramaturgiei. Profesor universitar și academician. Om politic, a înființat Partidul Național Democrat (1908), a cărui conducere a păstrat-o vreme de 30 de ani. Președinte al Senatului, prim-ministru (1931-1932). Antifascist convins, a fost ucis de legionari în noaptea de 27 noiembrie 1940.

În clădirea pe care i-a dăruit-o statul român spre a-i servi de locuință (1939) funcționează astăzi Institutul de Istorie care îi poartă numele.

3

„Sunt întrebant de multe ori unde se află granița finală a Europei. Răspunsul meu este că harta Europei e în mințile europenilor.”

(Olli Rehn,
comisar european pentru Extindere)

4

„România va fi un stat membru cu toate drepturile și obligațiile de la 1 ianuarie 2007. Și România are nevoie de o idee foarte clară privind ce vrea să facă din această poziție de stat membru. (...)

România se va transforma dintr-o țară candidată într-un stat membru care are propriul drept de a se asigura că politicile UE se dezvoltă într-un mod care reflectă și interesele sale.”

(J. Scheele, șeful Delegației Comisiei Europene la București)

Pe drumul integrării europene

1

Europa istorică în viziunea lui Iorga

„Împăratul roman Augustus a impus ideea occidentală europeană Orientului, învins de două ori în coalițiile formate în jurul lui Pompei și Marc Antoniu: simț practic de țaran, muncă disciplinată, capacitate de progres, dar și datoria de a se adapta vieții (...) și în fine dreptul individului de a se impune oricărei prejudecăți și oricărei autorități, singurul lucru poate mai mult grecesc decât roman, pe care Roma a dorit să îl păstreze.

(...) Cu dezvoltarea unui Ev Mediu plin de mișcare, de agitații, de tulburări, Occidentul a realizat că efortul elanului său valora mai mult decât fericirea existenței, venitul obținut prin muncă fiind prețuit mai mult decât contemplația care se complace în propria-i sărăcie, ținând ochii îndreptați spre lucrurile eterne ce nu se schimbă.

Ei bine, toți acei care au acest habitus spiritual sunt europeni. Ceilalți, lumea pasivă care suportă, acceptă, se sacrifică aventurilor, forțelor cuceririi sau doctrinelor egalitariste, în supunerea față de despotism oricare i-ar fi numele și forma, nu sunt europeni.”

(N. Iorga, *Ce înseamnă Europa*, conferință ținută la Roma în noiembrie 1932)

2

Și un gând pentru viitorul Europei

„Ei bine, de ce să nu ne gândim la Europa rotunjită, ba mai mult, la Europa în care partea dinamică și creatoare să-și vadă accentele mutate mult mai la est? Dacă tot vorbim despre «scenarii», ca pe o planetă pluralistă, Europa de Est, ca și bazinul pacific, lumea mahomedană, civilizația latino-americană, ar putea să se afirme ca un jucător de seamă pe eșichierul mondial. Mediarea ar putea fi destinul Europei Occidentale, dar cât mai potrivit și mai abil ar putea fi jucat acest rol de Europa de Est. Integrată în structurile gemenei vestice, ea păstrează *atașamente comunicative cu naturalul și cu spiritualul din «lumea a treia»*. Comunismul le-a reprimat, dar în același timp, ca un ghețar paleolitic, le-a păstrat intacte. Iată deci că toate condițiile pentru vocația medierii persistă cu deplină și anarhică vitalitate.”

(V. Nemoianu, *Europa, ieri, azi, mâine*, în „Secolul 20”, 1-2-3/2000)

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Citiți cu atenție textul lui Nicolae Iorga. Argumentele sale referitoare la calitățile europenilor fac trimitere la Antichitate și Evul Mediu. Folosindu-vă cunoștințele, completați cu referire precisă și la alte epoci ale istoriei portretul de mai sus. Alcătuiți un eseu argumentativ cu acest subiect de 15-20 de rânduri.
2. Cu ajutorul textului lui V. Nemoianu, caracterizați europenismul dintr-o altă perspectivă — sud-est europeană și ortodoxă —, dezvoltând sugestiile din fraza subliniată. În care dintre cele două demersuri (Iorga sau Nemoianu) vă regăsiți mai ușor? Sau vă considerați motivat parțial în ambele descrieri? Alcătuiți propriul vostru portret de european. Discutați-l în grup împreună cu colegii. Construiți o sinteză de 8-10 enunțuri și comunicați-o în clasă.
3. Analizați cele două texte aparținând unor înalți funcționari europeni, referitoare la aderarea României la UE. Care ar fi acele interese ale țării noastre concordante cu politicile organizației internaționale? Cum ați putea explica afirmația lui Oli Rehn că „harta Europei e în mințile oamenilor”?

5

Cum percep studenții Uniunea Europeană?**Ce vă atrage cel mai mult în legătură cu integrarea României în Uniunea Europeană?***Răspunsuri:*

1. piața deschisă a locurilor de muncă; 2. faptul că se vor schimba multe, mai cu seamă în economie; 3. libertatea de circulație a persoanelor și a bunurilor; 4. creșterea nivelului de trai; 5. o mai bună funcționare a democrației în România; 6. o schimbare de mentalitate; 7. recunoașterea României ca stat european; 8. renunțarea la structuri anacronice; 9. mai multe șanse pentru cei tineri în ceea ce privește formarea unei cariere și dobândirea unei experiențe.

Ce vă îngrijorează cel mai mult cu privire la integrare?*Răspunsuri:*

1. necompatibilitatea multor aspecte ale situației românești cu standardele UE; 2. pierderea individualității ca stat; 3. trecerea la sistemul euro, care implică eforturi susținute în economie; 4. inflația, creșterea prețurilor, nivelul de trai în scădere, în primii ani; 5. pierderea identității naționale; 6. imigrarea forței de muncă; 7. se vor desființa multe firme românești; 8. prețuri europene, venituri românești, 9. șocul suportat în momentul integrării; 10. riscul de a nu face față concurenței economice, sociale, juridice în cadrul Uniunii Europene.

Altă întrebare, alt răspuns

Întrebare: „Pe bună dreptate, oamenii sunt preocupați de chestiunile concrete, cote, reglementări, taxe, costuri. Dar văzută de la înălțime, integrarea e mai ales o problemă «culturală», de schimbare a mentalităților.”

Răspuns: „Nu există un standard după care să putem măsura această dimensiune. Dar putem aproxima. E clar că noi ne confruntăm cu o problemă de mentalitate. Nu ne considerăm încă cetățeni ai UE iar aceasta nu se reflectă numai la nivelul omului obișnuit, ci în toate sferile societății, chiar și la vârf.

Discuțiile noastre se desfășoară așa, canalizându-se exclusiv pe teme ca: «suntem sau nu pregătiți?», «ne-o iau bulgarii înaintea sau nu?», «ne-am făcut temele sau nu?». Or un cetățean UE nu gândește așa. El se gândește ce trebuie să facă UE ca să-i fie lui bine, nu «ce trebuie să facă el», ca român, ca să fie acceptat.”

(După „Dilema veche”, 53, 27 ianuarie 2005)

6

**Un gând pios
pentru cei ce ne-au apărat viitorul**

„Despre acești eroi trebuie spus măcar o dată și limpede: nu au fost luptători anticomuniști, așa cum le place contemporanilor să-i denumească, incomplet. Oameni blânzi, cu credința lui Dumnezeu, ei nu suportau funciamente «răul» în variatele sale chipuri. Respingeau organic inechitatea socială, lipsa de demnitate, abuzurile oricui și de orice fel. De acest soi rar de oameni ar trebui să se teamă politicianii, fiindcă ei există.”

(N. Dărămuș, *Crucea și glonțul*, în „Cotidianul”, 7 mai 2006)

Ioan Gavrilă Ogoranu —
ultimul șef al unui grup de luptători
anticomuniști din munți

Erou al demnității naționale, participă la greva studentescă de la Cluj din 1946; a constituit în 1948 „Grupul Carpatin de Rezistență Armată” care a luptat cu Securitatea comunistă până în 1955.

Condamnat la moarte în 1959, s-a ascuns în comuna Galtiu din Alba, unde a fost prins în 1976.

A fost eliberat după 6 luni la cererea expresă a lui Richard Nixon. A scris povestea vieții sale în „Brazilii se frâng, dar nu se îndoiaie”.

A murit la 1 mai 2006.

Valorificați-vă cunoștințele!

- Grupajul de opinii de mai sus vă ajută să înțelegeți care este orizontul de așteptare și care sunt neliniștile legate de integrarea României în UE ale unor tineri care au depășit cu puțin vârsta voastră. Alcătuiți un tabel în care să le puneți față în față, după modelul: creșterea nivelului de trai (într-o perspectivă mai îndelungată), creșterea prețurilor în primii 3-5 ani. Alegeți 2-3 perechi astfel construite și încercați să le comentați. Formulați propria voastră opinie, semnalând punctele tari și punctele slabe ale integrării în UE, într-un scurt eseu.
- Discuția despre unul dintre cei mai cunoscuți militanți ai rezistenței anticomuniste din Munții Făgărașului (1948-1955) aduce în atenția generală calitățile de excepție ale unora dintre conaționali noștri. Exprimați un punct de vedere referitor la procesul comunismului și la oportunitatea sa în prezent. Considerați că demascarea tarelor vechii orânduiri este suficientă sau că asemenea acțiune trebuie să fie doar începutul luptei generale pentru bine și demnitate? Alcătuiți un discurs de 10-15 fraze pe această temă.

CUPRINS

I. POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE

Europa contemporană	4
*Europa și spațiile de civilizație extraeuropene	10
<i>Studiu de caz:</i> Cultura românească — cultură europeană	16
<i>Studiu de caz:</i> România în competiția europeană	20
<i>Studiu de caz:</i> *Grigore Gafencu și unitatea europeană	24
<i>Studiu de caz:</i> *Imaginea României în presa internațională după 1989	28
RECAPITULARE / EVALUARE: Antecedente ale integrării europene	32

II. OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR

Ocupații și statute profesionale	34
Migrații în lumea contemporană	40
Viața publică și viața privată	50
*Curenți și idei economice	56
<i>Studiu de caz:</i> Economie rurală – economie urbană în România	62
<i>Studiu de caz:</i> *Diaspora și exilul românesc	66
Știința în lumea contemporană	70
<i>Studiu de caz:</i> Contribuții românești la dezvoltarea științei și tehnicii	76
RECAPITULARE / EVALUARE:	
Femeia, familia și societatea într-un nou mileniu	80

III. STATUL ȘI POLITICA

Forme de organizare statală. Idei și regimuri politice	82
<i>Studiu de caz:</i> România, de la totalitarism la statul de drept	88
<i>Studiu de caz:</i> *Teme și dezbateri parlamentare în România anului 1900	92
<i>Studiu de caz:</i> *Sistemul electoral și dinamica partidelor politice în România în anii 1918-1938	96
RECAPITULARE / EVALUARE:	
Lumea de mâine anticipată în 1945 și azi	100

IV. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Rezolvarea conflictelor în lumea contemporană	102
<i>Studiu de caz:</i> România și conflictele regionale în secolul XX	108
<i>Studiu de caz:</i> *România în Tratatul de la Varșovia	112

V. RELIGIA ȘI VIAȚA RELIGIOASĂ

Religie și modernitate	116
<i>Studiu de caz:</i> Diversitatea religioasă în România	122
RECAPITULARE / EVALUARE FINALĂ:	
Pe drumul integrării europene	126

**Alexandru Barnea
(coordonator)**

**Vasile Manea
Eugen Palade
Florin Petrescu
Bogdan Teodorescu**

Istorie

Manual pentru clasa a XI-a

Pentru toate filierele

Se aplică și la clasa a XII-a - filiera tehnologică, ruta progresivă de calificare prin școala de arte și meserii + anul de completare.

CORINT
EDUCAȚIONAL

ISBN: 978-606-8609-74-4

9 786068 609744